שו״ת · אחרונים · נחלת שבעה

נחלת שבעה מהדורא קמא
חלק ב

רבי שמואל הלוי סג"ל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

נחלת שבעה מהדורא קמא חלק ב

רבי שמואל הלוי סג"ל

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/נחלת-שבעה-מהדורא-קמא-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

שאלה א 5
שאלה ב 11
שאלה ג 17
שאלה ד 24
שאלה ה 25
שאלה ו 25
שאלה ז 27
שאלה ח 27
שאלה ט 28
שאלה י 29
שאלה יא 30
שאלה יב 31
שאלה יג 33
שאלה יד 34
שאלה טו 36
שאלה טז 40
שאלה יז 42
שאלה יח 45
שאלה יט 46
שאלה כ 54
שאלה כא 55
שאלה כב 56
שאלה כג 57
שאלה כד 57
שאלה כה 59
שאלה כו 61
שאלה כז 62
שאלה כח 69
שאלה כט 70
שאלה ל 72
שאלה לא 77
שאלה לב 82
שאלה לג 82
שאלה לד 85
שאלה לה 86
שאלה לו 87
שאלה לז 90
שאלה לח 91
שאלה לט 95
שאלה מ 96
שאלה מא 98
שאלה מב 99
שאלה מג - א 100
שאלה מג - ב 100
שאלה מד 101
שאלה מה 104
שאלה מו 104
שאלה מז 106
שאלה מח 106
שאלה מט 107
שאלה נ 109
שאלה נא 110
שאלה נב 110
שאלה נג 111
שאלה נד 112
שאלה נה 112
שאלה נו 115
שאלה נז 115
שאלה נח 115
שאלה נט 117
שאלה ס 119
שאלה סא 120

שאלה סב 125
שאלה סג 126
שאלה סד 128
שאלה סה 131
שאלה סו 135
שאלה סז 136
שאלה סח 138
שאלה סט 139
שאלה ע 141
שאלה עא 144
שאלה עב 145
שאלה עג 146
שאלה עד 149
שאלה עה 150
שאלה עו 151
שאלה עז 156
שאלה עח 158
שאלה עט 162
שאלה פ 164
שאלה פא 166
שאלה פב 169
שאלה פג 171

חלק שני מספר נחלת שבעה

שאלה א

שמואל בקראי שמו. יהי ה' עמו. בדעת ובתבונה השלימו. ה"ה נ"י פ"ה אב"ד ור"ג כמהור"ר שמואל יצו ה' אתך את הברכה וגו'. על כל קל וחומר. מה אני חדל אישים אל שר ומנון. לפני שמש שמו ינון. אך ענותך תרבני ומפרי בטנך תשבע נפשי כי בביתך לחם ושמלה. להסיר מתחת ידי המכשלה וחשכי מהפיל חללים כי בהלך נרך עלי ראשי. יהפוך לאור חשכי ויזהיר עששי. באמרי הגמיאני נא מעט מים מכדך יפוצו מעינותיך ויזלו מי בארך. לימים אורך. ואחרי דרישת פריסת שלום דמר. הנה נא הואלתי לדבר באזני אדוני ושרא לי מרי אם אני מטריח עליה דמר כי כן מטרחינן עלי. וחי יוכל לשפוט עם הכבו"ד הזה עם ה' אלה. תמיד אומרים לי שמלה לך קצין תהיה לנו. ואנכי אפר כירה מוכן אין בביתי לחם ושמלה. המכסה אני מאדוני ע"ד השאלה יש לי אהובי חביבי ואל תמנע טוב מבעליו. כי לע"ע אני עוסק עם תלמידי במסכת ביצה והנה בדף ו' ע"ב אמר רב ביצה עם יציאתה נגמרה וכו'. מאי עם יציאתה נגמרה וכו'. ומסיק אלא עם יציאתה נגמרה ומגדלת אפרוחים וכו'. למאי נ"מ למקח וממכר כו' דשחוטה אינה מגדלת אפרוחים וקשה על ש"ע בי"ד סימן פ"ו סעיף ו' וז"ל ביצת נבלה וטרפה אסורה ואפרוח הנולד ממנה מותר וכו' ועיין בלבוש בסי' ובסעיף הנ"ל משמע דפשוט ליה שביצה הנמצאת בנבלה מגדלת אפרוחים. וכמ"ש גם בת"ח כלל וסימן ס"ד דין ב' וז"ל אפרוח שנולד מביצה טרפה או נבלה חותר הכי פסקינן סוף פרק כל האיסורין עכ"ל והוא פרק ו' דתמורה וכו'. הרי שגם לת"ח משמע ליה שביצה הנמצא בנבלה מגדלת אפרוחים. וע"כ פירושו של נבלה הוא על שני פנים. או שנעשה נבלה בשחיטה ורבותא הוא דכ"ש כשנעשה נבלה ממש שמתה. וכ"כ רש"ל בביאוריו לשערים מדורא כלל וסי' ע"א ע"ש. וא"כ לכל אלו הדעות לא מצאנו ידינו ורגלינו בשיטה זו. דבמסכת ביצה משמע להדיא דביעי כשחוטה אינה מגדלת ואינה שוה כלל לגדל אפרוחים וכחו שפירש רש"י ע"ש. וא"כ כ"ש בינת נבלה שאין ראוי לגדל אפרוחים. ויותר תמיה לי כד מעיינת ליה מכ"ת שפיר בטור א"ח סי' תקי"ג סעיף ז' כתב הלבוש להיפך וז"ל. השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות וכו' שע"י הלידה נעשית הביצה ראויה להיות בה אפרוח וזהו עיקר גמרו וכו'. הראיתי לדעת שכתב רש"י גופא שאין ביצה ראוי לגדל אפרוח אלא כי אם על ידי הלידה וזהו עיקר גמרו. אבל ביצה במעי אמן ר"ל השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים לא מקרי גמרו ולא בשלו כל צרכן ואינה מגדלת אפרוח כלל. ש"מ דברי הטור

וש"ע ובלבוש י"ד סימן פ"ו ס"ז סותרין דברי הטור ולבוש בטור א"ח סימן תקי"ג סעיף ו'. ועל הת"ח יותר תימה שכתב כלל וסי' ס"ד ס"ב אפרוח שנולד מביצת טרפה ונבלה מותר הכי פסקינן פרק כל האסורין עכ"ל. וכד מעיינת שפיר בסוף פרק כל האסורין אינו מזכיר כלל מנבלה. אלא כל השיטה דהתם איירי בביצה שנבראת מטרפה ומאותה ביצה נולד אפרוח מותר. ובטרפה איירי שהוא בחיים כגון שניקב קרום של מוח כמו שמפורש שם בהדיא. וגם בפ' אלו טרפות דף נ"ח ע"א מביא שם ג"כ כל השיטה דסוגיין דתמורה וכל שקלי וטריא איירי בביצה טרפה אבל בביצה נבלה לא יזכר ולא יפקד. וא"כ מנא ליה לת"ח הא מילתא דכתב בפשיטות כלל וסימן פ"ד אפרוח שנולד מביצה טרפה או נבלה וכו'. דבשלמא טרפה איירי שניקב קרום של מוח ואפ"ה היא בחיים. אבל נבלה לא משכחת לה אלא נבלה שנתנבלה בשחיטה או שמתה וביצה שנמצא בה איך אפשרות בעולם להיות נולד אפרוח מביצה זו והוא נגד שיטה שלמה מגמ' דביצה הנ"ל. וגם בטור א"ח סי' תקי"ג הנ"ל. וגם בגמ' דתמורה וחולין לא זכר אלא מביצה הנולד מטרפה שניקב קרום של מוח שיכול לחיות ולא מנבלה שנמצא בה ביצה לאחר שנתנבלה. וכ"ש לאחר שמתה מאיליה. וא"כ תימא על הת"ח הנ"ל ועל הלבוש י"ד סימן פ"ו והוא לא נמצא בשום פוסק ובשום סוגיא דגמ'. וא"כ תלי תניא בדלא תניא. דאפרוח שנולד מביצה טרפה תניא בחולין דף נ"ח ע"א ובתמורה סוף פ"ו. ואפרוח הנולד מביצה נבלה לא נמצא אם תחפשנו בנרות. וא"כ זה שכתבו בלבוש וש"ע סימן פ"ו ות"ח הנ"ל הוא נגד תלמוד ערוך במס' ביצה. וגם אינה ראיה מחולין ולא מתמורה. ובדוחק יש לחלק כמו שכתב רבינו אשר בפ"ק דביצה וז"ל. אמר רב ביצה עם יציאתה נגמרה למאי נ"מ למקח ולממכר דבעי ביעי דפחיא וכו' ויהבי ליה ביעי דשחוטה ונתן תחת תרנגולת ולא נוצר ממנה אפרוח מקח טעות א"נ נ"מ לכדרב מרי בריה דרב כהנא בדק מעי"ט ולא מצא והשכים ומצא מותר וכדרבי יוחנן ע"כ. וא"כ יכול להיות לתירוץ השני דאתי לכדרב מרי וכו' וכדר"י אז אמרינן דגם ביעי דשחוטה מגדלת אפרוחים. אלא לתירוצא קמא מוכרח לומר דנ"מ למקח וממכר אז הוצרך לאוקמיה דביעי דשחוטה אינה מגדלת אפרוחים. וא"כ בסי' תקי"ג בהלכות י"ט איירי כתירוץ קמא דשחוטה אינה מגדלת אפרוחים. לכן כתב הלבוש בהלכות י"ט דעיקר גמרה ע"י הלידה לגדל אפרוח. אבל נמצא בתוך תרנגולת שחוטה לא גמרו מקרי ואינו אסור משום הכנה. אבל בסימן פ"ו דכתב אפרוח שנולד מביצה נבלה דמשמע ביצה שנמצא בשחוטה שנתנבלה מגדלת אפרוחים. אזלא לשנויי בתרא דהא דאמר לכדרב מרי הוא דאתי וכדר"י וביצה מותר, יכול להיות שכתב גם כן היתר באפרוח הנולד מביצה שחוטה שנתנבלה. שלשנוייא בתרא יכול להיות שביעי

דשחוטה מגדלת אפרוחים וא"כ יתהפך כחומר חותם ויתיצב כמו לבו"ש. אבל על הת"ח קשה וקאי בתימא שכתב בפשיטות אפרוח שנולד מביצה טריפה או נבלה מותר וכו' דמשמע שנמצא שם בתמורה מביצת נבלה דנולד ממנה אפרוח. וזה אינו. דלא נמצא כלל בגמרא שם לא מינה ולא מקצתה. ואפשר ג"כ לדחוק לפרש דבריו דה"ק דמ"ש והכי פסקינן פרק כל האסורין והוא הסכמת הפוסקים דנראה שהוא מיותר. אלא דה"ק דמ"ש הכי פסקינן פרק כל האסורין קאי על אפרוח הנולד מביצת טרפה דמותר כמשמעות פשטיה לישנא דגמ' דלעיל. ומ"ש והוא הסכמות הפוסקים ר"ל דס"ל להפוסקים דגם ביצה מנבלה שנתנבלה בשחיטה או שמתה מאיליה היא מגדלת אפרוח. וכמ"ש לבוש וש"ע בי"ד סי' פ"ו והיינו אליבא שנויא בתרא דמס' ביצה. השאר נאבד. עד כאן נמצא באגרת השואל:

תשובה "אהלות וקנמון. "הטוב מטוב שמן. "ריחו כאפרסמון. "נוטפת אור כטל חרמון. מספיק מים ומזון. לעם רזון. ולמשמנים יתן מעדנים. לחכמתו מבינים. נופת צוף תחת חיכו טמונים, יושב שבת תחכמונים. קנקן חדש מלא ישנים. לא יערכנו זכוכית ואדרכמונים. ה"ה האלוף כמוהר"ר אהרן יצ"ו. תמהני על מכ"ת מדוע דרש אלי וקנקני ריקם. וזקנה אין כאן וחכמה אין כאן הלא בישישים חכמה. אך אמרתי הואיל ואינו רק משא ומתן ופלפול של הלכה. אגלה דעתי הקלושה ואשיב על דבריו בקצרה כאשר תשיג השגתי בקצרה, מה ששאל מכ"ת והקשית לשאל מן הסוגיא דגמ' דמס' ביצה דף ו' על הש"ע י"ד דבסי' פ"ו ועל הלבוש דשם. ועל הת"ח הגדיל מכ"ת אשמה. ומן הטור א"ח סי' תקי"ג ומן הלבוש דשם הביא מכ"ת לסייעתא לסוגיות התלמוד דבמס' ביצה. דביצה הנמצאת במעי אמה אינו ראוי לגדל אפרוחים וכמ"ש רש"י שם דף ו' וז'. האריך מכ"ת מאד ללא לצורך בפלפול של מה בכך. ודבריו דומות למרובות והנם למשא. והנה אודיע למכ"ת דודאי יתד שלא תמוט דביצה הנמצאת במעי אמה אינה ראויה לגדל אפרוח. אך מה שהוקשה למכ"ת מש"ע ולבוש י"ד ומת"ח אגיד לך הרשום בכתב אמת. וז"ל הגמ' דחולין דף ל"ב ע"ב ועיין מכ"ת שם וז"ל בקצרה. אתיביה רב אחא בר הונא לרבא שחט את הושט ופסק את הגרגרת פסק את הגרגרת ושחט את הושט נבלה. ומשני אימא וכבר שחט אח הושט. א"ל ב' תשובות בדבר וכו'. ומסיק אלא אמר רבא אלו אסורות קתני ויש מהן נבלות ויש מהן טרפות. ופירש"י ויש מהן נבלות כגון נקובות הושט ופסוקת הגרגרת עכ"ל. ופריך ולחשוב נמי דחזקיה דאמר עשאו גיסטרא נבלה. ופירש"י עשאו גיסטרא ואפילו מפרכסת. והתוס' מפרשי עשאו גיסטרא כגון נעקרו ב' צלעות זה כנגד זה וחוליא קיימת דקרי לה רב להא גיסטרא בפ' אלו טרפות. ולחשוב נמי דר' אלעזר

ניטל ירך וחלל שלה נבלה. ומשני כי קתני נבלה דלא מטמא מחיים אבל נבלה המטמא מחיים לא קא חשיב, ע"כ הרי פשוט על כל פנים לענין ביצת טרפה שנעשה טרפה מחיים כאשר כתב מכ"ת בעצמו. וכאשר מבואר מסוגיית אלו טרפות דף נ"ח ע"א. וגם מסוגיא דתמורה דפשיטא דאירי בשנטרפה מחיים כדאיתא כל הסוגיא דהתם דמפליג בין משיחלא קמא למכאן ואילך אלמא דחיה היא. ואולם סוגיא זו אליבא דמ"ד טרפה חיה. וא"כ גבי נבלה נמי לא תקשה. דנימא נמי הכי דהא אשכחן נמי נבלה מחיים כגון נקובת הושט ופסוקת הגרגרת שהיא נבלה כמו שמסיק בתלמודא. ואפ"ה יוכל להחיות כשנפסקת הגרגרת ונקב הושט. דהא ע"כ סוגיא זו מיירי אליבא דמ"ד טרפה חיה וה"ה נמי נבלה חיה דמאי שנא. וכי מפני שנעשית נבלה בנקיבה זו לא תוכל לחיות כמו טרפה בתמיה. ואף נהי דנבלה לא תוכל להחיות י"ב חודש. מ"מ באותה חיי שעה שיש לה תוכל להוליד הביצה הנגמרת שבמעיה. כי ההוא בר אווזא דהוי ממסמס קועיה דמא והוי חיישינן לנקובת הושט ואעפ"כ היתה חיה. והגע בעצמך עינינו הרואות דאותן בר אווזות אע"פ שנשחטין ב' סימנים שלמים שלהם שחיים כמה שעות ואם כן כ"ש כשנעשה נבלה ע"י שחיטה כמו נקובת הושט כ"ש שתוכל לחיות לפחות כמה שעות. ואותה פעם תוכל ג"כ להוליד הביצה שאצלה. ואותה הביצה ראוי לגדל אפרוחים מאחר שיצא דרך הרחם. ואף כי מכ"ש דאזלא הסוגיא למ"ד טרפה חיה י"ב חודש. וה"נ נקובת הושט ופסוקת הגרגרת דג"כ חיה י"ב חודש דמ"ש כמו שאמרנו. ועוד תדע דאין חילוק בזה בין נבלה לטרפה. דלא אלימא חד מחבריה אי נבלה אינה חיה י"ב חודש גם טרפה אינה חיה וכן להיפך. דאי לא תימא הכי רק נימא דנבלה יותר גרע. דטרפה חיה ונבלה אינה חיה. והא ראיה דיש הבדל ביניהם דשמא גרים. מדחלוקים הם בשמותם. אין זה הוכחה כלל. דאם כן בהוי אמינא בגמרא דאכתי לא ידענא דפסוקת הגרגרת ונקובת הושט היא נבלה רק היינו מחשבינן לטרפה. וא"כ הוה ליה למ"ד זה דאמר טרפה חיה. לפרש ולומר טרפה חיה חוץ מנקובת הושט ופסוקת הגרגרת. דאטו דבאותו הוה אמינא שנקראת טרפה אמרינן שחיה. ואח"כ לפי האמת דמסיק שפסוקת הגרגרת ונקובת הושט היא נבלה אמרינן שאינה חיה בתמיה. דמאי איכפת ליה בשמא והא דנקראת נבלה גזירת הכתוב הוא. דחלוק בדיניה נבילה מטרפה לענין טומאה. דאל"כ גם למ"ד טרפה אינה חיה נאמר שכל הנטרפים בחייהן יהיו נקראין נבלה מאחר שאי אפשר לחיות. אלא ודאי אין בזה שום פקפוק ונדנוד כלל. דלפי שיטה זו שאנחנו קיימין בה דאזלא למ"ד טרפה חיה גם כשנתנבלה מחיים בנקובת הושט. וגם מהא דפריך ולחשוב נמי דחזקיה עשאו גיסטרא נבלה. אף שלדעת רש"י דהאי עשאו גיסטרא בשחוטה הוא

ולהכי מפרש עליה ואפי' מפרכסת אלמא דהאי גיסטרא בשחוטה הוא. מ"מ נוכל לומר בעוד שהיא חיה ומפרכסת תוכל להוליד הביצה. ואף שהיא נבלה וקרובה למיתתה מ"מ ראוי לגדל מאותה ביצה אפרוחים מאחר שיצא דרך רחם כמו שכתבתי למעלה. ומכ"ש לדעת התוספות שפרשו האי גיסטרא על שנעקרה בלע מכאן וצלע מכאן וחוליא קיימת דהוי נבלה כ"ש שחיה וחיה שהרי החוליא קיימת וחוט השדרה קיים. ועיקר הטרפות בצלעות הוא משום חוט השדרה והרי קיים הוא ואפ"ה נקראת נבלה מאחר שנעקרו ב' צלעות זה כנגד זה סבירא ליה שהיא נבלה. וגם מזה יש הוכחה למה שכתבתי דלאו שמא גרם דנימא מפני שהיא נבלה אינה חיה. שהרי כאן תוכל להחיות שהחוט והחוליא קיימים ואפילו הכי הוי נבלה. וז"ל הגמרא דאלו טריפות דף נ"ב ע"א אמר רב נעקרה צלע וחוליא עמה טרפה. אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב נעקרה צלע מכאן וצלע מכאן וחוליא קיימת מהו. א"ל גיסטרא קאמריתו ופירש"י גיסטרא קאמריתו בתמיה בהמה שנפסקה באמצעיתה אתם שואלים דהאי נבלה היא. עיין שם ברש"י ובגמ' הרי לך שיש ויש נבלה מחיים כגון נקובת הושט ופסוקת הגרגרת. והא דרבי אלעזר ניטל ירך וחלל שלה. וההיא דחזקיה אליבא דתוספות דמפרשי לה כרב נעקרה צלע מכאן ובלע מכאן וחוליא קיימת שהיא נבלה והיא חיה וחיה. ואל תשיבני ממה שתירץ בגמרא כי קתני נבלה דלא מטמא מחיים נבלה דמטמא מחיים לא קתני. פירוש ניטל ירך וחלל שלה דר' אלעזר וגיסטרא דחזקיה דמטמאה מחיים. אבל נקובת הושט ופסוקת הגרגרת אינה מטמאה מחיים. נהי דאינה מטמאה מחיים מ"מ הוי נבלה מחיים. ואם כן כל מקום שאמרו בינת נבלה וטרפה ואפרוח הנולד ממנו וכו' מיירי בכי האי גונא. ואם כן הש"ע ולבוש והת"ח ושערים מדורא והסוגיא דמסכת ביצה בחדא מחתא מחתינא ואין בזה לגמגם כלל. והנראה לפי ענ"ד כתבתי. ומה שרוצה מכ"ת להכריע ביניהם מכח שינוייא בתרא דרב מרי וכדר"י אליבא דרב מרי. נצרך לומר דהדר ביה מתירוצא קמא דמתרץ עם יציאתה נגמרה ומגדלת אפרוחים. רק אליבא דרב מרי נהיה סוברים שמגדלת אפרוחים במעי אמו. הא מילתא מרפסן איגרא. שרבותינו חכמי האמת שהיו בקיאים בחכמת הטבע יהיו מחולקים בדבר טבעי. כי אין דבר נסתר מנגד עיניהם וידעו נחש לכמה מעבר ומוליד כ"ש שעמדו על הטבע שביצה עם יציאתה נגמרה ומגדלת אפרוחים ולא כשהיא במעי אמן. ואינם מחולקין בזה כלל וכלל להיות רב מרי חולק נגד הטבע מה שיכולין לנסות ולבדוק בכל יום אם מגדלת אפרוחים או אינה מגדלת אפרוחים. רק אפילו לשינוייא דרב מרי לא הדר מתירוצא קמא. דהא לא איתותב תירוצא קמא. ואי איתא דאין הטבע כן שאינה מגדלת אפרוחים רק נאמר שמגדלת אפרוחים אע"פ שלא

יצא דרך רחם הוי מותיב עליה דתירוצא קמא. ועוד דמעשה רב שהביא עליה מההוא דבעי ביעי דפחיא למאן. וקמ"ל דהוי מקח טעות משום שאינה מגדלת אפרוחים כדמסיק א"כ חי אפשר כלל לומר דבא רב מרי לסתור תירוץ ראשון. ועוד דלא זו היא העיר ולא זו הדרך הפוסקים לפסוק הלכה פעם כזה ופעם כזה. אע"פ שעל הרוב כן הוא דרך רש"י על התורה. היינו מפני שרש"י פרשן הוא ופירש הפסוק לפי משמעות הפשוטה אע"פ שאינה הלכה. ולפעמים כתב כמ"ד השני. לא כן דרך הפוסקים כי אי אפשר לאחוז החבל בתרין ראשין. כי אע"פ שאלו ואלו דברי אלהים חיים אין הלכה אלא כאחד מהם. ומה שהקשה מכ"ת בגמרא מאי מקשה פשיטא וכו'. הא כולי עלמא לאו דינא גמירא וא"כ הוצרך לאשמועינן. וגם על ר' אמי לא קשיא דהא הוצרך להורות על מעשה שבח לפניו נעניתי את ראשי. וטוב ויפה דבר מכ"ת וקושיא נכונה היא. ונראה לפי עניות דעתי לתרץ דהגמ' רצה להוכיח נמי מזה המעשה דביצה עם יציאתה נגמרה. ולהכי מקשה בעל התרצן דלעיל שהביא סייעתא מזה המעשה פשיטא. כלומר על הסדרן הקשה מאי נפקותא כלל בזה המעשה עד שהוצרך הסדרן לכתבו בגמ'. ואי ללמוד חינה לדינא דבכי האי גונא הוי מקח טעות ועל כן מקשה פשיטא ופי' רש"י פשיטא דהוי מקח טעות דהא בפירוש אמר דפחיא. וא"כ גם אם לא נכתב האי מעשה בגמ' נמי שמעינן בלאו הכי דמקח טעות הוא. והשיב דהוצרך הסדרן לכתוב האי מעשה ונ"ח לדינא. דאי לא היה מסדר זה המעשה בגמרא ומה שפסק עליו ר' אמי אי הוה אתי פעם אחרת מעשה כזה לידינו הוה אמינא דלאו מקח טעות הוא. והא דאמר ביעי דפחיא משום דצריכין כך היינו טועין אם מעשה כזה בא לידינו. לכך סדר הסדרן מעשה זה בגמ' להורות לנו מדרב אמי דבאמת הוי מקח טעות משום שאינם מגדלין אפרוחים. וא"כ הוי שפיר סייעתא לתירוצא דביצה עם יציאתה נגמרה ומגדלת אפרוחים ואי לא הקשה הגמרא על הסדרן ה"א באמת דלהכי פסק רב אמי דמקח טעות הוא וחוזר משום דצריכן ולאכילה קא בעי לה. וא"כ לא הוי מייתי סייעתא מינה. לכן הוכיח בעל התרצן סייעתא לדבריו מההיא מעשה מכח קושיות פשיטא ודו"ק. וראייה לדברי דכן מצינו ממש בנדון זה פרק אלו טריפות דאפליגו שם אי בתרי זימני הוי חזקה או בתלתא זימני הוי חזקה ומסיק דבתלתא זימני הוי חזקה. ומביא מעשה מדר' נתן שאשה אחת מלה תינוק ומת וכו'. והקשה מהרש"א בחידושיו והיכי פסקינן הילכתא לדינא מן המעשה. שמא אם היה בא ר' נתן כשמלה בנה השני היה ג"כ חי. וא"כ אכתי מנ"ל להוכיח דבתלתא זימני הוי חזקה. והשיב מהרש"א ז"ל דלעולם אינו מביא מעשה אם אין בו נפקותא לדינא ע"כ.

וה"נ בנדון דידן דחזה המעשה יש נפקותא לדינא. הארכתי אע"ג דעיקר קושייתך אין צריך פנים וזה שכתבתי הוא פשוט:

שאלה ב

באו לפני לדון קהל קליים דארף עם כמ"ר זעליג מן. וחתנו הר"ר אלעזר. ותבעו לכמר זעליגמן וחתנו מאחר שהם פושין סרסרות ומראין שוורים פטומים לבני ברית ממדינות ורנקן. שיהיה לכל הקהל חלק באותו סרסרות. יען כי ע"י זה מגיע היזק לשאר ב"ב בני היישוב במכירת בשר או סחורות. כי ע"י שהכפריים מוכרים שוורים פטומים שלהם על ידם הם מרגילים לבוא אצלם לקנות אצלם בשר וסחורות. ולא יוכלו שאר ב"ב למכור סחורה. גם לוקחים הקהל להם סמך וסעד מיישוב עלרין. שגם שם יש שני ב"ב גרונם ולימא שעוסקים בסרסרות כזה לבני מדינות ורנקן. ומיחה הרב שלהם בהנהו ורנקן שלא לקפח מחיית בני היישוב לא הם בעצמם ולא שלוחם גרונם ולימא. רק יתנו הסרסרות לכל בני היישוב. וכמר זעליגמן וחתנו טענו הלא גם אנו מבני היישוב כמותכם מה שאנו מרוויחין בשכר הסרסרות שכר טרחא שלנו הוא ומפני מה ניתן חלק מריוח משא ומתן שלנו לשאר בני הישוב ומה שהפרנקין באים אצלינו מזלינו גרם. ואף לו יהיה כדבריהם שע"י זה יש לנו היכירא יותר אצל הכפריים וקונים מאתנו בשר וסחורות מזלינו גרם. ואם יוכלו לפייס הפרנקין שיבואו אצלם ולסלקם מעלנו מי ימחה בידם. גם אינו רק קנאת איש מרעהו. גם טענו זעליגמן וחתנו. הפרנקין יש להם עצמם היכירא בכל סביבותינו. ועל הרוב אינם צריכים לנו כי מעצמם ידעו באיזה כפר ואיזה כפרי יש לו שור פטם למכור. רק מה שמהנים אותנו ונותנים לנו סרסרות מכל צמד שוורים ו' פ"ק. מפני שעל הרוב נשארים חייבים סך עצום להכפריים. עד שלפעמים יעלה למאות וצריכים להושיב ערבים בטוחים. ואנחנו נכנסים בערבות בעדם. ומפני כך מוכרחים לפייס אותנו ליתן לנו סרסרות כדי שנתערב בעדם. ולולי זאת גם לנו גם להם לא יהיה אפילו פרוטה. וגם אם נניח וניתן להם חלק קצת מרצון טוב יש לנו לחוש שגם הם יקיימו תמות נפשינו עם פלשתים ולא יתנו אח"כ כל עיקר. כי אנחנו מבלים זמן עבורם משאר משא וחתן ואנו מוכנים להם לכל צרכיכם מה שלא היו עושין כן שארי הב"ב. גם העיקר שנותנין הוא בשביל הערבות כנ"ל. ע"כ תורף לשון הטענות:

תשובה כדי לברר דבר זה צריך אני לדקדק בגמרא ופוסקים. ולהורות אתן בלבי כאשר יורוני מן השמים. דאיתא במשנה פרק הזהב ר' יהודה אומר לא יחלק חנוני קליות ואגוזין לתינוקות מפני שמרגילן לבוא אבלו וחכמים מתירין. ולא יפחת את השער וחכמים

אומרים זכור לטוב עכ"ל המשנה. ומפרש שם בגמרא וכן בבבא בתרא פרק לא יחפור. טעמייהו דרבנן משום דא"ל אנא מפלגינא אמגוזא את פליג שיסקא עכ"ל. ופסקו כל הפוסקים הלכה כחכמים. והנה א"כ יוכל זעליגמן לומר לחביריו קהל קלייס דארף אנא פלגינא אמגוזי לפרנקין להר יילן אצלי אתון פלגיתו שיסקא להרגילן אצליכם. ואין לחלק דשאני התם דלישראל יכול לפחות מן השער ולא לכותים. וכן לחלק קליות ואגוזים דוקא נ"ל לישראל ולא לכותים. וכאן הכותים נהנים למכור את בהחותם. זה אינו. דמה שמוכרים הכותים את בהמותם הוא באמצעית יהודים. דהיינו יהודים ורנקין קונים ומרויחים וגם הסרסרים מרויחים. רק ששאר בני היישוב צועקים אנו כמו כן יודעים איזו כפרי יש לו שור פטם למכור ולהראות להפרנקין. פ"ז יוכל זעליגמן לומר אם אתם תוכלו לפתות הפרנקין להרגילן אצליכם הרשות בידכם. אנא פלגינא אמגוזא אתון פלגיתו שיסקא. וראייה ברורה מהא דכתב הב"י בח"ח בסימן קנ"ו בשם רי"ו. דב' יהודים הדרים בעיר אחת מותר לאחד להוזיל הריבית לכותים או לשחודי ליה משום דא"ל אנא פלגינא וכו' כדאיתא בפרק לא יחפור עכ"ל. והנני דן ק"ו ומה התם אע"פ שמהני לכותי שמוזיל לו הריבית וגם עושה היזק לישראל חבירו שהיה מלוה לו ביוקר מ"מ מותר הואיל ואינו עושה לטובת הכותי רק להנאות עצמו. אע"פ שבזה מזיק לחבירו שהיה מלוה לו ביוקר ועכשיו צריך ג"כ להוזיל ההלואה. וא"כ גרמא מיהא איכא דמניעת הריוח נהי דלא הוי היזק בידים אבל גרמא מיהא איכא. כדאיתא בתשובת מהר"ם פאדוא סימן ס"ב ובי"ד סימן ש"ף. וכ"ש כאן מה שכמ"ר זעליגמן עושה סרסרות לורנקין עושה לטובתו וזה מחייתו ואינו מזיק בזה לבני הישוב כלל אפילו גרמא ליכא כ"ש דמותר. ואם כן מה שצועקין קהל קלייס דארף על הלוקחין שוורים פטומים ועל הסרסור אין בידם למחות חוץ ליישוב שלהם בשאר כפרים מקום שאין יהודים דרים ואפילו תוך היישוב שלהם אין בידם למחות כאשר מבואר בס"ד. ועוד דחוץ ליישוב יד כל אדם שוה ואין לאלו חזקה יותר מאלו. אע"ג שבני קהל ק"ד הם יותר קרובים לאלו הכפרים שקונין הפרנקין שם הבהמות יותר מן הפרנקין. מ"מ אין להקרובים יותר חזקה חוץ לישוב מן הרחוקים. ואפילו במערופיא לרוב דיעות כדאיתא במרדכי פרק לא יחפור ומכ"ש בשאר כותים שאינו מערופיא וחוץ לישוב מכ"ש שמשפט א' יהיה לנו. ומכ"ש שמה שנושאין ונותנין הפרנקין חוץ לישוב ק"ד הוא ע"י אמצעית זעליגמן וחתנו שהם מבני היישוב ק"ד כ"ש שאין שאר בני היישוב יכולין למחות ואפילו תוך הישוב ק"ד עצמו. דהא דבר מתא אבר מתא אחריתא מצי מעכב היינו אם אין לאחד מבני היישוב הנאה ממנו. אבל אם אותו בר מתא אחריתי עושה שותפות עם א' מבני היישוב אינם יכולין למחות.

דהרי גם הם מבני היישוב וזהו מחייתם ע"י הפרנקין. ובר מן דין דאפשר שהוא קנאת איש מרעהו ואם ימחו ביד כמר זעליגמן מלעשות סרסרות. ממ"נ או הפרנקין ימצאו עילה שלא יתנו סרסרות כלל כי כבר ידעו שור קונהו ואבוס בעליו או אם יתנו סרסרות הוא מטעם הכרחי שצריכין להעמיד ערב בטוח מיושב הארץ כאשר נאמר עוד לקמן. וכבר הוחזק זעליגמן וחתנו אצל הכותים המוכרים לערבים בטוחים ואפשר שלא יקבלו ערבים אחרים. ואם יכולין להשתדל לקבל אותן לערבים ושיתנו הפרנקין סרסרות לשאר בני ק"ד חי ימחה בידם כדאמר אנא פלגינא אמגוזי וכו'. והנה לפי ענ"ד זו אין צריך פנים ואינני צריך לראיות יותר. אך ורק מאחר שקהל ק"ד שמו בטחונם על פסק קהל עלרין שפסק מהרר"מ ז"ל אב"ד שלהם שאין גרונם ולימא רשאין לעשות סרסרות להפרנקין ולקפח מחיית שאר ב"ב מעלרין לא הפרנקין עצמם ולא ע"י שלוחם גרונם ולימא. והביא המורה ראיה מהא דבפ' לא יחפור בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב. והנה אף שאין חשיבין את האר"י לאחר מותו וישתבח מר באתריה. ואני לא באתי להוציאם ממנהגם כי כבר הורה להם זקן ואין אחריות אחרים עלי. ואני לא באתי רק לפקח ולעיין במילא דמתאי הסרים למשמעתי שהוא מוטל עלי להורות להם הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון. ע"כ אני אומר כבודו וכבוד תורתו כאן במקומו מונח ואומר אני דאין הנדון דומה לראיה. דודאי אם הבני מתא אחריתא דהיינו הפרנקין היו באים הם עצמם וקונים שוורים שם בעלרין יכולין בני היישוב למחות בידם ולעכב עליהם כדין בר מתא אבר מתא אחריתא דמצי מעכב. משא"כ אם א' או שנים מיושבי עלרין. ולנידון שלפני מיושבי קלייס דארף נושא ונותן עם אותן בני מתא אחריתי למה יעכבו. כי כל א' הולך וחוזר אחר מחייתו באשר ימצא. כי לא' מבני היישוב מחייתו בכך ולשני מחייתו בכך. ואף שבמקצת קהלות נהגו ותקנו שלא יעשה אחד מבני הקהלה שותפות עם הנכרי שאינו מבני היישוב. היינו כשיש לו למצא שותף בקהלתו. כמו לקצב בשר עם הנכרי שאינו מבני היישוב. או להשתכר בשאר סחורה עם אחד שאינו מבני היישוב ולמכור אותו תוך היישוב. דאז גם הנכרי נהנה ממה שמשתכר וקונה ומוכר תוך הקהלה. מפני שיש לו למצא שותף בקהלה ולהשתכר עמו. אבל אם אחד מבני היישוב או הקהלה אין ידו משגת לסחור בלא שותף. ואי אפשר להשיג מי שנותן לו עסקא תוך הקהלה. פשיטא שאין זה מנהג ותיקון לעשות תקנה שלא לקבל עסקא מן הנכרי ועל ידי כן זה שמבני הקהלה ימות ברעב. וה"נ זה המשא ומתן של הפרנקין אי אפשר לגרונם ולימא לקבל סרסרות מבני היישוב. רק שהפרנקין קונים שוורים פטומים ונותנים להם סרסרות א"כ מי ימחה בידם. ואע"פ ששאר בני היישוב רוצים למחות בידם. הלא אותן הבינונים רואין

ג"כ כמה משא ומתן אבל עשירים ואין ספק שאם לא הוי עשירים בישוב ההוא היה יותר משא ומתן מצוי אצל הבינונים ואפילו הכי צריכין הבינונים לסבול כי מזלייהו דעשירים גרם. ואם כן אף את המקצת משא ומתן שיש להבינונים עם הפרנקין בסרסרות למה נקפח מחייתם. ואף אם באמת לפעמים קונים הפרנקין איזה בהמה בינונית הראויה לקצב שם בעלרין למה יקנאו בהם העשירים. למה לא ידעו בדעתם שהבינוני שגם הוא מבני היישוב קונה אותה בהמה לשחוט והיה מרויח בה ערך מה שהיה מרויח במה שהיה מראה אותן לפרנקין. ומכ"ש השוורים פטומים שאין דרך בסביבות עלרין וק"ד לקצב בהמות חשובות כאלו רק בהמות בינונית. והשורים פטומים יש להפרנקין משא ומתן עמהן ומוליכן אותו לעיר ווירצבורג למוכרם להקצבים הוי ממש זה נהנה ווה לא חסר. ואף אם לפעמים היו קונים גם בהמות בינונית הראוים לשחוט שם בעלרין. מ"מ גם גרונם ולימא הם מבני היישוב. לו יהא שהם היו קונים הבהמה לשחיטה והרוויחו בה ערך מה שירויחו בסרסרות ומסתפקים בריוח מועט. וה"נ בנדון דידי זעליגמן וחתנו נגד בני היישוב שלו. אף אם שאר בני היישוב ק"ד המה עניים דמ"ש. אכן נ"ל בזה הדין עם יושבי עלרין או ק"ד. אם הפרנקין קונים בהמה הראויה לשחיטה מחוייב הסרסור לשאול את פי בני היישוב אם רוצים לקנותה לשחטה וליתן לו הסרסרות הראוי לו אם הבהמה תוך היישוב. אבל אם הבהמה חוץ ליישוב גם זה אין הסרסור מחויב ועוד הא כתב הטור ח"מ בסימן ק"ו בשם הר"ר יהוסף הלוי דהא דבר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב. היינו אם אין הסחורה של בר מתא אחריתא יותר בזול או יותר יפה אבל אם הוא יותר יפה או יותר בזול לא תקנו תקנה למוכרים להפסיד ללוקחים. ואם סך הני ורנקין בני מתא אחריתא שבאין לקנות שם בהמות מן הכותי ויש למקצת בני היישוב מחייתן מהם לא תקנו תקנה לאלו להפסיד לאלו ששני כיתות מבני היישוב המה. וכה"ג כתב מהר"ם מריזבורג לענין תקנת הקהל וז"ל. ודין מה שחייב היחיד להשים משכון היינו דוקא יחיד הבא להוציא עצמו מכלל הקהל וכו'. אבל בדבר שיאמר כך דין הקהל וכך נהגו עד הנה והן אומרים להיפך ואין הדבר ידוע. מאי אולמייהו דהנהו מהנהו. ואם אין התובעים מרובים לא הורע כחם בכך. שג"ם ה"ם באי"ם מכל"ל הקה"ל עכ"ל. וה"נ בנדון דידן מאי אולמא דהני מהני לעשות תקנה לאלו להפסיד לאלו. ומאי חזית דדמיה דידיה סומק טפי דילמא דמיה דחבריה סומק טפי. ומכ"ש באיזו יישוב שאותן שיש להם מחייתן עם הפרנקין הם עניים לא תקנו תקנה לעשירים להפסיד לעניים שעליהם יחיו. ובפרט שעל הרוב אינם נוגעים במחיית שאר בני היישוב. ואף אם לפעמים קונים בהמה הראוי לשחיטה. לו יהא שאותו סרסור מבני היישוב קונה אותה ומוכרה אח"כ בריוח מעט

להפרנקין דהיינו בדמי הסרסרות כדאמרן. ואף לפי דברי הרמב"ן שהביא הב"י שחולק על מהר"ר הלוי מ"ה כתב מיהו אי לא שויא עסקא אהדדי ודאי מודינא דמצי למימר ליה את עסקך גריעא והך שפירא וכעסקא אחריתא דמיא דהא לית לך דכוותה עכ"ל. הרי אפי' אם הבני מתא אחריתא מעצמן מוכרין שם סחורה אינם יכולין לעכב מפני שאינו נוגע למשא ומתן שלהם. וה"ה אם הבני מתא אחריתא קונים שם בהמות מה שאינו משא ומתן שלהם. דמ"ש קנייה או מכירה אם הוא בעסקא אחריתא אין יכולין למחות. ומכ"ש שיש למקצת בני היישוב מחייתן מה שאינם יכולין לעכב. וכ"ש למאי דפסק הטור והרא"ש הביאו רמ"א בהג"ה בח"מ סימן קנ"ו דברי ר"י הלוי לפסק הלכה. ואע"ג דרמ"א בתשובה סי' ע"ג משמע מדבריו דלא ס"ל כר"י הלוי. וכתב דאע"פ שהרא"ש והטור כתבו דברי ר"י הלוי סתמא לא ס"ל כפשטן של דברי ר"י הלוי. ומפרש הרב לדברי ר"י הלוי בדרך אחר ונכנס לדוחק גדול. וכאן בהג"ה הניח הרב דברי ר"י הלוי כפשוטה כמו שכתבו הרא"ש והטור ולא השגיח במה שכתב המרדכי והרמב"ן ונ"י דאין דבריו נראין ובאמת נראה דהטור סבירא ליה כמשמעות פשטן של דברי ר"י הלוי. דכתב הטור מלתא בטעמא דלא תקנו חכמים תקנה למוכרים להפסיד ללוקחים. ואולי חזר בו הר"ב ממ"ש בתשובה ופסק כמו שקבע בהג"ה ש"ע. ואף שמשמע ממקצת תשובות שחברן אח"כ שמפרש בתשובותיו דבריו שבש"ע. מ"מ אפשר שרוב תשובותיו כתבן קודם שחיבר הגהותיו. וא"כ הרי שבהגהותיו הניח דברי ר"י הלוי על פשטן ופסק כדבריו. ואין לחלק דדוקא אם יש לבני היישוב ריוח גדול הותר לו לסחור עם הנכרי שאינו מבני היישוב אבל לא בשביל ריוח קטן ו' פ"ק מכל צמד בקר. באמת זהו דעת נ"י בדברי רבינו יהוסף הלוי דפסק אם הבני מתא אחריתא נותן יותר בזול אין רשאין לעכב דלא תקנו וכו' וכתב ב"י בשם נ"י וז"ל ונראה דעת הרב בזול גדול אבל להוזיל יותר ממוכרי העיר ודאי מצי מעכבי. מפני שאי אפשר שכשיש שם הרבה מבני אומנות שלא יוזיל השער כן נראה דעת הרמב"ן. ונראה שהסכים לזה הרנב"ר בחידושיו עכ"ל. ולכאורה לא משמע כן מדברי הרמב"ן אלא דבין מוזלי פורתא ובין מוזלי טובא להר"י הלוי לא מצי מעכבי ולהרמב"ן מצי מעכבי. והמרדכי כתב בשם ר"י כדברי הר"י הלוי והוא ז"ל כתב דלא נראה לו והרא"ש לא כתב אלא דברי הר"י הלוי ואחריו נמשכו רבינו ורבינו ירוחם והוסיפו לכתוב אהא שכתב הרמב"ן דהיכא דלא שוה עיסקא להדדי כעסקא אחריתא דמיא. וכ"ש אם היה סחורה אחרת שאין מוכריו אותם בני העיר דפשיטא שאינן יכולין לעכב עליהן. ונראה מדבריהם דדוקא בשהעסקא של הסוחרים הבאים יפות משל בני העיר הוא דאין מעכבין עליהם. אבל אם של בני העיר יפה משלהם מעכבים עליהם.

וקצת נראה כן מדברי הנ"י. ותמיה לי דאפילו של בני העיר יפה משלהם כיון שלא שוו אהדדי כסחורה אחרת דמיא וצ"ע. וכתב רי"ו בנל"א ח"ו שאם הלוקחים נכרים אפילו מוכר יותר בזול מצי מעכבי עליה. וכ"כ ג"כ ה"ה בפ"ו מהלכות שכנים בשם אבן מינץ עכ"ל הב"י באריכות. נמצינו למדין שהלכה כדברי רבינו יוסף הלוי שלא תקנו תקנה למוכרים להפסיד ללוקחים. ודוקא אם הלוקחים ישראלים אבל בשביל נכרים הנהנים לא תקנו. ואי לא שוי עסקא אהדדי אז בכל ענין אין יכולין למחות וכן פסק רמ"א בהג"ה ש"ע סי' קנ"ו וז"ל וכשמביאים סחורה אחרת שאין לבני העיר אע"פ דלא מוזלי במקח ואינה יותר טובה אינם יכולים למחות עכ"ל. וסברא הוא דזהו ממדת סדום דזה נהנה וזה לא חסר וכופין על מדת סדום. וה"ה לענין קניית בהמות בישובים אחרים שאינה משא ומתן שלהם שאינם יכולין למחות. אמנם מה שזעליגמן וחתנו עושים סרסרות בהעמי דארף בזה צ"ע. דאם דברי זעליגמן וחתנו אומ' שאם הורנקין צריכין ליתן סרסרות ליושבי העמי דארף אז הולכין הפרנקין לבד בלי שום סרסור. כי מעצמם יודעים מי שיש לו למכור בהעמי דארף ואז לא יוכלו בני ה"ד למחות בפרנקין דעסקא אחריתא הוא כנ"ל. וגם בני ה"ד גורמים להפסיד הסרסרות מזעליגמן וחתנו והוי תמות נפשם עם פלשתים וא"כ הוי כופין על מדת סדום ומאן מפיס. או שמא הכפריים שבהעמי דארף לוקחים גם לערבים מיהודים שבכפר שלהם אז פשיטא שהיו הם קודמין וצריכין ליתן כל הסרסרות ליושבי העמי דארף ביישוב שלהם. גם יש עוד צד אחד לזכות זעליגמן שאף אם קונים במזומנים ג"כ נותנין סרסרות לזעליגמן אף אם הם בעצמם יודעים מי המוכר וגם יש להם מזומני' ואעפ"כ נותנים סרסרות לזעליגמן ולא לחנם הוא. ואטו בשופטני עסקינן דאי לאו דזעליגמן וחתנו עבדי להן טיבותא להפרנקן לא הוי יהבא להו מתנתא ר"ל הסרסרות. וא"כ יש ב' צדדים לפנינו שהדין עם זעליגמן. וצד א' עם יושבי העמי דארף. אף שלפי הסברא אינם מקבלים הכפרים בהעמי דארף לערבים היהודים שלהם באשר לא אמידי כלל. מ"מ נראה שטוב לבצוע ולפשר ביניהם שני חלקים לזעליגמן וחתנו. וחלק א' ליושבי העמי דארף. משא"כ ביישוב ק"ד אין להקהל כלום. ומכ"ש במקומות אחרים שאין יהודים דרים שם. והנראה לענ"ד כתבתי וה' יצילני משגיאות נאם הצעיר שמואל הלוי כותב יום ה' ער"ח אייר תל"א לפ"ק פה ק"ק שטיינאך:

הגה"ה ועתה בזמן הזה דנין שאלות כאלה עפ"י דינא דמלכותא ודינא דמלכותא דינא:

שאלה ג

וכן קהל מערצבך וישוב הסמוך שלהן ק"ב השייך לשר שלהם התעצמו לדין עם יושבי מ"ד שהוא ג"כ בסמוך להם רביעי שעה ודרים שם ב' ב"ב ואינם רוצים בפשרה רק דוקא דינא. וטען כמר ליב מ"ד שאינו רוצה לסבול שיושבי מערצבך ישאו ויתנו ביישוב שלו מ"ד. רק ימנעו רגליהם מיישוב שלו כל עיקר שלא לעשות סרסרות לפרנקין ביישוב שלו כנ"ל בפסק ק"ד. גם שלא למכור בשר ושלא יקנו עורות ביישוב שלו. השיבו מקצת יושבי מערצבך בפרט הפ' דוד מחמת לקנות עורות יהיה כל ישוב לעצמו ולא יקנה א' עורות ביישוב חבירו ולא ימכור בשר ביישוב חבירו. ומחמת כרכרות לפרנקין לא נשגיח בו כי הפרנקין באים אלי ואם ירצו לילך לאחר ליתן לו סרסרות להראות להם הרשות בידם. וכבר אנו נותנים לו השליש מן הסרסרות שאנו מרויחין בישוב שלו לפנים משורת הדין. והרוב מיושבי מערצבך רוצים בשיתוף בכלל אהרי שכולם נחשבים כקהל א' לענין ב"ה ובלעטין לאורחים. גם צועקים הקהל שצריכין להוצאה מרובה מחמת שהן קהל וצרכיהן מרובין הן להוצאות בית הכנסת ואורחים ושכר מלמדים. ואם בכל סביבותיהם בכל ככר יתיישב יהודי א' א"כ אין יוצא ובא ממערצבך לשום כפר שיהודי א' דר בם ויהיו יושבי מערצבך סגורים מכל צד. גם טענו יושבי מערצבך במיימלש דארף עצמו הרוב מן הכפר הם תחת ממשלת השר שלנו ורוב הכפר הוא שלו. רק שאותו בית שכמר ליב דר בו הוא של שר אחר ואותו שר אין לו רק המיעוט במיימלש דארף. וכל משא ומתן שלנו הוא תחת עבדי אדונינו. ואם אנו נסחור במיימלש דארף עם הכפרים הנכנעים תחת יד המושל של ליב אז הרשות בידו למחות. השיב מר ליב אני הייתי ראשון במיימלש דארף קודם שבא מערצבך לכלל קהלה. עוד טען ליב אחרי שאני הולך בבית הכנסת למערצבך וצריך אני לסייע לכל דבר שבקדושה. גם ל הקהל נותנים מס מב"ה ג' ר"ט ופורעים אותו מקופה של צדקה וחלקי בתוכם. ואני מוכרח ליתן מס בפני עצמי ר"ט וחצי מידי שנה בשנה יסייעו ג"כ הקהל במס שלי. השיבו הקהל שהוא גרם היזק לעצמו שהתרגז את השר וע"י כן מיחה ביושבי תחת שררות אחרות להניח לבא לב"ה שלו אם אין לו הנאה מהם מלבד אורחים:

תשובה הנה כבר הארכתי בפסק של קלייס דארף דאף ע"פ דקי"ל כרב הונא בריה דרב יהושע בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב. מ"ח חילוק יש אם הוא עסקי אחריני א"י לעכב. דהנהו ורנקין שקונים שוורים פטומים במ"ד הוא עסקא אחריתי ואין זה עסק בני היישוב ול"מ מעכב כאשר הארכתי בפסק הנ"ל. אמנם אם יכול ליב מ"ד למחות ביושבי מערצבך וק"ב לעשות סרסרות לפרנקין. דזהו גם משא וחתן שלו ואין זה עיסקא

אחריתא. כי אמר גם אני יודע איזה כפרי שיש לו שור פטם לחכור ביישוב שלי וא"כ אני אקבל סרסרות מן הורנקין ולא אתם. צריך אני לדקדק בגמרא פרק לא יחפור בר מתא אבר מתא אחריתא יכול לעכב ואי שייך בכרגא דהכא ל"מ מעכב. ופירש"י שנותנים כסף גולגלתא למושל העיר הזאת. וכתב הב"י וממה שפי' רש"י נראה שאפילו שילם מכס לשר העיר הזאת כיון שאינו משלם גולגלתו למושל העיר הזאת מצי מעכב עכ"ל. ופי' ר"ת ידוע כדאיתא בב"י ובמרדכי פ' לא יחפור. ומפני שסוגיין דעלמא כפרש"י לא אאריך בפי' ר"ת. והנה יש לדקדק לפרש"י דמשמע אם משלם כסף גולגלתו למושל העיר הזאת ל"מ מעכב. ובעינינו ראינו שאין אנו נוהגין כן בכל מלכיות אלו דאף אם שייכי בכרגא דמתא שדוכוס א' יש כמה קהלות תחת ממשלתו וכולם נותנים כסף גולגלתא אפ"ה אסורים לבא זה בזה ואסורים לסחור זה בקהלתו של זה. דוחק לומר שנוהגים כן מפי המנהג והתקנה לא חדינא כי התקנה והמנהג לא ישתוה בכל המלכיות. אלא ודאי ע"פ הדין הוא ותורה א' ומשפט א' הוא לנו. וא"כ איך אנו עושיו בכל הארצות והמדינות שידענו נגד הדין לאסור לסחור קהלה אחת לתוך של חבירו מאחר שכולם נותנים כסף גולגלתם לדוכוס א'. וע"כ נ"ל שהם מפרשים דעתו של רש"י הכי. דקשיא להו בדברי רש"י וכי כמה מאות קהלות שדרים תחת ממשלת מלך א' וכולם נותנים כסף גולגלתם למלך יהיו א"כ מותרין לבא זה בזה. וע"כ מפרשים דעתו של רש"י ששייכים בכרגא הכי. שהמלך גזר שיתנו הקהל סך קצוב כך וכך באופן שיגיע על כל גלגולת סך כך וכך. אבל אין המלך מניח דוקא על כל גלגולת הסך הקצוב לכל א' הן עני הן עשיר. רק המלך תובע מכלל הקהל סך כך וכך דהיינו אסך כך וכך בעלי בתים יתנו סך כך וכך. שאין המלך מקפיד רק על סך ב"ב אבל אינו משגיח שיתן כל יחיד בשוה עני ועשיר. ואח"כ מגבין שתי הקהלות בין שתיהן הסך ביחד. אז יגבו הקהל מן העשיר לפי עשרו ומן העני לפי עניו. וה"ה בקהלה אחת ע"ד זה שאין המלך נותן עין רק על סך המעות ולא על המספר ב"ב. או שיאמר ממאה ב"ב יתנו לו סך כך וכך שאין המלך מקפיד מה יתן כל א' רק שהסך יוגבה מבין כולם. אז הרת ביד הקהל ודינא הוא להוסיף על העשירים ולהקל על העניים. וכדאיתא בתשובת מהר"מ גלאנטי סי' נ"ג מלך שגזר וכתב בפנקסו שכל יהודי יתן מס כך וכך. אע"פ שהשוה מדותיו עני ועשיר יש להקהל להוסיף ולגרוע להרבות על העשירים ולהקל על העניים עכ"ל וכ"ש אם שני הקהלות חוברו לה יחדיו ע"י השר או ע"י עצמן שהמלך מטיל מס על שני הקהלות אלף זהובים והם מחלקים ביניהם לפי הממון. אע"פ שקהל אחד נותן יותר חן הקהל השני מפני שהן עשירים יותר. מ"מ אותו שני הקהלות הוי כאלו דרים במקום אחד בקהל אחת. מפני שכל המם גובין

ביניהם כאחת ואז פשיטא דכקהל אחת חשיבא ולא מצי מעכב בר מתא זו אבר מתא זו. וכנדון שהביא המרדכי פרק הגוזל בתרא בשם ר"א הכהן דאם המנהג להטיל מס ע"פ המלך בחיבור וכו' אז כולם כקהל אחד נחשבים. הביאו רמ"א בהג"ה סי' קנ"ו דאין כח ביד הקהל להשתדל לחברם לאיזה קהל או להפרידם וכו'. משמע אם הם מחוברים ועומדים אז כקהל א' נחשבים. וכן משמע מתשובה שבסוף חזה התנופה שהביא הב"י בסימן קנ"ו. וכן במקום שאין המלך מקפיד אם מעט אם הרבה יהודים דרים בעיר ואינם צריכין לרשות המלך והמלך יש לו מס קבוע מן הכלל וביד הקהל הוא אם רוצים לקבל איש נכרי אם לאו. ע"כ דינא הוא שביד הקהל להוסיף על העשירים ולפחות מן העניים. ובלי ספק שבנדון כזה איירי מהר"ם גלאנטי. משא"כ במקומות כאלו באשכנז שאין ביד היהודים לקבל איש נכרי רק ע"י השר וכל אחד משוה עם השר כמה מס יתנו לו. אז פשיטא שאין ביד הקהל להוסיף ולגרוע דאל"כ לא שבקת חיי לכל עשירים הדרים בכרך ונותנים לדוכס או להגמון מס הרבה ואח"כ יבוא גם איש עני וישתדל עם השר לקבלו על המס הקצוב מן העשירים ואח"כ ירצה לפרוק עולו וליתנו על העשירים בזה פשיטא יתן כל אחד במה דפסק אנפשיה. ובהכי מתיישב על הלב ומ תבר יותר שאם שייך בכרגא דמתא לא מצי מעכב על הדרך שפירשתי. משא"כ אם כל קהל או יחיד פוסק המס עם השר בפני עצמו ואינם נותנים בחיבור אחד. רק כל אחד עושה עצמו עירון אצל השר ופוסק עמו הרם ואין אחד משגיח בחבירו. וא"כ אף אם כולם נותנים מס לשר אחד וכי מפני זה יש להם חיבור לענין משא ומתן לכן אסירים לסחור זה בעירו של זה. וא"כ אפילו מערצבך וק"ב שיש להם שררה אחת מ"מ כל אחד פורע מס שלו בפני עצמו להשר והוי כשתי עיירות של ב' שררות ואסור לסחור זה בעירו של זה. ולענ"ד הוא ברור ונכון שעל זה נתכוונו בכל המלכיות. וע"ז מיוסד מנהג המדינות והיא סברה ישרה כדת של תורה נכונה וברורה. והנה א"כ לפום ריהטא נראה דכ"ש שאין לסחור מערצבך וק"ב מם מיימל"ש דארף. ומיימל"ש דארף גם הוא אסור בשניהם. אמנם כד מעיינת שפיר תמצא טעם שינוייהם. דדוקא אם שתי עיירית הם של מושל אחד וכל אחד פורע מס לעצמו. או שתי עיירות של שתי מושלים אסורים לסחור זה בזה. משא"כ במיימלש דארף שיש הרבה שררות והיהודים אשר דרים שם כל אחד תחת מושל אחר ושררה של מערצבך וק"ב יש לו הרבה מוכנעים שם יותר ממה שיש לכל מושלים האחרים בכללם. בזה יש לדקדק אם יש יכולת ביד יושבי מיימלש דארף למחות ביד יושבי מערצבך וק"ב לסחור שם עם הכפריים הדרים תחת ממשלת השר שלהם. ונראה דאין יכולין למחות. ודמיא להנהו דקולאי דאייתו דיקולי לבבל אתו בני מתא וקא מעכבי עלייהו. אתו לקמיה

דרבינא א"ל מעלמא אתו ולעלמא ליזבנו. וה"מ ביומא דשוקא אבל בלא יומא דשוקא לא. וביומא דשוקא נמי לא אמרן אלא לזבוני בשוקא אבל לאהדורי לא עכ"ל הגמרא. והנה א"כ הני דיורין הדרים במיימלש דארף שהם מוכנעים תחת השר של מערצבך וק"ב כמעלמא ליהוי. והוי כאלו אינם דרים במיימלש דארף ומותר לבני מערצבך וק"ב לסחור עמהם ל"ש ביומא דשוקא ול"ש בלא יומא דשוקא דכמעלמא אתו ולעלמא ליזבנא. וכ לאהדורי נמי שרי כאן דכמעלמא אתו. ולכן היהודים ממערצבך וק"ב יכולים לסחור שם במיימלש דארף בכל מילי עם אותן כפריים הדרים תחת המושל שלהם אפילו בלא יומא דשוקא. ונראה עוד ראייה דהא הביא בטור סי' קכ"ו בשם הרא"ש דיכול אדם לדור בכל מקום שירצה ואין הראשונים קנו העיר בחזקה. וכ"כ הב"י בשם התשובה שבסוף חזה התנופה וז"ל. דבר ברור הוא שכל אדם יכול לצאת מעירו ולדור בעיר אחרת ואינם יכולין לעכב עליו מלבוא לדור אצלם בטענה שהוא מפסיד חיותם. כי לא להם לבדם נתנה הארץ עכ"ל. וכתב מהרי"ק שורש קצ"ד הביאו הב"י ורמ"א בהג"ה שזה שכתב הרא"ש בתשובה שכל אדם יכול לדור בכל מקום שירצה ואין בני העיר יכולין לעכב עליו. שר"ל פשיטא שאין בני העיר יכולין לעכב עליו ע"פ ב"ד. אבל אם תגבר יד בני העיר ויכולין לסגור דשא באפי' הן ע"י השר הן ע"י שום מונע פשיטא שהרשות בידם עכ"ל. וגם התקנה חזקת ישוב שעושין לפעמים אינו מן הדין. לכן אין התקנה חל על הבא לדור. רק אם יש שם רב יכול לגזור על הבא לדור שם אם הוא תלמידו דאז יכול לגזור עליו. ועיין בסמ"ע ופירש מאחר שאין יכולין למחות מן הדין א"כ אף אם עושין תקנה אין התקנה חל על הבא לדור שם. רק הם בינם לבין עצמם יכולין לגזור שלא להתעסק עם הבא לדור. אבל אין התקנה חל על הבא לדור שם. מאחר שבדין רשאי לדור במקום שירצה רק אם הוא תלמידו יכול לגזור על תלמידו וא"כ במיימלש דארף שאין היהודים שבמיימלש דארף יכולין לגרום עם השר לסגור דשא באפי' יושבי מערצבך וק"ב. כי השר שלהם אינו בכחו לסגור דשא כי השר של מערצבך וק"ב יכול להושיב שם כהנה וכהנה יותר מן השר של היהודים הדרים שם במיימלש דארף. וא"כ אפילו ע"י השר אין יכולת בידם למחות לדור או לסחור שם. וא"כ כ"ש שמדינא אין למחות. חדא מטעם שכתב הרא"ש הנ"ל כמ"ש בסמוך. ועוד דמתחלה הוי ליה לכמר ליב לאסוקי אדעתיה כשנסע למיימלש דארף שיש עוד שררות אחרות שם. וא"כ סבור וקיבל ומתחלה אדעתא דהכי נתיישב שם. והוי ליה לאסוקי אדעתיה שגם הם יושיבו שם יהודים או בסמוך לו תחת רשותו ויתן לו רשות לסחור בכל ממשלתו ודד"ד. בשלמא בשתי עיירות של מושל אחד יכול כל אחד לומר להשר אע"פ ששנינו או כלנו דרים תחת ממשלתך בשתי

עיירות מ"מ אדעתא דהכי אנו נותנין לך מס שכל אחד ישא ויתן בעירו. ובודאי יתרצה להם השר לזה. ומכ"ש בשתי עיירות של שני שרים שכל אחד רשאי לגרום עם השר שלו לסגור דלת בפני חבירו. משא"כ במ"ד שאין בכחו לסגור דלת כדאמרן. וז"ל הרשב"א בתשובה סי' תרפ"ד ועיקר דברים של אלו שאמרנו מהיסוד שאמרנו שהרי אנו רואין כל עיר ועיר בגבולותיה שאנשי העיר סוחרים ומתעסקים בתוכם. כאלו א"ל שאנשי העיר ההיא שמעלים לו מס או כרגא יסחרו ויתעסקו בה ולא אחרים. וזה דין רב כהנא בהני עמוראי עכ"ל. והנה בודאי יאמר המושל של יושבי מערצבך שמעלין לו מס שיסחרו בכל גבולו מסביב בכל מקומות ממשלתו. וא"כ ל"מ שא"י למחות ביושבי מערצבך וק"ב לסחור עם הכפריים הדרים תחת ממשלת השר שלהם. אלא אפילו עם שאר כפריים הדרים תחת ממשלת שאר שררות שם מ"ד אין בני מ"ד יכולים למחות דהם כעיר אחרת דמיין דמעלמא אתו ולעלמא מזבני. אע"פ שיש לצדד דהואיל והם ביישוב שלו והוא צריך ליתן עמהם לשמירת העיר ולכרית פתיא ולפרשי דמתא ולכל צרכי העיר יהיה הוא קודם למשא ולמתן ויהיו נחשבין כל הדרים שם כעיר אחת שרשאי למחות. כמבואר בפוסקים שהביא רמ"א בהג"ה סי' קנ"ו אע"פ שהם דרים תחת שררות נפרדים מ"מ לא מפני זה יכול למחות לאחרים במשא ומתן מטעם שכתבתי שהרי לא מצי לגרום עמהם שלא ישאו ויתנו הנכרים עמהם. ועוד דלא עדיף ממערופיא דהא אפילו אם כל העיר תחת מושל אחד א"י למחות מדינא כדאמן לרוב דיעות. וכ"ש באלו דהוי ככפר אחד נ"ל דכ"ע מודים. ובלבד שלא יסחרו עם אותן כפריים הדרים תחת המושל של היהודים הדרים שם. ובענין הסרסרות מפרנקין כבר כתבתי בתשובה הקודמת שהפרנקין בעצמם רשאים לקנות שם דעסקא אחריתא הוא. ואין זה מחיית בני היישוב כלל ואין רשאים למחות לקנות שם. אכן בענין סרסרות יש חילוק במה שעושין בני מערצבך סרסרות עם שאר כפריים במ"ד א"י למחות כמו משא ומתן. רק מה שקונין הפרנקין אצל הכפריים שהם תחת המושל של היהודים שלשם בזה הדבר שקול. כי מאחר שהפרנקין בעצמם יודעים מי שיש לו שור פטם למכור ואין צריכין לשים סרסור. רק מה שנותנים סרסרות הוא בשביל הערבות שצריכין להתערב בעדם בעד כמה מאות. וע"כ נותנים סרסרות אפילו במקום שקונים במזומנים. כי הפרנקין צריכין להעמיד להם ערבים בטוחים ובחנם אינם רוצים להתערב בעדם. גם הפרנקין לאו שופטני נינהו ליתן סרסרות בכדי אי לאו משום הערבות. וא"כ כמר ליב שהוא איש אמיד גם הוא יכול להתערב בעדם. וא"כ הוא בדין שלו לבד מה שקונים מן הכפרים תחת השר שלו. ונוכל לומר לאידך גיסא כמו שטענו גם זעליגמן וחתנו נגד יושבי העמי דארף כי אם יקחו מהם סרסרות אפשר

שבקל ימצאו עילה שלא ליתן כל עיקר אם קונים במזומנים. ומה שנותנים סרסרות לכמר דוד אפשר שהוא מפני דרכי שלום. כי הערב הוא ממש קרוב להפסיד יותר מלהרויח באשר צריכין להתערב בעדם בעד סך עצום פן יפגע בהם אסון בדרך ח"ו. ואם לא יתנו להם סרסרות רק במקומות שנתערבו בעדם אז לא יתערבו בעדם כל עיקר. ואם הדבר כן הוי זה נהנה וזה לא חסר כי כופין את ליב על מידת סדום. גם כי הוא אינו פנוי מעסקיו ללכת עמהם גם לכפרים אחרים להיות ערב בעדם שם רק ביישוב שלו. ע"כ טוב להמציא דרך ממוצע ליתן לכמר ליב החצי סרסרות במקום שקונין הפרנקין אצל הכפריים שתחת מושל שלו. ואם קונין תחת שאר שררות ביישוב שלו אין צריכין ליתן לו חלק כלל. והנה אע"פ שלענ"ד נראה הדין דין אמת והכל נכון ומתוקן ומקובל בעיני כל יודעי דת ודין. כאשר בקשו ממני שאר רבנים ליתן להם פסקי זה להעתיקו לעשות כן להלכה למעשה. מ"מ הדבר קשה כי על הרוב ברוב יישובים וסביבות שלנו יש הרבה מושלים בכפר אחד. והיהודים שביישוב אחד עצמו כל אחד דר תחת שר מיוחד. ויהיה א"כ עולם של הפקר שהוא רשות לכל אדם לסחור שם בלבד אם לא ישא ויתן עם אותן שדרים תחת השר של היהודי. וכן היהודים תוך אותו יישוב עצמו יהא אוסר אחד על חבירו מלישא וליתן עם הדרים תחת המושל שלו ולא יועיל אפילו שיתו"ף ועירו"ב. וכתב הב"י בסימן קנ"ו סעיף י"ב דהא דבר מתא אבר מתא אחריתא מצי מעכב. מדרבנן בעלמא הוא מפני תקון העולם עכ"ל. וע"כ בודאי אנו צריכין להעמיד תקו' העולם שאם יהא הותרה הרצועה לסחור אחר בישוב חבירו במקום שכח השררות מעורבין זה בזה יש לחוש לכמה תקלות. וכן אם יאסר אחד על חבירו באותו יישוב עצמו אין זה תיקון העולם אלא חורבן העולם. גם במערצבך עצמו יש ג"כ מושלים אחרים ויהיה א"כ מותר גם ליישובים אחרים לסחור עם אותן הדרים תחת ממשלות אחרות. וא"כ יש לחוש לכמה תקלות כי בו תרמוס כל חיתו יער אחד ביישוב שלו ויגרום היזק לעצמו ולחבירו ויקיים בנפשו תמות נפשו עם פלשתים. ואפשר דמשום זה תקנו המדינה ועשו פשר הקרוב לדין שמותר לסחור כל אחד ביישוב חבירו בלי מונע. הואיל ומדינא מותר אך מפני תקון העולם התקינו ואסרו לסחור ביישוב חבירו במשא ומתן היותר רגיל. דהיינו לקנות עורות ולמכור בשר. וגם במקצת מקומות אסרו לקנות ג"כ נוצות ביישוב חבירו מאחר שרוב משא ומתן שלהם בכך. ונ"ל להחזיק התקנה ע"פ הדין דכל שאר משא ומתן לא קביעי כל כך כגון למכור בגד צמר או פשתים או שאר סחורות ביישוב חבירו דהוי כמו לא שוייא עסקא אהדדי. והוי כאלו סחורה של בני מתא אחריתא יותר טובה או יותר גרוע דלא מצי מעכבא. וה"נ אע"פ שכולם בחדא מחתי מחתינהו ולכולם עסק אחד

בסחורה. מ"ח לא ימנע שלא יהא של אחד יותר טובה או יותר רעה משל חבירו. ואע"פ שאם הסחורה של בני עיר אחרת יותר רעה הניח הב"י בצ"ע והסמ"ע מביאו ולא הכריע ונ"ל דניתן להכריע אפילו לבר בי רב. משום דלא עדיף מאלו היה איבעיא בגמרא ועלתה בתיקו דקי"ל דכל תיקו דממונא חומרא לתובע וקולא לנתבע ולא מצי מעכב. וכ"כ הב"י באיבעיא דרב הינא בריה דרב יהושע בבר מבואה אבר מבואה אחרינא וכו' ע"ש. ואע"ג דבאמת גרע מאלו עלתה בתיקו דכל היכא דקאי בתיקי אפילו חכם גדול בזמנינו שיביא ראיות ממשניות ומברייתות אינו רשאי לפשטה משא"כ אם נשאר בקשיא אפילו חכם בזמנינו יכול לפשטה. וכ"ש באלו הספיקות שבין האחרונים כדאיתא ביש"ש פרק כיצד הרגל. מ"מ כל זמן שלא הכריע שום חכם קי"ל חומרא לתובע וקולא לנתבע. לכן רשאין לישא וליתן ביישוב חבירו בשאר משא ומתן. אבל לקנות עורות ונוצות ולמכור בשר ביישוב חבירו דזהו ממש עיסקא של בעל היישוב ושוים עיסקא אהדדי יכולים למחות. וע"כ בהא סליקנא ובהא נחתינא אע"פ שכח השררות מעורבין זה בזה וגם במערצבך יש שררות אחרות. ושלשה יישובים הנ"ל הם משולשים כחצובא כמו רביעית שעה אחת מחברתה. ע"כ אין לא' לעסוק ביישוב של חבירו בג' יישובים הללו עם עורות ובשר שרוב עסקיהם בכך ואין מדמעי"ן ומטמאי"ן עורותי"הן כבשר"ן. אבל בשאר משא ומתן מותרים לסחור זה בזה. ומחמת הסרסרות יעמוד ג"כ כמ"ש בפסקי זה ואע"פ שבפסק הקודם פסקתי ליושבי העמי דארף השליש סרסרות. כאן פסקתי החצי. והטעם מבואר למבין. ומה שטען כמר ליב לוינקר שהקהל יסייעו אותו ליתן לסיוע המס שלו גם בזה אין הדין עמו. אחרי שאינם שותפין גמורים שאף שהולך עמהם לב"ה והוא נחשב כב"ב לענין סגן וקריאתו לתורה וכן מחזיקים אורים ביחד. מ"מ אין לא' חזקה על חבירו. דאי בעי פריש יפרוש ואין הקהל יכולין לכוף לכמר ליב להיות שותף עמהם. וגם ליב לא יוכל לכוף להקהל להחזיקו כשאר ב"ב שבמערצבך וק"ב. ואף את"ל שהם ממש קהל א'. ח"מ הקהל משותפים במסים אבל לא בעלילות. כדאיתא בח"מ סי' קס"ג. ומכ"ש כאן שאינם מוכרחים להיות קהל א'. ומה שהוצרך ליב ליתן מס בפני עצמו הוא מפני שהשר העליל עליו. ומה שטען אם הוא צריך ליתן מס בפני עצמו אינו רוצה ליתן גם עמהם. גם זה אינו טענה שהרי אי בעי פריש יפרוש מהם. והמס מב"ה פורעים ממעות מצוה. ואם אינו רוצה לקנות מצות ולא ילך לב"ה רק כא' מן האורחים אינם מקפידים הקהל ע"ז. ע"כ אינם מחוייבים ליתן לסיועת המס שלו. כל זה פסקתי כפי הנראה לענ"ד. כי דין תורה לא ידעתי וזה יצא מאתי יום ה' ער"ח אייר ציון במשפ"ט תפדה לפ"ק. פה ק"ק שטיינאך:

שאלה ד

טענו לפני מקצת בני יישוב א' שרצונם למחות ביד הגבאים ליתן ממעות צדקה לעניים רק יגבו מעות לצורך עניים. ומה שיש בקופה של צדקה ממעות שקונים המצות רוצים לעשות כלי קודש כגון פרוכתות ומכסאות ומעילים לס"ת. והשבתי להם היפך חזה דאדרבה מעות מצות דוקא לעניים לפי מה שכתב מורי בט"ז בי"ד סי' רמ"ט שמותר לקנות מצות ממעות מעשר אם היה דעתו לפרוע מהם בשעת קניית המצות הביאותיו בחבורי נ"ש ס' ח' ס"ד. כללו של דבר היכא שהמעות לעניים אזיל מותר לקנות ממעות מעשר כגון מצות. וכן להיות בעל ברית לעני או להכניס חתן עני לחופה דסוף כל סוף המעות לעניים אזיל. משא"כ לקנות נרות לב"ה דאין רשאים מפני שאין המעות אזיל לעניים. וא"כ זכינו לדין שהמעות שקונים מהם מצות דוקא לעניים הוא. דאי אמרת דיש לקנות בהם כלי קודש א"כ היה אסור לקנות מצות ממעות מעשר. דמעות מעשר לעניים הוא. ואי קונין מהם מצות הוי מפקיעו מן עניים כנ"ל פשוט. ואע"פ שכתב בח"ה בשם ר"ת והוא במרדכי פרק השותפין דנותנין מקופה של צדקה לצורך עולים לעבדי המושל ולמסים וכתב הטעם משום שהציבור רשאין לשנותן לדבר הרשות. היינו דוקא ציבור וטובי העיר אבל לא איזו יחידים ומכ"ש לדעת הרא"ש שהקשה על ר"ת. וז"ל הב"י בי"ד סי' רנ"ט וכתב שם הרא"ש דלדעת ר"ת שמתיר לשנות לכל מה שירצו אפילו לדבר הרשות. הא דאמר רב נחמן משבאה ליד גבאי אסור לשנותה ה"מ גבאי אבל ציבור יכולין לשנותה. וגבאי נמי דוקא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר לשנותה כדמשמע בפ"ק דערכין. ותימה כיון שמפרש משבאה ליד גבאי אסור לשנותן היינו לדבר הרשות. א"כ היכא מצי למימר עד שלא באה ליד גבאי מותר לשנותה לדבר הרשות הא אמרינן בפיך זו צדקה ואי אפשר לחזור בו. וי"ל דה"ק עד שלא באה ליד גבאי מותר לשנותה פירוש לחזור ולפרוע. אבל לשנות לדבר מצוה מותר אפילו לא יפרענו עוד עכ"ל. היינו שאין עניים מצויין מותר לשנות למצוה אחרת. אבל בשעניים מצויין מיד שבאה ליד הגבאי זכו בו העניים. כדאמר רב יוסף אנן יד עניים אנן ולא מצי לשנות אפילו למצוה אחרת. ומ"מ פסק ר"ת נכון שרשאין ליתן ממנו מס אפילו היכא דקיימו עניים. כדכתב בת"ה כדי שלא יתמהמה ויבא לידי תקנה. ונ"ל רמז לזה ונוגשיך צדקה ודרשו חז"ל אפילו המסים שנותנים לאומות הוא בכלל צדקה. ול"נ רמז ונוגשיך כשהנוגשים ועבדי המושל אצים צדקה יכולין ליטול מן הצדקה. כנ"ל הצעיר שמואל סג"ל:

שאלה ה

וכן טענו מקצתם ורוצים לעכב מעות המצוה מה שהם קונים ביד עצמם ליתן לעניים שהם רוצים ולהיות הטובות הנאה שלהם ולא ליתנו ביד הגבאי. גם בזה אין הדין עמהם דכל הפוסק בדקה עם בני העיר על דעת בני העיר הוא נודר. כמ"ש רמ"א בי"ד סימן רנ"א בשם המרדכי ואיתא בגמרא פרק בני העיר אמר רבה בר בר חנא אמר ר' יוחנן בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופוסקין להן צדקה נותנין. וכשהן באין מביאין אותו עמהם ומפרנסין בהם עניי עירם עכ"ל. משא"כ זה שהוא אחד מבני העיר שצריך ליתן על בני העיר. ועוד שאין זה כמו שאר פסיקת צדקה שהרי בזה מזיק לשאר הקונים. דכל הקונים מצוה נותנים המעות להגבאים ומפרנסין מהם עניי עולם. וא"כ זה שקונה המצוה ורוצה לעכב המעות ליתנו לעניים קרוביו בזה גוזל שאר עניים. שאם לא היה הוא הקונה היו אחרים קונים אותה המצוה וגם באותן הדמים. וראיה ממ"ש בתשובות דברי ריבות סימן ס"ב באחד שהיה בעת צרה על הים ונדר אם יצילהו ה' שיתן לעני הגון ק' לבנים. ואח"כ כשעלה מן הים עשה הגומל ונדר לצדקה ולש"ץ באותה העיר. ואח"כ נדר עוד ק' לבנים לצנוע אחד סתם. ופסק דאין להקהל זכות בזה מאחר שלא פסק עם בני העיר רק מעצמו כו'. וא"כ זה שלא פסק מעצמו רק עם הקהל צריך ליתנו להקהל ומקרי ממון שיש לו תובעים ורשאין הגבאין לתובעו ממנו ולכוף עליו. דלא גרע מהמחייב עצמו קנס לצדקה שמקרי ממון שיש לו תובעין כמ"ש רמ"א בי"ד סי' רפ"ט בשם המרדכי. אע"פ שמעצמו נדר. כ"ש במה שקונה מיד אחרים דזה מקרי ממון שיש לו תובעין. ואם הקונה רוצה ליתן למי שירצה א"כ יהיה ממון שאין לו תובעין. דכל עני שרוצה לתובעו יאמר לא קח לו רק לעני אחר. כנ"ל פשוט. נאם הצעיר שמואל הלוי:

שאלה ו

נשאלה שאלה לפני בני ישוב אחד שיש להם מנין מצומצם ובימי הסליחות כשעומדים אשמורת לסליחות משכימין הרבה לפני היום כי אין כלי המשקל שקורין זייגר באותו כפר ואחר שסיימו סליחות חוזרים מקצתן לבית. ולפעמים מאחרין לבא לב"ה. והעם ע"י שרדופים לילך אחר מחייתם מתפללין בלא מנין כי ארכו להם להמתין עד שיחזרו אותן מבתיהם לב"ה. וע"כ עשו תקנה בקנסות שלא יחזרו לבתיהם. רק ימתינו בב"ה עד שיאיר היום ויתפללו במנין עשרה ואח"כ עמד אחד ואמר שאינו רוצה ליתן הקנס כי למד בספר הלבוש שהביא בשם הזוהר לילך בתפילין וציצית לב"ה. ומאותו יום והלאה שלמד זה בלבוש היה נזהר ללכת מביתו לב"ה מלובש בציצית ותפילין. ובשעה שעשו

התקנה בקנס לא זכר מזה ואח"כ נזכר, וע"כ אינו רוצה ליתן הקנס כי צריך לחזור לביתו כשיאור היום ולהניח ציצית ותפילין בביתו. ושאלו הקהל והיחיד הדין עם מי:

תשובה כבר הורה הזקן הגאון מהר"ם מלובלין סימן ל"ד ממ"ש בנדון זה וז"ל. על איזו יחידי סגולה שהתקשרו בקשר אמיץ להודות ולהלל בכל בוקר באמירת תהלים בקנס שלשה פרוטות זולת אם יהיה לאחד מהם שום אונס. ועתה איזו יחיד אינו מקיים התקשרותו בסיבת שבימות החורף משכימים לב"ה קודם שיאיר היום שעדיין לא הגיע זמן הנחת תפילין. והוא מתנהג ע"פ הזוהר המזהיר שיצא האדם מביתו לב"ה לבוש בתפילין וציצית. וא"כ אי אפשר לו לקיים התקשרותו. אם חייב ליתן הקנס אם לאו. ופסק הגאון ז"ל דפטור משום דהוי נדר בטעות ומדמי אותו לנדרי שגגות והנה כבר הורה זקן. ולולא שיצא מפי הגאון ז"ל הייתי אומר דחייב לקיים התקשרותו דאינו מבטל בזה מצוה אחרת. דהיינו שילך לב"ה לבוש ציצית ותפילין מאחר שעדיין אינו זמן ציצית ותפילין ודמיא להא דאיתא בא"ח סי' רפ"ו דמותר לטעום קודם המוספין אע"פ שלא קידש עדיין. ואין קידוש אלא במקום סעודה. מ"מ מפני שעדיין לא הגיע זמן קידוש. ובטור בסי' פ"ט שהרא"ש היה שותה מים בבוקר קודם תפלה שאין הקידוש אוסרו כיון שעדיין לא הגיע זמנו. ה"נ אם יוצא מביתו לב"ה קודם שיאיר היום שעדיין אינו חייב בציצית ותפילין אינו עובר בזה על דברי הזוהר. דהזוהר בפרשת ואתחנן לא אירי רק במי שהולך לב"ה ואין לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו. ומה שאמר בזוהר דאם אין לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו ואמר אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך אמר קודשא בריך הוא אן מוראי. היינו דוקא בזמן ציצית ותפילין כדאמרן. דאל"כ כשנכנס בערבית לבית הכנסת איך יאמר אשתחוה אל היכל קדשך. וכ"ש בנדון השאלה דידן דהא ע"כ צריך לילך לסליחות לב"ה בלא תפילין וא"כ איך יאמר אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך. אלא ע"כ צריך לומר כמ"ש המקובלים שיכוין שיבוא לב"ה בזכות שלשת אבות. וה"נ כשיבא לב"ה קודם שיאיר היום יכוין לכונה זו. שוב מצאתי בספר תוצאות חיים להחסיד בעל ראשית חכמה שכתב וז"ל. כשאדם נכנס לב"ה בלא תפילין בראשו ואמר אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך אמר הקב"ה היכן יראתו וכו'. לכן ישתדל אדם לשים אותם קודם הכנסת ב"ה כדי שלא יהא שקרן באמירתו ביראתך. ולא אמרן אלא אם בא אחר עלות השחר. אבל בא קודם אין צריך דלאו זמן תפלין הוא. וצריך שיכוין באמירת הפסוק כמו שפירש בפרשת בראשית שנכנס לב"ה בסיוע ג' אבות ואני ברוב חסדך כנגד אברהם שהוא איש חסיד. אשתחוה אל היכל קדשך כנגד יצחק שהיה קודש עולה תמימה. ביראתך כנגד יעקב שאמר מה נורא עכ"ל. וא"כ מעתה אין עלי אחריות הגאון מהר"מ

מלובלין ז"ל ובטלו דבריו מתוך דברי הזוהר ובעל ראשית חכמה. הנראה לע"ד כתבתי. נאם הצעיר שמואל סג"ל:

שאלה ז

נשאלתי פה ק"ק שטיינאך בני אדם היושבים בשבת על הרחוב לטיול על הקורות ארוכות הנקצצים לבנין השוכבים בצדי רשות הרבים זה לתעלה מזה אם מותר לישב עליהם איש ואשתו נדה:

תשובה נ"ל שרי אפילו בלא הפסק אדם אחר ביניהן. לא מבעיא לדעת האגודה שמביא רמ"א בשמו בי"ד סי' קצ"ה דמתיר בהפסק אדם אחר ביניהם בספסל ארוך אע"פ שמתנדנדת כ"ש דשרי כאן שאין כאן נדנוד. אלא אפילו לדעת המרדכי שהביא רמ"א בשמו שאסור אם מתנדנדת ואינה מחוברת לכותל. נראה דכאן אפילו המרדכי מודה. הואיל ואי אפשר לטלטל מחמת כובדו ואינה מתנדנדת כמחובר לכותל דמי. וראיה מפרק חלון דף ע"ד ע"ב סולם המצרי אינו ממעט והצורי ממעט. א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי מ"ט דסולם המצרי דלא ממעט. א"ל לא שמיע לך הא דאמר רב אחא בר אדא אמר רב המנונא אמר רב משום דהוי דבר הניטל בשבת וכ"ד הניטל בשבת אינו ממעט. א"ה של צורי נמי התם כובדו קובעו ועוד שם דף ע"ה אמר רבא א"ר חייא דקלים שבבבל אין צריכין קבע מ"ט כובדן קובעתן. ורב יוסף אמר ר' אושעיא סולמות שבבבל אינן צריכין קבע. מ"ד סולמות כ"ש דקלים מ"ד דקלים אבל סולמות לא. א"ל הני לכ"ע כובדן קובעתן וכמחוברין דמיא. ועוד דהא איש ואשתו נדה אוכלין על שולחן אחד אע"ג שאינו מחובר. וע"כ צריך אתה לומר הואיל ועכשיו לא שייך בזמנינו עקירת השלחן ונשאר עומד על מקומו כל השנה ואין מטלטלין אותו הוי כמחובר. וכ"כ פסקי תוספות פ"ק דשבת דמותרין לאכיל על שלחן אחד בשלחנות גדולות שלנו ולא כתבו טעם לדבר. ומלשוננו שכתבו בשלחנות גדולות שלנו נראה שכוונו ג"כ לטעם שכתבתי. ונ"ל דלא גרע מסולמות דכובדן קובעתן מכ"ש השלחן דקביעי יותר מסולמות. וגם מסתמא כבידן יותר מסולמות וכמחוברין דמיא. משא"כ הספסל ארוך דניידי. כנ"ל נאם הצעיר שמואל סג"ל:

שאלה ח

נשאלתי אשה אחת הדליקה ב' נרות סמוך לשבת על דעת שתעשה הברכה. ואח"כ ע"י טרדות השבת נסתפקה אם עשה הברכה על הדלקת הנרות אם לאו. ושאלה אם

מחוייבת להדליק בכל פעם שלשה או אם מחוייבת איזו תשובה על פשיעתה אם לא. והשבתי דפטורה מכל וכל אחרי שכבר הדליקה ב' נרות בשעה שהיתה ראויה להדליק ולא הקדימתו א"כ כבר עשתה מצותה ואין הברכות מעכבות את המצוה אף אם בודאי לא ברכה. וכ"ש כאן שנסתפקה אם עשתה הברכה אם לאו וספק ברכות להקל ואם היתה מדלקת בעוד היום גדול בשעה שעדיין לא היה שעת הדלקה ודמי לא היתה יוצאת ידי חובת מצותה חדא שלא הדליקה בזמנה ומסתמא ג"כ לא ברכה. וע"כ אם נזכרת קודם שבת אם היא מסופקת אם עשתה הברכה אם לא צריכא לחזוד ולהדליק לשם מצוה בברכה כי מסתמא מאחר שהדליקה בעוד היום גדול ג"כ עדיין לא ברכה. משא"כ אם הדליקה בזמנה סמוך לשבת ומסתמא ג"כ כבר ברכה. ואע"פ שלא ברכה ספק ברכות להקל מאחר שהדליקה בזמנה. וקצת ראיה להא דתנינן טעה בוכתבתם ואינו יודע אם בוכתבתם של שמע או בוהיה אם שמוע שצריך לחזור לשמע. ואם אמר למען ירבו אשגרת לשון הוא דבודאי בוכתבתם השני טעה. ה"נ כן הדליקה סמוך לשבת דודאי אשגרת לשון הוא שגם הברכה עשתה. וגם ההדלקה עצמה אם הוא סמוך לשבת בודאי כוונה לשם מצוה אף אם לא עשתה הברכה. משא"כ בעוד היום גדול מסתמא עדיין לא הדליקה למצותה וכ"ש שלא ברכה והיתה צריכה להדליק אח"כ ג' בכל פעם וגם קצת כפרה. אך לא כמו על הודאי שלא ברכה. אע"פ שספק עבירה צריך כפרה יותר מודאי עבירה מ"מ שאני הכא וק"ל. אע"פ שנראין הדברים פשוטים מ"מ כתבתים נאם שמואל הלוי סג"ל:

שאלה ט

נשאלתי שאלה לפני אשה אחת מלאה ימיה ללדת לפי דמיונה וחשבונה. ויהי היום בא חבל לה ודימה בנפשה כי נהפכו עליה צירי לידה שלחה אחר הנשים כדרכם וכולם הסכימו שהגיע עת ללדת והיו קורין לה החכמה ונתעסקו עמה כנהוג הנשים הכורעת לילד ואחר איזה שעות החכמה לא היתה רואה את הנולד וחבלים לא נפלו לה בנעימים ועדיין היא הולכת וכרסה בין שניה כמו ד' שבועות. והנה הנשים שהן ממלכות פולין מעידות שהנהוג הוא בכל מדינות פולין שתכף שקורין לה חכמה והיא בודקת את האשה אם הגיע זמנה ללדת אם לאו מחזיקים אותה בטמאה וצריכה לספור שבעה נקיים ואחר תטהר לבעלה ע"י טבילה. ושאר כל הנשים מבני אשכנז יצ"ו אמרו שלא שמעו דבר זה מעולם כי אע"פ שהמילדת היתה בודקת אותה אע"פ כן טהורה היא לבעלה זוהי תורף השאלה ולהיות כי בעניי לא מצאתי דבר זה מבואר בתלמוד או בפוסקים לא

לאיסור ולא להיתר. אך אמנם אמרתי על הנשים שבמדינות אלו לא ראינו אינה ראייה ועל המעידות שבכל מלכות פולין נהגו לאסרה על בעלה עד שתטהר אמרתי בלבי מנהג ישראל תורה. כ"ש וק"ו אנו מקום תורה וכל מעשיהם לשם שמים ומצאתי רמז קצת סוף פרק מפנין דף קכ"ט מאימתי פתיחת הקבר אביי אמר משתשב על המשבר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד. ואמרי לה משעה שחברותיה נושאות לה באגפיה עד כאן לשונם. הביאו בטור אורח חיים סימן ש"ל ופסק דתרתי בעינן דאין מחללין עליה שבת עד שתשב על המשבר והדם שותת ויורד. ובשם הרמב"ן פסק להקל ואיזה שקודם מחללין. אם יושבת על המשבר קודם או הדם שותת קודם מיד מחללין. וכתב עליו הב"י דהכי נקטינן. וא"כ זכינו לדין דגבי חילול שבת אזלינן בספק נפשות להקל ובחד מינייהו מחללינן. ואם כן יושבת על המשבר קודם לדם שותת נמצא מקרי פתיחת הקבר משתשב על המשבר. וא"כ אם משתשב על המשבר היא פתיחת הקבר וקי"ל אין פתיחת הקבר בלא דם כמה שכתוב בטור יורה דעה סימן קפ"ח. ואף למאן דמחמיר לענין שבת דמצריך שניהם יושבת על המשבר והדם שותת היינו לחומרא שלא לחלל שבת באחת רק תרתי בעינן. אבל לחומרא טומאת נידה שהיא בכרת מודה גם הרי"ף דבחד סגי ואיזה שקודם טמאה. דזה פשיטא דאף להרי"ף דגבי חילול שבת מצריך שניהם לענין טומאה פשיטא דאם הדם שותת היא טמאה. ואם כן ה"ה אם ישבה על המשבר קודם שהדם שותת ג"כ טמאה. דהא תכף משישבה על המשבר הוא פתיחת הקבר לאביי וקי"ל דאין פתיחת הקבר בלא דם ואפילו לא ראתה כלום. וא"כ ה"נ יש לדמות נדון דידן לפתיחת הקבר מאחר שהמילדת בודקת אותה ודאי לפתיחת הקבר יחשב ואין פתיחת קבר בלא דם אע"פ שלא ראתה. וע"כ לדעתי דינא קאמרי דאסורה לבעלה עד שתטהר. והנראה לע"ד כתבתי נאם הצעיר שמואל הלוי:

שאלה י

באו לפני בני יישוב אחד אודות החרב של שלום שרגיל לעבור דרך ארצם ומקומם. ולפעמים יש לאחד ב' או ג' בעלי מלחמות ולאחד אין לו רק בעל מלחמה אחד. וכן לפעמים אחד יש לו ולאחד אין לו. וטענו שמי שאין לו יתן לסיוע למי שיש לו. וכן מי שיש לו רק אחד יתן לסיוע למי שיש לו ב' או ג' וכן עשיר יתן לסיוע לעני. וכן יש חלוקים ביניהם כי לפעמים אחד יש לו ארוות סוסים ולאחד אין לו. ופסקתי כפי הנראה לפי עניות דעתי פעמים בראיה ופעמים באומדנא דאם נתאכסנו אצל יהודים על ידי הפרי"רר אז נסתפחה שדהו של מי שיש לו ריקים ומזלו גרם ואם נתאכסנו אצל יהודים

על ידי העירונים שהיו מחלקין ביניהם ע"י פלעטין ונתנו גם כן ליהודים ע"י פלעטין לכל אחד ואחד כפי הנראה בעיניהם אז דיניהם דין. אע"פ שלא חלקו ע"פ הערכה שיש להקהל. וכ"כ בת"ה סי' שמ"ה לנדון דידיה. ואם יתנו העדה או הקוואטיר מיינשסר ליהודים סך ריקים כפי המגיע אל חלק היהודים אז יחלקו היהודים ביניהם כפי הערך והממון. שעד כאן לא פליגי הרשב"א והרא"ש אם לגבות הכל על הממון או על הנפשות משום דלמר באים על פסקי נפשות ולמר באים על עסקי ממון. משא"כ הכא דכ"ע ידעי דלאו סכנה הוא כלל רק צריך ליתן להם מאכל ומשתה. והם בעצמם אם הם מחלקים מחלקים ג"כ לפי הממון. וכ"כ בת"ה סימן שמ"ה דגובין לפי שבח ממון. משא"כ אם הם מפושרים עמהם בריצוי כסף צריכין לגבות כפי הפשר שנותנין, שבין הרשב"א והרא"ש דהיינו חצי לפי הממון וחצי לפי הגלגולת. כי אע"פ שקצתם עניים מ"מ גם הם עושין עין לומר כך הרבה יהודים יש כאן. משא"כ אם נותנים ליהודים בעלי מלחמות ליתן מזונות לפניהם ולפני סוסים שלהם אז ג"כ נותנים עיניהם בממון יותר מי שיש סיפק בידו יותר. ואם יחלקו ביניהם כפי הנ"ל אין חילוק במי שיש לו ארוות סוסים או אין לו צריכין להחזיר כפי המגיע אליהם אע"פ שאין להם ארוות סוסים. ומ"מ אין העניים פטורים מכל וכל שגם הם לא יפטרו עניים מכל וכל. ואם יכבד עליהם חצי ראש הבית יקילו מעליהם ע"פ טובי העיר לשם שמים. ועכשיו שנתנו העירונים למקצת יהודים ולמקצת לא נתנו אז צריכין אותן שלא החזיקו ריקים ליתן לסיוע למי שהחזיר ריקים. וה"מ אם פטורים אח"כ מן הערונים. אבל אם צריכין אח"כ ליתן ממון להעירונים בשביל שלא החזיקו אז פטורים מליתן לסיוע לאותן שהחזיקו ריקים כנ"ל:

שאלה יא

נשאלתי על מצת מצוה שהוציאה אותה מן התנור והחזירה אותה לתוך התנור לגמור אפייתה. והניחוה עד אחר פסח כי לא פורש מה יעשה להם כי היה בישוב אחד והתרתי אותה. כי מ"ש במהרי"ל מהר"ש הקפיד שלא להוציא מצה קודם שנאפה יפה ולהחזירה אולי תתחמץ קודם החזרה עכ"ל. אין ר"ל דחיישינן שמא ברגע זו קודם שמחזירה תתחמץ. רק שמא תתעכב חוץ לתנור ותתחמץ קודם שמחזירה. אבל אי מחזירה תיכף אין לחוש לחמץ. דאל"כ רק חיישינן שמא תתחמץ לאלתר קשיא מה מקום להקפדה זו מדוע לא חרץ משפטה מה יעשה בה ולומר מצה שהוציאו מן התנור קודם שנאפת יפה אסורה שמא נתחמצה קודם החזרה. אלא באמת לזה לא חיישינן ואינה אסורה אם הוציאו אותה קודם שנאפת יפה והוחזרה לתנור. רק שהקפיד שיש להיזהר שלא

להוציאה פן יבוא לידי עיכוב ותתחמץ קודם החזרה. ועוד ראייה ממ"ש בתשובת מהר"י כ"ץ מקראקא בסימן מ"ח וז"ל באריכות על מצה שאין לעמוד עליה אם חוטין נמשכין ממנה אם לאו. והטור כתב וז"ל אם אין חוטין נמשכין ממנה יוצאין בה ובפחות מכן אין יוצאין. אבל לאכול מותר. אמת כן הוא. אבל בנדון דידן עכ"פ אסור. חדא אף אם נדקדק שבפחותה מזה מעט אין יוצא אבל מותר לאכול ממנה. מ"מ דלמא מצה זו פחותה הרבה משיעור שאין חוטין נמשכין אפילו אם קרמו פניה ועוד דלמא הדין שמותר לאכול קאי דוקא תיכף אחר שמוציאה מן התנור קודם שתחמיץ אז מותר לאכול. אבל שאלתינו אם לאכלה אחר כך בזה יש לחוש שמא נתחמצה אח"כ כל זה יש לנו לחוש הואיל והסברא נותנת וכשאינה נאפה יפה שתחמץ. ובפרט הואיל ונמצא בשם מהר"י בשם מהר"ש שהקפיד וכו' עד כאן לשונם. ואם איתא דאף באם החזירה לתנור אסורה היה לו לומר רבותא טפי. דלא זו שלא החזירה לתנור פשיטא דאסורה אפילו אם הוחזרה לתנור גם כן אסורה שמא תתחמץ קודם החזרה. עוד אי הוי טעמא שהקפיד מהר"ש משום שמא תתחמץ קודם החזרה כ"ש שהיה לנו לאסרה אף אם אוכל אותה תיכף קודם שיחזירה דתידוק מלשון הטור אין יוצאין בה אבל לאוכלה מותר. ומפרש בעל התשובה הנ"ל דלאוכלה לאלתר מותר. והרי הסברה נותנת דיותר מהר נוכל להחזירה לתנור ממה שיאכל אותה ואף על פי כן חוששין שמא תתחמץ קודם החזרה. כ"ש שהיה לנו לאסרה אף לאוכלה לאלתר שמא תתחמץ קודם גמר האכילה. אלא ודאי דאין הפירוש דיש לחוש שמא תתחמץ מיד קודם שיחזירה. ואם כן היה ספק דאורייתא והיה לו להחליט הדין ולומר מצה שהוציאו מן התנור והוחזרה אסורה שמא נתחמצה קודם שהחזירה. אלא באמת שאין לחוש לזה כלל. רק שהקפיד שלא יבוא לידי איסור ולא לידי שהייה. רק שהוא מביא ראייה ממהר"ר ר"ש דמנלן שלאחר אפייתה רק שלא נאפת יפה שיש לחוש שעדיין תחמיץ. ובזה מביא ראייה ממהר"ש דהסברא נותנת שתוכל לבוא לידי חימוץ אף לאחר אפייתה. שכן נמצא בשם מהר"ש שהקפיד וכו'. ש"מ שאף לאחר אפייה רק שלא נאפה יפה יש לחוש לחימוץ כנ"ל:

שאלה יב

נשאלתי אם מותר לטחון חטים של פסח קודם פורים בלי ניקור הרחיים ובלי פריסת סדינים. דבר פשוט הוא שמותר. ואל תטעה במה שכתב בש"ע סי' תנ"ג והוא מתשובת מהרי"ל סימן נ"ט נוהגין לנקר הרחיים וכו' הביאו הב"י בשם האגור בשם מהרי"ל. דזהו מיירי לאחר פורים שהוא תוך שלשים לפסח משא"כ קודם פורים לא נהגו. ומאי דיש

לחוש משום דזימנין דטחנו בהם תבואה לתותה לסלת כבר נתבטל קודם שלשים לפסח ואין כאן מבטל איסור לכתחלה שאינו טוחן ע"מ לבטל האיסור כמו שכתב הטור בסימן תנ"ג שאין לחוש לנשיכת העכברים מזה הטעם. וכ"כ הת"ח ס"י לענין חטין מתולעים שבורחין מחמת נדנוד הרחיים ומה שנשארין שם נתבטלו. ואין כאן מבטל איסור לכתחלה שאינו טותן כדי לבטל האיסור. ועוד נ"ל דאין בזה שום מבטל איסור אפילו דיעבד. חדא דשמא לא טחנו שום תבואה לתותה. ואת"ל שטחנו שמא ביני וביני כמה פעמים טחנו תבואה טרם שטחנו חטים לפסח. וא"כ הוי ס"ס דאפילו בדאורייתא אזלינן לקולא. וכ"ש דהוי תרתי ספק ספיקא וגם נתבטל במיעוטו. ואל תטעה במ"ש הש"ע בסימן תמ"ז וז"ל ואם נתערב חמץ קודם פסח ונתבטל בששים אינו חוזר וניעור בפסח לאסור במשהו ויש חולקין. וכתב עליו רמ"א ונוהגין כסברא ראשונה בכל תערובות שהוא לח בלח. מיהו בדבר יבש שנתערב או שיש לחוש לתערובת כגון פת שנפל ליין אע"פ שנטלו משם אסור בפסח עכ"ל. היינו שהחמץ גוש אחד לעצמו ואינו נבלל רק שנתערב ואינו מכירו. משא"כ בקמח אעפ"י שהוא יבש הוא נבלל ואין האיסור בעין ממש כמו לח בלח. ולכן שפיר נתבטל קודם פסח דכל היכא דנתבטל בס' קודם פסח אינו חוזר וניער. כמ"ש רמ"א עצמו בסימן תנ"ג. ואם לחשוך אדם לומר דעדיין יש בזה חשש מבטל איסור לכתחלה דמי דחקו לטחון קודם פורים בלי ניקור הרחיים. ינקר הרחיים ויפרוס סדינין ויריעות סביב אחר פורים כנהוג בקרב ישראל. דבשלמא גבי חטין שאכלו מהם עכברים אי אפשר בע"א. משא"כ בניקור הרחיים דכל מה שיש בידו לתקן יתקן. דזה אינו. דא"כ גם בחטין שאכלו העכברים ממנו נמי נימא הכי כי אפשר בחטין אחר. דדוחק לומר דאיירי שכל החיטין שבעיר נשוכות מן העכברים. דא"כ הלא גדולה מזו התיר הגאון לקנות קמח מן השוק בשעת הדחק. אלא ודאי שאינו שעת הדחק א"כ למה לא יבררו החטין מנשיכת העכברים. אלא ודאי מאחר שבוודאי יש ששים נגד הנשוכות אין צריך לבררם. כי מאחר שיש טורח בברירותם חשיב דיעבד. וכן כתב בפסקי מהרמא"י סימן קצ"ז בשם התוספות דערובין דכל דבר שיש בו טורח לתקן חשיב כמו דיעבד. וה"י אף אם טחנו בהם תבואה לתותה מ"מ יש ששים נגד האיסור ומפני שיש טורח לנקר הרחיים ולפרוש סדינין ויריעות חשוב כמו דיעבד. דמה שנהגו להחמיר לנקר הרחיים היינו לאחר פורים והיכא דלא נהנו לא נהגו והבו דלא להוסיף עליה להחמיר לנקר קודם שלשים יום לפסח. ופה שצריך לברר חטין שצמחו ולא שרינן בלא ברירא מהאי טעמא. היינו דשם יש לחוש שמא אין ששים מאותן שלא צמחו. משא"כ בחטין נשוכין שאין בהם רק אחד מאלף כמ"ש הטור ואין בזה משום מבטל

איסור לכתחלה כמ"ש. ועוד דשמא אין כאן איסור כלל כדאמרן. ועוד דהא צריך להוציא הוצאות לנקר הרחיים ולפרוס יריעות תוך התיבה שקולט בו את הקמח מן האפרכסת. ואיתא בי"ד בסימן ק"ב אע"פ שבדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל מ"מ בענין כלי שנאסר מבליעת איסור לא מיקרי דבר שיש לו מתירין לפי שצריך להוציא הוצאות להגעילו. וה"נ וכ"ש בנדון זה כמו שכתבתי שאפשר שאין בו חשש חמץ כלל שמא לא טחנו תבואה לתותה. ואף אם יש בו חשש שמא טחנו תבואה לתותה שמא אח"כ טחנו כמה פעמים תבואה אחרת ביני וביני. ואת"ל שלא טחנו תבואה אחרת ביני וביני מ"מ יש ששים כנגדו ואין בזה משום מבטל איסור לכתחלה דאינו מכוון לבטל האיסור רק לטחון קמחו קמכוון כמ"ש הטור. וגם יש בו טורח לתקן כמו שכתב מהרא"י בשם התוספות. וגם צריך להוציא הוצאות כמ"ש בי"ד לענין דבר שיש לו מתירין. ואם כן הכא דכולהו איתנהו ביה כ"ש דמותר ולית דין צריך בשש. וכל זה כתבתי לרווחא דמילתא כי ראיתי יש רוצין למחות. וכ"ש ביש מקומות שיש להם קצת אונס מדאגה מדבר פן יתרבו אח"כ המים שאין הרחיים טוחנות מרוב מים כאשר הוא עלול לרבוי מים בין פורים לפסח דכל שכן דמותר לטחון קודם פורים. והמפקפק בדבר לית מאן דחש לקמחי"ה. הנלע"ד כתבתי נאם הצעיר שמואל הלוי:

שאלה יג

עובדא הוה בבאמבערג שטחנו קמחיהם לפסח אחר פורים בניקור הרחיים כנהוג ובאפרכסת ותיבה חדשה או בפריסת סדינים כנהוג. ואח"כ טחן אחד שהיה לו חטים צמוחות וכמעט החצי היו צמוחות. וקצת טחנו קמחיהם אח"כ עד שלא נודע מזה החטים וקצתם לא טחנו עדיין. ופסקתי שהקמח הזה אסור אפילו להשהותו וזה שנטחן אח"כ הוי דיעבד ומותר כי נתבטל בששים קודם פסח ואינו חוזר וניעור כי קמח הוא כדין לח בלח שהאיסור נכלל ואינו עומד בפני עצמו כמו שכתבתי בסימן י"ב הקודם. ומי שלא נטחן קמחו עדיין מאחר שנהגו כל ישראל לנקר הרחיים אע"פ שבדין אין צריך לנקר כי אף אם טחנו תבואה לתותה מ"מ הוי ס"ס חדא שמא לא נתבקעה אף אם היה לתותה שהרי בימי התלמוד היו טוחנים תבואה לתותה למצות. ואת"ל נתבקעו ונתחמצו מ"מ מה שנטחן אח"כ ונתערב בו מעט מן החטים הלתותים נתבטלו בס' קודם פסח. וזה היה פשוט יותר להתיר מחטים שצמחו ויש ס' כנגדן שלא צמחו. מ"מ מפני שיש טורח לתקן חשוב כמו דיעבד כמ"ש בסימן הקודם. וא"כ מכ"ש בנקור הרחיים שהוא טירחא. ואם היה טוחן לכתחלה בלא ניקור לא היה מבטל איסור לכתחלה. ובפרט

שהית ס"ס שמא אין שם איסור כלל ואת"ל היה קצת איסור ונתבטל אינו מכוון לבטל האיסור כמ"ש לעיל. וע"כ בדין אין איסור כלל לטחון בלא ניקור רחיים רק שנהגו כך והבו דלא לוסיף עלה. וע"כ מה שנטחן אחר כך הוי דיעבד. אבל מי שלא נטחן קמחו עדיין לדידהו כלכתחלה מצד המנהג שנהגו לנקר אחר פורים. אבל אם לא יוכלו בקל לנקר הריחיים כי הוא סמוך לפסח או שאר הכרח גם לדידהו הוי כשעת הדחק ושרי לטחון בלא ניקור. הנראה לפע"ד כתבתי:

שאלה יד

נשאלתי על ילד בן שנה וד' חדשים נגמל מחלבו וקודם פסח היה ל"ע חולה ב' שבועות חולי מסוכן עד אשר תש כחו ולא קם רוח בו ובתוך כך באו ימי הפסח אשר לא היה הילד יוכל לסבול המאכל והמשקה וחזר לחולשתו אשר בודאי אין ספק להתיר לו שתיית חמץ כי אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש. אך מאוד צ"ע איך לנהוג להביא חמץ לביתו. כי אי אפשר בכל שעה ביום ובלילה לשאת התינוק לבית א"י. ובפרט בשבת שאסורין לטלטל ואי אפשר להרכיב התינוק על כתפה של אמו וגם לא למדדה את בנה מאחר שתש כחו. והתרתי להביא החמץ לתוך הבית אמנם בחדר שאין משתמשין בו תדיר ומן הצד כדי שלא יהא נכשלין בו. אמנם בקושי גדול מפני שכתוב בת"ה סימן קע"ו דאם מוציא חמץ כדי לבערו מותר ליטלו ביד. ומביא ראיה מן הגמ' מכדי לביעורא קא מכוון מיכל קא אכיל מיניה בתמיה. היינו דוקא אם עוסק לבערו משא"כ הכא. לכן התרתי להניח מן הצד כדין א"י ששכח חמץ בבית ישראל, על סמך מ"ש הטור בשם הרא"ש סימן תמ"ח כשכותי מביא חמץ לישראל בי"ט אחרון דפסח שיאמר הישראל איני רוצה שיקנה לי רשותי ואז אינו קונה לו רשותו בע"כ. ואף שמהר"ז ציון בשו"ת מהר"מ מינץ סימן פ"ב שדא ביה נרגא וז"ל. ומה שכתבת אחר כך ולצ' דפי' דר"ת מחרר שלא נקנה הפרה בכסף אל הכותית הנ"ל ממילא נקנית לה המשיכה לית דין ולית דיין לומר חשש בזה. וראיה מחמץ בפסח מעשה ששלח הא"י פת לישראל בי"ט אחרון של פסח וקבלתו הא"י שלא בפניו וכו' עד משום דהיתרא ניחא ליה דליקני הכא נמי לא היה דעת הישראל לקנות החמץ בפסח עד לאחר וכו'. ומה התם היתה קבלת הא"י לדעת הנותן להקנות לישראל ואפילו הכי לא היה מועיל כ"ש בנדון דידן דלא נקנית לו המשיכה וכו' עכ"ל. אין הנדון דומה כלל לראיה דהתם לא עשה היהודי שום צד זכייה בחמץ כי הא"י הביא לו בלא ידיעתו וגם שפחתו א"י קבלתו בלא ידיעתו. וכשהודיעו לישראל צוה להצניעו בבית א"י ולהוציאו מביתו. לכן הורה שמותר החמץ ולא הוי חמץ של ישראל שכבר

עליו הפסח דהיתרא ניחא ליה דליקני וכו'. אבל הכא עשה אייזק המעשה ומשך הפרה לא אמרינן כינזת דעתו המשובשת ויבטל המעשה עכ"ל באריכות. ש"מ דוקא בענין זה מותר אבל לא כשיש החמץ בביתו וסברא נכונה היא. מכל מקום לא משמע כן מדברי הרא"ש שהביא הטור בסימן תמ"ח באורח חיים דמשמע דתיקון כן להבא משמע. דלאו דוקא בנדון זה שהיה המעשה רק אפילו אם יש לו ידיעה ממנו רק שלא יהא ניכר מתוך מעשיו דניחא ליה דאז הוי חמצו של ישראל. וגם משמע מדבריו דאם הישראל מניחו ברשותו אינו עובר עליו ואפילו בסתם שלא אמר בפירוש שאינו רוצה שיקנה לו רשותו מ"מ אינו קונה לו רשותו מסתמא. משום דהיתרא ניחא ליה דליקני. ועוד בר מן דין גם מהר"ם מינץ מחלק שפיר בענין אחר עוד בשני פנים האחד דכתב וז"ל ועוד דלא דמי כלל לחמץ בפסח דחמץ אסור בהנאה ועובר עליו בבל יראה ובל ימצא ואנן סהדי דאין דעתו לקנות כלל לשווייה נפשיה רשע לעבור על ד"ת. ואע"ג דיום אחרון דרבנן כעין דאורייתא אתקין וכו'. אבל הכא קנייה דהיתרא הוא ודהיתרא ניחא ליה דליקני אע"ג דאית ביה הפסד ממון אם יולד זכר מ"מ אית ביה נמי הרווחת ממון במשיכה זו וכו'. הרי לדבריו כ"ש הוא דבימים ראשונים דפסח דהוא איסור דאורייתא ועובר על בל יראה ובל ימצא כ"ש דאנן סהדי דאין דעתו שיקנה לו רשותו כלל דאנן סהדי שלא יעבור על ד"ת. גם מה הנאה יש לו אם דעתו שיקנה לו רשותו דאם יקנה לו רשותו הרי אסור בהנאה מלבד מה שהוא עובר על בל יראה ובל ימצא. ואף אם היה בר הכי שעובר על ד"ת ח"ו מכל מקום להנאת עצמו יחוש דמה ירויח אם ירצה שיקנה לו רשותו דהא אדרבה מפסיד שיאסר בהנאה. אלא ודאי דאין דעתו לקנות לו רשותו כלל. ומה שכתב מהר"מ מינץ עוד פעם ג' וז"ל ועוד דלא דמיא לחמץ דהתם פשיטא דאין רצונו לזכות בחמץ דהזכייה הוי גורם לו הפסד דה"ל חמץ שעבר עליו הפסח ואסור בהנאה אבל הכא אית בזה ריוח במשיכתו עכ"ל. הרי בשני טעמים שכתב נשמע לנדון דידן שמותר להשהות החמץ בביתו ואינו עובר עליו שאינו חמץ שלו שהרי לא נתן עדיין מעות בשבילו. ואף אם יתן לאחר זמן מ"מ לא נקנה לו מעכשיו בכסף. גם רשותו אינו קונה לו דלא ניחא ליה שיקנה לו רשותו. ועל כן אינו עובר על בל יראה ובל ימצא. ואם לחשך אדם לומר דע"כ לא קאמר הרא"ש ותיקן הדבר שלא יהא חמץ שעבר עליו הפסח במה שאינו חפץ שיקנה לו רשותו היינו שלא יהא מחשבתו ניכר מתוך מעשיו אבל הכא פשיטא דניחא ליה שישתה הילד חמץ כדי שיחזור לבוריו. אין זה קשיא דלא גרע מאילו היה בשאר ימות השנה דמותר להתרפאות בדבר איסור חוץ מע"ג אם הרפואה ידוע. או ע"פ מומחה כדאיתא בי"ד סימן קנ"ה. ה"ה הכא נמי הכי דאף התם הרפואה ניחא ליה אבל במה

שמתרפא בדבר איסור לא ניחא ליה אלא שהוא על פי ההכרח ואין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש. והכא נמי כן אף אם ניחא ליה לשתות חמץ הרפואה ניחא ליה אבל האיסור לא ניחא ליה. ועוד דאף אם ניחא ליה לשתות הילד חמץ משום רפואה מ"מ אינו מוכרח שישתה חמץ שלו ויכול לשתות חמצו של א"י ואם כן עדיין לא ניחא ליה דליקני ליה רשותו ואינו עובר עליו כנ"ל. וה' יצילני משגיאות:

שאלה טו

צפרא טבא. ושתא בריכא. וחיי אריכא. ומזוני רויחא. לאהובי ריכא ובר ריכא וכו'. מפני טרדות הזמן לא אוכל להאריך. אך אודיע למכ"ת המעשה רע אשר עשה קאפיל ורענס דארף וכתבתי לו בפקודת מר שיבוא הנה במקלו ובתרמילו וכאשר הגיד לי מעשה שהיה כך היה ששחט עגלה אצל קצב בעי"ט ליקח בשר וליקח מן הכרס. ואח"כ בא כמר פייבש והגיד איך שאשת הקצב הגידה לו שמכרה מפני שהיתה מתיראה שהיה משוגע הנקרא שווינד"ל קעפפי"ש. בכן אמר קאפיל הנ"ל למשה ואברהם נלכה נא ונראה שהקצב יפתח הראש כי אתם יותר בקיאים ואומנים בקצבות ושחיטה ממני. וכשפתחו הראש מצאו בתוך המוח (מיטן דינץ) רוחב כמו (גוטין גראשין געל) ובתוך (הגעל אלז הירז קערנדליך) ואמר אברהם אני איני רוצה לאכול מן הבשר יאסר הבשר עלי. והשיב קאפיל הלא הקרום קיים כשר הוא ולקח צלע שלם מן הבשר ע"כ דברי קאפיל עצמו. אברהם ורעשדארף הגיד כאשר שמע מן העגלה הנ"ל שנשחטה (און זאל חסרון הנ"ל האבין זייא ער צום קצב גיגנגין זייא קאפיל און משה דרינן גיווועזין אונד קאפיל העב אין קאפ' גישטאכין מיט איין מעסר העב ער דען קאפ' פון זמין הויאן לאזין זייא מיטן אין הירן גיווועזין געל אבר דאז מוח) זייא רום גווועזין ווייל אבר קיין (מורה הוראה) וועד דא גיווועזין העב ער פון (בשר) ניט נעמין חעגין). משה הגיד בת"ע כנ"ל וכו'. ויען כי הוא עצמו הגיד שהכשיר ולקח מן הבשר על סמך שקרום קיים אין צריך לעדותו של העד. הנה לפי דבריהם דבר פשוט היא שהכל כשר כיון שהמוח הקיף מה שנתרוקן אבל לא מטעמיה כיון שהקרום קיים. לכן לפי עניות דעתי ראוי לעונש מכמה טעמים כי מי סמכו להורות בדבר שצריך שאלת חכם. ועוד כיון שמעצמו הודה שלקח עמו כמר אברהם מאחר שהוא יותר אומן בקצבות והוא אסרו ואם כן למה סמך הוא על דעת עצמו ע"כ מכ"ת היושב על כסא הוראה לדון ולהורות הוא יעיין בדינא דההוא גברא ומה משפטו החרוץ יודיעני. כי לא אכוה בגחלתו דמר להורות בפני רבי. וזולתו

לא ידעתי לחדש. רק שנותיו כימי עולם יחודש. ואויביו יהודש. כ"ד מחותנו ואוהבו שאינו תלוי בדבר הקטן נתן באמבערג ערב סוכות תכ"א לפ"ק:

תשובה גרסינן בפ"ק דחולין א"ר הונא האי טבחא דלא סר סכינא קמי' חכם משמתינן ליה. ורבא אמר מעברינן ליה ומכריזין אבשרא דטרפה. ולא פליגי כאן בשנמצאת סכינו יפה כאן בשלא נמצאת סכינו יפה. רבינא אמר היכא דלא נמצאת סכינו יפה ממסמס ליה בפרתא דאפי' לכותים נמי לא מזדבן. ופירש"י והיכא דנמצאת סכינו יפה מכריזים עליה דטרפה משום קנסא מיהא לכותים שבקי' ליה לזבוני ההוא טבחא דלא סר סכינא קמיה דרבא בר חיננא שמתיה ועבריה ואכריז אבשרא דטרפה ופירש"י דקסבר הא דאמר רבא מעברינן ליה כו' אפי' היכא דנמצאת סכינו יפה. איקלעו מר זוטרא ורב אשי לגביה אמר להו ליעיינו רבנן במלתיה דתלו ביה טפלי. בדקיה רב אשי לסכיניה ונמצאת יפה ואכשריה. ופירש"י דקסבר הא דאמר רבא מעברינן ליה בשלא נמצאת סכינו יפה קאמר עכ"ל. ואף שלנדון דידן אין צריך לכל הסוגי' מ"מ הואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא. הטור והש"ע פסקו כרבא ולא כרבינא. וכן הרי"ף. דהיכא דנמצאת סכינו יפה משמתינן ליה ולא מעברינן ליה והיכא דלא נמצאת סכינו יפה מעברינן ליה ומכריזין אבשרא דטרפה אבל שרי לזבוני לכותים דלא כרבינא. ומתמה הרא"ש על הרי"ף למה לא הביא הרי"ף הך דרבינא דהוא בתראה. וכתב הב"ח דלא קשיא כלל משום דמר זוטרא ורב אשי אכשריה. ופירש רש"י דקא סברי דלא אמר רבא מעברינן ליה רק בשלא נמצאת סכינו יפה. וכיון דמר זוטרא ורב אשי עבדי עובדא דלא כרבינא וגם רבא בר חיננא צוה להם למצוא לו זכות להכשירו אם נמצאת סכינו יפה הכי נקטינן דלא מעברינן ליה אלא בלא נמצאת יפה אבל מותר לזבוני לכותים. וכך היא דעת רבינו דלא חש לקושיית הרא"ש אביו. ועוד דאף הרא"ש לא חלק על פסק רב אלפס אלא תמה עליו בלחוד עד כאן לשונו. וקשיא לי אם כן מהו תמיהת הרא"ש שמא גם דעת הרי"ף כן דלית הלכתא כרבינא דהוא בתראה. ומ"ה תמה על הרי"ף שלא הביא דברי רבינא. ומהתימה על הטור דלא פסק כאביו. והב"י מיישב שנ"ל בטעמו של הרי"ף מפני שהיה מפרש כמ"ש בעל העיטור דרבינא ס"ל דבנמצאת סכינו יפה פליגי. דהיכא דלא נמצאת יפה ל"ק רבא דמכריזין דטרפה היא דהא אפילו לכותים לא מזדבן. אלא אפילו בנמצאת סכינו יפה קאמר דמעברינן ליה וכיון דהפסד ממון טבח הוא פסק להקל עכ"ל. ואילולא שכתב רש"י ז"ל בהא דמר זוטרא ורב אשי דקסברי דסבר רבא מעברינן ליה בשלא נמצאת סכינו יפה קאמר. לולא זאת הייתי אומר דלא פליגי והכי הוא שיטת הגמרא. רבינא לא פליג רק אסתם גמרא ולא ארבא דסתם גמרא קאמר ולא פליגי ע"ז אמר רבינא דפליגי דרב הונא

סבר דבנמצאת סכינו יפה משמתינן ליה ע"ז אמר רבינא דזה אינו רק בנמצאת סכינו יפה סבר רבא מעברינן ליה ומכריזין אבשרא דטרפה. והיכא דלא נמצאת סכינו יפה קא סבר רבא ממסמס ליה בפרתא. ממילא רבינא לא פליג ארבא ולא אמר סברא דנפשיה רק מפרש מימרא דרבא דפליג ארב הונא. ולא כסתם גמרא דקאמרה דלא פליגי. וע"ז קאמר דגם רבא בר חיננא פסק הכי דהאי טבחא דלא סר סכינא והוי יפה שמתיה ועבריה ואכריז אבשרא דטרפה. אבל אם לא היה נמצאת יפה היה פוסק כרבינא אליבא דרבא כדאמרן. וגם מר זוטרא ורב אשי סברי הכי. רק מה שהחזירו אותו היינו טעמא משום דאין איסור בדבר רק משמתינן אותו משום כבודו של חכם שהיה לו להראות. ולכן פסק מהרמ"א בי"ד בסימן י"ח ובנמצאת יפה יכול החכם למחול ואין צריך לנדותו. ואם כן מכ"ש כשכבר נידה אותו כ"ש שיכול להתיר לו נידוייו. וע"כ צוה למר זוטרא ורב אשי לעיין במלתיה. ועוד הלא אפילו בטבח שיצא טרפה מתחת ידו פסקו הרבה מהאחרונים דהכל לפי מה שהוא אדם, ויש שמעבירין אותו לזמן קצר ויש לזמן ארוך, וכ"ש בדבר שאינו משום איסור רק משום כבודו של חכם מכ"ש שיכול להחזירו ולכן צוה רבא בריה דרב חיננא לעיין במלתיה. ודבר זה מוכח טובא דקאמר לעיינו רבנן במילתיה דתלו ביה טפלי. וקשיא ממ"נ אי כדין העבירו מה יועיל לו טפלי דתלו ביה. ואי משום קנס העבירו בלא טפלי נמי יכול להחזירו. ועוד דרב אשי בדק לסכיניה ונמצאת יפה ואכשריה דלמא אכתי לעולם בתחלה לא היה סכינו יפה ואח"כ התקינו ועשאה יפה דמסתמא לא היה תיכף באותו יום רק אחר זמן כדמשמע בגמרא אקלעו מר זוטרא ורב אשי להתם משמע לאחר זמן. אלא ודאי באמת גם הם סברי כרבא והא דהכשירו אותו משום שכבר סבל עונשו משום כבודו של חכם במה שנידה אותו והעביר אותו לזמן מה וע"כ רצה שוב השיב אותו על כנו משום טפלי דתלו ביה. וגם הם מר זוטרא ורב אשי הכשירוהו משום שסבל עונשו במה שפקר נגד כבודו של חכם. ותלו טעמא במה שנמצא סכינו יפה כדי שיהיו להם פתחון פה לפניו ר"ל לפני הטבח למה הכשירוהו. אבל באמת מזה אין ראיה דשמא כבר לא היה הסכין יפה או היה יפה ואפילו הכי היה ראוי לנדות. אך אע"פ כן שרינן ליה כדאמרן. ואם כן אינו מוכרח מה שפירש רש"י דס"ל הא דאמר רבא מעבירין אותו היינו בשלא נמצאת סכינו יפה. אך חלילה לי לעבור על דברי רש"י ומשמעות הפוסקים דלא פסקי כרבינא מכל מקום הילכתא כרבא דהיכא דלא נמצאת סכינו יפה מעבירין אותו ומכריזין אבשרא דטרפה. אף על גב דלרוב פוסקים היכא דנמצאת סכינו יפה לא משמתינן אותו רק משום כבודו של חכם. והכי סבר גם רמ"א בהג"ה סימן י"ח. ואם כן כ"ש הכא אף אם היה מכשיר כדין מכל מקום לא גרע מבנמצאת סכינו יפה.

וכ"ש אם לא נמצאת סכינו יפה דמנדין איתו ומעבירין אותו ומכריזין אבשרא דטרפה. וה"ה הכא. וכ"ש לפי מקצת דעות שכתבו דהאי טעמא דמנדין אם נמצאת סכינו יפה כדי שלא יסמכו על שחיטתו פעם אחרת ותהי פגומה וישחוט בה כל שכן שיש לחוש בהא שיסמוך על הוראתו פעם אחרת. ואם כן כל שכן וקל וחומר ומה בנמצאת סכינו יפה דחוש הראות אין להכחיש ואף על פי כן אינו רשאי לסמוך על דעתו אי מפני כבודו של חכם אי משום גזירה משום פעם אחרת כ"ש בהא דהורה כסומא בארובה דראוי לנדות. אך הכא יש לו דין דלא נמצאת סכינו יפה דמשמתינן ליה ומעברינן ליה ומכריזין ליה אבשרא דטרפה אף אם היה כשר בדין. כל שכן כאן כפי הנראה לי שבדין הוא טרפה לא כמו דעת מכ"ת שכשר בדין אך אין לי עתה פנאי להאריך. ואף אם היה כדברי מכ"ת שהיה כשר בדין מכל מקום ראוי לנדות באחד משני טעמים הנראה לי כל שכן הכא דלא היה לו להורות במה שצריך שאלת חכם ויש לחוש שגם פעם אחרת יסמוך על הוראתו. ולפי טעם זה גם בנמצאת סכינו יפה אין רשאי הרב למחול על כבודו דאין הנדוי משום כבוד הרב רק משום שלא יפוק חורבה מיניה לפעם אחרת וכ"ש הכא שאין בידינו למחול הנידוי שחייב. ועוד שכתב בש"ע סי' א' ואין צריך לידע כל חילוקי דינים וכו' על דבר זה מסתפק ושואל שפיר קרינן ביה יודע וכו'. וכ"ש בזה שהוא היפך מזה שהיה מסתפק במיעוטו ואינו שואל אפילו בדבר שלא שייך לשחיטות ובדיקות שלו כ"ש שראוי להעבירו משחיטתו ובדיקותו ולאכרוזי אבשרא דטרפה מה שאכל מבהמה זו או מה שישחוט והכלים צריכים הכשר ועוד לבי מהסס דאף אם העדים אומרים שהיה החסרון במוח בדרך שלא היה טרפה בכך שלא נמס כדונג והיה לפי דבריהם המוח מקיפו. מכל מקום כל הדרכים האלו בו. דאיתא בגמרא דחולין דף ט' אמר רב יהודא אמר שמואל כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו מאי קא משמע לן תנינא וכו' לא צריכא דשחט ב' וג' פעמים ושחט שפיר וכו'. וכתב הב"י בש"ע סימן א' אפילו שאלו לו עשית כך וכך ומתוך תשובתו נראה ששחט כראוי אין לסמוך עליו אפילו אמר ברי לי ששחטתי יפה עכ"ל וה"נ בנדון דידן אף שהעדים הם כשרים ונאמנים מכל מקום אחרי שאינם בעלי תורה כלל א"כ מה שהעידו שהמוח היה מקיף החסרון לא העידו רק בדדמי ולפי סברתם ואפשר אם היה בא למראה עיני הדיין היה מורה בה לאיסור. על כן אין לזוז ממה שכתבתי תחלה לנדותו דלא גרע מבנמצאת סכינו יפה. אך בנמצאת סכינו יפה יש שני דיעות בטעמא האחד הנידוי הוא משום כבוד הרב ולפי זה יכול החכם למחול וכן כתב ר"מ איסרלש בהג"ה סימן י"ח. ולטעם הרא"ש דמנדין אותו משום שמא יסמוך פעם אחרת על דעתו ולפי זה אין החכם יכול למחול אף

שבפעם הזה נמצאת סכינו יפה. ואם כן גם בנדון דידן אף אם היה לו דין דנמצאת סכינו יפה ונ"מ דמנדין אותו אבל לא משמתינן ליה ולא מעברינן ליה מכל מקום אין בידינו למחול הנידוי שחייב שלא יסמוך על הוראתו פעם אחרת. וכן ראוי לגזור הכא יותר מבאם נמצאת סכינו יפה דהתם נראה בחוש שהיא יפה ועל כן סמך על דעתו ואין שייך ליגזור כל כך שמא בפעם אחרת ישחוט בסכין פגומה מה שאין כן הכא דיש ויש לחוש על כן אין בידינו למחול הנידוי דכאן אין הנידוי משום כבודו של חכם רק שצריך שאלת חכם דלאו כולי עלמא דינא גמירי. ועל כרחך גם הנידוי בשביל שלא היה מראה ההוראה לחכם ואינו משום כבודו של חכם רק משום איסורא. ואי קשיא לטעמא דאין מראין הסכין לחכם אלא משום כבודו של חכם למה מחלו חכמים על כבודם נגד השוחטים. הא ל"ק דלהכי דייק ואמר הטור והרא"ש הביאו בש"ע סימן י"ח והאידנא נהגו למנות וכו' ולהם מחלו חכמים על כבודם כי הם זהירים וזריזים וכו' היינו דוקא להם מחלו חכמים על כבודם כי הם נאמנים על השחיטה ועל הבדיקה גם נאמנים להם על בדיקת הסכין אבל לא נגד אינש דעלמא. ולפי זה יבא לנו דאסור לשוחט ליתן הסכין לבדוק לאחר מי שאינו שוחט כי לא מחלו להם חכמים על כבודם רק דוקא להממונים מפיהם על השחיטה. וא"כ זה שכתב הרשב"א בתשובה הביאו הש"ע ורמ"א בסימן י"ח ראובן שאמר לשמעון בדוק זה הסכין ובדקו ב' פעמים מהי"ב וכו' מעשיו מוכיחים עליו וכו'. ולפי דברי אף אם בדק כל הי"ב בדיקות אין לסמוך על אותו בדיקה מאחר ששמעון אינו שוחט. כי מסתמא שמעון אינו שוחט דאם היה שוחט ודאי היה בודק כל הי"ב בדיקות מאחר שביקש ממנו. אלא פשיטא שלא היה שוחט והיה סובר שדי בכך לכן אף אם בדק כל הי"ב בדיקות היה אסור מטעם שלא מחלו להם:

שאלה טז

יצהיר אורו כשרגא וכטיהרא. החריף ובקי במ"מ ובגמרא והויות דאביי ורבא. דין הוא יהודא דסליק שמעתתא אליבא דהלכתא כשורה. אל נוכח המקרא ועזר מצרה. אבן פינה אבן יקרה. אספקלריא המאירה. הוא אר"י שבחבורה האלוף המרומם נ"י כמוהר"ר יהודא ליב נר"ו. חד מבני ישיבה וחבורה דק"ק המפוארה. וכל אשר לכם שלום וישע רב. מבר בי רב לצורב. פני ילכו לקרב. אמנם מרחוק כמטחוי קשת. כי יראתי לגשת להגאון אב"ד נר"ו. כי אני איש בושת ואין דעתי מעורבת עמו ולכן יראתי פן יאמר לדברי נואשת. ולבו אלי לא ישית. ע"כ מכ"ת חטאת עלי אל ישת. כי בלעגי שפה אותו טרחתי. כי מפני רצון אחרים רצוני בטלתי. ועל דעתי עמדתי ואתאפק והעלה את העולה על רוחי.

ואשתדל בכל מאמצי כחי. כפי מיעוט חילי. לרוב הפצרות והעתרות שביקש ממני כמר פלוני אלמוני גם חמיו דמר הפציר בי עד בוש שאעלה זכרונו לפני ב"י יצו. כי אין החבוש מתיר את עצמו מבשר"ו ועצ"מו היא אשתו בבגד"ה בו ומרדה בו זה ארבע שנים וחצי הוא ישן בין האנשים. והיא ישנה בין הנשים. ואף אם הוסיף בה אות אחת איני להאשים. אך מפני ההוא מעשה דחד מן אהלויי בסוף מסכת נדרים אות זו הנחתיה תלויה. (ר"ל דאפשר דעדיין לא ישינה בין האנשים רק עיניה נתנה באחר כעובדא דהתם) וכן היה המעשה בפרטן. בתחלת המעשה השטן. שפעם אחת בלילה שחקה בבית אחד בקלפים בל"א קרטי"ן. ואותה הלילה היתה ליל טבילה. ובעלה בביתו יושב ומצפה לרגל אשתו. ולא ידע מאומה מה המהומה. איה איפה היא הטומאה. ונפלה עליו תרדמה חשכה גדולה ואימה. והאיש בפחדתו חביש מחשבתו חשיב אותי וישכב וירדם על מטתו ותדד עליו שנתו. ויהי סמוך לבוקר בבית החורף והקור באתה לפתח ביתה והקישה על הדלת. ודלתות הבית סגורות ונעולות וישמע הבעל ביאת אשתו לביתו ויחר אפו וחמתו בערה בו כאש בקרבו. וחשב בלבו מתחלה לא באת לביתי ועכשיו לא אביתי לפתוח והלכת אל מעני"ך שחוח. ויהי כאשר חשב שנטל נקמתו ממנה שהניחה לעמוד בקור כמו חצי שעה או שעה קטנה. אז פתח הבית ויחר בה אף הבעל ואמר מה זה המרד והמעל. והחל בדברים להכלימה אין זה מדרך בנות ישראל אשר כל כבודה בת מלך פנימה ואז התריסה לנגדו אף שהאמת היה אתו. ומאותה ליל טבילה שמה לבעלה עלילה ולא קרבה זו אל זה כל הלילה. (פירש שום לילה כמו לא תעשה כל מלאכה וכדומיהם). פעמים אומרת שהתשמיש קשה לה. ופעמים אומרת שמתכוונת לצעורי לבעלה מפני קטט ומריבה שבינו לבינה ע"כ היא מורדת על בעלה. ובכל המדינה יש לה קלא ולקללה תחשב לה. ע"כ לרוב הפצרות הנ"ר פלוני בעלה וע"פ בקשת חמיו דמר לא מנעתי להראות מעשה אצבעותי השפלות לכתוב ומכ"ת החכם כמלאך אלהים ויודע לדבר על לב הגאון אב"ד וב"י יצו ויראה למצוא פשר דבר לחבר את האהל והיה אחד. כי בודאי אין זה דבר מכוער שראוי לאסור עליו. דהא בתשובת מיימוני השייכים להלכות אישות פכ"ד בעדות ר' שאלתיאל בליל שבועות וכו' היה ממש דבר מכוער ואפ"ה טהרה מהר"ם. ואין צריך לראיות הרבה שהיא מותרת לבעלה. אך שהיא מרדת ואולי תשגיח בדברי מעלתכם דברים רכים ואם תקשה ערפ"ה ולהודפו מחמת הוד יופיה ואיננה שמה יד למו פ"ה, ובכל זאת לא ישיב אפה. ואין אדם דר עם נחש בכפיפה. ע"כ יראו מעלתכם כדת מה לעשות בה. והאלהים שראויה לעונשין ואלות אשר לא כתוב"ה ולהתיר לו לענות אותה ליקח אשה אחרת. כי באלה לא גזר הגאון רגמ"ה במקום עיגון שיהיה הוא כאלמנות

חיות צרורות. כמו שבמהרי"ק שורש ס"ג ובתשובת הרשב"א סימן תת"ס ועיין במהר"ש די מודינא בחלק א"ע סימן ק"ך ובתשובת מהר"ם בשם ראב"ן ובשאר תשובות מבוארות. גם בתשובת מהר"ם מינץ סימן ק"ך הביא תשובה מגדול אחד שהסכימו עליו כמה גדולי ורבני פראג ורוב רבני אוסטרייך. למען תהיה מחשבתה נעדרת לבלתי תת עיניה באחר וכבודה לפסו"לים וזרות ובעלה נע ונד בארץ לבלתי תת לו שם ושארית. ויבא הלך הלוך ובכה כמים הניגרות. והתגורר פה עמנו וסיפר לנו ההרפתקאות אשר עליו עוברות. ודמעות מעיניו נושרות והוא מן הכת הביישנים. חס על כבודו וכבוד בנותיו העומדים על פרקן פרק בתולה נשאת. ואשתו כפסו"לה ניסת ליצר רע ובידה להטיב לו ולהרע. והאיש בביתו אינו אלא כאיש אורח, והיום בכאן ומחר ויברח. ואין לו נחת רוח בביתו אפילו לאכול לחם כמשמעו. והדבר מוטל עליכם לעמוד בפרץ ולבער הרע מקרבכם כמ"ש הפסוק ואשימם בראשיכם חסר יו"ד הריבוי להורות על האשמה. וה' יצילכם מעון ואשמה. ומביזה ושמה. ותזכו לקול דממה. בבית ה' שמה. כמעתיר ומפגיע. המטולטל מקינו ונוע. בארץ אחרת לא מצא מרגוע. הצעיר שמואל סג"ל מעזריטש:

שאלה יז

יולדת זכר שאירע לה אבל. ויום השבת שתלך לב"ה הוא יום ד' לאבלה כדת מה לעשות אם לנהוג אבלות או לא. וכן בעל האשה אם מותר לעלות לתורה באותו שבת מאחר שנהגו שהוא חיוב לעלות לתורה כי האבלות היה לשניהם להבעל ולהאשה והיה כמה חילוקי דיעות בין הלומדים בבאמבערג. ושלחו דבר אלי לדרוש מאתי. והשבתי מה שנראה לעניות דעתי:

תשובה יראה לי תחלה דמותרת לרחוץ כדרכה כדאיתא בטור י"ד סי' שפ"א ובש"ע שם וכדאי' במרדכי במ"ק שרבינו שמשון התיר ליולדת שמת לה מת ביום י"א ללידתה לרחוץ מיום א' ואילך. והולי קריי"ש אסרתי לעשות ואסור לעלות לתורה דאע"פ שהוא דבר של פרהסיא ומצינו לר"ת שעלה מעצמו משום דבר של פרהסיא. מ"מ חדא דהא לא קי"ל כר"ת דהא באבל שהוא כהן ואין שם כהן אחר אלא הוא ואין לך פרהסיא גדול מזה אפילו הכי אסור לעלות לתורה. אלא שרש"ל בתשובה סימן ע"א והגהות מנהגים כתבו שיש לכהן לצאת מב"ה הרי דאין אנו נוהגין כר"ת. וכך כתב רש"ל בהדיא בתשובה הנ"ל דלא ראה נוהגין כר"ת. ועוד נ"ל דאף ר"ת מודה בזה דהא קריאת התורה אסור משום שמחה שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב. אבל אינו שמחה לאחרים וגם לעצמו אינו רק שמחה בלבו שנאמר משמחי לב ואינו שמחה של פרהסיא. גם

חיוב קריאת התורה ולימוד תורה הוא דאורייתא ואבילות חוץ מיום ראשון הוא דרבנן. ולדעת הרא"ש במועד קטן אפילו אבילות יום ראשון דרבנן. ולכן היה עולה ר"ת לתורה ובצירוף טעם דפרהסיא. מה שאין כן בשמחה בפרהסיא כגון לעשות הולי קרייש גם רבינו תם מודה דאסור. ונהי דאבילות בפרהסיא אסור מכל מקום שמחה בפרהסיא מי התירו. ועוד דאף אם אינו עושה הולי קרייש אינו דבר של פרהסיא שהרי כתב רש"ל בתשובה הנ"ל באבל שיש לו בן למול דאסור לקרות בתורה אע"פ שמי שיש לו בן למול הוא חיוב לעלות. מ"מ אינו דומה לנדון של ר"ת. משום דהתם כל שבת ושבת היה עולה אבל אבי הבן הזה יש כמה שבתות שלא עלה לתורה. ועוד התם גבי ר"ת הוי הקריאה חיובא דרמיא עליה מן הדין כדאמר בפרק הניזקין אחרי הכהן ולוי מי קורא ת"ח הממונים על הציבור וכו'. אבל הכא שאינו אלא מנהג במקצת מקומות ולא חיובא הוא א"כ לא מיחזי בפרהסיא עכ"ל. ביאור דבריו דאם הוא חייב לעלות לתורה מן הדין ואינו עולה מוכחא מילתא דמשום אבילות אינו עולה והוי פרהסיא משא"כ במי שאינו חייב רק מצד המנהג אינו מוכח מלתא דמשום אבלות הוא נמנע דהרואה שאינו עולה סובר שאינו חש על המנהג שהרי אין עושה איסור בזה או סובר שמנהג המקום כאן שאינו חיוב לעלות. ואם כן נדון דידן ממש כה"ג חדא דלא בכל שבת עושה הולי קרייש ואין פרהסיא. ואף על גב די"ל דלא דמי דאע"פ שבא לעתים רחוקים מ"מ הוא בפרהסיא מאחר שהיולדת הולכת עם סיעת מחברותיה לב"ה ואם כן אם לא תעשה הולי קרייש הוי פרהסיא. מ"מ חילוק השני הוא נכון דאין זה חיובא מן הדין רק מנהגא במקצת קהלות דהיינו במדינות אשכנז עושין הולי קרייש לזכר משא"כ בכל מדינות פיהם פולין מעהרין ואוסטרייך שאין עושין הולי קרייש לזכר. ואפי' אצל נקבה כבר נשתקע המנהג מקרוב בקהלות גדולות שלא לעשות הולי קרייש רק עושין לה מי שבירך בבית הכנסת. וע"כ מאחר שאין זה אלא מנהגא במקצת מקומות אין זה פרהסיא. וזהו לפי החילוק של רש"ל ז"ל. אבל לפי מה שכתבתי למעלה בלאו האי טעמא אסור דיש חילוק כשם שאסור אבילות בפרהסיא כך אסור שמחה בפרהסיא. ואף על גב דאבל מותר לשלוח מנות היינו נמי חיובא מן הדין שמחויב לשלוח ולקיים המצוה וגם זה אינו רק לאחד וב' כדי לקיים המצוה. וכ"ש הכא דאסור שאינו חיובא מן הדין וגם הוא אפושי שמחה. ועוד דהתם בשלוח מנות אין השמחה בביתו של אבל משא"כ הכא ביולדת שהשמחה בביתה. וכן מטעם זה אסרתי ליתן לנשים לחמניות ולעקיך ויין שרף משום אפושי שמחה רק צויתי שתלכו הנשים עמה לב"ה. וכן בחזירתה מב"ה ילוו אותה עד פתח ביתה ולא ילכו עמה לביתה לאכול ולשתות שם כנהוג. וגם בזה שייך טעמא של

רש"ל הנ"ל וגם טעמא דידי. ועוד הטעם של הולי קרייש בזכר למנהג אשכנז הוא כמ"ש מהר"מ מינץ סימן י"ט ששמע מאביו שקיבל מרבותיו טעם לשם הולי קרייש ר"ל חול קרייש פי' צערה שקורין שם החול. כגון שעולה לתורה בשם שמואל ואותו שם ניתן לו בשעת מילתו. ואם שם החול הוא זנוויל אותו שם ניתן לו בשעה שאמו הולכת לב"ה. וא"כ האי ינוקא דהאי אתתא נקרא ליזר ושם הקודש שלו אליעזר ובזה אין צריך להולי קרייש דליזר קיצור של אליעזר הוא. דהא גבי גט א"צ לכתוב המכונה ליזר וע"כ אין צריך חול קרייש. ואם כן גם לפי זה לא הוי מלתא דפרהסיא שאינו עושה הולי קרייש דהעולם יאמרו שאין צריך להולי קרייש מאחר שאין לו שם החול. ואע"פ שלאו כ"ע דינא גמירי מ"מ כ"ע ידעו דאינו חיוב מן הדין רק מצד המנהג. והבעל לא יקרא בתורה מטעם שכתב רש"ל בפירוש. ובענין המקום בב"ה אין לה לשנות ותשב על מקומה שהיא רגילה כל השנה. דהא יש דיעה שלא לשנות מקומם בב"ה בשבת וכדאיתא בש"ע י"ד סימן שצ"ג. ואף על פי שכתב רמ"א שגם בשבת ישנה מקומו וכן המנהג ואין לשנות עכ"ל היינו בשהלך לב"ה ביום ו' קודם ברכו וישב על מקום האבלים ע"כ גם בשבת אל יחזור למקומו הרגיל לישב שם כל השנה. ואין זה דבר פרהסיא דהרואה אותו ישב שם הוא סבור שקבע לו מקום כאן שהרי ישב שם קודם הכנסת שבת. משא"כ ביולדת דלא היתה בב"ה בערב שבת רק בשבת שיצאה מביתה לב"ה והוי מילתא דפרהסיא שהרי מתחלה לא ראו אותה יושבת על מקום זה הוי פרהסיא. ועוד שהרי הנשים מוליכות אותה לב"ה ואם תשב על מקום האבלים הוי פרהסיא טפי. ואין לומר באמת לא תלך רק יחידית בלא סיעת חברותיה. זה אינו דלא גרע מאבל שהוא מכניס חתן לחופה שהולך עם סיעת אנשים הרבה וגם לובש בגדי שבת. וה"נ יכולה לילך עם חברותיה ותלבש בגדי שבת. ואע"פ שיש לחלק דהתם אין סיעת האנשים הולכים לכבוד האבל המוליך החתן לחופה רק לכבוד החתן מה שאין כן כאן הנשים הולכות לכבוד היולדת והיא אבלה. ועוד דהא באבל המוליך החתן לחופה התנה רמ"א ובלבד שיהיה אחר שלשים. מ"מ יש לחלק דבמזמוטי חתן וכלה יש שמחה יתירה מביולדת שהולכת לבה"כ שהרי המנהג להכניס חתן לחופה עם כלי שיר מה שאין כן היולדת שמוליכין אותה לבית הכנסת. ולכן מותרת ללבוש בגדי שבת אפילו תוך שבעה. אבל מ"מ תלך בעיטוף הראש כדרך האבלים כמנהג אשכנז שקורין שטארן. וא"ת א"כ הוי ב' דברים דסתרי אהדדי. אין זה קשיא שהרי הכלה ההולכת לחופה מלבשת בגדי אבלות ושבעה ימים תשב יום הראשון שאחר השבת שיוצאת מב"ה. ומ"מ מנין שלשים מתחיל מן הקבורה. ואע"פ שלא נהגה אבלות קודם שבת אפילו שעה אחת, ודברים שבצנעה בלאו הכי היו נוהגים

משום שהיא יולדת וא"כ לא נהגה שום אבלות כלל קודם השבת. מ"מ אין זה עיכוב שלא תמנה שלשים מן הקבורה. דלא גרע ממי שמת לו מת ברגל מונה ל' מן הקבורה ודין ז' נוהג לאחר הרגל. ואע"פ דהתם נוהג דברים שבצנעה ברגל מ"מ מה בכך הרי שעה אחת קודם הרגל לא נהג אבלות כלל אפ"ה מונין ל' מיום הקבורה ודין ז' אחר הרגל. ועוד ראיה יותר מבוארת ממ"ש הרי"ף פ' ואלו מגלחין בענין זה דהקובר את מתו ברגל שאע"פ שאין הרגל עולה למנין ז' עולה למנין ל' דכי תנן הרגלים מפסיקין ואינן עולים למנין ז' הוא דאינן עולין דמצות ז' אינה נוהגת ברגל. אבל למנין ל' עולים הואיל ומצות ל' נוהגת ברגל דהא אינו מגלח ברגל עכ"ל. הרי אע"פ שבלא"ה אסור לגלח ברגל מ"מ נחשב לגזירת ל' וה"ה הכא ביולדת דכמו שברגל דאם מת לו מת ברגל לא היה אפשר כלל לנהוג אבלות קודם הרגל וה"ה גבי יולדת דהא חיה כל שלשים יום מותרת בנעילת הסנדל אפילו בי"כ. וכ"ש שלא תחלוץ סנדל מחמת אבלות וכ"ש שלא תשב לארץ כל ל'. ודברים של צנעה בלא"ה היתה אסורה א"כ לא היה אפשר כלל לנהוג אבלות תוך ל' ללדתה ואפ"ה תתחיל למנות ל' מיום הקבורה ודין ז' לאחר ל' של יולדת. דהיינו מיום א' שאחר השבת שהלכה לב"ה. הנראה לע"ד כתבתי וה' יצילני משגיאות:

שאלה יח

ואגב אבאר מ"ש בי"ד סימן שצ"ט שעה אחת לפני החג והחג הרי י"ד ושמיני עצרת ז' הרי כ"א ויום שני של שמיני עצרת הרי כ"ב ומשלים עליהם ח' אחרים. והקשה בטו"ז דלמה לא יחשב שמיני עצרת לרגל בפני עצמו גם לענין ביטול כמו בי"כ דמבטל לגמרי גזירת שלשים. ותירץ משום הרא"ש דשאני הכא דלא נהג דין ל' כלל ואע"ג שנהג גיהוץ ותספורת מ"מ הרי בלאו אבלות נמי אסור באלו מחמת הרגל. וצ"ע לתרץ זה אליבא דהרמב"ן דס"ל דיש באבילות איסור נוסף על איסור הרגל כמוזכר לעיל סימן זה סעיף א' (דמ"ש בסעיף א' וז"ל ולא מתורת רגל לבד אסור בהם אלא אף מתורת אבל וכו' הוא לשון הרמב"ן בטור) א"כ קשה למה לא יבטל שמיני עצרת את שלשים כיון שכבר נהג בדין שלשים קצת בתוספת האיסור. ונראה דמ"מ יש כאן שינוי משאר שלשים בחול דהתם יש היכר בעיקר הדין גיהוץ ותספורת. משא"כ כאן שאין היכר אלא בתוספת זה וזה אין הוכחה כל כך. ועל כן די בזה שנאמר שהרגל עולה למנין שלשים אבל לא לענין שיהא ממש שמיני עצרת מבטל שאר הל' עכ"ל מורי בטו"ז. וקשיא לי דאין להרכיב דברי הרא"ש עם דברי הרמב"ן שהרי במקור הדין חולק הרא"ש על הרמב"ן בטור וכתב שאינו אסור כלום מתורת אבל רק מתורת הרגל ואע"פ כן מבטל א"כ הב"י שפסק בש"ע

סימן שצ"ט סעיף ח' כרמב"ן גם רמ"א לא השיג על הש"ע לא כתב דעת הרא"ש. וא"כ כאן שפסקו הש"ע ורמ"א דש"ע נחשב לז' ימים אבל אינו מבטל. אי אפשר שיסברו תירוץ הרא"ש דאינו עולה משום דלא נהג דין ל' כלל ועוד קשה לפ"ז במת לו מת ברגל מונה ל' מיום הקבורה ודין ז' נוהג לאחר הרגל. ולמה לא יעלה הרגל לז' וישלים עליו ל' הרי ג"כ נהג קצת אבלות ברגל ולמה לא יעלה הרגל למנין ז' בפני עצמו. אלא ודאי דסברת הרא"ש אינו עילה ואין נפקותא כאן במה שנהג מקצת רק נ"ל דהיינו טעמא דלעולם צריך להיות נוהג אבלות קצת קודם הרגל אם נהג שעה אחת קודם הרגל מבטל ממנו תורת שבעה ואם נהג כל שבעה קודם הרגל ויכנס שעה אחת בל' הרגל מבטל תורת ל'. אבל מת ברגל עצמו אע"פ שנהג קצת אבלות כגון דברים שבצנעה אפ"ה להיות הרגל נחשב לשבעה ימים אינו עולה כ"ש שאינו מבטל והכא בשמיני עצרת אע"פ שהוא רגל בפני עצמו מ"מ לאו לכל מילי הוא רגל בפני עצמו רק לענין פז"ר קש"ב. שהרי מ"מ רגל אחד הוא. וע"כ אהני קצת מאי דהוי רגל בפני עצמו דשמיני נחשב לשבעה ימים. ואהני דלא הוי רגל בפני עצמו דאינו מבטל לגמרי. ורצוני לומר דאילו היה רגל בפני עצמו ממש היה מבטל ממנו כל שלשים כמו אם שעה אחת נכנס לתוך שלשים לפני פסח או לפני עצרת או חג. ואם לא נחשב כלל לרגל בפני עצמו לא היה נחשב אפילו לז' ימים רק כמו קובר מתו ברגל דאינו מונה רק מספר הימים מיום הקבורה ואין הרגל נחשב לשבעה ימים. אבל כאן בש"ע דקצת היא רגל בפני עצמו וקצת אינו רגל בפני עצמו וע"כ הוי כמו פשרה דנחשב עצרת לשבעה ימים אבל אינו מבטל דין שלשים כנ"ל, ואע"פ שכתבתי בפסק הקודם דמונין שלשים מיום הקבורה אע"פ שלא נהגו שום אבלות מקודם ודברים שבצינעא בלאו הכי היה נוהג אין זה קשיא לענין ביטול אינו מבטל לגמרי אם לא נהג מקודם איזה אבלות כגון דברים שבצנעא מחמת ר הב ית ולא מחמת מניעה אחרת. אבל לענין ספירת שלשים מהני אם נהג דברים שבצנעא אפילו שלא מתורת אבל. כנ"ל:

שאלה יט

פנויה שנתעברה בזנות והודית על פלוני והוא מכחישה והיא היתה משודכת לאחר. והביאו להנחשד במאסר ע"י ערכאות והוא הכחישה בפניה והיא מעיזה ותאמר לו ממך אנכי הרה ויצו המשפט בערכאותיהם שהוא יכניסה לחופה כדת משה וישראל ולקחוהו מן המאסר השופטים והשוטרים ואיש כלי משחיתו בידו ושלחו אחר רב ועדים ולפני התפיסה הוכרח לקדשה. ואם לא היה מקדשה היו מחזירין אותו לבית הסוהר. ויהי

כאשר ראה צרת נפשו עמד וקדשה. ומסר מודעא על הקידושין קודם הקידושין והכינו משתה ושמחה והחתן לא נתייחד עמה כלל בחדר ומא והלאה ברח על נפשו ואין רצונו לגור עמה והיא אינה רוצה לקבל גט ונשאלתי מקרובי הנחשד אם צריך גט כל עיקר אחרי שמסר מודעא על הקידושין ואם צריך גט אם יש לכופה לקבל את גיטה אם לאו וכתבתי תשובתי זאת לאב"ד ומ"ש דק"ק היינפעלד כי היה המעשה בב"ד של ווירצבורג. ולא הודעתי תשובתי זאת לקרובי הנחשד כמו שכתבו האחרונים ז"ל שאין להשיב לאחד מן הצדדים:

תשובה דין זה תלוי במחלוקת הרי"ף והרמב"ם הביאו הטור א"ע סימן מ"ב רק נקדים מובא הדין שמתחלת הסימן. בפ' חזקת הבתים דף מ"ח אמר רבא הלכתא תלויה וזבין זביניה זבינא וכו' עד והלכתא בכולהו דהוי זביניה זבינא ואפילו בשדה זו דהא אשה כשדה זו דמיא ואמר אמימר תלויה וקדיש קידושיו קידושין. מר בו' רב אשי אמר באשה ודאי קידושין לא הוי הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו עמו שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה. ופרשב"ם דהוא עשה שלא כהוגן שהכריחה לפיכך נעשה עמו שלא כהוגן דאע"ג דמן התורה ליהוי קידושין רבנן עקרינהו והפקירו אותן ועשו מעות מתנה. ובמקום אחר מפרש דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש כדת משה וישראל ורבנן אמרו לא ליהוי קידושין נמצא שלא קדשה זה שהרי בדעת חכמים תלה והם אינם חפצים בקידושין הללו עכ"ל. וכתב ב"י ואע"ג דאמימר פליג התם פסקו הרי"ף והרא"ש כרב אשי וכ"כ הרמב"ם רפ"ד עכ"ל. עוד כתב הטור וכתב הרמב"ם ז"ל אבל האיש שאנסוהו וקידש קידושיו קידושין והרי"ף כתב שאין קידושיו קידושין וכ"כ בעל העיטור. וכתב עליו הב"י אבל האיש שאנסוהו וקידש קידושיו קידושין וכתב הרב המגיד זהו דעת רבינו והטעם דלא אפקעינהו רבנן אלא כשנאנסה האשה מפני שאם היו הקידושין קידושין לא היתה יכולה להפקיע עצמה ממנו אלא ברצונו אבל האיש הרי הוא יכול לגרשה בע"כ והלכך הרי היא מקודשת. והרב בעל העיטור נחלק בזה וכבר הכריע הרשב"א כדברי רבינו. ובהשגות א"א והוא שיאמר רוצה אני ע"כ. ואני תמה שהרי זה כמי שמכר באונס שהמקח קיים כמבואר בפ"י מהלכות מכירה. וכ"ש כאן שהוא קונה שאע"פ שהוא באונס שקניינו קנין. ולא ראיתי שהצריך שם הר"א שיאמר רוצה אני אלא כל זמן שעושה הדבר קיים הוא עכ"ל. ומ"ש רבינו בשם הרי"ף. ומ"ש בשם העיטור הוא באות מ' מודעא. וסמ"ג כתב וז"ל אין האשה מתקדשת אלא לרצונה שנאמר והלכה והיתה משמעות המקרא שמתקדשת מדעתה והמקדש אשה בע"כ אינה מקודשת. אבל האיש שאנסוהו שיקדש בע"כ ה"ז מקודשת כדאיתא בפרק חזקת הבתים והגאונים תפסו עיקר

דברי מר בר רב אשי עכ"ל. ובהגהות מיימו' פ"ד תמה עליו דהא בגמ' משמע דמיירי כגון שדחק אשה ואנסה לקבל קידושין דקאמר הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו לו שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקידושי מיניה וכן פר"י והרשב"ם עכ"ל הב"י. והנה טרם אכניס ראשי להכריע בין הרי"ף והרמב"ם אם הקידושין קידושין אם לאו מדי דברי בתחלת הדין באיש שקידש את האשה באונס ואח"כ אבוא לנדון שאלתנו. ומתוכם יתבארו גם דברי הסמ"ג לכע"ד. דהא אשה כשדה זו דמיא ואמר אמימר תלויה וקדיש קידושיו קידושין וכרשב"ם דדמי לזבינא שמוכרת עצמה לזה עכ"ל. וא"כ אי דמי' לזבינא כי היכי שבזבינא אי מוסר מודעא המכר בטל אם כן גבי קידושין נמי אי מסרה מודעא מודה אמימר לרב אשי דאין הקידושין קידושין דקי"ל כרבא דכתבינן מודעא אזבינא היכא דאניס כמעשה דכרדיסא והיא הלכה פסוקה וחלוטה ומרווחת בישראל דכתבינן מודעא אזבינא היכא דאניס ואם כן אם האשה מסרה מודעא קודם הקידושין גם אמימר מודה דלא הוי קידושין ונוכל לומר עוד דאפילו לאמימר דאמר אשה כשדה זו דמיא ותלוהו וקדיש קידושיו קידושין מכל מקום נוכל לומר דהיינו דוקא אם אחרה רוצה אני וכן משמע מהרשב"ם ד"ה והלכתא וכו' דהוי אונם גמור וכיון דאמר רוצה אני. דהא אשה כשמכריחה אדם לקבל קידושיו ולהתקדש בו כשדה זו דמיא שאינו חפץ כי אם בה עד כאן לשונו משמע באשה נמי דאמרה רוצה אני כבי אם לא אמרה רוצה אני אף על פי שקבלה הקידושין בעל כרחה אין צריך למודעא יותר ובגילוי מילתא בעלמא סגי דאינו ממש כמכר שלא תיסגי בגילוי מלתא. וראיה דהא כתב הטור ח"מ סימן ר"ה בשם רבינו יונה דאם אנסוהו למכור בפחות הוי כמו מתנה. ואך שבקידושי אשה לא שייך אונאה כמו שכתב בשאלות ותשובות רמ"א סימן כ"ב. מ"מ ה"מ מן הסתם אשה מתקדשת בפרוטה משום טב למיתב טן דו. אבל אי מגלית דעתה דלא ניחא לה בפחות ודאי דלא מיקדשא דהוי כמו שאנסוהו ליתן שאינו מתנה ובגילוי מלתא בעלמא סגי. וא"כ האי איתתא נמי הואיל דמגלית אדעתה דלא ניחא לה בנו תא דידיה דילמא משום הכי לא ניחא לה דלא סגיא לה בכסף הקידושין שנותן לה. כבנתיה דרב ינאי דלא מקדשי נפשייהו בפחות מתרקבי דדינרי. וא"כ מוכח מזה דאף דאשה כשדה זו דמיא מ"מ לא דמי ממש למכר דבעי מודעא ממש. רק אם אמרה רוצה אני אז מקודשת אפילו בע"כ. ואם לא אמרה רוצה אני אע"פ שקבלה הקידושין כל שנראה מגילוי דעתה שאינה מרוצה בכך הוי כמו שאנסוהו ליתן שאינה מתנה. וא"כ ה"נ לא הוי קידושין אפילו לאמימר. ואם כן מצינו למילף מיניה דה"ה באיש שקידש בע"כ ומסר מודעא דגם אמימר מודה דלא הוי קידושין. ואף למר בר רב אשי לפי דעת הרמב"ם דדוקא באשה שנתקדשה בע"כ לא הוי קידושין מטעם דזולת זה לא היתה

יכולה להפקיע עצמה ממנו מה שאין כן אם האיש קידש בע"כ דיכול ג"כ להוציאה בע"כ של אשה לא אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה. מכל מקום אפשר דהרמב"ם לא איירי אלא אם אמר רוצה אני כדעת ההשגות אבל אם לא אמר רוצה אני וכל שכן היכא דמסר מודעא גם הרמב"ם מודה דאינו קידושין. ומה שכתב ה"ה על דברי הראב"ד ואני תמה שהרי זה כמי שמכר באונס שהמכר קיים כמבואר בפ' י' מה' מכירה. וכ"ש כאן שהוא קונה שאע"פ שהוא באונס שקניינו קנין ולא ראיתי שהצריך שם הר"א שיאמר רוצה אני אלא כ"ז שעושה הדבר קיים הוא עכ"ל. תמיה אני דהרי זה כמי שמכר באונס שהמקח קיים ולא הצריך שם הר"א רוצה אני אינו ר"ל דלא צריך רוצה אני אדרבה מרוב פשיטות לא כתבו דודאי צריך רוצה אני ואיפכא מסתברא אם כאן בקידושי אשה צריך רוצה אני דאיתתא בכל דהוא ניחא לה כ"ש במכירה באונס גמור שצריך רוצה אני וסמיך על הכ"ש כמו שפי' רשב"ם כאן דבכולהו הוי זבינא ואפילו בשדה זו ואפילו לא תרצה זוזי קמיה ולא הוה ליה לאשתמוטיה דהוי אנוס גמור וכגון דאמר רוצה אני עכ"ל. ועוד דע"כ בדאמר רוצה אני איירי ואין צריך לפרש. דאיתא בגמ' סוף פרק הכונס מאי בין גזלן לחמסן גזלן לא יהיב דמיה חמסן יהיב דמיה ופריך יהיב דמיה חמסן קרי ליה והאמר רב הונא תליוה וזבין וכו' ומתרץ ל"ק הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני דאם לא אמר רוצה אני נקרא חמסן. א"כ ע"כ הא דבמכר קיים היינו שאנסוהו בלא יסורין ואמר רוצה אני המקח קיים ואם לא אמר רוצה אני נקרא חמסן ומוציאין מידו אם אפשר למיקם עמיה בדינא ואין צריך למודעא שהרי לא אמר רוצה אני. ואם אמר רוצה אני המקח קיים אם לא שמסר מודעא. ואע"ג דהאי אוקימתא דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני לא קיימא הכא ומסיק אלא סברא הוא אגב אונסיה גמר ומקני. אין זה קשיא דהרשב"ם מתרץ זה בדקדוק לשונו וז"ל אלא רב הונא מסברא דידיה קאמר דמתוך יסורים גמר בלבו ומקני הואיל ואיכא תרתי יסורים ומתן מעות דלא מפסיד מידי עכ"ל. הרי דהיכא דלא מפסיד מידי ועל ידי יסורים גמר ומקני אע"ג דלא אמר רוצה אני משא"כ באונס בלא יסורין אע"ג דיהיב דמיה לא גמר ומקני אם לא אמר רוצה אני. וא"כ הא דלא נקט הראב"ד רוצה אני במכר באונס משום דלא פסיקא ליה דאם הוא אונס על ידי יסורים אין צריך רוצה אני ואם הוא אונס שלא על ידי יסורים נלמוד במכ"ש מקידושי אשה דצריך רוצה אני וכ"ש במכירה באונס כמו שכתבתי למעלה. ומה שכתב הרב המגיד עוד וכל שכן שהוא קונה שאע"פ שהוא באונס שקניינו קנין אין אני רואה כאן שום כ"ש ושום טעם וסברא שקנין באונס שיהא קונה כמו מוכר באונס שגמר ומקני דמי יכריח לאדם לקנות או ליקח מתנה בע"כ. דכתב מהר"מ מינץ סימן ה' דאין חצירו

של אדם קונה לו מאי דלא ניחא ליה לקנות. וכ"כ הרא"ש גבי נכרי שהביא חמץ לישראל ביום טוב אחרון דפסח שיאמר שאין רצונו שיקנה לו רשותו עד מוצאי יו"ט ואז אין חצירו קונה לו בעל כרחו ואין קנין בעל כרחו יותר מזה שאם יקנה בעל כרחו קנין עדי עד וא"כ אין סברא שיהא קונה באונס אם אין רוצה לקנות. וברנו בנדון דידן שמסר מודעא גם הרמב"ם מודה דלא הוי קידושין. ואף אם נאמר דבכל זאת ס"ל להרמב"ם והרשב"א דקידושיו קידושין מטעם דיכול לגרש בעל כרחה. הנה הרי"ף וסמ"ג ובעל העיטור כתבו דאין קידושיו קידושין וכתב הסמ"ג דכן דעת הגאונים וא"כ הם רוב בנין ורוב מנין דאין קידושיו קידושין. ואף שבאמת דברי הסמ"ג תמוהין כאשר תמה עליו ה"ה גם מהר"א שטיין הביא תמיה זו בשם הגהת מיימוני ולא הליץ בעד הסמ"ג ורש"ל בביאוריו לסמ"ג לא הזכירו כלל דבאמת מה שכתב אבל האיש שאנסוהו שיקדש בעל כרחו הרי זה מקודשת לאמימר ולמר בר רב אשי אינה מקודשת כדאיתא בפרק חזקת הבתים וכו' ובגמרא איירי מאיש שקידש את האשה בע"כ. ועוד תמיה אחרת על הסמ"ג מ"ש אין האשה מתקדשת אלא לרצונה שנאמר והלכה והיתה וכו' שהמקדש את האשה בע"כ אינה מקודשת אבל האיש שאנסוהו וכו' משמע לדבריו דלגבי אשה לדברי הכל אינה מקודשת בע"כ רק הפלוגתא היא אם קידש בעל כרחו של איש וזה אינו. אמנם לפי מה שהנחתי הנחה זו למעלה דדוקא אם אמרה רוצה אני מקודשת בע"כ דחזינן דגמרה ומקדשה נפשה. אבל אם לא אמרה רוצה אני אינה מקודשת אפילו לאמימר וכ"ש למר בר רב אשי דבכל ענין אינה מקודשת ולכן נקט הסמ"ג במלתא דפסיקא דאינה מקודשת. ומ"ש הסמ"ג אבל האיש שמקדש בע"כ לאמימר מקודשת ולמר בר רב אשי אינה מקודשת ס"ל להסמ"ג דכמו שאפקעינהו רבנן לקידושיו מידיה משום שעשה שלא כהוגן ה"נ אפקעינהו רבנן לקדושיה מינה דידה היכא שהיא עשתה שלא כהוגן. ולא ניחא ליה להסמ"ג לחלק דלא אפקעינהו רבנן לקדושיה מינה משום שיכול לגרשה בע"כ דמנא ליה סברא זו ולא נכתוב לא ה' ולא ו' אם הקידושין בע"כ אינם קידושין גם לא יצטרך לגרש בע"כ. וסברת הסמ"ג סברא ישרה היא דכל היכא דהוא עבר אדרבנן אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה ה"נ היכא דהיא עברה אדרבנן דאפקעינהו רבנן לקדושיה מינה דידה. וכן פירש בפרישה הטעם לדברי הרי"ף דסבר דאם קידש בע"כ של איש לא הוי קידושין כתב הטעם בפרישה דבאונס איש נמי אפקעינהו רבנן לקדושיה מינה. ואם כן לפי סברת הסמ"ג וכתב שכן דעת הגאונים כמר בר רב אשי וסבירא להו דגם אם קידש בע"כ של איש לא הוי קידושין. א"כ אין צריך לגט כלל ואף אם לא מסר מודעא כלל. ומה שמפרש הסמ"ג לדברי אמימר ומר בר רב אשי באונס

דידיה אע"פ דמשמעות הגמ' איירי מאונס דידה דהא רצה להביא ראיה על אונס של אשה דהא אשה כשדה זו דמיא ואמר אמימר וכו'. היינו כמו שתירצתי למעלה דאיירי בדאמרה רוצה אני כמו בשדה זו דלא ארצי זוזי ולא איכא לאשתמוטי אבל בדלא אמרה רוצה אני גם אמימר מודה. משא"כ באונס של איש פלוני. ואע"פ שהלשון תליוה וקדיש משמע דאיירי מאונס של אשה מדלא אמר תליוהו וקדיש מ"מ גם רב הונא ורבא ובכולה תלמודא נקיט תליוה אע"פ שקאי על האיש. ומ"ש בגמ' הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו עמו שלא כהוגן אורחא דמלתא נקט דה"ה אם היא עשתה שלא כהוגן דעשו ג"כ עמה שלח כהוגן ואפקעינהו לקידושין מינה דידה. הרי מבואר דעת הסמ"ג כדעת הרי"ף שגם באונס דאיש הפקיעו רבנן לקידושין מינה דידה וא"כ דעת הסמ"ג והגאונים כדעת הרי"ף והעיטור שהם רוב בנין ורוב מנין דגם באונס דאיש אינם קידושין ואינו צריך לגט כלל. ועוד דאף אם נניח שקידושין בע"כ של איש הוי קידושין כדעת הרמב"ם. מ"מ ה"מ בלא אונס יסורין משא"כ קידושין באונס יסורין וכ"ש ע"י אונס עכו"ם. ונהי דאפילו בגט כשר אם היה הכפייה של עכו"ם ע"י ישראל עשה מה שישראל אומר לך כדאיתא בפרק חזקת הבתים דף הנ"ל הביאו בא"ע סימן קל"ד. משא"כ כשהכפייה ע"י העכו"ם לא היה נעשה בציווי ב"ד ישראל רק שצד האשה עשו מה שעשו מעצמם ע"י השררה וע"י כפיית השררה סידר המסדר הקידושיו פשיטא שגם הרמב"ם מודה דאין בזה חשש קידושין כלל. ולשון הקידושין תוכיח שאנו נוהגין לומר הרי את מ"ל כדמ"ו. וכן העיד הר"א הלוי בספר החינוך שכך נהגו בכל תפוצות ישראל הרי את מקודשת לי בחפץ זו כדת מ"ו. ואם היה אנוס ע"י ערכאות אין זה דת משה וישראל. והיינו נמי כמ"ש הרשב"ם דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש כדת מ"ו ורבנן אמרו לא ליהוי קידושין נמצא שלא קדשה זה שהרי בדעת חכמים תלה והם אינם חפצים בקידושין הללו. וה"ה נמי הכא דאין קידושין כאילו אדעתא דרבנן ואפקעינהו רבנן לקידושין מינה דהם אינם חפצים בקידושין הללו ואם יתעקש המתעקש דדוקא בגט מעושה ע"י כותים פסול דלא שרינן א"א לעלמא עי"כ אבל בקידושין עי"כ כשר. זה אינו דהא אמר בגמרא שם דבר תורה אפילו בכותים כשר ופי' התוס' הטעם כיון דבדין מעשין כאות שכופין אותו להוציא דבישראל נמי אי שלא כדין מעשין פסול. ומה טעם אמרו בכותים פסול כדי שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה ביד כותי ומפקעת עצמה מיד בעלה. וכתבו התוס' וא"ת ומה נ"מ אם תולה עצמה בכותי ומפקעת עצמה מיד בעלה כיון דבדין עבדה דגם חכמים היו כופין אותו להוציא. וי"ל דגזרו בדין אטו שלא כדין עכ"ל. הרי בגט אפילו בדין אין מעשין ביד כותי אע"פ שמחוייב להוציא וא"כ לפחות יהא להכניס שלא כדין

פסול עי"כ כמו בגט בדין וג"כ מטעם שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בכותי במי שנותנת עיניה בו ותהא כופה אותו עי"כ. וע"כ אמרינן ג"כ היא עשתה שלא כהוגן וכו' וכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ולא אדעתא דכותי וכ"ש כשהוא אנוס בכה"ג דמקדש אדעתא דרבנן ולא ע"פ אונס. והנה מכל זה נשמע דאף לדעת הרמב"ם אין כאן קידושין כלל. דע"כ ל"ק הרמב"ם רק אם הכפייה היה ע"י ישראל ע"י עצמה או ע"י ישראל אחר ולא ע"י ערכאות שנתפס ברשתם כהוא מכחר. ואף שהרב רמ"א ז"ל לא הכריע בין הרמב"ם ובין הרי"ף ומי כהחכם יודע פשר דבר וכתב הלכך הוי ספק קידושין וכ"כ בלבוש הבוץ והארגמן. וא"כ מי יכניס ראשו בין הגדולים הנ"ל. מ"מ נוכל לומר דעד כאן לא איירי רמ"א ורמ"י רק מן הסתם אבל אם גילה דעתו ע"י מודעא מפורשת שאינו חפץ בקידושין וכל מה שעושה הוא מוכרח היה בעול המאסר. ועדיין היה האונס עליו שהיו השוטרים סביביו והכריחו אותו לקדש אותה לפני התפיסה דעדיין לא עבר האונס מעליו גם הם מודים דלא הוי קידושין כלל. ועוד אני אומר דבכל אונס דמכירה הוי תחלתו באונס וסופו ברצון דאגב אונסיה גמר ומקני כמו שהבאתי בשם רשב"ם למעלה וכגון דאמר רוצה אני. ועוד כתב דמתוך יסורים גמר ומקני בלבו הואיל ואיכא תרתי יסורים ומתן מעות עכ"ל. משא"כ הכא דהיה תחלתו וסופו באונס וגם העישוי היה ע"י כותי דכ"ש דלכולי עלמא אין כאן מיחש קידושין. ועוד נהי דלא היה ע"י האונסים הנ"ל ולא מסר מודעא א"כ היה ספק קידושין כדעת רמ"א ורמ"י. מ"מ כופין אותה לקבל גט וא"כ נדון דידן לא נכנס כלל בכלל התקנות והחרמות של רגמ"ה שלא לגרש בע"כ. דכאן מן הדין אינה צריכה לגט כלל. ואדרבה מה שכופין אותה לקבל הגט חומרא הוא שמחמירים עליה לאסרה לכהן דאילו היתה יוצאה בלא גט היתה מותרת לכהן. כי אם היה לפנינו ואמרה לכשר נבעלתי נאמנת כדאיתא בטור א"ע סי' ד' אך על ישראל זה לא מהימנה. ואפילו היתה מיוחדת לו מ"מ חיישינן שמא זינתה גם עם אחר אך על ישראל זה לא מהימנא. ועיין בא"ע סימן ד' ובתשובת מהר"מ מינץ סימן צ"ה ובתשובת מהר"י פדאווה ובתשובת רמ"ה סימן ס"ג מ"מ אם אמרה לכשר נבעלתי כשרה היא אפילו לינשא לכהן דלא קי"ל כר"א דאמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה כדאיתא בא"ע סימן ו' וא"כ היתה כשרה לכהונה רק מצד החומרא אנו מצריכין גט ולפסלה מן הכהונה. ואע"ג דמהרש"ל בתשובה ס"י קרא תגר על המצריכין גט לפסלה מן הכהונה היינו בפנויה בתולה שבאו עליה בעלילות קידושין והתיר בלא גט כלל וקרא תגר על אותן המצריכין גט לחומרא כדי שלא לפסלה מן הכהונה. משא"כ הכא בהך מופקרת נהי דמדינא אין לפסלה מ"מ אין קפידא אם פוסלין אותה מלדבק בזרעו של אהרן ע"י

גט. וא"כ הדרין לדבריהן ראשונים אם אין הגט רק מספק אין זה בכלל חרם רגמ"ה שלא לגרש בע"כ. ולא יהא אלא ארוסה שקדשה מדעתו ומרצונו ואינו רוצה לכנסה התיר מהרי"ק לגרש בע"כ כדאיתא שם שורש ק"א. וכ"ש שלא גזר במקום שקדשה שלא מרצונו. וכ"ש לפי דעת המכריעים שהוא ספק קידושין כ"ש שלא גזר ר"ג שלא לגרש בע"כ בספק קידושין. ואין לומר נהי כן דהקידושין היו באונס אבל אח"כ כשנתייחד עמה הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה וחזקה דאין אדם עושה בעילתו ב"ז וגמר ובעל לשם קידושין. אין ה"נ. אבל בנדון דידן לפי משמעות העדיות לא נתייחד עמה כלל ולא קרב זה אל זו כל הלילה. ואף אם שבקינן טענותה שבא עליה קודם לכן ומפני כך כפאה אותו לקדשה כי טענה שממנו נתעברה והוא מכחישה לגמרי. מ"מ יהא כן שהאמת אתה שהוא בא עליה מ"מ לא היה הביאה לשם קידושין מאחר שלא טבלה כי כל פנויות הזונות אינם טובלות שהיא בושה מלטבול וזה מפורסם בטור ובאחרונים אין צריך לראיה. ואיך נאמר שבעל לשם קידושין דביאה היא אחת מג' דרכים שהאשה נקנית בהם והיינו כדת משה וישראל ואם היא ביאה באיסור אין הקידושין כדת משה וישראל. ועיין בת"ה סימן ר"ט. וגדולה מזו כתב הרמב"ם ה' אישות הביאו הטור א"ע סימן ס"א דחופת נדה לא הוי חופה כלל. ואף דלא קי"ל הכי מ"מ למקצת דיעות צריך להודיע להחתן שהיא נדה וא"כ איך תהיה ביאת נדה שהיא בכרת קידושין. ועל כן בהא סליקנא ובהא נחתינא דלכל הדיעות אינה צריכה גט כלל בנדון דידן רק משום חומרא יתן גט ויכופו אותה לקבלו. ואיך ובאיזה אופן תהיה הכפייה לא אדבר מזה עכשיו ואם לא תרצה לקבלו תשב עד שתלבין ראשה ולהתיר לו לענות אותה לישא אחרת כי גם זה אינו מגזרת ר"ג שלא לישא שתי נשים. האף אמנם שרש"ל בתשובה סימן ס"ה בשם אבי אסף וכמה גדולים החמירו באשה שנשתטית שלא לגרשה בע"כ ור"י מינץ סימן י' מביא עוד כמה דיעות לאסור. מ"מ נראה דגם המחמירין מודים בנדון דידן משום שזה לא נכנס כלל בגדר החרם של רגמ"ה כי מדינא אין כאן קידושין כלל. ועוד דאף לפי דעת הרמב"ם דפסק דקידושין באונס לגבי איש הוי קידושין משים שיכול לגרשה בע"כ. וא"כ אין אנו תופסין החבל בתרין ראשין או שהקידושין לכתחלה לא יהיו קידושין. או אם יהיו הקידושין קידושין מטעם שיכל לגרש בע"כ. וא"כ אם מטעם זה עשו חכמים שיהיו הקידושין קידושין משום שיכול לגרשה בע"כ. וא"כ היאך הפקיע ר"ג ממנו שלא לגרש בע"כ. ועל כן פשיטא דאם ההלכה כרמב"ם דודאי בזה לא גזר ר"ג כלל וע"כ מותר לגרש בע"כ או לישא אחרת. והנה כל הנ"ל כתבתי בדרך משא ומתן להלכה ולא לתקוע עצמי לדבר הלכה כלל לפסוק הדין. ובפרט שלא שמעתי טענות צד שכנגדו. ואם

האחרונים ז"ל היו נזהרים שלא ליתן שום פסק דין לאחד אפילו בדרך א"כ וכ"ש בדינים אלו שלא להשיב בדרך פסק כי אם אחר שמיעת ב' הצדדים. ואני לא באתי למדה זו כי לא נקראתי לכך גם כי אינני כדאי לדון ולהורות בקלות כ"ש בחמורות הלכה למעשה וכ"ש לדורות. רק אם דבר זה נפתח בקטנים אולי יסתיים בגדולים וגאונים. וה' יצילני מטעיות ושגיונים. כ"ד הצעיר שמואל הלוי. לאחר שכתבתי תשובתי זאת נקראתי משני הצדדים בהסכמת הרב י"ץ לב"ד דק"ק היינפעלד. וע"פ ריצוי כסף כי תדרשנו וחקרנו אותו והודה שבא עליה אך אמר שגם אחרים באו עליה שפסקנו ליתן לה היתר מקבלת גט ממנו וסדרנו הגט שם בק"ק היינפעלד:

שאלה כ

בא לפני ביישוב א' בשכונתי בפרה החולבת ויצא ממנה דם עם החלב. והורה המורה שיניח החלב להצטנן ויפול הדם על השוליים למטה וישאר החלב למעלה וישפוך החלב וישאר הדם למטה והחלב מותר ואמר הטעם שאינו דם ממש רק מעשה כשפים הוא:

תשובה המורה צריך כפרה דאם הוא אינו מעשה כשפים א"כ דם גמור הוא שנתהוה ע"י איזה חולי והרבה בהמות מתים מחולי זה. ואם הוא מעשה כשפים מ"מ דם גמור הוא כדאיתא בפרק ד"מ דאפילו כגמלא לא מצו למברי אלא האי מכניף ליה והאי לא מכניף ליה. וא"כ הם מכניסים דם שמן הגוף לתוך הכחל. וא"כ הוא דם גמור וסכנתא ואיסורא הוא ואפשר שבכזית חייב כרת שאפשר שהוא דם הנפש כדאיתא בכריתות בפ' דם שחיטה שהרי כמה בהמות מתים מחולי זה כדאמרן. וא"כ דם גמור הוא ואסור ואוסר תערובות ולפחות צריך ששים ומי יוכל לשער כמה דם נתערב בחלב שלא נשקע למטה ונשאר מעורב בין החלב. ועוד שכמה פעמים נתאדם החלב מחמת הדם. והא דאיתא במשנה פ"ב דביכורים דם השרץ אין חייבין עליו ופי' רבינו עובדיה כנוור שוה דם מהלכי שתים לדם השרץ שאין חייבין עליו משום דם. ודוקא כשהתרו עליו משום דם אין חייבין על דם השרץ אבל אם התרו בו משום שרץ לוקה שדם השרץ כבשרו הוא עכ"ל. אינו בא למעט שדם בהמה אינו כבשרה מאחר שבלאו הכי מיחייב משום דם אבל בשרץ שאינו חייב משום דם מ"מ חייב משום שרץ שדמו כבשרו. ונ"מ דעל הדם חייב כרת משא"כ בדם השרץ שאינו חייב משום דם מ"מ חייב משום שרץ שהוא כבשרו. ולפחות אם אינו בכרת משום דם. הוא בלאו משום בשר השרץ. ולדעתי דם זה יותר גרע מבשר שנתבשל בדמו שבכל ענין אינו רק איסור דרבנן שאינו לא דם הנפש ולא דם התמצית רק דם האברים משא"כ בנדון דידן שיש לחוש לדם דאורייתא ומיהו לענין

איסור הנאה יש להקל כדאיתא בטור י"ד סי' פ"ז בישל דם בחלב פטור ואין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב. וא"כ מכ"ש בכבישה דאינו חייב משום בשר בחלב כדאיתא בסוף סי' צ"א דדרך בישול אסרה תורה. אבל מ"מ שמעית מינה דאע"פ דאין לוקין עליו איסורא מיהא איכא. וא"כ אוסר תערובתו דלא יהא אלא דם דרבנן דצריך ששים. וע"כ נהי דאין הכלים אסורים בהנאה מ"מ לענין איסור החלב אסור והכלים שעמדה בו החלב מע"ל אסורין ואם אח"כ נתבשל בכלים אש אל מע"ל המאכלים אסורים. ועיין במ"ש טור ס"י ובטו"ז סימן ק"ה סעיף א'. ועיין עוד בענין הכלים בת"ח סוף כלל ג'. הנלע"ד כתבתי נאם הצעיר שמואל הלוי:

שאלה כא

יוסיף ה' שנית ידו לברכו בנפשו ובמאודו. ויהי כזית הודו, לאהובי האלוף כהר"ר יוסף יצו. אודות הבשמים ששאל מכ"ת הכתושין במכתשת. או הנידוכין ונטחנין ברחיים. ראיתי דעת מכ"ת לאסור כל אותן בשמים. לא ראיתי בשום פוסק שום חשש איסור בדבר. וגם המנהג בקרב כל ישראל לקנות הבשמים שחוקים מן הכותים מלבד הכרכום באין מוחה ואין פוצה פה ומצפצף. כי למאי ניחוש לה לא מיבעיא סוחרי הבשמים שאינם רוכלים יש להם מכתשות גדולים המיוחדים לכך. והסוחרים הגדולים כל בשמים ותבלין שלהם כגון פלפל וזנגביל ואפילו בשמים גרופלי שקורין נעגליך מטחינין אותם ברחים של מים כמו קמח וא"כ אין כאן בית מיחוש כלל. אלא אפי' אותן רוכלים העוסקים ג"כ ברפואות ועושים מעשה רוקח ויש לחוש שמא כתשו דבר איסור במכתשת באשר מלאכתן ברפואות. מ"מ ידוע שיש להם כמה מכתשות. ואפשר שלענייני רפואות יש להן מכתשת מיוחד ולבשמים ותבלין ג"כ מכתשת מיוחד. כי בלי ספק הדברים חריפים כמו הבשמים ותבלין מזיקים לעסקי הרפואות. ואף אם נניח שכותשין לפעמים דבר איסור במכתשת אין בכך כלום דודאי נטל"פ הוא ולא אמרינן אגב חורפיה מחליא ליה דצונן בצונן אינו בולע ומפליט. ואע"ג דדמי לבית שאור ולבית חרוסת שחימוצו קשה. לענין פסח שאני דמשהו מיהא איכא. ומכ"ש הנטחן ברחיים של מים דפשיטא שאין איסור בדבר אפי' בי"ט דפסח. כי אף אם יש לחוש שמא היו נטחנין אחר חטין לתותין מ"מ המעט קמח הדבק ברחיים שנתערב אח"כ בתוך הבשמים נתבטל בששים קודם פסח ואינו חוזר וניער בתוך הפסח. אע"ג שכתב רמ"א בא"ח סי' תמ"ז ונוהגין כסברא הראשונה בכל דבר שהוא לח בלח מיהו בדבר יבש שנתערב וכו' אסור בפסח וכו'. היינו יבש ביבש שהאיסור מתערב ואינו מכירו בין חתיכות אחרות והוא גוש לעצמו משא"כ

הני בשמים וקמח אע"פ שהוא יבש הוא נבלל היטב שאינו מכיר ומרגיש שום קמח ואינו עומד גוש לעצמו אינו חוזר וניער. אבל באמת גם לזה א"צ כי נוהגין לסתת הרחיים קודם שטוחנין תבלין. מכ"ש גרופלי שקורין נעגליך צריך להיות האבן דק ביותר שלא ילך הרבה לאיבוד כי הם יותר ביוקר מכ"ש שצריך להיות האבן מסותת יותר. וע"כ לית דין צריך בשש. אמנם הכרכום כתושין נוהגין לאסרו כל השנה לקנות מן הכותים והדין עמהם כמ"ש בס' ראשית חכמה שמזייפין אותו בבשר יבש של סוס וכשהוא נידוך אין שום אדם יוכל להכירו ואף השלם צריך לבדוק אחריו. ובפרט אותו כרכום המביאים ארחי ופרחי מהולאנד ואמשטרדם שצריך לבדוק כי ראיתי באמשטרדם שמונים לטרות בפעם אחת אבל ב"ב נכבד והראוהו לי ולא הרגשתי תחלה בדבר עד שהראוהו לי היטב וכמעט השליש היה בשר סוס ואינו ניכר כי אם בט"ע גמור. והיה מוכר אותו ליהודים בחזקת טריפה. ועיין בש"ע י"ד ס"ס קי"ד ומ"ש עליו מהרש"ך, הנראה לע"ד כתבתי. ושלום מאהובי ד"ש הצעיר שמואל סג"ל:

שאלה כב

מעשה שעלה החזן לס"ת בפ' וישב לששי וקרא מויהי אחר הדברים האלה ותשא וגו'. ואחר שקרא ג' פסוקים בסוף פסוק ג' וחטאתי לאלהים היה טעות והיה כתוב וחטאת לאלהים לא רצה החזן לפסוק בזה הפסוק ולא רצה לאומרו כמדבר בעדו וחטאתי לאלהים משום אל תעמוד בדבר רע. (אף שבאמת אינו מדבר ברעה רק על תנאי איך אעשה וחטאתי אבל אם אינו עושה אינו חוטא מ"מ לשון הפשוט הוא רע). וצויתי שיקרא עוד פסוק א' ויסיים בסוף פסוק ד' ויברך לאחריה. ואח"כ בס"ת השנייה יחזיר לאחוריו אותו פסוק ד'. וטעמי דאם לא קרא רק ב' פסוקים או היה ב' פסוקים לפני הפרשה או רביעי בר"ח וכיוצא בו היה הדין לקרות בס"ת השנייה ולברך אחריה בס"ת השנייה משא"כ כאן דכבר קרא ג' פסוקים בראשונה וראוי לסיים ולברך לאחריה רק שלא רצה משום אל תעמוד בדבר רע. וע"כ אין ראוי לסמוך על קריאת הפסוק הד' שבס"ת הראשונה הפסולה וצריך בס"ת השנייה לחזור לאחוריו ולקרות אותו פסוק ד'. ואין להקשות דגם אם לא קרא בראשונה רק ב' פסוקים נמי היה לו לקרות עוד פסוק ולהפסיק שם ולברך אחריה בס"ת הראשונה. וכדי שלא לסמוך על אותו פסוק ג' שקרא במוטעה יחזיר לאחוריו ויקרא אותו פסוק ג' בשנייה. זה אינו דא"כ לפ"ז לא היה ראוי לסמוך כלל על קריאתו במוטעה והיה לו להתחיל בשנייה מתחלת הסדרה, אלא ודאי כל מה שקרא ובירך על הראשונה כדין בירך עליה מאחר שכבר קרא ג"פ בהכשר ולכן

מברך ברכה אחרונה על ס"ת ראשונה הנמצאת אז מוטעה מאחר שקרא ג"פ בהכשר רק מה שאינו רוצה לסיים בפסוק ג' הוא מטעם הנ"ל וע"כ קרא פסוק הד' להפסיק שם. אבל עיקר קריאת פסוק הד' לא נסמוך על קריאתו. גם כי אינו יוצא בו מאחר שכבר נמצא הטעות קודם פסוק הד' ולכן צריך לחזור ולקרותו בס"ת שנייה. משא"כ אם לא קרא בראשונה רק ב"פ ואם יקרא עוד פסוק ג' ויברך לאחריה היה הברכה שלא כדין מאחר שקרא הפסוק ג' לאחר שנמצא הטעות וא"כ אם בירך עליה לאחריה אף אם אח"כ יחזור למפרע אותו פסוק הג' בס"ת שנייה מאי אהני ליה הרי היה עיקר קריאתו וברכתו עליו בס"ת ראשונה. ועיין בא"ח סימן קמ"ג. כנ"ל:

שאלה כג

שלום לתלמידי הותיק הר"ר יצחק יצ"ו. אשר שאלת אודות החזנים שקורין בתורה בבבה"ב ומסיימין הפרשיות שהם מסומנים ומצויינים בתפילות כהן לוי ישראל ולפעמים שמסיימין פסוק א' לפני או אחרי פרשה פתוחה או סתומה. וכתבת שמחית בהם ואין משגיחין עליך ואומרים שבמנחה בשבת או בב"ה אין קפידא בדבר:

תשובה דע לך שטועין הם ולאו שפיר עבדי. גם אני מחיתי בהם כמה פעמים בפ' שופטים מסומן הפרשה לכהן אשר תעשה לך והוא בין ב' סתומות וראוי לסיים פסוק לפניו אשר נתן לך. דאיתא בגמ' פרק הקורא עומד בעי מיניה עולא בר רב מרבא פרשת ר"ח כיצד קורין אותה צו את בני ישראל דהוי תמניא פסוקי היכי ליעבד ליקרו תרי תלתא תלתא פסוקי פשו להו תרי ואין משיירין בפרשה בפחות מג' פסוקים ליקרו תרי ארבעה ארבעה. וביום השבת דהוי תרי ובראשי חדשיכם חמשה היכי לעביד. ליקרו תרי דהא וחד מהא אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים ליקרו תרי מהא ותלתא מהך אין משיירין בפרשה בפחות מג' פסוקים ומתרץ רב אמר דולג ושמואל אומר פוסק וקי"ל כרב דא"ר דולג ר"ל קורא פסוק א' למפרע הרי דאפי' בחול אין מתחילין ואין משיירים בפחות מג"פ:

שאלה כד

ואשר שאלת אם מי שא"י להפטיר אם רשאין לקרותו לס"ת על סמך שאחר יאמר ההפטרה. נ"ל דאסור וז"ל הב"י בא"ח סימן רפ"ב בשם תשובת הריב"ש אם לא נמצא מי שיודע להפטיר אלא א' מאותן שעלו לקרות בתורה וכבר אמר הש"ץ קדיש אחר קריאת הפרשה זה שרוצה להפטיר צריך לחזור ולקרות מפני כבוד התורה ויברך על

קריאתו תחלה וסוף דהא איכא למגזר משום הנכנסים שלא ראוהו קורא בתורה ובשלמא אם המפטיר הוא אותו שקרא אחרון היה אפשר לומר שלא יחזור לקרות ולברך אע"פ שהפסיקו בקדיש בין קריאת התורה לקריאת ההפטרה דבזמן מועט לא חיישינן משום הנכנסים. וגם בזה יש לדון כיון שאין דרך להפסיק בין קריאת המפטיר בתורה לקריאת ההפטרה אבל כשאחד מן העולים האחרים הוא המפטיר אין ספק אצלי שצריך לחזור ולקרות ולברך עכ"ל. מזה נ"ל ראיה גמורה שאסור לעלות למפטיר מי שאינו יכול להגיד ההפטרה. ולקרוא אחר בשבילו ההפטרה. דאל"כ תחלה דדינא פריכא אם לא נמצא מי שיודע להפטיר אלא אחד מאותן שעלו וכבר אמר הש"ץ קדיש וכו' שצריך לחזור ולקרות ולברך על קריאתו אע"פ שכבר בירך והא אפשר לתקן יותר בטוב יקרא למפטיר אחד שלא עלה כבר ואע"פ שאינו יודע להפטיר ויפטיר מי שעלה כבר הלא ש"מ שזה אסור. ונ"ל טעמא דגם בזה שייך גזירה משום הנכנסין שלא ראוהו קורא בתורה ומפני היוצאין כשקראו למפטיר והיה מברך. ודרך משל אם הוא השלישי שהוא המפטיר כגון בתענית. ונכנסין אח"כ וימצאו אחר קורא ההפטרה יהיו סבורים שגם הוא עלה לתורה ושקראו רביעי עם המפטיר. ומ"ש הב"י אח"כ בשם הריב"ש שיש מקומות שנהגו כשהמפטיר קטן עולה גדול במקומו וקורא בתורה והמפטיר קורא ההפטורה ואינו קורא בתורה ואע"פ שצריך המפטיר לקרות בתורה היינו משום כבוד התורה והאיכא כבוד התורה כשהמפטיר קטן וקורא גדול במקומו. וזה הטעם אינו דלעולם מי שקורא ההפטרה צריך לקרות בתורה כי שמא הגדול קרא לעצמו ולתוספת ולא בעד המפטיר. ואין כאן כבוד התורה. והמנהג ההוא אינו מנהג יפה בעיני. והמנהג היפה הוא במפטיר גדול או שיקרא גדול בחובת היום ויפסיקו בקדיש ויחזיר קטן המפטיר לקרות הפרשה ההיא או ג' פסוקים ממנו משום כבוד התורה ויכול לברך לפניה ולאחריה מידי דהוי אברכת ההפטרה עכ"ל. הרי כמו שכתבתי אע"ג שכתב עליו הב"י ואנו לא ראינו מי שנהגו כדברי הריב"ש היינו לענין שלא להפטיר קטן בחובת היום כלל. או שיאמר קדיש ויקרא אח"כ גדול ויברך עליו לפרשת היום ואח"כ שיחזור הקטן ויברך ולקרוא פרשת חובת היום או ג' פסוקים ממנו לענין זה אין נהגינן כהריב"ש. ומ"ש עוד הב"י שבעיניו נפלאו דברי הריב"ש. שמה שכתב כי שמא קרא הגדול לתוספת ולעצמו ולא בעד המפטיר דכיון שהפסיקו בקדיש בין העולים הראשונים לקריאת גדול זה ליכא למימר דלתוספת לעצמו הוא קורא ומוכחא מלתא דודאי בעד המפטיר הוא קורא עכ"ל. וקשיא לי דהא יש לחוש מפני הנכנסין והיוצאין שלא שמעו הקדיש ויסברו שעלה בשביל עצמו להוספה ואע"פ שכתב הב"י בסימן קל"ה בשם המרדכי הטעם שקורין בשמחת תורה כהן או לוי

לחתן תורה או לחתן בראשית מפני שכבר קראו ה' כמשפט היום ולא סלקי למניינא לכן ליכא למיחש לנכנסין ויוצאין עכ"ל. ש"מ דלאחר הקדיש ליכא למיחש לנכנסין ויוצאין. אין טעם זה עיקר דלמה לא ניחוש לנכנסין ויוצאין לאותן שלא שמעו הקדיש. וכתב שם טעם אחר דסליק שפיר טפי וקיימא לן. ועוד שמפסיקין להם וקורין פיוטים וקורין להם בשם חתן תורה וכו' עד ומינכרא מילתא טובא עכ"ל. שוב עיינתי במרדכי וכתוב וכן ליכא למיחש וכו' ולא לכן. וא"כ מ"מ דיש לדחות דלמה לא ניחוש כדאמרן וק"ל. וגם עד כאן לא קאמר הב"י אלא בקטן המפטיר דמוכחא מלתא דבעד הקטן הוא מפטיר. גם מפני שקורא הפרשה לחובת היום וגנאי הוא בקטן. ועל כרחך מוכח מילתא שלא יקרא הגדול לתוספת בעד עצמו אחר הקדיש אלא ודאי בשביל הקטן קרא שלא ירא חובת היום נקרא על פי קטן. מה שאין כן בכל שבתות השנה. וגם בגדול העולה למפטיר וגדול אחר אומר ההפטורה אינו מוכחא מילתא שבעד המפטיר הוא קורא. ולכן אין לקרות אחד ולהפטיר אחר. והלבוש פסק להקל ואפשר שהלך אחר פשטן של דברי הבית יוסף. ול"נ כמו שכתבתי. ולפחות לכתחלה אין לקרות מי שיודעין בו שאינו קורא ההפטרה בעצמו רק בדיעבד שלא היינו יודעין בו שאינו בקי לומר ההפטרה או בעל כרחו צריך לעלות לתורה מאחר שקראוהו לס"ת כדאיתא בגמ' פרק הרואה שכל הנקרא לס"ת ואינו עולה מקצר ימיו. ועל כן צריך לעלות. ואז בהכרח יאמר אחר ההפטרה. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה כה

ולענין אם המפטיר עולה למנין ז' פסקו הפוסקים דעולה למנין ז' כר"ת בפרק הקורא עומד דף כ"ג. אך צ"ע במקום שאין שם רק ז' שיכולין לברך בתורה אם משלים הפרשה עם הששי וחוזר המפטיר שהוא הז' לקרוא מה שקרא הששי. או אם אין משלים רק ו' פרשיות והמפטיר קורא פ' השביעי וז"ל הרי"ף בפ' הקורא עומד איבעיא להו מפטיר מהו שיעלה למנין רב הונא ורב ירמיה בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה והלכתא עולה. דאמרי פ' בני העיר ר"ח אדר שחל להיות בואתה תצוה אמר אביי קרי שיתא מואתה תצוה עד ועשית כיור נחושת. וחד קורא מכי תשא עד ועשית כיור נחושת והיינו מפטיר. אלמא עולה למנין ז' וכן הלכתא עכ"ל לשון הרי"ף. מדאמר אביי קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית כיור נחושת וחד קורא מכי תשא עד ועשית כיור נחושת ש"מ שהששי משלים עד גמירא והמפטיר חוזר וקורא מה שקרא הששי. וצ"ע למה לא יקרא כם הששי רק פ' הששית. וישלים עם השביעי שהוא המפטיר פ' השביעית.

דהא דבעלמא ר"ל במקום שקורין השמיני למפטיר חוזר וקורא השמיני שהוא המפטיר למה שקרא השביעי או ג' פסוקים ממנו. כדי להראות שאין חובת היום רק בז'. ולהכי מפסיקין גם בקדיש בין ז' למפטיר. משא"כ במקום שאין שם רק ז' שיכולין לקרות כמו שנהגו בימיהם. או שאינם יכולין לברך ברכת התורה לדידן שכל אחד אומר ברכה לפניה ולאחריה (דאל"כ למה יצמצם מלקרות עוד השמיני למפטיר שהרי על כרחך הם מנין בב"ה אם לא כדאמרן או מטעם שהנשארים אינם יודעים להפטיר) וא"כ למה יחזור השביעי שהוא המפטיר לקרות מה שקרא הששי. דרך משל אם חל ר"ח אדר בשבת היה לו לקרות הששי עד סוף ואתה תצוה ולשביעי שהוא המפטיר והוא חובת היום מן כי תשא עד ועשית כיור נחושת, דאע"ג דנהגו עכשיו לקרות המפטיר שהוא שמיני כדי לנהוג מנהגנו שאנו נוהגין להוסיף כמ"ש התוספת שם משא"כ כאן אי אפשר. וסברא הוא דאם נאמר שהשביעי שהוא המפטיר חוזר וקורא מה שקרא הששי יש לטעות דאין חובת היום רק בששה גברי וראיה מימות החול שהמפטיר מן המנין למה לא יקרא השני עד גמירא ויחזור ויקרא השלישי מה שקרא השני. גם הקדיש אומרים אחר השלישי כדי להראות שגם המפטיר שהוא השלישי הוא מן המנין. וא"כ גם בשבת שהז' היא מן המנין היה ראוי לקרות פרשה שביעית לעצמו ולא אחר שקראוה עם הששי וגם הקדיש היה ראוי לומר אחר הז' שהוא המפטיר דאם יאמר קדיש קודם המפטיר נוכל לטעות ולומר שאין חובת היום רק בששה גברי וצ"ע. וליכא למימר דלא איירי מחד מהנך שכתבתי רק שיודעים כולם לברך בתורה ולהפטיר. רק איירי באם טעה וגמר הסדרה עם הששי ואמר קדיש כמ"ש הב"י בסוף סימן רפ"ב. זה אינו דהא אביי לכתחלה קאמר קרי שיתא מואתה תצוה עד ועשית וגו' וחד קורא מכי תשא וכו'. ודברי הב"י הם דברי מהר"ם מרוטנבורג שם בטור. ואדרבה איכא למידק מיניה דדוקא שאם טעה דגמר הפרשה עם הששי אין צריך להוסיף עוד אחר קודם המפטיר משום דקי"ל המפטיר עולה למנין ו' מש"ה הואיל ואי אפשר בע"א חוזר השביעי וקורא מה שקרא הששי דאי נמי היה קורא עוד אחד מלבד המפטיר היה צריך לדלג לאחוריו מה שקרא כבר. וא"כ למה לן לדלוגי עם השביעי ואח"כ גם המפטיר מאחר שהמפטיר עצמו עולה למנין הקרואים. אבל לכתחלה אין לגמור הפרשה כולה עם הששי ולחזור ולקרותה עם השביעי שהוא המפטיר וצ"ע:

שאלה כו

לענין שחוזר הש"צ ה' אלהיכם אמת. וכתבת שכתב הב"י בא"ח סימן ס"א שנמצא כתוב בספר הפליאה אני ה' אלהיכם אמת. והיה במצרים מי שהיה נוהג כדבריו וגערו בו הנגיד הגדול כמהור"ר יצחק הכהן ז"ל ומורי הרב הגדול מהר"י בי רב ז"ל וכל גדולי הדור הנמצאים בעת ההיא. וגם בקוסטנטינא גער הרב הגדול מהר"א מזרחי וכל גדולי הדור במי שהיה נוהג כן וכו'. והקשית מה חרי האף הגדול הזה שגערו במי שהיה נוהג כן מאחר שנמצא כדבריו בספר הפליאה אע"פ שכתב הב"י שבכל הנוסחאות הוא ה' אלהיכם אמת מ"מ אלו ואלו דא"ח וכוונה אחת להם. אף אם יש נוסחאות שונות מ"מ למה לגעור במי שנוהג כן. ולא די בזה רק שהוסיף עוד הבית יוסף וכתב כל המשנה ידו על התחתונה וגוערין בו ומבטלין דבריו וכו'. אלו דבריך בקיצור. הנה באמת מהרש"ל בתשובה כתב כשהתפלל ביאר צייט שהיה חוזר אני ה' אלהיכם. לא שמלת אמת שאינו מק"ש ימלא תיבת ק"ש. ומהר"ם בספר מטה משה הסכים לדעת מהרש"ל. כי אף שהביא הבית יוסף מג' מקומות מהזוהר לומר ה' אלהיכם אמת. זהו דעת חבורה של רשב"י. אבל דעת רשב"י עצמו בהזוהר אני ה' אלהיכם אמת. ז"ל ולקביל אינון ע"ב תיבין דאינון בי דינא דיליה ישראל לתתא משלימין לה באילין שבעין ותרין תיבין דפרשתא דתכלת ומהדרין תלתא תיבין אני ה' אלהיכם אני לקבניה דאברהם. ה' לקבליה דיצחק. אלהיכם לקבליה דיעקב. וחבורה אמרו ה' אלהיכם אמת ה' לקבליה דאברהם אלהיכם לקבליה דיצחק. אמת ליעקב ועיין שם שהאריך שמצא בכמה ספרים. אמנם כתב שהמנהג נתפשט על פי האחרונים. זה לשונו. אבודרהם. וצרור המור וציוני. וספר המוכר. ותולעת יעקב. וטעמי מצות רקנטי. בכולן כתיב ה' אלהיכם אמת. ומה שמלת אמת משלים לתיבת ק"ש אע"פ שאינו מק"ש. תירץ מהר"ם אלשקר ומהר"ל חביב דמכל מקום הואיל ואינו רשאי להפסיק בין תיבת אלהיכם לתיבת אמת עד כאן לשון מטה משה. וכן נראה דהא חזינן בכמה דוכתי דלא משגיחין בדברי הרשב"י כגון בהנחת תפילין בחול המועד אף ע"פ שלדעת הרשב"י חייב מיתה המניחן במועד. אנו במדינות אלו אין משגיחין בו. וכמו שכתב גם הבית חדש לענין בציעת הפת בליל שבת דאין להעביר על המצות ולברך על העליונה אף שהוא נגד הזוהר. וכן כתב הבית יוסף באורח חיים סימן כ"ה על דברי האגור בענין ברכת תפילין שלדעת הזוהר אין לברך רק ברכה אחת על שניהם. גם רבי משה איסרלש בת"ח סימן נ' לענין גיד הנשה כתב גם כן ראיה מדברי הזוהר והביא ראיה מדברי הב"י הנ"ל. וכ"ש כאן שגם חברוהי חלוקין עליו ומסתבר טעמייהו בסוד תתן אמת ליעקב וחסד לאברהם. ואלקים נגד יצחק שהוא דין. ועוד נראה לי ראיה

ברורה שאין לומר אני ה' אלהיכם כי כתב בספר שני לוחות הברית בשם ספר דרך חיים וזה לשונו במלת אני יש טרחא. והטעם כי דוד המלך עליו השלום אמר אני עבדך בן אמתך אינו שולל שלא יהא גם איש אחר עבדו רק אני עבדך וכבר נמצאו גם כן אחרים עבדיו. ולכן אם היה אומר אני ה' אלהיכם בלי טרחא משמע אני ה' אלהיכם ואפשר שגם אחר ח"ו אלהיכם וכו' עיין שם. הרי דלכן יש טרחא תחת אני כדי להפסיק בין אני ובין ה' אלהיכם דלא לשתמע אני ה' אלהיכם ואפשר שום אחר אלהיכם חס ושלום. אם כן כל שכן שלא להתחיל במלת אני ה' אלהיכם. ולדעתי פשוט שזהו כוונת הגדולים הנ"ל שגערו במי שנהג כן. ולא די במחאה לבד כי ראוי לגערו ולבטל דבריו כמו שכתב הבית יוסף הנ"ל מטעם שכתב בספר דרך חיים. הנראה לפי עניות דעתי כתבתי. וה' יצילני משגיאות:

שאלה כז

ט"ז כפרות נשחטו ונשכח תרנגולת אחת לפתחה רק הזפק הוציאו ונמלחו יחד והודחו יחד ואחר כך מלחו קצתם להניחם עד סוכות ובתוכם היה גם אותה תרנגולת שלא נפתחה. והשואל היה אחד מרבני ווירצבורג ואסרתי הכל. ואסרתי כל הכלים שנתבשלו בהן. ואח"כ חזר השואל ושאל להרב שלו ושינה את טעמו בענין השאלה והכשיר הרב את הכל, וכשומעי הדבר כתבתי לו למה ועל מה הכשיר:

(**וזאת היתה תשובתו אלי**)

במאי דבדק לן מר בהוראה אחת ואף שאין זו הוראה לאיסור ושותא דמר לא ידענא מכל מקום תורה היא וללמוד אני צריך ואדון לפניו בקרקע. לא נזכר בדברי מר אם היה בעוף הראש והרגלים. כי אם היה כן אפילו לדעת מהרי"ל היה בטל הלב בששים. ואף שמסתמא היתה בלי הראש והרגלים כמנהג הנשים שזורקים אברים אלו בערב יום כפור. הלא כל האחרונים לא קיימא להו כמהרי"ל. אך בק"ק פרנקפורט יש מן המורים כדעת מהרי"ל. ועל כל פנים משערין אם יש ס'. ולא ידעתי לאיזה צורך הודיעני כ"ת שהוציאו הזפק הלא אפילו בלא הזפק ובני המעיים יש ששים בעוף נגד הלב ונקרא עוף שלם. שהרי ר"י מינק מיקל יותר אפילו בלא כנפים ורגלים מיקרי עוף שלם. ואף דאנן לא מקילינן על כל פנים לא אשתמיט בשום אחד לומר שצריך שיהא הזפק בו דהא איירי בבישול ואין מדרך העולם לבשלו עם הזפק ובעוד הבני מעיים בתוכו. ואם כן אפילו אם היה הלב נתבשל עם העוף בטל בששים לבד מכח הכבד היתה אסורה שאין ששים נגד שניהם. אמנם המעשה שהודיע לי כ"ת איירי במלחה וכתב הטור להדיא

דאפילו על גבי בשר עבר ומלחו מותר. וכן כתב בהגהות מהרמא"י אפי' קליפה אינה אלא חומרא דעלמא בכבד שנמלח על גבי בשר. ובלב שנמלח בעוף בלא קריעה נמי אמרינן כבולעו כך פולטו דשאני לב דשיע ולכן כתב מהרמא"י דהמנהג להקל. וכן כתבו כל האחרונים נגד מהרש"ל דלא בעינן ששים. אם כן לא ידענא למאי ניחוש בהא. ואי הואי האי תרנגולתא קמן אנא נמי אכלינא מינה. ומה שכתב מכ"ת שהחתיכה עצמה נעשה נבלה גם במליחה לא נופל אנכי ממ"ך כדעת הא"ז שהביא התורת חטאת כלל ל"ח דין ב'. ובגליון שלחן ערוך שלי כתבתי הלכה למעשה בשם מהר"ר א"א להחמיר אפילו בהפסד מרובה או לעני דלא כתורת חטאת, ויהי כן היינו בשאר איסורין לבטלו כגון חלב או בשר שחוטה שמלחו עם בשר טרפה וכדומה שבולעים זה מזה. והטעם פשוט ומפורש שאף על פי שאינו בולע מדם הטרפה בולעת מצירה שהיא אסורה. אבל במליחת הלב אין איסור אלא משום דם אמרינן כבולעו כך פולטו וגם אמרינן לגבי בשר שנמלח עמו אייד דפליט דם דידיה כך פליט דם הלב. ואע"ג דגבי דם בעין נא אמרינן כבולעו כך פולטו שאני לב דשיע. ואם יש בית מיחוש להחמיר הוה אמינא מפני שהעוף הזה לא נמלח בפנים מאחר שלא נפתח למטה ואפשר לזה כיון מכ"ת. אמנם אפילו על צד חומר היותר היה להתרנגולת שהלב נמצא בתוכה תיקון לצלותה דנורא משאיב שאיב. ועל תשובתו הרמתה הנני עומד ומייחל לירד לסוף דעתו. יורני להשכיל וטעמו ונימוקו עמו. כסאו יתגדל ויתרומם ע"ג מרומי קרת. ובשלום יבוא על איתנו הראשון ועל מקומו. כאחד שבטי ישראל ידין את עמו. כה עתירת אהובו הקטן בנימין זאב ווייל חונה במדינת ווירצבורג:

וזאת היתה תשובתי אליו. מכ"ת הניח הקדמה וז"ל ואף שאין זו הוראה לאיסור וכו' לבי לא כן כן ידמה ואפשר שלא סיימוה מקמיה דמכ"ת תוכן השאלה ע"כ אודיע לכ"ת את אשר בלבבי. אמנם בתכלית הקיצור לא אאריך בראיות. מעלתך כתב ובלב שנמלח בעוף בלא קריעה נמי אמרינן כבכ"פ דשאני לב דשיע עכ"ל. אין ענין לכאן. דלא מהני שיעותיה רק לענין שאין הלב בולע מן הדם הכנוס בתוכו או מן הבשר שאצלו אבל לא לענין שלא יבלע הבשר מן הדם הכנוס בלב. אמנם ודאי העוף הוא ששים נגד הלב בלא הראש והרגלים. ולעת הצורך יש לסמוך על דברי ר"י מינץ אפילו בלא כנפיים וכך פסק מורי בטו"ז. אמנם תמיהני על מכ"ת מ"ש להתיר בכבד שנמלח עמו דבמליחה אפילו כבדא עלויה בשרא עבר ומלחו מותר. וכי סלקא אדעתיה שאין לי עינים לראות דברים הפשוטים ולשוייני טועה בד"מ כי היא גמרא ערוכה פרק כ"ה ומוסכם בכל הפוסקים ובפרט בת"ח הלא כתבתי למכ"ת שאותה תרנגולת עם ה' או ו' תרנגולת נמלחו יחד כדרך

שמולחין להניח להשהות זמן מה והוי כבישה ממש. נהי דמכח הלב אין לאסור דאין לך עוף שאין בו ששים נגד לבו, וכבר במליחה ראשונה יצא כל דמו. ואחר הדחה אחרונה נסתמו נקבי הפליטה. ואף אם לא נסתמו נקבי הפליטה לא יהא אלא מבושל והרי יש ששים נגד הלב. משא"כ בכבד שאין לך עוף שיש בו ששים נגד הכבד בבישול וכבוש הוא כמבושל וכאן הוי ממש כבישה. ואף שנמלח מקודם וחזר והודח טרם שנכבש במלחו, אותה הדחה לא מהני כלל לא הדחה ראשונה ולא הדחה אחרונה כמ"ש בסמוך. ומ"ש מכ"ת ואם יש בית מיחוש להחמיר הו"א מפני שהעוף הזה לא נמלח בפנים מאחר שלא נפתח למטה ואפשר לזה כיון מכ"ת אמנם אפילו על צד היותר חומר היה להתרנגולת שהלב נמצא בתוכו תיקון לצלותה וכו' עכ"ל. איברא לכך היה כוונתי אמנם גם בזה אין אני מודה לו שהיה תיקון לצלותה כי ודאי אם אחר אותה מליחה והדחה מצאו האיסור היה תיקון לצלותה כי זה פשוט לבר בי רב. אמנם אחר כך שחזרו ומלחו אותם יחד ושהו יחד מעי"כ עד ערב סוכות. ושיעור כבישה מע"ל מקרי כבוש. ולמקצת דיעות אפילו ביום בלא לילה מקרי שיעור כבישה מכ"ש כמה ימים. וכאשר אכתוב בסמוך שההדחה לא היתה הדחה כלל לא הדחה ראשונה ולא הדחה אחרונה. אפשר שגם המליחה לא נחשב למליחה כלל. א"כ כשחזרו אח"כ ומלחו אותם יחד הוי כאילו מלחו בכלי שאינו מנוקב. גם היה כבוש והוא כמבושל ואינו מועיל אפילו צלי. והנה אגלה דעתי הקלושה שכתב מכ"ת שלא ידע לאיזה צורך הודעתיו שהוציאו הזפק הלא אפילו בלי הזפק ובני מעיים יש ששים בעוף וכו' ואין דרך לבשלו עם הזפק וכו'. ידוע ליהוי למכ"ת כי לכך הודעתיו כי הזפק מונח בין עור לבשר ואף אם ניטל משם הזפק לא נפתחה התרנגולת לצד פנים היטב ובאמת הלב והכבד והבני מעים נשארו בתוכה. כי אותה תרנגולת נשכחה לגמרי מלפתוח אך הזפק הוציאו משם והוא מונח בין עור לבשר ולא הודחה התרנגולת מבפנים כלל כי אין המים יכולין לכנוס בפנים רק בדוחק דרך נקב קטן שבין עצם שתחת הצואר והתרנגולת מלא כל חללו עם הבני מעיים וקרקבן וכבד. ועי"כ אין המים יכולין לכנוס שם. ואם כן היתה סתומה מכל צד. ואף דקי"ל דמלחה בחוץ לבד או בפנים לבד מועיל מ"מ ה"מ אם נפתחה כדרך שפותחין למטה ואז הודחה היטיב פנים וחוץ ואז מועיל מליחה בדיעבד בצד אחד. משא"כ בנדון דידן שלא הודחה כלל בפנים לא הדחה ראשונה ולא הדחה אחרונה. וא"כ אח"כ כשמלחו להניח הוי מלחו ובישלו בלא הדחה ראשונה ואחרונה. וכ"ש לדעת הרוקח דאוסר אפילו אם נפתחה אם נמלחה בחוץ ולא בפנים. גם אפשר לומר שגם המליחה לא הועיל כלל כחו במולייתא סימן ע"ד דאין המליחה של התרנגולת מועלת לכל מה שבפנים. לא מיבעיא

למ"ד שהדחה ראשונה הוא משום דם שעל הבשר כמו שהביא בת"ח כלל ה' דין ב'. אלא אפילו לדעת או"ה שם דין ב' ולדעת הרא"ש שהביא בת"ח ריש כלל ט"ו דטעם הדחה הוא כדי שיתרכך הבשר עצמו ויוציא דמו. מ"מ אינו מועיל הריכוך רק לבשר התרנגול עצמו אבל לא לכל מה שבפנים. ואף המליחה נהי דמועיל בדיעבד אם נמלח בחוץ אף לצד פנים היינו באותה חתיכה עצמה אבל לא לכל מה שמונח בתוכה. וכאן היה הלב והכבד וקובקרן ובני מעים בתוכה היכי יעלה על הדעת שהדחה ומליחה יועיל לכל מה שבפנים. ואף דבמולייתא בשר כה"ג הוי שרי לצלי אבל בבישול לא שרי ונדון דידן כבוש הוא וכמבושל דמי. ועיין בת"ח כלל ט' דין ו'. גם לא דמי לחתיכה עבה והטעם מבואר למבין. וא"כ מה שחזרו אח"כ ומלחו אותה להניח בתוך ה' או ו' תרנגולת הוי אחר כך כאילו מלחו בכשא"מ ואסור אפילו בלא שיעור כבישה וכ"ש דהוי כבוש וכמבושל וכל אותן תרנגולות אסורין. וכתב באו"ה הביאו בת"ח כלל ט"ו דין ד' רגלים שהדיח ואחר כך הסיר הטלפים הוי כלא הודח כלל וטרפה עד כאן לשונו. והיינו נמי מטעם זה דהוי כאילו מלחו בלא הדחה ראשונה ועוד דהוי כאילו מלחו בכלי שא"מ ואף אם ירצה מכ"ת לדחוק ולומר דהדחה ראשונה מאחר שהוא כמו חצי שעה מועיל אף לכל מה שבפנים למ"ד הדחה ראשונה כדי שיתרכך הבשר עצמו. ונהי נמי שהמליחה היה מועיל אף ללב ולכבד ולבני מעים ורצה לדמות לחתיכה עבה מ"מ לא היה לכל מה שבפנים הדחה אחרונה כלל. א"כ פשוט שאותה תרנגולת אסורה. ואפילו לדעת המקילין היינו אם יש ששים בחתיכה ובכל מה שבקדרה. ולדעת מהרש"ל אפ"ה אותה חתיכה אסורה. מכ"ש כאן שלא היה אפילו חצי ששים נגד הלב והכבד ובני מעים. אף שאין מחזיקין דם בבני מעים בשומן מחזיקים דם. ולפעמים הם תרנגולות שמנים ויש בהם שורייקי סומקי וא"כ אפילו חצי ששים ליתא. וכתב בת"ח כלל א' בשם המרדכי שומן אווז שנמלח ולא הודח באחרונה והושם בקדרה אסור. וכ"כ הרוקח סי' תי"ז. ולכן במקומי אני עומד לאסור אותן תרנגולות הכבושים וגם הכלים. ועל התרנגולות הראשונים לא הייתי דן כי כבר נאכלו. ואף לסברת מכ"ת עבר ומלחו מותר וכאן כבר אכלו התרנגולות אבל מ"מ הכלים אסורים. ומה שכתב מכ"ת שאני פוסק גם כמליחה חענ"נ וכתב מכ"ת לא נופל אנכי ממ"ך כדעת הא"ז שהביא הת"ח כלל ל"ח דין ב'. וכתב עוד מכ"ת שבגליון ש"ע שלו כתב הלכה למעשה להחמיר אפילו בהפסד מרובה וכו'. אהו' הרבה יש להתיישב בדבר זה לאסור במליחה ולומר חתיכה ענ"נ אחרי שרוב הפוסקים ס"ל דבמליחה די בקליפה ולא די שאנו מחמירין לאסור במליחה בס' מ"מ מה לנו להחמיר חומרא על חומרא לומר גם במליחה חענ"נ. דלרבינו אפרים ולרוב הפוסקים אין אומרים חענ"נ רק בב"ח ואנו

מחמירין די לנו בחומרא זו בבישול ולא במליחה כמו שהביא רמ"א שם בת"ח משם מהר"ם פדואה. ואף שמסקנתו שם שאין לסמוך על דברי מהר"ם פדואה רק לצורך הפסד גדול או לעני. אבל בלאו הכי אין להתיר ויש לפסוק כדעת הא"ז והנמשכים אחריו. מ"מ הלא מסיק בדין שלאחריו שאף לדברי הא"ז דחתיכה ענ"נ היינו כדאמר טעמא משום דאותה חתיכה נמלחה תחלה. ור"ל שלא נמלחו תיכף כולם בפעם אחד דהא מתערב בכולה כמו בבישול משא"כ אם נמלח החתיכה שהחלב דבוק בה תחלה לבד אז נאסרה אותה חתיכה תיכף. וא"כ איך יוכל אח"כ לחזור להתירה כשנמלחים אחרות אצלה. ולכן פסק רמ"א דמ"מ אותה חתיכה אסורה. אבל שאר החתיכות מצטרפים לבטל האיסור. וכתב דלפי מנהגינו דין מליחה כדין בישול ובבישול כל החתיכות מצטרפים לבטל האיסור. וכן אם אין החלב דבוק בשום חתיכה החתיכות מצטרפות לבטל האיסור וכתב דכן נוהגין ואין לשנות. מדכתב וכן אם אין החלב דבוק וכו' משמע דדין אחד להם שמצטרפות לבטל ואין אומרים חתיכה עצמה נעשה נבלה וכתב עליו דכן נוהגין ואין לשנות. אך קשה דכמעט דברי רמ"א אלו תוך כדי דיבור סותרין. דבסוף דין הקודם כתב דבלאו הכי ר"ל אם אינו הפסד מרובה אין להתיר ויש לפסוק כדעת הא"ז ובדין ג' הסמוך לא אסר רק אותה חתיכה מטעם שמתחלה נמלחה בפני עצמה. אבל מכל מקום מצטרף עם שאר חתיכות שיהא ששים בין הכל ולא התנה בין הפסד מרובה למועט. וע"כ צריך לחלק דגם בש"ע דבריו סותרין דבסימן ס"ד כתב וי"א דבעינן ששים כמו בשאר חלב הנמלח עם בשר דקי"ל בששים. ויש להקל ולהתירו על ידי קליפה אם יש בו הפסד קצת מאחר דיש מתירין בלא קליפה. גם אין שייך לגזור משום חלב שמן דמפעפע דכל הקרומין אינם רק חלב כחוש נראה דיש לסמוך אמאן דמתיר בקליפה. ולקמן סימן ק"ה כתב וז"ל וע"ל סימן ס"ד אם הקרומין או חוטין של חלב נמלחו עם בשר י"א דבהפסד מרובה יש להתיר במליחה ע"י קליפה. אע"פ שכבר נהגו לשער כל מליחה בששים אפילו באיסור כחוש וכו'. ואם כן דבריו סותרין דלעיל פסק להקל אפילו בהפסד קצת. ובסימן ק"ה פסק להתיר בהפסד מרובה. ועוד דבת"ח כלל ל"ח כתב דאין אנו בקיאין בין כחוש לשמן. ובש"ע סימן ס"ד וסימן ק"ה פסק בקרומין וחוטי חלב להתיר. אלא ע"כ יש לחלק בין כחוש לכחוש ר"ל כגון קרומין וחוטי חלב ודאי כחוש הן דלא שייך לומר בהן דאין אנו בקיאין דכל החוטין אינם רק חלב כחוש. דהא כל הקרומים אין איסורן מחמת עצמן רק משום שנוגעין לחלב אם כן ודאי חלב כחוש הם ולכן יש להתירו על ידי קליפה קצת. ותדע דהא כתב רמ"א בת"ח כלל ל"ח דיש להקל באיסור דרבנן וכל הקרומין אינן אסורין אלא מדרבנן כמ"ש הרמב"ם פ"ז מה' מ"א שחוטין וקרומין האסורין משום חלב

ודם אסורין מד"ס. ואם כן בדבר שהוא מד"ס לא אמרינן חנ"נ דהא רוב הפוסקים ס"ל דאפילו באיסור דאורייתא אין אומרים חנ"נ רק בב"ח. רק מפני המנהג נהגו לשער גם במליחה בששים. אבל בחוטין וקרומים אפילו במקום הפסד קצת יש לאוקמיה אדינא להתיר בקליפה. משא"כ בשר כחוש אין להתיר בקליפה על ידי הפסד קצת. כדאיתא בגמרא פרק גיד הנשה גבי גדי שצלאו בחלבו אסור לאכול אפילו מריש אודניה אפילו כחוש דזימנין דיש שומן ולאו אדעתיה. וכן דקדק רמ"א בלשונו בסימן ק"ה. וכן נראה מכל המחברים שהביא רמ"א. וכן נראה מלשון תורת חטאת כלל ל"ז דין א' דכולהו אייריי מגדי כחוש. וכן נראה מלשון רמ"א בתשובה סימן כ"ח וזה לשונו בשם ראבי"ה שצריך להעמיק בחלב מרובה יותר מבחלב כחוש. ודבר זה תלוי בכל פעם באומד הדעת לפי כחשותו ולפי שמנוניתו וזימנין דאתי לידי מכשול עד כאן לשונו. משמע דוקא בדבר שצריך אומד הדעת כגון גדי כחוש דזימנין דיש שומן ולאו אדעתיה. וכ"כ בת"ח בשם המרדכי ובשם הגהות מיימוני דלדידן אין להקל בגדי כחוש דלפעמים יש שומן ולאו אדעתיה עכ"ל. אבל בקרומין דברי הכל חלב כחוש הוא. לכן נ"ל דמ"ש בסימן ס"ד דיש להקל בהפסד מועט היינו בקרומין דלד"ה חלב כחוש הוא. רק מפני המנהג נוהגין לשער בששים. ובהפסד מועט (נ"ל דר"ל לעני או לכבוד אורחים או שבת אוקמיה אדינא. דאל"כ בכל איסורים לא ימלט שהפסד מועט יש בדבר ואם כן מעולם לא נוכל להעמיד הדבר על המנהג) ומ"ש בסימן ק"ה וע"ל סימן ס"ד אם הקרומין או חוטין של חלב נמלחו עם בשר יש אומרים דבהפסד מרובה יש להתיר. נראה לי דפסוקי פסקי וה"ק בענין חוטין של חלב והקרומים שנמלחו עם בשר ע"ל סימן ס"ד ור"ל דשם מפורש דיש להתיר על ידי קליפה אפילו בהפסד קצת. ואחר כך אמר דין בפני עצמו לענין איסור כחוש רצה לומר בשר כחוש. וז"ש י"א דבהפסד מרובה יש להתיר וכו' אפילו באיסור כחוש דהיינו בשר כחוש לפי שאין אנו בקיאין דזימנין דיש שומן ולאו אדעתיה. ש"מ דהא דפסק רמ"א בסימן ס"ד להקל בהפסד מועט היינו בקרומין. והא דפסק בסימן ק"ה להקל בהפסד מרובה היינו בשאר כחוש כגון בשר כחוש. כגון גדי שצלאו בחלבו דזימנין דיש שומן ולאו אדעתיה. ובשניהם המנהג לכתחלה לשער בששים. שוב מצאתי בתשובת רמ"א סי' קי"א שהתיר אפילו בעור אוזא שהוא ודאי שומן אפילו הכי התירו משום דשיעור ששים אינו אלא חומרא בעלמא. ולכן נוכל להקל במקום דאיכא צדדים אחרים להקל והוא הפסד מרובה עד כאן לשונו. אכן צריך לדקדק שם באיכות המעשה. והא דאסר מהרא"י בסימן נ"ח ביותרת הכבד שלא נטלה הקרום והצריך ששים ביותרת הכבד נגד הקרום. אף ע"ג דהקרום של יותרת פשיטא דחלב כחוש הוא דהא אין איסורו

מחמת עצמו רק מחמת שנוגע בחלב. התם ה"ט משום דנתבשל כך. וכ"כ רמ"א בשמו בת"ח כלל ל"ז דמשום הכי אסר מהרא"י משום שנתבשל כך. ואף על גב דאנו אוסרין במליחה כמו בבישול מ"מ חמור יותר בבישול מבמליחה. וכ"כ רמ"א בפירוש בתשובה סימן ק"ח דיש לחלק בין מליחה לבישול. דלגבי כח מליחה שאינה אלא מדרבנן ל"ד מליחה לבישול. וא"כ מעתה אני אומר דלאו מר בר רב אשי חתם על קבלת מכ"ת הנ"ל לאסור במליחה לומר חענ"נ ולאסור אפילו בהפסד מרובה או לעני. והעיקר הנ"ל בזה דחלב ממש או אפילו חוטין היונקים מן החלב וכן גדי כחוש ושאר בשר כחוש דזימנין דיש שומן ולאו אדעתיה בזה אומרים חענ"נ אפילו במליחה. אבל קרומין שאינם אסורים משום שיונקים מן החלב רק משום שמונחים על החלב או החלב עליהן נ"ל פשוט דאין צריך ששים במליחה רק בבישול. וכמו שפסק מהרא"י ביותרת הכבד שהיה מבושל. משא"כ במליחה לא היה אוסר בס' ובזה הכל נכון. וכן הסכמת הת"ח סוף כלל ל"ח. הנראה לע"ד כתבתי:

ואגב אבאר עוד מ"ש בת"ח כלל כ"ז בדין ל"ב שצריך ששים נגד כל החתיכה שהלב דבוק בו. והקשה הרב משאת בנימין בסימן פ"ט דזה כדעת ר"ת שבכל איסורין אמרינן חנ"נ. ובת"ח סימן ל"ד הביא דברי הטור כצורתו לפסק הלכה דלא בעינן ששים רק כנגד החוטין והדם דהיינו כדעת אותן פוסקים דלא אמרינן חנ"נ בשאר איסורים רק בבשר וחלב. וכתב מה שהביא הרב לזה מפני שראה דברי הטור בדין ורידין בלא מחלוקת. וגם הרב ב"י לקח דברי הטור כאילו הם דברי הכל. מאחר שכתבו הדברים בלא מחלוקת ולא אסיק אדעתיה שהטור הולך לשיטתו. שהרשב"א והרא"ש והטור סוברים כרבינו אפרים דלא אמרינן חנ"נ רק בבשר בחלב. ולפיכך הביא דברי הטור לפסק הלכה. אבל באמת לדידן דין הלב ודין הורידין דין אחד להם עכ"ד. ותמיה לי על הגאון מ"ב דהא כתב הרב לעיל סימן כ"ז דיש לחלק דלא דמי לב לחוטין מתרי טעמי. ולטעם הראשון דליכא דם בחוטין עצמן רק דם הכנוס ולכן חיישינן שמא לא פלטו דם הכנוס. משא"כ גבי לב דאית בו דם וכו' אמרינן ביה איידי דפליט וכו'. נמצא מה שהוא לגריעיתא גבי מליחה הוא לטיבותא גבי בישול ולכן היא הנותנת אם נתבשל עם הלב צריך ששים נגד כל הלב. מאחר שיש בו דם כנוס וגם דם הלב עצמו ואיידי דפליט וכו' ולא ידעינן כמה נפיק מיניה לקדירה לכן צריך ששים נגד כל הלב. מה שאין כן גבי חוטין דאין בהן רק דם הכנוס בחוטין ואין בחוטין עצמן דם ולא פליט מן החוטין לבשר לכן סגי ששים רק נגד הדם הכנוס אפילו לרבינו תם. וכל שכן לטעם השני שהחוטין בעצמן מותרין אם קרע החוטין והוציא דמן. דזה לא דמי לשאר איסור דבוק שהחתיכה ענ"נ משום

שהחתיכה בולע מן האיסור ולא ידעינן כמה בלע ולכן צריך ששים נגד כל החתיכה. מה שאין כן בדם שבחוטין שאין הדם יוצא לחתיכת בשר דרך החוטין שאינו מפליט דרך החוטין ולכן אין החתיכה ענ"נ. וכן פסק כלל ט"ז דין כ"א שאם בשלן בלא חתיכה צריך ששים נגד כל החוטין. ואפשר דלאו דוקא נגד כל החוטין רק כנגד דם הכנוס בחוטין. ומה שיצא דרך פי החוטין זה נכנס לתוך כל מה שבקדירה. ולכן אין צריך ששים רק נגד דם שבחוטין כנגד כל מה שבקדירה ובהא אפילו ר"ת מודה. והנראה לע"ד כתבתי נאם הצעיר שמואל הלוי. שוב הודה לי והשיב לי שלא סיימוה מקמיה, וחזר ושאלני מפני מה צריך בכחל לקורעו ש"ו וטחו בכותל ובלב אין צריך רק קריעה ש"ו. וזאת היתה תשובתי אליו:

שאלה כח

מאי דבדק לן מכ"ת בדין קריעת הלב שאין צריך שתי וערב. זו אין צריך פנים דבהדי הדדי מתנייא במתניתין פכ"ה דף ק"ט הכחל קורעו ומוציא את חלבו לא קרעו אינו עובר עליו. הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו אינו עובר עליו. ואיתמר עלה תרי לישני. ללישנא קמא אינו עובר עליו ומותר. וללישנא בתרא אינו עובר עליו ואסור. ושקיל וטרי בגמרא ואסיק בין ללישנא קמא ובין ללישנא בתרא דלמא לב הוא דסגי ליה בקריעה אבל כחל לא סגי ליה בקריעה אלא צריך שתי וערב וטחו בכותל. והאי דלמא אף על גב שהוא בלשון דחייה מכל מקום האמת כך הוא. וטעמא דהדם בעין שכנוס בלב מצרף לתוכו ובשעת שחיטה הוא יוצא ונופל ממנו על ידי קריעה לבד והלב אינו בולע ממנו דשאני לב דשיע. והדם של הלב עצמו יוצא על ידי מליחה כשאר בשר. ואפילו לסברת רבינו תם דאין לסמוך על זה למעשה. והאי סברא דשאני לב דשיע אינו אלא הוה אמינא ולא קיימא במסקנא. מכל מקום אינו בולע אלא מעט ואיידי דפליט דם דידיה פליט נמי מה שבלע. ומה שלא פלט מדם דידיה הוי דם האברים שלא פירש ומותר. ואף אם תמצא לומר דאפילו הדם שבלע לא פלט ונכנס בלב מכל מקום אינו בעין ודם בעין הוא דאורייתא מה שאין כן דם שאינו בעין שבשלו אינו עובר עליו דאינו אלא מדרבנן. והוא הדין בכחל באמת נמי חלב שחוטה אינו אסור אלא מדרבנן. מכל מקום גזרו חכמים ז"ל לקרוע שתי וערב ולטחות בכותל כדי לבשלו בלא בשר. ולדעת הרי"ף אפילו בבשר כדי שלא יהא חלב בעין גזירה משום בשר בחלב דלא אתי למטעי לבשל בשר בחלב ממש. ויעיין מכ"ת בדברי הרא"ש. והנראה לעניות דעתי כתבתי:

להגאון מהור"ר שמואל קאידינאוור

שאלה כט

טנרא תקיפא פלפלא חריפא דידיה מדכולהו עדיפא. לקבל אלפא חרבו שליפא. ה"ה מארי אילפא ריש גלוותא. ריש מתיבתא. הגאון הגדול נ"י ע"י פ"ה מפיק מרגליות כבוד מהר"ר שמואל נר"ו יאיר כאור בהיר. עד אור חדש בציון יאיר:

באתי בקצרה לרום כת"ר ע"ד השאלה אשר נשאלה לפני. ישראל שהיה לו פרה מעוברת וידוע בודאי שלא בכרה. וביום השבת היתה מבכרת וכותית אחת מיילד אותה. ואמר לה היהודי שכחתי למכור אותה ואמרה לו הכותית הילך ג' פשיטים עבורה והניחה המעות על החלון בבית הישראל כי הפרה היתה בדיר הישראל והכותים היתה יודעת מנהג ישראל בענין המכירה ולכן אמרה היא מעצמה שתתן לו ג' פשיטים עכ"ל השאלה:

הנה לע"ד לא ידעתי מקום היתר כלל. לפי מה דמסיק בטור כדעת מהר"ם שצריך לחוש לחומרא להקנות במשיכה וכסף רוב הפוסקים והתוספות עצמם כתבו בפרק בתרא דע"ז דיש לחוש גם לדעת רש"י לקנות או להקנות גם בכסף. אף על גב דלא משמע מדבריהם שצריך לחוש וכו' רק הרוצה לחוש לדברי רש"י ור"ת וכו'. אמנם מוכח מדבריהם דלא דחאו ראיות של רש"י שפסק כר"ל דמעות קונות בכותי. והא דלא חשיב ליה רבא בהנך תלת דהלכה כר"ל לגבי ר"י משום דדין זה דמשיכה משמיה דרב אושעיא אמר ר"ל וכו'. והתוספות עצמם כתבו כתירוצו של רש"י בפרק השוחט דף כ"ט ע"ב בפלוגתא דאינה לשחיטה אלא לבסוף. א"כ בודאי מן הראוי להחמיר כדעת שניהם. וכן פסקו גדולי הפוסקים האשרי פרק קמא דבכורות ובתשובות כלל מ"ט. והטור בשם מהר"ם והתוספות הנ"ל והאחרונים. מהרא"י בפסקיו סימן קס"ז וקס"ט ובת"ה סימן ע"ד ומהר"מ מינץ סימן ה' ול"ה. ובתשובות מהרי"ל סימן קע"ז הביאהו בטו"ז דאם לא הקנה רק בדרך אחד במעות או במשיכה דהוי ספק בכור אפילו בדיעבד. והב"ח אפילו בדיעבד מצריך שניהם. ואף רח"א בתשובה סי פ"ז הביאו בטו"ז דלא מצריך שניהם אלא לכתחלה אבל בדיעבד ודאי קי"ל כרבינו תם וכו' יהיה מה שיהיה אפילו רמ"א המיקל שבכולם ואחרון שבכולם מצריך עכ"פ משיכה. אבל בקני מעות ולא במשיכה לא אשתמיט שום פוסק דיהא קונה לכתחלה. רק הגה"ת אשרי מא"ז בפרק הזהב. וכל האחרונים דחאו דבריו ואין דברי היחיד בין המרובים כלום. גם הרב משאת בנימן שפסק כרש"י דמעות קונות היינו נמי דיעבד. ועוד דאפילו בבהמה החולבת דהוי ספק אם ילדה כבר. ורוב הפוסקים סברי דחלב פוטר דלא כר"ת. אפילו הכי פסקו האחרונים אפילו בבהמה חולבת כסף ומשיכה. ואם כן מכ"ש בודאי מבכרת. וראיתי רבים מעמי הארץ סוחרי בהמות מתמיהים כאלו אסרתי יונה. ואמרו שלא שמעו מזה דבר שצריך משיכה

או קניית מקום עם מעות רק מעות לחוד. ואומר אני דשבקינן לכל טעותייהו. מ"מ כמה הרפתקאות דעדו על זה באיזה אופן שיהיה קניית המעות. כי גם אם מצריכינן שניהם משיכה וכסף עכ"פ צריך שידע קנין הכסף. האם יותר טוב לקנות דבר מן האם או מן העובר עצמו. ואם קונה מן העובר עצמו כדעת מהרי"ז סי' ע' לדעת הא"ז (ולא חייש להפקעת קדושה בגוף הבכור דמשום הכי איענש רב מרי כתירוץ ראשון של ר"ת ריש בכורות) וא"כ עדיין צריך לידע איך מקנה דבר שלא בא לעולם. אי כדעת מהר"א כ"ץ במהרי"ו סי' פ' דאיירי סמוך ללידה וכמאן דמונח בדיקולא דמי. או כתירוץ של מהרי"ו דאיירי באומר לכשתלד. או לא כדברי שניהם דלא קי"ל כמהרי"ו באומר לכשתלד דקני דבח"מ סימן ר"ט פסק רמ"א דלא קני רק מפני העובר בלא תנאי כלל. ואף שאין אדם מקנה דשלב"ל מ"מ כל זמן שלא חזרו בהם המקח קיים והכי קי"ל בח"מ סי' ר"ט. וכאן בודאי ניחא ליה במקח זה ואינו חוזר כמ"ש התוספות הביאו מהרש"ך סימן ש"ך דמוכר דבר שעושה טריפה כמו הראש או הריאה וכו' ונותן פרוטה אע"פ ששוה יותר מ"מ אינו מבטל המקח דניחא ליה להיות המקח קיים וכו'. וא"כ בודאי לא יחזור בו. כן הוא דעת מהר"מ מינץ והכי מסתבר. אע"ג דלא פסק כן בש"ע סימן ש"ך. או אי דוקא צריך להקנות הבהמה לעוברה כמו דקל לפירותיו כדעת מהרא"י והכי קי"ל דקני בח"מ סי' הנ"ל דלא כפי' ר"ת דמשום הכי איענש רב מרי משום דאתי למיטעי וכו' והכי פסק בטור ובש"ע וז"ל יקנה לו האם כדי להקנות וכו'. וכן פסק האשרי בפסקיו סוף פרק בתרא דבכורות. או אי ניחא טפי להקנות חלק באם ולא בעובר כתירוץ ראשון של ר"ת דמשום הכי איענש רב מרי שהיה מפקיע גוף הבכור וכו'. והטור סתם דבריו בזה שכתב וז"ל הלכך לצאת ידי שניהם וכו' והמקום יקנה לו האוזן ע"כ אינו מפרש אוזן האם או אוזן העובר דאפשר דסמך אמ"ש לעיל מיניה במ"ש ואם יקנה לכותי אוזן העובר וכו' לכך יותר טוב להקנות אוזן האם שהיא בעולם עכ"ל. ואי היה מקום להתיר בקנין מעות לבד גם פה בנדון זה היה מותר אף שהמכירה נעשה באיסור בשבת מ"מ המקח קיים כדאיתא בח"מ סימן קצ"ה וסימן רל"ה. ואע"פ שלא בא המעות ליד הישראל רק הניחה על החלון מ"מ חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו בחצר המשתמרת ובמידי דניחא ליה לקנות אי הוי ידע. כ"ש בחצר המשתמרת כה"ג דהניחה על החלון וגם הוא מידי דניחא ליה להקנות העובר ושיקנה לו רשותו המעות כמ"ש לעיל בשם התוספות. ואי משום דהוי דבר שלא בא לעולם דהא ודאי לא הקנה לה רק העובר סתם. מ"מ בזה היה אפשר לסמוך אדעת מהר"מ מינץ דאם אינו חוזר המקח קיים. וכאן ודאי ניחא ליה. אבל אי אינו קונה רק דיעבד מ"מ נדון דידן לא הוי דיעבד דלהפקיע מידי קדושתו

לכתחלה מיקרי ולא דיעבד. ולא מיקרי דיעבד רק בשכבר נשחט שסבר שקנין מעות לבד מועיל ומכרו במעות ולא במשיכה ושחטו אותו זה הוא דמיקרי דיעבד כחו שכתב בפי' במהר"ם מינץ סימן ל"ה. וכן יש לפרש כל הני דיעבד דלעיל רמ"א דבדיעבד סומכין על ר"ת ולהרב מ"ב דבדיעבד סומכין על קנין כסף איירי דכבר נשחט. ועוד בר מן דין הרבה קרא תגר מהרא"י בפסקיו סימן קס"ט על מכירה בכסף לבד בלא משיכה. וא"כ אם נהגו להפקיע קדושת בכור שהוא איסור כרת בקנין מעות לבד לא ידעתי מאין הרגלים כי אין להם על חי שיסמכו רק על דברי הא"ז הנ"ל. ולכן אם יודע מר טעם למנהג קנין כסף לבד בלא משיכה שהוא כדין יודיע לי מר דעתו הרחבה ואבטל רצוני מפני רצונו. והמסקנא לפע"ד דוקא במשיכה דקי"ל עובר י"א וכדעת מהרא"י או בקניית המקום וע"י פרוטה מקנה הבהמה לעוברה כמ"ש כאן בש"ע ומהרא"י הנ"ל דלא כפי' ר"ת הנ"ל. אך משום דשלב"ל קשיא לי למה באמת לא שרי למיעבד הכי ולסמוך אדברי מהר"מ מינץ הנ"ל דדבריו הם כהלכה. נהי דאין אדם מקנה וכו' משום דמצי למיהדר ביה ובהא ודאי לא הדר ביה כדאיתא בתוספות שהבאתי לעיל. אבל בודאי אדברי מהרי"ו ליכא למסמך באומר לכשתלד וכו' דלא קי"ל הכי כדלעיל וגם אדברי מהרא"כ הנ"ל קשיא לי ממ"נ אי כמנח בדיקולא דמיא הוי כדבר שבא לעולם וא"כ היאך תפקיע קדושת בכור אחרי שהוא כמנח בדיקולא. ואם אין בזה משום הפקעת בכור משום דעכ"פ עדיין לא נולד א"כ אכתי הוה דשלב"ל ואין אמ"ד שלב"ל. ודוחק לחלק דלענין הפקעת בכור עדיין כלא נולד דמי ולענין אאמ"ד שלב"ל כמאן דמנח בדיקולא דמיא זהו דוחק. וע"כ מכ"ת יאיר עיני. ומתורתו ילמדני. ובזה אצא ואומר שלום מאדון העולם שלומו ושלום ישיבתו יגדל עד יכונן היכל ואולם ויזכה לעלות במעלות הסולם ויגדל כסאו לנצח וישב עליו באמת ובשלום. וירבה גבולו בתלמידים חכמים כולם. כנפשו וכנפש אוהבו הנאמן הצעיר שמואל הלוי ממעזריטש לע"ע כה צעקין דארף. יום ו' ה' אדר ראשון ה' את"ך את הברכה לפ"ק. וזאת היתה תשובת הגאון מהר"ש קאיידינאוור אלי:

שאלה ל

אשר שמי כשמו. יהי ה' אלקיו עמו. ריחו כטעמו. נותן טעם לשבח. לן וירד בעירא כל הלכה. מאלקיו ישא ברכה. הרב נ"י עה"י פ"ה כבוד מהור"ר שמואל סג"ל נר"ו אשרי יולדתו והורו. לעד י רח אורו. ולכאל"ש. כתבו דמעלתו הגיעני והטריחני מעלתו להעלות ראשי בין ההרים הגדולים חכמי ישראל קדמאי ובתראי בדבר פלוגתת רש"י ור"ת. ולפסוק הלכה למעשה בדבר ישראל שהיתה לו פרה מעוברת שלא ביכרה. וביום

השבת היתה מבכרת וכותית מילדת אותה. ואמר לה היהודי שכחתי למכור אותה. והשיבה הכותית הילך שלשה פשיטים עבורה והניחה המעות על החלון בבית ישראל. והניחה הפרה בדיר ישראל. והכותית היתה יודעת מנהג ישראל בענין המכירה ולכן מעצמה אמרה שתתן ג' פשיטים. זו תורף השאלה. והעלה מע"ל מפי הפוסקים דהוא ספק בכור דהעיקר קי"ל כר"ת דמשיכה קונה בכותי אלא דלכתחלה קי"ל כרש"י להצריך ג"כ כסף וכו'. וסיים מע"ל ואף רמ"א בשו"ת שלו סימן פ"ז הביאו הט"ז דלא מצריך שניהם אלא לכתחלה. אבל בודאי בדיעבד קי"ל כר"ת וכו'. אבל בקנין מעות בלא משיכה לא אישתמיט שום פוסק דיהא קונה וכו'. הנה אהובי בודאי אין בידינו להכריע בין גדולי עולם. ובודאי אית לן למיחש לדברי האחרונים להצריך שניהם וכמ"ש מהרי"ל ובעלי הש"ע והרבה מהאחרונים. אכן מה שמע"ל פשוט בעיניו כאילו דורש כמשה מסיני דדעת ר"ת הוא עיקר. אודיע למע"ל דהא ליתא ובזה ידע מע"ל כמה ספיקות שיש לי בדברי הפוסקים בדברים אלו. גם קצת דבריהם סותרים זא"ז והוא זה. איברא דהרב מהר"מ מינץ בשו"ת סימן ל"ה ומור"ם ז"ל בשו"ת סי' פ"ז הכריעו דבדיעבד דעת ר"ת הוא עיקר דמשיכה קונה בכותי מישראל. וה"ה איפכא ישראל מכותי דדינם שוה כמבואר בדבריהם והוא מהגמרא דסוף ע"ז. ואני אומר רבותא למחשב גברי הרי הרבה פסקו כדעת רש"י להלכה. האחד הוא הרמב"ם פ"א מהלכות זכייה ומתנה. והעתיקו בסמ"ע ר"ס קצ"ד דכותי קונה במשיכה או בכסף וכתב המ"מ דפסק כאמימר וס"ל דאמימר סובר דאף משיכה קונה בכותי וכ"ש מעות. וכ"כ הרשב"א ורמב"ן הביאו ב"י בטור יו"ד סימן קל"ב (אמנם המ"מ לא כתב כן בשם הרמב"ן) וכך פסק הטור וש"ע סימן קצ"ד בסופו וז"ל וכל זה לא מיירי אלא בקרקע אבל במטלטלין קונה בנתינת המעות עכ"ל וא"כ ה"ה כותי מישראל דחד דינא אית להו וכמ"ש לעיל. איברא דדברי הטור סתרי אהדדי דבי"ד סימן קל"ב כתב לפיכך ישראל שמוכר יינו לכותי צריך ליזהר וכו' דאי לאו הכי לא נקנו לו שאין מעות קונות בכותי עד שימשוך וכו' וצל"ע כעת עד שאפנה אי"ה. אמנם בש"ע שם סי' קל"ב סעיף ב' פסק הרב ב"י כדעת הרמב"ם דכותי מישראל או ישראל מכותי קונה בכסף לחוד וכמ"ש בב"י וכסף משנה להדיא. ולכן מדד לכליו של כותי שיש בו עכבת יין כו' צריך ליקח הדמים ואח"כ ימדוד כו' (ודלא כמ"ש הטור ותוס'). ומור"ם לא כתב עליו כלום. הרי שגם הוא פסק כהרמב"ם דקנין כותי בכסף וכח"ש בח"מ ס"ס קצ"ד. וכל זה נעלם ממור"ם ז"ל בשו"ת שלו וממהר"ם מינץ הנ"ל. והרב האחרון משאת בנימן סימן ל"ה כתב וז"ל הבא בשאלה בספק בכור אזלינן לקולא כרבינו תם מאחר דלא איפסקא הלכתא לא כמר ולא כמר לאו קושיא הוא שהרי רוב

המחברים הסכימו לדברי רש"י. וכ"כ בטור ס"ס קצ"ד בטח"מ ובתשובת מיימוני סימן ה' מהלכות אבידה כו' דאפילו ר"ת מודה וכו'. ואע"ג דבטור י"ד סימן ש"כ כתב דבעי תרוייהו, דוקא לכתחילה אבל דיעבד סגי בכסף לחוד כרש"י וכו'. ואין סברא לחלק דההוא דח"מ איירי בישראל מכותי ובי"ד איירי בכותי מישראל וכו'. דבפ"ב דבכורות אמרינן בהדיא דאין לחלק בזה וכו'. ועוד דאמימר דאמר משיכה קונה בכותי פריך עלה מההיא דהלוקח גרוטאות כו' ומאי פריך דהא אמימר איירי בכותי מישראל אלא ודאי לא שנא וכו'. וכ"פ בסימן נ"ט בענין מכירת חמץ בכסף לבד התיר הרב בדיעבד כדעת רש"י ע"ש ובסימן צ"ז. ומעתה גם כל הנביאים מתנבאים כרש"י. הרמב"ם וש"ע שני מקומות והרב משאת בנימין בשלשה מקומות והטור בח"מ, א"כ חי הוא זה ואיזה הוא יסמוך אמור"ם ומהר"ם מינץ לפסוק בדיעבד כר"ת. ועכ"פ נתבאר למע"ל מתוך הנ"ל טעם המקילין שנוהגים לכתחלה בקנין כסף מאחר שבעלי הש"ע והלבוש ומשאת בנימין שהם גדולי אחרונים פוסקים כוותייהו. אף שאין אני מסכים עם המנהג הזה בבירור לכתחלה. ועוד נ"ל קצת טעם למנהג גרוע זה דכיון דבדיניהם קונים בכסף או בסיטומתא ממש ולא יכול לחזור בו. קני אף לענין בכור הן להפקיע או להכניס כגון ישראל מכותי כי כך משמע בשו"ת מור"ם סימן פ"ז. דהא דלא פסק מור"ם דליקנו ליה מעות מטעם סיטומתא בדיניהם. היינו דיש מנהג כותים כנגדן דיד בעל המעות על העליונה וכו'. או משום דהמנהג הוא לשלם החצי וכו' ע"ש. מבואר דאי ליתא להני טעמי קנין כותי במעות הוא קנין גמור מדרבנן בסיטומתא לקנות. דבדיניהם האידנא כותי שנתן הכסף או איפכא קנה ולא יכול לחזור. ואף שמהר"ם מינץ בשו"ת סימן ה' ופ"ב צידד להחמיר בבכור לקנות בסיטומתא והביא ראיות שיש לדחות אותם ע"ש. מ"מ העם הזה הנוהגין להקל קורא אני עליהם עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו וסומכים המור"ם להקל אף לכתחלה. אכן ודאי אין בידינו להקל נגד האחרונים שכתבו במקומו בהלכות בכור סימן ש"ך לכתחלה לצאת י"ש. וכך אנו נוהגים במכירת חמץ לכתחלה לצאת י"ש. אמנם לענין דיעבד כבר הצעתי דעת הפוסקים בזה. ומ"מ בנדון דידן הוי ודאי ספק בכור דאיכא כמה ספיקות לחומרא חדא דשמא קי"ל כר"ת. ואת"ל דקי"ל כרש"י דלמא לא כיון לקנות האם אלא העובר. וכך הוא משמעות השאלה של מע"ל וכיון דאיכא איסורא הפקעת בכור גופי' ואיסור מכירת שבת. ומסתמא לא עביד שני איסורים משום הפקעת בכור לחולין. ועוד דכיון דלא הועיל לדעת האחד למכור דשלב"ל אף לכשתלד א"כ ודאי דעתו לא היה למכרו ויש לו דין ספק בכור. כי אני לא שמעתי שום מנהג בזה נגד הש"ע. ומ"ש מע"ל שמהרי"ו התיר למכור עובר עצמו לכשתלד ומהר"א כ"ץ

התיר סמוך ללידה. תלה מע"ל בוקי סריקי בהם. כי כל משא ומתן שלהם ליישב דברי הא"ז שהביא בסימן ה' בתשובת מיימון ובהג"א דיותר טוב לכ"ע למכור בכסף העובר. והוקשה להם קושיית התוס' שכתבו גבי כלו חיותא דרב מרי דעובר הוי דשלב"ל וישבו כל אחד ואחד לפי דרכו. מהר"א כתב דס"ל לא"ז קודם לידה מהני. ומהר"י כתב דדעת הא"ז כרשב"א דפסק דמהני לכשתלד. אמנם הם בעצמם להלכה ג"כ ס"ל כדעת מהר"מ ותוס' והרא"ש דהנכון כסף ומשיכה ולהקנות באם ולא בעובר כלל. וכך מבואר להדיא בשו"ת ר"מ מינץ ומע"ל הציץ בין החרכים ופלפל שלא לצורך. גם מע"ל כתב בשם שו"ת מהרי"ו סימן ע' וליתא שהיא בסימן ס"ט. גם כתב מע"ל מהרי"ל סי' קע"ז ג"ז ליתא אלא בתשובותיו סימן ר"ט הוא. וכל זה גורם למע"ל שמע"ל מעיין בספרים אחרונים ומאמין לדבריהם ואינו רואה במקור ובגוף התשובה. גם בזה שפשוט למע"ל שדיעבד לא מיקרי אלא בנשחט כבר או בהטילו מום ע"י המכירה. איברא דכן כתב מהר"מ מינץ בתשובות סימן ל"ה. ותמיה לי על מע"ל שלא הרגיש דהא מור"ם בתשובה סימן פ"ז הכריע בדיעבד כר"ת וישראל שקנה מכותי במשיכה ולא בכסף דבדיעבד פטורה מן הבכורה אם ילדה זכר ואין הישראל צריך ליתן לכהן הרי מבואר דליתא. גם בשו"ת משאת בנימין סימן ל"ה מבואר בדיעבד שעשה כרש"י (דהא השואל רצה להפקיע מקדושת בכור במשיכה לחוד ולא מצריך ליתנו לכהן דרצה לסמוך אר"ת ע"ז השיג דדעת רש"י היא עיקר וק"ל) וקנה הכותי בכסף סגי להפקיע מקדושת בכור ודבריהם ברורים למעשה. וכן פסק בפי' לענין מכירת חמץ בשני מקומות שכתבתי לעיל ומאחר דהרב מהר"ם מינץ מסתפק בזה אי הוי דיעבד כמו שמסיים בתשובה הנ"ל. ומור"ם ומ"ב כתבו בפשיטות דלא כוותיה כל חד לפי שיטתו. לא שבקינן פשיטותייהו מפני ספיקות דר"מ מינץ גם דבריהם מבוארים. ולמאן דמכריע כחד ורוצה לכתחלה להחמיר לצאת י"ש מ"מ בדיעבד אוקמינן אדינא ולית לן להחמיר. וכיוצא בזה אנו נוהגין בכל הוראות איסור והיתר דמחמרינן לכתחלה כדעת האוסרים לצאת ידי דעתו. אכל בדיעבד אוקמינן אדאורייתא כהכרעת הפוסקים. ומה שנקרא לדעת הרב מהר"ם מינץ דיעבד מיקרי בגמרא שעת הדחק. וכמ"ש התוס' בפ"ק דנדה דף ו' ע"ב ד"ה בשעת הדחק וכו'. סוף דבר דברי מהר"מ מינץ לא מצאתי להם חבר ואין בהם טעם. ומ"ש שהוא איסור כרת למאן דס"ל להלכה כרש"י או כר"ת. לא חש לסברת שכנגדו דקי"ל כרש"י או כר"ת. ומי שאין לבו נוקפו ורוצה לסמוך לפטור מבכורה אחד מהם יבא ויסמוך. ויש לי עוד ראיות בזה אלא שאין רצוני להאריך בהם ודו"ק. ומאחר דיש דיעות גדולים בענין דיעבד. אי יש לעשות כרש"י או כר"ת הדרינן לדוכתין להחמיר כמהרי"ל ויהיה לו דין ספק בכור. כי מי יכניס ראשו בין ההרים הנ"ל:

ואגב לא אוכל להמלט להודיע למע"ל מה שחדשתי בדין זה בימי חורפי. והצעתי דברי לפני רבותינו והסכימו עמי והוא זה. דהתוס' והרא"ש והטור וש"ע שכתבו דהמחוור שבכולם דיקבל פרוטה מן הכותי ויקנה לו מקום שהבהמה עומדת שם והמקום יקנה לו חלק באם וכו'. וכן אנו נוהגים לענין מכירת חמץ שמקנין לו בכסף ובשטר החדר מה שבתוכו החמץ והמקום קונה לו החמץ וכמ"ש הב"ח בטא"ח. ותמיה לי מילתא. דהא דחצר קונה הבהמה או החמץ הוא מדין שליחות. דאי משום יד היה צריך הכותי להיות עומד בסמוכין לו. דמה יד בסמוכה וכו' כדאיתא בפ"ק דב"מ. וא"כ כיון דמדין שליחות קני החצר ואנן קי"ל דאין שליחות לכותי לא הן לדידן ולא אנן לדידהו מן אתם גם אתם כדאיתא בפרק א"נ. ובי"ד סימן קס"ט ובכמה דוכתי. וא"כ תקנה זו לא ידענא דמנ"ל למימר דחצירו ש"כ קונה לו. ודוחק לומר דכותי לכותי יש שליחות וכמ"ש בשו"ת מ"ב סי' צ"ז וא"כ חצירו ש"כ הוי כשליח הכותי. דערבך ערבא צריך דדינו של הרב הנ"ל צ"ע למעשה ולא הו"ל לכל הפוסקים לכתוב כן בפשיטות ובהדיא מצאתי שכתב בשו"ת ר"מ מינץ סימן ה' וז"ל אע"ג דאין שליחות לכותי ה"מ כותי לישראל או ישראל לכותי אבל כותי לכותי אפשר דהוי שליח וכו'. הרי שכתב בלשון אפשר כאילו מסתפק. ולמה לא בירר מדברי הראשונים והאחרונים הנ"ל בפשיטות דקנה. אלא ש"מ דלא ברירא ליה מילתא. ומצאתי ברבינו ירוחם חלק אדם וחוה נתיב כ' חלק ב' שכתב וז"ל ולצאת ידי שניהם יקבל מהכותי מעות בשביל אוזן הבהמה פרוטה וימשוך הבהמה. או יקנה להכותי המקום שהבהמה עומדת שם ויקנה לו אגביו אוזן הבהמה עם העובר עכ"ל. ואמרתי טבא חדא פלפלא וכו' דלכולהו אית להו פירכא ולדידיה לית ליה פירכא כלל. דמבואר שלא מדין חצר קני ליה אלא מתורת מטלטלין אג"ק דקנה הקרקע ואגביה מטלטלין ולא מתורת חצר. וכה"ג משני פ"ק דב"מ דף י"א ע"ב ר"ג מטלטלי אג"ק הקנה להם ע"ש ברש"י. והיה יכול להקנות מטלטלים אפילו אינם צבורים בתוכו אלא שלא להטריח וכו' ע"ש. ולפ"ז גם במכירת חמץ יש לנו להזהר למכור להכותי החדר שהחמץ בתוכו וליקח פרוטה ואקני חדר וחמץ אגביה ולא שנותן בתורת חצר. וקלסו רבותי את דברי. וכך אני מורה לבא בפסח לשאול אותי. ומקום הניחו לי רבותי האחרונים להתגדר בו ודו"ק. ויש לי בדין זה קניית כותי בכסף מילי מעלייתא ביישוב דברי הרמב"ם ז"ל פ"י מהלכות מעילה דין ט' שהניחו הרב הכ"מ בצ"ע. ובחבורי אשר קראתיו ברכ"ת הזב"ח לסדר קדשים שחברתיו בעזרת האל ישבתיו בטוב טעם ודעת. הש"י יהיה בעזרי להוציאו לאורה ולהביאו לבית הדפוס לזכות בו בני גילי. כי הוא חיבור נחמד לגפ"ת ומיימוני לא נעשה כמוהו עד עתה תל"י. ואילו הייתי יודע שיש למע"ל ספרי המיימוני

הייתי מעתיק למעלתו מהני מילי מעלייתא. יודיע לי מעלתו. ובכן בדעת תבנה ובחכמה תכונן. ותשקוט שלום ושאנן כזית רענן. כ"ד אוהב נאמן דש"ת כל הימים הטרוד אהרן שמעון מווילנא חותם פה פירדא לע"ע. ולכל השואבים מי בארו שלום יאמר להם יום ה' י"א ימים בחדש שמרבין בו שמח"ה חיי"ם לפ"ק:

(**וזאת שהשבתי על דברי הגאון מהר"ר שמואל קאיידינאוויר הנ"ל בסתירת דבריו**)

שאלה לא

מסיטרא קדישא. שלמא נפישא. במודיא גדישא לחסידא ופרישא. לאהובי יקירי. הודי והדרי. ידידי ובחירי. כבוד הרב המופלא. עושה פלא. נ"י פ"ה עה"י מפיק מרגליות הגאון מהור"ר שמואל נר"ו יאיר כאור הבהיר ז"ך. כתקופת החמה שסימנו צ"א וז"ח. לבלתי ידח ממנו נדח:

ואחר פריסת השלום אבא הלום בשורתיים בקצרה. כאשר תשיג השגתי הקצרה. ולא לקפח בהלכה באתי ח"ו. רק ללבן ולברר האמת ותורה היא וללמוד אני צריך. מ"ש זרע בירך דדברי הטור סתרי אהדדי. דבי"ד סימן קל"ב כתב לפיכך ישראל שמוכר יינו לכותי וכו'. הנה ידוע למכ"ת שאין ספרי הב"י בידי. וכעת שהייתי בבאמבערג עיינתי בספר הב"י ואין אני רואה לפום ריהטא מקום קושיא כלל. דז"ש הטור במטלטלין קונה עם נתינת המעות ר"ל משיכת המטלטלין עם נתינת המעות. לאפוקי בקרקע לא מהני כסף ואפילו עם חזקה לא מהני מטעם דישראל לא סמכא דעתיה. דסתם כותי אנס הוא ולא סמכא דעתיה עד דמטי שטרא לידיה. משא"כ במטלטלין מיד שנתן הישראל הכסף לכותי ומשך הישראל המטלטלין לא שייך האי טעמא וליכא למיחש לאנסו מידו כמו בקרקע. שאף שנתן הישראל המעות לכותי מ"מ הקרקע ברשותא דמרא קמא קיימא. וא"כ דברי רבינו הטור כנים ואמתיים דצריך כסף ומשיכה במטלטלים כמו שפסק בי"ד סימן קל"ב וסימן ש"ך. והלשון מוכח כך דהכי הוה ליה למימר קונה בנתינת המעות. ומדאמר עם נתינת המעות משמע דקני במשיכה עם נתינת המעות. ובס"ס קצ"ד כתב אבל במטלטלין קנה בנתינת המעות בבי"ת ואפ"ה פי' עליו הסמ"ע כמ"ש. ומ"ש מר דבש"ע סימן קל"ב פסק הב"י כהרמב"ם דמעות קונות בכותי וכו' ומור"ם לא כתב עליו כלום וכו' וכמ"ש בח"מ סימן קצ"ד וכל זה נעלם ממור"ם ז"ל בשו"ת שלו וממהר"ם מינץ. תמיה לי עליה דמר שיהא נעלם מרמ"א דברי הב"י בש"ע. ויהיו א"כ דברי רמ"א סותרין אהדדי מאחר שלא השיג על הב"י בש"ע סי' קל"ב סעיף ב' דמשמע דסובר כש"ע. ובתשובותיו יכתוב להיפך. והא ליכא למימר דנעלם ממנו כל עיקר ולא ראה דברי הש"ע

בסימן קל"ב ס"ב כלל וכלל. זה אינו דהרי בא עליו בהשגה ממקום אחר באותו סעיף גופא וז"ל ומאחר שבא לרשות הכותי וכו' הרי שראה דברי הב"י בכאן ובכיון לא השיג עליו וא"כ איך יעלה על הדעת שבתשובותיו יכתוב להיפך. אלא ודאי כדברי כן הוא. ומכ"ת בנה יסודו על יסוד הנופל ובנין הקל. ובנפול היסוד יפול הבנין. דדעת הש"ע נמי טעמא משום דאף שמשך הכותי היין לא סמכא דעתיה דישראל כמ"ש שם בש"ע להדיא הטעם משום דלא סמכא דעתיה עד שפסק דשמא לא ישוו במקח שהכותי לא יתן לו כל כך מה שחפץ הישראל. ונמצא שהכותי צריך להחזיר היין לישראל והוי יין נסך. ועוד משם ראייה איפכא דהרי כשמשך ופסק קני הכותי ודמיו מותרים אף על פי שלא נתן המעות נמצא שמשיכה עיקר ואם כן הבית יוסף אינו פוסק כהרמב"ם. גם דברי רמ"א לא סתרי אהדדי ולא נעלם ממנו דברי הב"י בסימן רל"ב בי"ד וטור חשן משפט בסימן קצ"ד. גם לא נעלם דברי הטור ח"מ ממהר"מ מינץ. ואם כתוב בתשובת משאת בנימין שרוב המפרשים הסכימו לדברי רש"י ושכן כתוב בטח"מ. אני אומר כבודו במקומו מונח ולא דק. רק הנכון כמו שפירשתי בטח"מ הנ"ל. וכן מבואר שם להדיא כמו שכתבתי שמעות קונות רק שלא סמכא דעתיה דישראל בלא שטר. גם דעת הב"י דלא כהרמב"ם. וא"כ רוב הפוסקים סברי כר"ת. ודעת רמ"א ור"מ מינץ אמתיים. ומ"ש מכ"ת דנ"ל טעם למנהג גרוע כזה דבדיניהם קונים בכסף או בסיטומתא וכו' גם הא ליתא דאין אנו הולכין בדבר איסור אחר מנהגם ודינא דמלכותא כדאיתא להדיא בשו"ת ר"מ מינץ סימן ה' ודבריו ברורים דא"כ מה לנו לפלוגתא זו ולחומרת מהר"מ לקנות בכסף ומשיכה כדי לצאת ידי שניהם. יקנה בכל דור ודור כפי מנהג התגרים באותו מקום ובאותו זמן. כגון בהכאת כף זה לזה או מסירת המפתח וכה"ג. אלא ודאי שאינו מועיל מנהגם לענין דבר איסור. ובטור ח"מ סימן קצ"ז כתב להדיא שכל דיני המלך בממון דנין על פיהם עכ"ל. הרי דוקא בממון מטעם דינא דמלכותא. והכי סיים ברמב"ם ספ"א דזכייה וז"ל שכל דיני המלך בממון על פיהם דנים. משא"כ לענין איסור. ועוד לי ראיה מטוניה דמר מדין חמץ שכתב מכ"ת דאי מעות קונות בכותי למה לי' להקנות החמץ אג"ק לקני במעות לבד ואע"פ שהוא בבית ישראל ולא מכר החדר מ"מ הוי חמצו של נכרי בבית ישראל ואינו עובר עליו. א"ת דמשום הכי צריך להקנות החדר כדי שלא יכשל באיסור חמץ. זה אינו כמ"ש הת"ה שם איהו גופא לבער חמץ קא מכוין מיכל קאכיל מיניה בתמיה. ואף שיש לחלק דדוקא בשעת הביעור שייך לומר האי טעמא אבל בכל ימי הפסח דאינו עסוק בביעורו אפשר דיכול לבא לידי איסור הואיל ולא בדילי אינשי מיניה. עדיין יקנה החמץ בכסף ולא אגב קרקע ויצניע המפתח כדי שלא יהא נכשל באיסור חמץ כמו שעושין בכלים

חמץ. אלא ודאי ש"מ שצריך דוק כסף ומשיכה דהיינו שימכור בכסף לכותי שחוץ לבית או אם לא ימשוך חוץ לבית צריך להקנות אג"ק ובשטר כמ"ש הב"ח דכסף לבד לא קני. אך צ"ע מ"ש מהר"מ מינץ שגם המיימוני סובר משיכה בכותי קונה והא ליתא. ואפשר שמהר"מ מינץ מפרש כן לדברי הרמב"ם בפ"א מהל' זכייה ומתנה. דגם לשון המיימוני אפשר ליישבו בדוחק. דדוקא במשיכה ולא בכסף אלא שאין עת להאריך. ומ"ש מכ"ת וז"ל ומ"ש מע"ל שמהרי"ו התיר למכור עובר עצמו לכשתלד ומהר"א כ"ץ התיר סמוך ללידה תלה מע"ל בוקי סריקי בהם. כי כל משא ומתן שלהם ליישב דברי הא"ז עכ"ל. בזה תלה מכ"ת בי בוקי סריקי דמי לא ידע שהם לא כתבו כן אליבא דנפשייהו רק אליבא דא"ז. ואדרבא תניא דמסייע לי וכן דקדקתי בלשוני שכתבתי ש אבל בקנין מעות בלא משיכה לא אישתמיט שום פוסק דיהא קונה לכתחלה רק הגהת אשר"י מא"ז בפרק הזהב וכל האחרונים דחאו דבריו עכ"ל באגרת הראשון. ואת"ל שאישתמיט ממני דעת שאר הפוסקים שסברי דמעות קונות בכותי כמ"ש מכ"ת לפי דעתו. מ"מ לא אישתמיט מחני דברי עצמי. מאחר שגם מהרי"ו ומהרא"כ סברי נמי הכי דמעות קונות כפי מה שהבין מכ"ת מדברי. אך זה אינו כאשר מוכח מדברי. פשיטא שמהרי"ו ומהרא"כ לא כתבו כן רק ליישב דברי הא"ז. ומה שתפס מכ"ת עלי במה שכתבתי מהרי"ו סימן ע' וליתא שם רק בסימן ס"ט אין למכ"ת בזה עלי תפיסה. מאחר שבסימן ע' הוא סיומא דמילתא דתשובה הקודמת בסימן ס"ט יעיין מר עליו ואין שטר מתקיים אלא בחותמיו ולכן כתבתי באשגרת לישן סי' ע'. אך מה שמכ"ת תמה עלי על מה שלא הרגשתי דהא מור"ם בתשובה הכריע בדיעבד כר"ת וכו'. בזה האמת עם מכ"ת שלא עיינתי בגוף התשובה של רמ"א להיות כי איננה בידי. גם תשובת מהרי"ל. וכן רמזתי בלשוני שכתבתי הביאו בטו"ז. ואח"כ אינה ה' לידי תשובת רמ"א וראיתי שכתבתי בהיפוך ממנו. כי הוא עיקר דיוקו שמשיכה קונה מלשון התוספות שכתבו הרוצה לחוש לדברי רש"י ולא כתבו בהחלט דרך חיוב. ואני כתבתי והוכחתי שגם דעת התוס' להחמיר כרש"י אף שכתבו הרוצה לחוש וכו'. מ"מ התוס' לא דחאו ראייתו של רש"י והתוספות עצמם כתבו כתירוצו של רש"י בפ' השוחט וכו'. ואילו ראיתי דברי רמ"א בתשובה הנ"ל אפשר שלא הייתי חולק עליו או לפחות הייתי מביאו במקום שדברי מתנגדים לדבריו. ומה שרצה מכ"ת להכריע מתשובת רמ"א שאין הפירוש של דיעבד כמו שמפרש מהר"ם מינץ. לא משמע כן מדבריו. ומ"ש מכ"ת ומאחר דהרב מהר"מ מינץ מסתפק בזה אי הוי דיעבד כמו שסיים בתשובה הנ"ל. ומור"ם ומ"ב כתבו בפשיטות כל חד לפי שיטתו דלא כוותיה לא שבקינן פשיטותייהו מפני ספיקות דר"מ מינץ גם זה לא שוה לי דאימא

דהיה נעלם מרמ"א ומ"ב הא דמהר"ם מינץ ואי הוו ידעו הוו מודו ליה כדאיתא במהרי"ק הביאו בש"ע ח"מ סי' כ"ה דיותר מסתבר לומר דנעלם מהם הא דמהר"מ מינץ יותר ממה שנאמר דנעלם מרמ"א דברי הש"ע ודברי עצמו. וכן יש להוכיח בודאי שנעלם מרמ"א דברי מהר"ם מינץ. והא ראיה שכל גדולי זמנו של ר"מ מינץ הביא רמ"א בהגהות לד' ש"ע והם הת"ה מהרי"ק מהרי"ו מהר"י ברין ר"י מינץ ולהגדול הזה מהר"מ מינץ לא הביא שום פעם. גם כי לא נתפרסם תשובת מהר"ם מינץ ע"י הדפוס רק בשנת שע"ז. וכמה שנים קודם זמן זה נתבקש הרב רמ"א ז"ל בישיבה של מעלה. הרי דלא שמע הרב רמ"א ז"ל דברי מהר"מ מינץ ואי הוי ידע הוי מודה ליה כדעת מהרי"ק. ומה שכתב מכ"ת שכל הנביאים מתנבאים כרש"י וכו' אני אומר אם כל הנביאים מתנבאים כרש"י שרוח שקר בפי כל הנביאים. כי תמיה לי שהרי האלפס הביא דברי ר' יוחנן ולא הביא דברי ר"ל ובכל מקום הלכה כרי"ף במקום דלא נחלקו עליו התוספות. הביאו מהר"מ מינץ בתשובה הנ"ל לדעת הרבה פוסקים סמ"ג וסמ"ק והרב האחרון מהר"י כ"ץ מקראקא פסק כן בהרבה מקומות. גם הח"מ פ"א מהלכות זכייה ומתנה פסק דלא כהרמב"ם. ומ"ש ב"י משם הרמב"ן דאמימר סובר אף משיכה קונה פירש כן אליביה דהרמב"ם וליה לא סבירא ליה הכי. ולא כמו שהבין מכ"ת בדברי הב"י אליביה דהרמב"ן רק הרמב"ן חידש כן לדעת הרמב"ם אבל הרמב"ן עצמו סובר כר"ת כמו שהביא המ"מ משמו. דאל"כ תמה על עצמך דדברי הרמב"ן יהיו סותרין וק"ל. גם מ"ש מע"כ כיוצא בזה אנו נוהגין להחמיר בכל הוראות איסור והיתר דמחמרינן לכתחלה כדעת האוסרין לצאת ידי דעתם. אבל בדיעבד אוקמינן אדינא דאורייתא כהכרעת הפוסקים עכ"ל אני אומר במחילה לכבוד תורתו. מכ"ת לא דק. דודאי אם עיקר הדין מסכים עם המתירין רק משום חומרא אנו נוהגין כדעת האוסרין על כן בדיעבד או שעת הדחק או הפסד מרובה מוקמינן אדינא שהרי מדינא מותר. משא"כ הכא דלא ידענא דינא כיצד אי כרש"י אי כר"ת היאך נימא דבדיעבד אוקמינן אדינא ולהתיר בכסף לחוד כרש"י דילמא עיקר דינא כר"ת להצריך דוקא משיכה. וכן להיפך אי בעית למימר דבדיעבד אוקמינן אדינא להתיר במשיכה דילמא דינא הוא לקנות דוקא בכסף אבל במשיכה אפילו דיעבד לא. וא"כ בזה ובכיוצא בזה ליכא למימר דבדיעבד אוקמינן אדינא. זהו הנ"ל להשיב על דברי מכ"ת ואחת שאלתי מאת הוד כת"ר שאל יהא נוח לכעוס. ואם יהא נוח לכעוס גם יהא נוח לרצות ויקבל האמת ממי שאמרו. כדין כל חכם המודה על האמת. ומה שכתב מכ"ת שאצלו טמונים וצפונים. דברים חשובים וספונים. חיבור אשר קרא ברכת הזבח. יבא נא קצת מדבריו אלי ואטעום בקצה המטה ויהי כדבש לפי. כי ספרי המיימוני יש תחת

ידי ובכן את והב בסופה. יזכה מכ"ת לבנים כאבימי ועיפה. ולבנין אמה פרופה. וחלקו מנה יפה במגילת עפה. וכסאו יהיה נכון כשחר מוצאו כימה ועיפה. כ"ד הכותב בלעגי שפה. ובידי הרפה. כ"ד אוהבו הנאמן בלב ובשפה. הצעיר שמואל סג"ל חונה פ"ק צעקין דארף. ויען כי אמרה תורה לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח וגו' יעיין בפירוש החזקוני ע"כ לעטר במילין לא אוכל להתאפק ואעלה את העולה על רוחי נשברה. איך שבעת הייתי בגליל גבירג ואזני שמעו מאחורי הפרגוד והיכל קדשו דמר עלי קול ענות קול גידופין. לא אאמין שיצאו דברים אלו מפה קדוש. והוא באשר מאז היה לי מקום ללון תלונות הרבה על החתן של האלוף כמר זנוויל קרונך ולא על מכ"ת היה תלונתי כי אם עליו. והלואי שהיה נותן למכ"ת ריצוי כסף כפי רבונו. אך פרנסי מדינה יצו העדוני על זה למגדר מילתא בשביל פעם אתרת. כי לא יניחו הפרנסים שישמט אחד מי שיהיה שכרות הרב ולהנאות לרב אחר. ושמעתי אומרים משמו דמר שאם מכ"ת צריך לפסוק הוראות ופסקים של מדינת באמבערג הרשות בידו לתת סמוכין לבני מדינת באמבערג ואם הדבר אמת היה נראה כאילו מכ"ת רוצה להבאישני בעיני יושבי ארצי וככה לא יעשה. אף אם השואל ע"ה כסתם מקשן והתרצן יותר חכם ממנו. אינו מן הראוי לרתכבד עצמו בקלון אחרים. ולכן לא כך היה המדה אף אם הייתי שואל כשאלת התם ששאל מה זאת בלא תכלית ונורה וכועל. ר"ל אם הייתי שואל בסתם מסופק אני בדבר זה ילמדנו רבינו אם הוא אסור או מותר אז היה מקום לדבריו. אך ת"ל באתי במשא ומתן בהלכה יהי כן שאין האמת אתי מכל מקום גם בדורות שלפנינו בשו"ת שלהם נמצא כזה. וכי מפני כך ובזה להשואל ברבים. הלא כבר כתב החכם מהר"ח ורידבורק טעם למה נקראו ת"ח ולא חכמים. כי כולם תלמידים זה לזה. כי כל החכמות יש להן סוף. ותורתינו הקדושה אין לה סוף וקץ ותכלית. לכן נקראים תלמידי חכמים. זה לומד מזה דבר וזה מזה. וכמאמר ר"א הרבה תורה למדתי מרבותי וכו' ומתלמידי יותר מכולם. ואם אין פיו ולבו שוין לי מה אעשה. כי כמה פעמים כתב מכ"ת והראה לי פנים מסבירות כאילו דברי ערבים עליו. ואם אין פיו ולבו שוין אין עלי אשם. כי אילו הייתי יודע שאין הדבר כן אז אשיב ידי ממנו ואלכה לי אל הגדולים אתרים לעת הצורך. אך הלא מכ"ת ביקש ממני לכתוב לו ולשאול ממנו ולהשיב לי ברצון. וא"כ אין מקום לתלונתו ולהתפארותו.
אך מן השמים ידינוני לכף זכות כאשר אני דן אותו לכף זכות ושלום:
גם זה שייך לדין בכור

שאלה לב

כתב הטור י"ד סימן ש"ך בשם הרמב"ם היה הכותי שותף וכו' היה לו באחד משניהם (פירוש בין באם בין בעובר) אבר אחד כגון יד או רגל רואין אותו כל שאלו יחתוך ויהיה בעל מום פוטר. ואם אפשר שיחתוך ולא יהיה בעל מום אינו פוטר. והקשה הב"י היכי משכחת לה דאם יחתוך אבר אחד ולא יהיה בעל מום. וי"ל דמשכחת לה כגון שהיה יתר אבר וכו'. והב"ח תירץ בע"א ע"ש. ול"נ דה"פ רואין כל שאילו יחתוך ויהיה בעל מום כלומר אם יחתוך אותו אבר שיש לו חלק בו ויהיה בעל מום דהיינו שיש לו חלק בעובר עצמו אז פוטר מבכורה. אבל אם יחתוך אותו אבר ולא יהיה בעל מום ר"ל שיש לו חלק באם ואם יחתוך אותו אבר שיש לו חלק בו דהיינו בהם אז לא הוי הבכור בעל מום אז אינו פוטר. אא"כ יש לו חלק בעובר עצמו או באם במקום שעושה אותה טרפה. וכעין זה הפלגת דברים כתב רמ"א בת"ח כלל ב' דין ד' וז"ל דאין להקל בזה אלא א"כ יש בו ששים. והקשה השואל דהא אין שייך ששים דמיירי ביבש. והשיב בתשובה סי' קל"ב שאלה ט' דר"ל אא"כ יש ששים בקדרה ושייך בו ששים. אבל כאן בחמת אינו ששים. וכעין זה איתא נמי בסוגיא דכתובות דף פ"א או שותות או לא נוטלות כתובה ומפרש רד"ק מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובה:

שאלה לג

ויען כי בסימנים הקודמים היה כל משאי ומתני בדין מכירת בכור בכסף או משיכה. גם דין זה למכירת חמץ בפסח מישך שייכי. כמו שהביא גם הגאון מהרש"ק לעיל בתשובתו. אכתוב בזה גם הנראה לפי עניות דעתי:

כתב הב"ח בא"ח סי' תמ"ח וז"ל ובמדינה זו שרוב משא ומתן הוא ביין שרף ואי אפשר להם למכרם לכותי מחוץ לבית בפרט למחזיקים באודנדא. יש להתיר בענין זה שימכור לכותי כל החמץ שבחדר. וגם החדר עצמו ימכור לכותי. אלא כיון דקי"ל דאין הכותי קונה קרקע אלא בשטר עם נתינת הכסף כדאיתא פ"ק דקידושין וטריחא מילתא לכתוב שטר. גם אולי יעלה על דעת הכותי להחזיק בחמץ שלא להחזירו כיון שהשטר בידו ואיכא הפסד מרובה צריך שיהא מתנה מתנה עם הכותי ושיאמר לו אני מקנה לך גם החדר בזה שאתה נותן לי הכסף. אע"פ שלא כתבתי לך שטר על מכירה זו. דאמירה זו מהני דקני לה. וכן משמע בח"מ ס"ס קצ"ד וכן פסק לשם בב"י. ויהא נזהר שיאמר כן בתחלת המקח. דאל"כ הוי אמירה זו פטומי מילי להרא"ש כמ"ש בח"מ סימן ר"ז. ומיהו צריך למסור לכותי גם המפתח. דאל"כ כיון דדעת ישראל לחזור ולקנות חמץ זה אחר

פסח הוי ליה כמשכיר ביתו וגמרו פיסוק הדמים בי"ג והמפתח ביד השוכר בליל י"ד דעל השוכר לבדוק לפר"י לעיל בסימן תל"ז. ולא דמי למי שקנה בא' מדרכי הקנאות ונשאר המפתח ביד המוכר. דבחמץ יש להחמיר ותו כיון שהמפתח ביד ישראל יכול לכנוס לחדר וליטול החמץ משם לא סמכא דעתיה דכותי דמכירה גמורה היא. אלא סובר דאינה מכירה אלא להסיר מעליו איסור חמץ. ועל כיוצא בזה כתב ר"י בשם בה"ג ובלבד שלא יערים וכו' עכ"ל הב"ח. וכ"כ הגאון מהרר"י בספר של"ה דף קמ"א וז"ל כשהייתי בח"ל בארץ רוסיא שאלתי לאותן היהודים הארנדרי שיש להם אוצרות חמץ חביות י"ש ומוכרים חותם לכותים קודם פסח איך נוהגים. והיו אומרים שכך נוהגים מקדמת דנא היו מוכרים לכותי כל החדר כולו ונותנין לכותי המפתח. ובזה הקילו הרבה שהוא חמץ שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה. לא מיבעיא כשהחדר סגור ומסוגר בבית ואין רשות להכותי לכנוס שם זהו פשיטא. אלא אפילו כשהכותי יש לו רשות לילך שם וליקח מה שירצה מ"מ במה קנה הכותי אלו החביות הנשארים ברשות ישראל אם לא בהגבהה כשמגביה הכותי כל חבית לשם קנייה כדין קניית מטלטלין ברשות השוכר אבל זה ח"א בחביות גדולות. ואם מכר לו החדר ואגבו כל מה שמונח בו אז הכותי צריך לקנות הקרקע. וכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות מכירה ופ"א מהלכות זכייה שהכותי אינו קונה מישראל אלא בשטר ואינו מקנה קרקע לישראל אלא בשטר. וכן מבואר בח"מ בש"ע סי' קצ"ד. ע"כ נהגתי שהארנדרי ימכרו החדר עם כל מה שבתוכו בפרוטה. ויתנו לו שטר מכירה. והשבתי אף כשהשטר מכירה הוא בלשוננו שכותב לו להכותי חדר פלוני מכור לך עם כל מה שבתוכו די בכך. ואם לא נעשה כך אזי הייתי נזהר שלה נהניתי מחמצם אחר פסח. וכגון דא צריך אני לאודועי להזהיר ע"ז. ואף שיש למצוא דרך שת"צ בשטר. דהיינו לפי מ"ש הב"י בסימן קצ"ד בענין ישראל הקונה מהכותי. שאם מתנה בפירוש הישראל הלוקח ואמר בכסף לבד הנני קונה שקונה. וכמו שהדין הוא בישראל הקונה מישראל כמבואר בח"מ סי' ק"ץ. א"כ נימא ג"כ בנדון דידן שקנה הכותי מישראל שיאמר הכותי הנני מהנה שיקנה לי הכסף לבד ואז יקנה לו הכסף בלא שטר. מ"מ צריך לאודועי להכותי ולהבינו הדבר היטיב דדי שיהא סמכא דעתו לקנות. אך אם הוא במקום שהמנהג בין הסוחרים להקנות במטלטלין במסירת המפתח שמוסרים לקונה די בזה. ואז א"צ למכור לו החדר. וצריך לידע בבירור שהמנהג כן ואז מועיל ונקנה החמץ להכותי וכמבואר בהג"ה רמ"א בח"מ סימן ר"א. אבל אסור לעשות שום תחבולה וערמה לגרום שלא יהא הכותי יוכל לילך להחדר וליקח כל אימת שרוצה ליקח ועד"ז נאמר ויראת מאלקיך עכ"ל באריכות:

אדון לפניהם מן הצד כתלמיד לפני רבותיו כי היה נ"ל שאין צריך שטר רק שמקנה לו הקרקע בכסף ובמסירת המפתח באופן שיוכל לילך לחדר כל אימת שירצה ומקני לו המטלטלין אג"ק. וראיה ממ"ש הב"י בי"ד סימן ש"ך וז"ל ואם אין רשות לכותי מקנה לו ישראל חדר בביתו והכותי נעול ויפתח דבהכי קני ליה לרשות כדאמרינן פרק הזורק. ואח"כ ימשוך הכותי הבהמה לאותו חדר עכ"ל. הרי דבהכי קני וא"כ ה"ה נמי בחמץ בפסח דגם לענין בכור הא קי"ל בכור בזמן הזה דאורייתא וחייבין עליו כרת. וא"כ ה"ה חמץ בפסח דחומר של זה יש בזה. וא"כ כמו דסגי בהכי לענין הקנאת בכור ה"ה דסגי נמי לענין חמץ בפסח ואין צריך לשטר. ולא צריך שטר רק כשישראל קונה קרקע מכותי כדאיתא בח"מ ריש סימן קצ"ד, ועיין בש"ע ח"מ סימן קצ"ט וסימן ר' משום דסתם כותי אנס הוא והישראל הקונה ממנו לא סמכא דעתיה בלא שטר. אבל כשהנכרי קונה מישראל סגי בקנין זה ע"י מסירת המפתח וינעול ויפתח, וכתנאי שכתב הגאון בעל של"ה והב"ח שיוכל הכותי לכנוס לחדר כל אימת שירצה דבהכי סמכא דעתיה דכותי. וכתב הב"י בי"ד סימן קל"ב אמ"ש הטור לפיכך ישראל וכו' כיצד יעשה יקח ממנו המעות שאין מעות קונות בכותי עד שימשוך וכו' כתב ע"ז הב"י כתבו התוספות שר"ת פסק כאמימר דמשיכה קונה בכותי ולא מעות והקשו דא"כ מאי קאמר רב שקול זוזי מינייהו דמה מועיל המעות שהיו נותנים תחילה מ"מ מיד שנגע בו הוא יין נסך ברשות ישראל וכו'. ואור"י שבשעת נתינת הדמים היו אומרים הכותים אנו מקנים לכם המעות מעכשיו והיין יהיה שלנו מעכשיו. והכותים היו מאמינים אותם בטוב ולא היו יראים פן יגזלום אף ע"פ שלא בא לידם עדיין עכ"ל, וא"כ בישראל הקונה מכותי ירא מגזילה לכך לא סמכא דעתיה במטלטלין עד שימשוך. ובקרקע בשטר. ואם כן הא דכתב הטור ח"מ וש"ע ס"ס קצ"ד במטלטלין קונה (ר"ל הישראל מכותי) בנתינת המעות ע"כ. צ"ל עם משיכה דאל"כ לא סמכא דעתיה דישראל, משא"כ אם כבר משך הישראל המטלטלים סמכא דעתיה שלא יקחם מביתו. וכ"כ הסמ"ע. ואע"ג דכתב הרמב"ם פ"א דזכייה הביאו הח"מ סימן קצ"ט דגם כותי הקונה קרקע מישראל צריך שטר כמו ישראל מכותי. נלע"ד לחלק דלא תקשה הלכתא אהדדי, דבח"מ סימן קצ"ד פסק הב"י כהרמב"ם דבין ישראל הקונה מכותי ובין כותי הקונה מישראל צריך שטר ולא סמכא דעתיה בלא שטר. ובי"ד בסימן ש"ך פסק דישראל מקנה לכותי החדר בביתו והכותי ינעול ויפתח ובהכי קני לרשותו כמש"ל בשמו. אלא ע"כ צריך לחלק דלענין מכירת בכור וכן לענין מכירת חמץ שאין עיקר המכירה קרקע רק עיקר המכירה היא המטלטלין אלא מפני שח"א לפעמים לקנות המטלטלין גם במשיכה עם הכסף. כמו בענין הבכור שקודם שיוציאה מבית

הישראל תלד בכור. וכן לענין חמץ שאי אפשר למשוך מביתו החביות גדולות לרשות הנכרי וצריך להקנות לו המטלטלין חג"ק במקום שהן. ובזה די במכירה שכתב כב"י בי"ד סימן ש"ך דבזה סמכא דעתיה דכותי מאחר שעיקר המכירה היא המטלטלין. רק שעכ"פ צריך שיוכל הכותי לבא לחדר מתי שירצה. ודי במה שינעול ויפתח. משא"כ במקום שעיקר המכירה היא הקרקע בזה צ"ל שטר עם הכסף בין בישראל מכותי בין כותי מישראל. וחילוק נכון הוא לפי ענ"ד. אמנם מ"ש בעל שני לוחות הברית אם הוא במקום שהמנהג בין הסוחרים וכו' די במסירת המפתח ואין צריך למכור לו החדר. תמיה לי טובא דממנהג הסוחרים אין להביא ראייה לענין מכירת דבר איסור דאם לא כן למה מצרכי התוספות ומהר"ם כסף ומשיכה לצאת ידי רש"י ור"ת יקנה כל דור ודור לפי מנהג התגרים, אלא ש"מ שאין הולכין לענין מכירת איסור של תורה אחר מנהג התגרים. רק לענין משא ומתן דעלמא. וכן משמע מלשון הרמב"ם פ"א דזכייה שכל דבר של ממון על פיהם דנין כמו שהארכתי לעיל בענין הבכור. והנראה לענ"ד כתבתי:

שאלה לד

נשאלתי אלמנה אחת עשירה שהקהל תובעים ממנה מעות אתרוג כפי הנהוג בכל גביות לדבר מצוה חצי לפי הממון וחצי לפי הנפשות. והיא אמרה שרצונה ליתן דבר מה כפי אשר ישר בעיניה לא כפי הערך והגלגולת. ואמרה טעם לדבר מאחר שאשה אינה חייבת באתרוג. ופסקתי שמחוייבת ליתן כפי מה שמגיע אליה על חלקה. אע"פ שפסק רמ"א בא"ח סי' תרנ"ח בשם מהרי"ל סי' יו"ד שאשה אינה חייבת ליתן למעות אתרוג הואיל ואינה חייבת בו עכ"ל. עיינתי בתשובת מהרי"ל ולא מצאתי דין זה שם אדרבה בסי' קי"ד כתב בהיפוך מזה שאם תרצה לברך שיכולין לעכב עליה עד שתתן לפי ממון. ונ"ל ראיה ברורה לדבריו ממה שכתב הלבוש א"ח סימן תקפ"ט והוא מדברי התוס' פ"ק דברכות ופ"ק דקידושין ובפרק המוצא תפילין ובפרק ראוהו ב"ד שהנשים יכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא מטעם שמכניסים עצמן לחיוב יכולין שפיר לברך אשר קדשנו. עיין שם בתוספות ותמצא יותר בבירור, א"כ ממש בנדון זה שהחזיקו במצות לולב ומברכין עליו אשר קדשנו ב"ו א"כ צריכין לעשות המצוה כתיקונה. וגבי אתרוג כתיב ולקחתם לכם שיהיה משלכם וא"כ צריכין לעשות המצוה כתיקונה וליתן כפי מה המגיע אליהם ואז שפיר יכולה לברך אשר קב"ו. ואם אינה רוצים ליתן מעות אתרוג מטעם שאינה חייבת בו א"כ ברכתה הוי ברכה לבטלה. וכ"כ מהרי"ל גבי תקיעת שופר וז"ל מאחר שהכניסו הנשים עצמן לחיוב תקיעת שופר ע"כ צריכין לעשות המצוה כתיקונה ויזהרו

שימהרו מלאכתן בבית כדי שיבואו לתקיעת שופר ולא יצטרכו להמתין להם עכ"ל, הרי שצריכין לעשות המצוה כתיקונה אפילו בתק"ש שהן עצמן אינם מברכין כ"ש בלולב שהן עצמן מברכין ואפשר שרמ"א הוציא הדין משם דאשה אינה צריכה ליתן וכו' הואיל ואינה חייבת בו ר"ל אם אין רצונה לברך אבל אם רצונה לברך חייבת ליתן. וא"כ המ"מ שרושם מהרי"ל סימן יוד ט"ס. וצ"ל קי"ד. כן נראה לי הצעיר שמואל סג"ל:

שאלה לה

אמר הצעיר שמואל יען כי ראיתי שגגה בפי כל ההמוניים. גם אפילו בני תורה מרגלא בפומייהו דאין מקדשין בשחרית בשבת על יין שרף. ואומרים הטעם שהוא זיעה בעלמא. ותמיה לי טובא כי לא ידעתי להם שום רמז וחשש איסור בדבר לגמרי, ואף אם יהיה זיעה בעלמא כדבריהם מה בכך, כדבעינן למימר לקמן בס"ד. כ"ש שאינו זיעה רק ממשות התבואה. ועיין באורך בתשובה למהר"מ טיקטין נדפסת באלפסי דף א' לסדר נשים לענין ביעור חמץ, שהוא גוף ממש ולא זיעה. ובתשובת משאת בנימן סי' נ"ח. ואי משום שאינו חמר מדינה. לא שייך רק לענין קידוש היום משא"כ קידושא רבא שאינו רק משום היכרא דאם לא יעשה רק ברכת המוציא לא יהיה היכר בין שבת לחול כדעת הרא"ש וכדאיתא בא"ח סימן רע"א. וא"כ לא נ"מ מידי אף אם אינו חמר מדינה. וגדולה מזו כתב רש"ל בתשובה שאפילו ברכת החזון מברכין על משקין היותר גרוע כגון קואש או בארשט. א"כ כ"ש קידושא רבא שמשום היכרא מקדשין עליו. ובפרט שהוא יותר הביב לשתות יין שרף אליבא ריקנא יותר משכר. דהא אפילו בשני מיני פירות וא' מהם משבעת המינים דאפסיק הלכתא כר"י דשבעת המינין עדיף. אבל אם אין ביניהם אחד משבעת המינים וברכותיהם שוות ד"ה חביב עדיף. וא"כ ה"ה הכא ביין שרף ושכר שברכותיהם שוות ששניהן ברכתן שהכל שצריך להקדים היין שרף שהוא חביב. ואף אם נניח שהוא זיעה בעלמא אין בכך כלום. ושמו מוכיח עליו דהא נהנה ממנו. ואדרבה אם מקדש על שכר ולא טעים ליה בצפרא אליבא ריקנא חושש אני לברכה לבטלה. דבשלמא אם מקדש על היין אע"ג דלא טעים ליה שפיר דחי מאחר דהחיוב הוא בכך. ודמי למי שאינו אוכל מצה דחייב לאכול כזית בלילה ראשונה אע"ג דלא טעים ליה ולא נהנה ממנו דמצות לאו ליהנות ניתנו. משא"כ במקום דמקדשין על משקין רק משום היכרא דמברך על החביב. ועוד מצאתי און לי בת"ה סימן ל"ב שכתב וז"ל דכל ברכת הנהנין תליא בחביבות דעל חביבות הנאתו הוא מברך ומשבח עכ"ל. ובר מן דין יש עילוי ליין שרף להקדימו לשכר. דפסק הלבוש שיש לברך שנ"ב על שתיית

יין שרף בתוך הסעודה. וכ"כ בברכת הנהנין של מהר"מ מארפטשיק וז"ל ראיתי מעשה מחכמים גדולים כששותין יין שרף בתוך הסעודה שמברכין עליו שהכל לפי שנחשב כדברים הבאים שלא מחמת הסעודה עכ"ל. וא"כ אם בלאו הכי צריך לברך עליו תוך הסעודה משום שנחשב כדברים הבאים שלא מחמת הסעודה. ואע"פ שכמעט יש לחוש לספק ברכה לבטלה לחשבו כדברים הבאים שלא מחמת הסעודה. וע"כ מה טוב במקום שאין יין לברך ולקדש על יין שרף. ואין צריך לברך עליו אח"כ תוך הסעודה. ובאמת לבי מגמגם אם צריך לברך על יין שרף תוך הסעודה בשבת. דודאי קסמיך לשתות יין שרף על מאכלים השמנים. ויש רוצים לתקן וטובלין פעם ראשון פת לחם ביין שרף ואח"כ שותין יין שרף כדין דברים הבאים ללפת בו את הפת שפטור מברכה. כדאיתא בא"ח סימן קע"ז. ולי נראה דלא תקנו בזה כלום דלא דמי להתם דאוכל הפרי ללפת בו את הפת דהוי הפת עיקר והפרי טפל ולכן אין מברך על הפרי. משא"כ גבי יין שרף היין שרף הוא עיקר. כי הדבר ידוע שאין כוונתו לאכול לחם כמו גבי מרקחת בסי' רי"ב. וגדולה מזו כתב רמ"א בתשובה סי' א' דאם אכל פת כדי למתק השתייה שאין צריך לברך עליו משום שהפת הוא טפל לשתייה. וא"כ כ"ש שהמעט פת שטובל בי"ש שהוא טפל לי"ש. ולכן היה נ"ל דבשבת עכ"פ אין צריך לברך על י"ש תוך הסעודה. דודאי הוי דעתו עליו. ולא הוי נמלך. ובחול אם היה מתחלה דעתו על כל מה שמביאין א"צ לברך עליו. ואם לא היה דעתו על כל מה שמביאין לפניו צריך לברך עליו. וא"כ אם מקדש עליו יוצא מידי ספק ברכה לבטלה כן נ"ל. ומטעם זה שהוא גוף החמץ ולא זיעה אסרתי לאחד חצי ככר גבינה ששפך לתוכו י"ש כדי שיהיה הגבינה חריף וחזק ולא מכר אותו קודם פסח. אע"פ שהגבינה כבר נעשה והועמד בקיבה. מ"מ האי י"ש נמי הוי לטעמא עביד כדי שיהא חזק ולא בטל. וכן מצאתי במרדכי פ"ק דע"ז וז"ל כתב ראבי"ה מעשה שהעמידו גבינה בחלא דשיכרא ואסר אותם זקני ראב"ן להשהותו בפסח. וכן מוכיח הסיגיא דחשיב כאיסורא בעיניה כיון דאוקמיה איסורא הוא עכ"ל. וכן הוא בטא"ח שם:

שאלה לו

נשאלתי החלב שנחלב ביום ראשון של שבועות אם מותר לאכלה בו ביום:

תשובה כתב בליקוטי מהרי"ל וז"ל מהרי"ל היה מורה היתר לאכול החלב שנחלבה ביום ראשון של שבועות או בשבת שלפניו ה' סיון על ידי כותי לאכלה בו ביום שני של שבועות. ואמר דהכי איתא בהג"ה אשר"י מספר אז"ג דאין לדמותה לביבצה. והטעם דיש היתר גבי חלב אמירת כותי משום צער ב"ח דבהמה לא אסח דעתיה מיניה. משא"כ

גבי ביצה עכ"ל. ולכאורה אין לו הבנה. דהא דומה לביצה כדאיתא ריש ביצה. ביצה שנולדה בזה מותרת בזה הביאה בא"ח סימן תקי"ג אם נולדה בי"ט ראשון מותרת בי"ט שני בב' י"ט של גליות:

וראיתי בתשובת מהרש"ל סי' ע"ה וז"ל באריכות, ובדרשות מהרי"ל כתב וז"ל מהרי"ל היה מורה היתר וכו עד משא"כ גבי ביצה. וכתב עליו מהרש"ל אכן בהגהת אשר"י בריש ביצה כתב לאיסור בשם א"ז. ועיינתי באז"ג והאריך לאיסור. ואולי ט"ס הוא. ובספר אחר מצא להיתר. סוף דבר פסק מהרי"ל להיתר משום טעם זה. ויפה כתב. ועוד אסייע לדבריו דאינו דומה לביצה שאינה עומדת בכל יום להוליד ביצה. משא"כ בעז ופרה שעומדת בכל יום לחלוב אותה ומשום צער ב"ח שרי נמי לומר לכותי לחלוב הבהמה בשבת. א"כ אין שם נולד כלל עליה לא בשבת ולא בי"ט. ומ"מ החלב שנחלב בשבת אסור לכ"ע משום משקין שזבו כמו שכתב הטור. וכן המנהג. אכן בי"ט אין להחמיר מאחר דשרי ביה אוכל נפש. ובה"ג דרב יהודאי גאון התיר אפילו לכתחלה סחיטה בי"ט. וכל חילי דמשתה באפייה ובישול. ונהי שהאחרונים אסרו ולא התירו אלא לחלוב לתוך הקדירה. ואשכול של ענבים לתוך הקערה. מ"מ במידי דאתי ממילא אין להחמיר בי"ט כמו בשבת. וא"כ האי חלב שחלבה כותי בי"ט שרי. אכן החלב שנחלב בשבת אסורה בי"ט שלאחריו וכאשר פסק באז"ג. ובזה ליתי ביה ספיקא. ומש"ה לא התיר מהרי"ל החלב שנחלב בשבת אלא ביום שני של י"ט ולא ביום ראשון אבל החלב שנחלב ביום ראשון התיר באותו יום גופא. דאין לומר אף החלב שנחלב ביום ראשון לא התיר אלא ביום שני. דא"כ הלא ביצה גופא שנולדה בראשון שרי בב'. ולמאי כתב שאינו דומה לביצה אלא כדפרישית עכ"ל רש"ל ז"ל. וכן הורה בספר שני לוחות הברית משמו וז"ל במסכת שבועות שלו דף ק"פ סוף ע"א הגאון מהרש"ל ז"ל התיר החלב שנחלב בי"ט א' של שבועות לאכלה באותו יום. ואם נחלבה בשבת שלפניו ה' סיון אין לאוכלה עד יום ב'. וכן הורה מהר"י מולין עכ"ל. כתב ג"כ בפשיטות שכך הורה מהר"י מולין ז"ל. אע"פ שבדברי מהר"י מולין ז"ל יש פנים לכאן ולכאן. גם הגאון מהרש"ל ז"ל כתב תדע מן הקשיא דאין לומר אף החלב שנחלב ביום ראשון לא התיר אלא ביום שני דא"כ הלא ביצה גופא וכו' ולמאי כתב שאינו דומה לביצה אלא כדפרישית עכ"ל. ולהיות כי אין הכרעת תלמיד כמוני מכרעת כ"ש לחלוק על הגדולים הנ"ל. אך יען כי ראיתי הגאון מהר"ם לובלין בתשובה סי' י"ז החמיר בדין זה. אמנם לא הביא הא דמהרי"ל. לכן אפשר לי לתלות באילן גדול מהר"מ מלובלין ז"ל שגם הוא ז"ל היה לומד כן בפירוש דברי מהרי"ל. גם לענ"ד נראה דאין צ"ל ט"ס ושבספר אחר מצאו. רק ה"פ. מהרי"ל ז"ל התיר

החלב שנחלב ביום א' של שבועות או שנחלבה בשבת שלפניו ה' סיון התיר שניהם לאכלה ביום ב'. ור"ל דבחדא מחתא נינהו דגם אותה שנחלבה בי"ט א' של שבועות לא התיר לאכלה רק ביום ב'. ואמר דהכי איתא בהג"ה באשר"י מס' א"ז דאין לדמותה לביצה. (דאע"ג דלכאורה קשיא הלא ממש דומה לביצה מ"מ אינו דומה לביצה כאשר נאמר) דגבי ביצה היינו טעמא דמותר ביום ב' מכח ממ"נ אי אתמול חול היום קודש ואי אתמול קודש היום חול. מ"מ שפיר דמי דחול לא בעי הכנה. אלא שעדיין יש חילוק דגבי ביצה הוי הכנה דממילא ובהכנה דממילא הוא דאמרי' סעודת חול לא בעי הכנה. משא"כ בהכנה דבידי אדם לא אמרי' סעודת חול לא בעי הכנה. וא"כ גבי חלב לא הוי הכנה דממילא. דאע"ג דהחלב הוי ממילא מ"מ אינה יוצאה ממילא כמו הביצה רק ע"י מעשה אדם שצריך לחלוב. וא"כ ליכא למימר דמותר ביום שני מכח ממ"נ. משום דאי אתמול קודש והיום חול הוי אסור משום הכנה וא"כ ליכא למילף מביצה. ועז"א דאין לדמותה לביצה. ור"ל דבאמת לא ילפינן מביצה משום דל"ד לביצה מטעמא דאמרן. רק טעמא אחרינא אית ביה. והטעם דיש היתר גבי חלב אמירת כותי משום צער ב"ח דבהמה. אלא שעדיין קשה נהי דמותר אמירת כותי משום צער ב"ח דבהמה מ"מ לא היה לאכלה אף ביום ב'. וע"כ אמר דמשום צער ב"ח דבהמה לא אסח דעתיה מינה. וא"כ אינה אסורה משום מוקצה דלא אסח דעתיה מינה. ומשום נולד ג"כ ליכא ביום ב'. ואי משום הכנה דלא הוי הכנה דממילא. דמשום צער ב"ח דבהמה מותר אמירת כותי וא"כ הוי ג"כ דינה כמו בהכנה דממילא. כנ"ל. אלא שהמעתיק קיצר בלשונו. ומ"ש דהכי איתא בהג"ה באשר"י כו' זהו ההג"ה שנדפסת בצידו. ולא בפי' איתמר בהג"ה זו אלא שכך משמע שכתב וחלב שנחלב בי"ט אפי' ממילא אסור בי"ט. היינו ר"ל אסור בו ביום משא"כ ביום ב' מותר. וא"כ אצ"ל שבס' אחר ממא להיתר. דההיתר שמצא בס' א"ז הוא על יום ב'. וגם הוא לא התיר רק ביום ב'. ומסתייע אני מתשו' הגאון מהר"ם מלובלין ז"ל. לולא זאת חלילה לי להרים ידי נגדם אפילו במקום שהם מקילין ואני מחמיר. וכן כמדומה לי שכך ראיתי באתרא דמורי בעל טו"ז ז"ל נוהגין היתר לאכלו ביום א'. אבל ברוב מקומית שראיתי מחמירין ואינם אוכלים רק הנחלב מעי"ט. לכך אם הייתי במקום שנוהגין בו היתר לא הייתי מוחה בידם מאחר שיש להם ע"מ שיסמכו וכבר הורה להם זקן. ובמקו' שנוהגים איסור אין אני מתירו משו' לא יהא אלא דברים המותרים וכו' וכ"ש כאן שאין ההית' פשוט בדברי מהרי"ל. וגם הגאון מהר"ם מלובלין מחמיר. הנלע"ד כתבתי. (שוב לאחר ימים רבים שכתבתי זאת מצאתי בתשו' מהר"ש בכרך נדפס בקרוב בס' חוט השני והאריך להחמיר):

שאלה לז

מעשה היה בא' המקומות שעברתי בהביאי חבורי נ"ש לבית הדפוס במקום שהיה שם זקן אחד מורה הוראה. היה כתוב בס"ת ה' ה' איש מלחמה. והראה לי הזקן תשובת מהר"ל בן חביב סימן א' דאם נכתב אזכרה אחת יתירה דאין לקדור האזכרות מן הס"ת רק לסלק היריעה. ול"נ דאין לסמוך על הוראה זו ופסקתי אני לקדור האזכרה שניה ע"פ מ"ש במסכת סופרים פרק ה' הכותב ב' שמות של קודש מקיים הראשון ומעכב את האחרון פי' קודר את האחרון עכ"ל. והטעם מבואר למבין דהשם הראשון כבר קדשו השם אבל השם השני המיותר לא קדשו השם ולכן מותר לקדרו. הרי ממש נדון שלפנינו שהיה כתוב ה' ה' איש מלחמה שהשני לא קדשו השם ולכן מותר לקדרו, וכיוצא בה כתב הב"י בשם הר"י אסכנדרני הביאו רמ"א בהגהותיו בי"ד סי' רע"ו בה"א של שם שכרעה נוגע לגגה מותר למחוק או לגרור הרגל והיינו נמי מטעם דלא קדשו השם. ואשתמיטתיה מיניה דהגאון מהר"ל חביב דברי מס' סופרים. ועוד עיקר ראייתו מתשובת הרא"ש הביאו רמ"א בהגהותיו בי"ד ריש סי' רע"א שכתב שיש לתקנו אם אפשר לו למחוק שלא יפגע בשם כי אין לו לחתוך בשם ולעשות נקבים ביריעה. ואין מזה ראייה כלל. ולפום חורפיה לא דק הגאון הנ"ל דהרא"ש לא איירי כלל מזה הענין רק לענין פ' פתוחה שעשאה סתומה או להיפך. ע"ז כתב דאם יוכל לחתוך מן היריעה שלא יפגע בשם שרי לחתוך אבל אם פוגע בשם אין לו לחתוך ולעשות נקבים ביריעה. והיינו הטעם דשם זה כדין נכתב וכבר קדשו השם רק שרוצה לסלק השם מפני ריוח הפרשה. ע"ז כתב הרא"ש למחוק השם פשיטא דאסור אלא אפי' לחתכו מן היריעה נמי אסור שלא לעשות נקבים ביריעה. אבל בסופר שטעה וכתב אזכרה אחת יתירה דלא קדשו השם יש לקדור השם ולא יביא כל היריעה לידי גניזה. ובזה מודה הרא"ש. ותדע דאל"כ קשיא על הרא"ש ג"כ מהא דמס' סופרים דודאי לא יחלוק הרא"ש על מס' סופרים. גם אם היה פליג הרא"ש על מס' סופרים היה מביאו. אלא ע"כ דלא איירי מזה הרא"ש כלל כמ"ש בפי' שכל משאו ומתנו על שם שנכתב בקדושה וכבר קדשו השם רק שרוצה לקדור אותו מן היריעה בשביל כדי ליתן ריוח לפ' פתוחה או סתומה. ע"ז כתב הרא"ש דאין לעשות נקבים ביריעה. אבל אם כתב ב' שמות ששם האחרון לא קדשו השם גם הרא"ש מודה לדברי מס' סופרים לעכב את האחרון ואין להקשות עליו דא"כ למה תלה הרא"ש הטעם דאין לעשות נקבים ביריעה והא אסור הוא בדין לקדרו משום שכבר קדשו השם והוי בכלל ונוקב שם ה' יומת. י"ל דז"א אלא אם קודר אותו מתוך הס"ת שלא לצורך. אבל הכא שמה שקודר את השם הזה הוא תיקון לכל היריעה

שלא תבא כל היריעה לידי גניזה שיש בו כמה אזכרות. ועוד נוכל לומר דאינו בכלל ונוקב שם ה' ח"ו אלא אם נוקב ח"ו תוך אותיות הוי"ה עצמה. אבל אם קודר כל השם מתוך הס"ת ואותיות ההוי"ה נשארים יחד ונשארים בקדושתן וגונזין אותן בקדושה. ובפרט שגניזת האזכרה האחת היא לתיקון כל היריעה שלא תבא לידי גניזה ה"א דשפיר דמי דאין בזה איסור. לכך כתב הרא"ש דמ"מ לא נכון לעשות נקבים ביריעה ופירוש משום זה אלי ואנוהו. וראייה לדברי שכ"כ מהר"מ מלובלין בתשובה סי' קי"ב דאם כתב הסופר אלהנו בלא יו"ד יש לסלק היריעה ולא לכתוב היו"ד בין השיטין או יש לגרור נ"ו מאלהנו נו ולכתוב במקומו ינ"ו. ואע"ג דהנטפלין להשם מאחריו אין נמחקין. מ"מ מאחר שהמחיקה היא צורך תיקון השם שפיר דמי ואין כאן איסור מחיקת השם עכ"ל. הרי שכל היכא שהמחיקה היא צורך תיקון אינו איסור. ואין להקשות דאין מזה ראייה דהתם לא הוי המחיקה רק בהנטפלין להשם מאחריו. משא"כ הכא דהוי קדירת כל השם ולא אסר הרא"ש רק משום שלא לעשות נקבים ביריעה. אף אני אומר התם הוי מחיקה ממש והכא קודר ועצם השם קיים. ולכן לא אסר רק משום שלא לעשות נקבים ביריעה. וכן ראיתי כמה סופרי זמנינו ששאלתי אותם איך נהגו אם אירע איזה קלקול בשם אם מסלקין כל היריעה וכו'. והשיבו לי שקודרים אותה הזכרה כגון אם עלה קרע בתוך אותיות הוי"ה קודרים אותה ומדבקים קלף אחר על הנקב וכותבין שם אזכרה אחרת. והאזכרה הנקדרת גונזין אותה בקדושה ומדבקין אותה בדפנות ארון הקודש. ואפשר שסמכו על זה שכתבתי שאין זה בכלל ונוקב שם ה' ח"ו מפני שהוא צורך תיקון. וגם אין הקדירה בעצם אותיות הוי"ה רק סביבותיהם. הנלע"ד כתבתי. נאם הצעיר שמואל סג"ל:

שאלה לח

טרם שאכתוב תשובה זו צריך אני למודעי גופא דעובדא כדי שידע המעיין מקורו מקום נובעו, והוא כי נהגו באשכנז שאין מוכרין סגן רק הוא חוזר חלילה מדי חדש בחדשו על כל בעלי בתים חדש אחר חדש. וכן כל ב"ב בחדשו קורא לס"ת הבעלי בתים זה אחר זה הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו. והיה בישוב אחד שני אחים יש להם יאר צייט במתנת יד דשבועות. אשר באשכנז מחשיבין היום ההוא לקרות לס"ת דוקא החשובים. והיו שם גם הנהו גיסי תרי זקנים וכדי שלא ידחה אחד מן הזמנים קראו לס"ת א' מן האחים שיש להם יאר צייט ואחד נדחה. ואותו הנדחה צעק שהוא יותר היוב מא' משני זקנים הללו. ודעתו לקרות לשני אחים יאר צייט ואחד מן הזקנים יהא נדחה ולא השגיחו עליו. והנה אירע פעם אחת שהיה א' מן האחים ש"ץ ביום ב' דשבועות. וכשאמר הבעל

סגן לקרות לס"ת א' מן הזקנים שתק ולא קראי ועלה הוא מעצמו לס"ת ובירך עליו. אז הלך הבעל הסגן מן הס"ת ואמר אם הש"ץ אינו רוצה לקרות לס"ת כפי רצונו מה לי פה. אז ענה אותו אח שהיה ש"ץ אם אני חטהתי לך הס"ת מה הטאת לך. הלא יש אלהים בישראל ואם עשיתי שלא כהוגן אקבל דיני. ובא הדבר לפני מורה שלהם ופסק עליו שיתן קנס. וגם שיקחו סגן ממנו. וגם שלא יעלה לס"ת ד' שבועות. אז בא אותו אח אלי וצווח כי כרוכיא. וזאת שהשבתי להמורה ההוא:

שלום וברכה. מאלהי המשדד מערכה וכו' לאהובי האלוף מהר"ר פלוני יצו ה' אתך את הברכה. ואחר פריסת השלום באתי בשורתיים להפצרת הר"ר אברהם ולאהבת מכ"ת. אף כי כתב מהרא"י ונמשכים אחריו כל האחרונים שאין דרכו להשיב לאחד מן הצדדים בדיני ממונות אם לא שנתקבל מב' צדדים או להרב שהוא דיין בדבר. מ"מ אחרי שדין זה אינו נוגע לדין מדיני ממונות. גם אין משאי ומתני עם א' מן הצדדים רק מדי דברי בו במכ"ת. ע"כ מנוקה אני מעון זה. גם חשתי לכבודו פן יהיה לבוז כי מעוף השמים יוליך את הקול. תמיה לי על מכ"ת על אשר פסק שר' אברהם לא יעלה לספר תורה ארבעה שבועות. גם שיעברו מעליו דרך עץ החיים ליקח סגן ממנו מפני שעלה מעצמו. הנה ידוע מנהג כל ישראל והוא מנהג תורה שהיאר צייט הוא חיוב לקרות בתורה. ועיין בלבוש אורח חיים סימן קל"ג ומנהג כזה פשיטא דמנהג הגון הוא ואין לשנות. וכבר כתב מהרי"ק שורש ט' לנדון דידיה דמאחר שכתוב בספר תניא מיקרי מנהג ותיקין. והוא הדין וכל שכן הכא שנמצא כתוב בספר. גם הוא מנהג בקרב כל ישראל מקום שלשון אשכנז נמצא בין היהודים מכל שכן שנקרא מנהג ותיקין ואין להקשות מהא דתנן בהניזקין כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל ואחריו תלמיד חכם הממונה על הצבור כו' א"כ ש"מ שזה דין המשנה להקדים הפרנסים. ויאר צייט אינו אלא מנהג. מ"מ מנהג כזה מבטל הלכה ודין התלמוד. כמו שהארכתי בחיבורי נ"ש סימן כ"ז דגם דין התלמוד אינו אלא מנהג. בזה אמרינן מנהג מבטל הלכה ודין התלמוד. ועוד שהמנהג זה נוגע ליקרא דשכבי ומזה לא דברו חכמי התלמוד. ועוד דדין התלמוד לקרוא הפרנסים הממונים על הציבור ואח"כ גבאים וכו' זה אינו נוהג ברוב מקומות בינינו האשכנזים שקונים המצות שקורין לס"ת למי שישר בעיניו. משא"כ המנהג שהיאר צייט הוא חיוב נוהג בכל מקום שלשון אשכנז בין היהודים. ואפשר שגם בשאר מקומות נוהגין מנהג זה. ואף באשכנז שנוהגין לקרוא לס"ת הפרנס תחלה וכו' אינו אלא בשבת ראשון לחודש ובשבת הבא קורין למי שלא עלה בשבת ראשון והפרנס הוא כאחד העם. וא"כ עכשיו אין עילוי להפרנסים והזקנים מחמת דין המשנה. ולהיאר צייט יש לו עילוי שהוא נוהג בכל

מקום כדאמרן. ופשיטא דבמילתא כי הא עביד אינש דינא לנפשיה דאין לך פסידא גדול מזה דהוא פסידא דלא הדר. וא"כ איך היה מחייבו מכ"ת בשביל דעביד דינא לנפשיה ועמד לקרות בתורה שלא מדעת בעל הסגן. ואם היה ממתין עד שקרא הסגן כרצונו ולא קרא אותו לספר תורה מה היה תועלתו אם היה בא אחר כן בקובלנות באשר כבר נד ולד ומעוות לא יוכל לתקון. ועוד נהי דאדם יכול למחול על כבודו. ואפילו ת"ח או נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול. אבל אין אדם יכול למחול על כבוד אחרים אפילו בפחות שבציבור כמ"ש מהר"ם מינץ סימן ו'. מכ"ש מי לא יחוש על כבוד אבותיו שוכני עפר. וכ"כ להדיא מהרא"י בפסקיו שלענין בושת שאין למחול אם נוגע לכבוד אבותיו. ועוד דנדון של מהרמ"א היה באחד שלא רצה לקרות הפרנס חודש מאחר שבשאר קהילות אינו מנהג. וגם שאר כל הפרנסים מחלו כל כבודם. ופסק דעל כבוד עצמם רשאין למחול אבל לא על כבוד אחרים. גם חיזק המנהג שנכון הוא לקרות הפ"ח אף על כי שבשאר קהילות אינו מנהג. א"כ מכ"ש שאין רשאי למחול על כבוד אבותיו, וגם הוא מנהג כל ישראל שהיאר צייט הוא חיוב. ועוד בר מן דין אף אם לא היה יאר צייט אם קראו לס"ת בשמו לראובן ועלה שמעון וקרא אין להענישו כדאיתא להדיא בתוספות פרק כיסוי הדם דף פ"ז וז"ל ואחד שעמד במקום חבירו לקרוא בתורה בלאו האי טעמא פטור ואפילו תפס מפקינן מיניה משום דכולם חייבין בקריאת התורה אפילו אם עלה במקום כהן פטור עכ"ל. א"כ מכ"ש דפטור אם עלה ישראל במקום ישראל אחר שלא היה סדרו של זה וכ"ש זה שעלה במקום שראוי לעלות שהוא חיוב יאר צייט כ"ש שבדין עשה מה שעשה. וא"כ מאד הפריז מכ"ת על המדה לגזול ממנו כל אותן ברכות התורה שמנע מכ"ת ממנו עד הנה ואדרבה שכנגדו שהוא הסגן היה ראוי לעונש זה מדה במדה. יען כי עזב ה' והלך מן הס"ת. ואם האדם חטא ס"ת מה חטאה למה בייש את הס"ת וקיים בעצמו ועוזבי ה' יכלו ח"ו. אך חלילה לי להטיל עונש על הבעל סגן גם כי אין הדבר מוטל עלי. אך מכ"ת קיים המקרא ועשית לו כאשר זמם וגומר וק"ל. או במקום דליכא לאישתלומי מהאי וכו' והאי דינא לאו דינא הוא. ואם לחשך אדם לומר מאחר שהוא באתרא חדתא דעדיין אין שם מנהג קבוע לא רצו לקבוע מנהג זה. על זה לו אשיב דלאו טענה היא זו דלאו כל כמיניהו לקבוע מנהג חדש או לעקר מנהג ישן שהוא נוהג במקום אחר. בפרט מנהג הגון כזה שהוא כהלכה. אם לא מדעת כולם בהסכמת חבר עיר. ולא כפי רצון איזה יחיד לפי שעה רק שהסכימו על כך הרב והקהל. כדאיתא במרדכי והוא מבואר בכמה מקומות בפוסקים. ואף אם יש בידם לשנות להבא מ"מ כל זמן שלא שינו את המנהג אין לענוש לזה שקיים המנהג הישן שנוהגין בכל מקום. ולבי אומר

לי שאפילו ביד הקהל והרב אין כח לבטלו מאחר שנוגע לכבוד שוכני עפר. ואם יאמר מכ"ת שבדין עשה מאחר שגם אחיו של ר' אברהם עלה לתורה ואין הבעל סגן מחוייב לקרות שניהם. גם זה אינו דכתוב במנהגי מהררח"ט והוא מש"ת מהר"מ מינץ סימן פ' דמי שיש לו עשרה בנים וא' הניח בן א' חולקים הקדישים לפי הנפשות. כי מזלו של זה גורם שהניח בנים הרבה לומר אחריו קדיש. וה"ה לענין חיוב יאר צייט דין א' להם. וגם אין לחלק בין קדיש לקריאת ס"ת דמ"ש ואדרבא קריאת ס"ת עדיף מקדיש כידוע ממעשה דר"ע. מכל הלין נשמע שמה שעשה ר' אברהם כדין עשה. וכתב מהר"י קלון שורש י' דמי שטעה בפסקי הגאונים שלא שמע דבריהם וכשאמרו לו פסק הגאון ישרו בעיניו טועה בד"מ וחוזר ולא מיבעיא פסקי הגאונים אלא אפי' חכמי כל דור ודור עכ"ל. וע"כ יודה מכ"ת על האמת כדין כל חכם ויודה ולא יבוש דלא עדיף מכ"ת מרבא פרק התינוקת. וכן בעירובין פ' המוצא תפילין דף ק"ג הדר אוקים רבא וכו'. וכן בפרק במה בהמה דף ס"ג כי סליק רב דימי מנהרדעי שלח להו דברים שאמרתי לכם טעות הן בידי. וע"כ אל ימנע הטוב ממנו ולקרותו לס"ת. ואל יתרעם מכ"ת עלי כי לטובה כונתי. גם כי בא אלי בתרעומות כי הכרע הכרעתי אותו תחת בית דינו דמכ"ת ואני הייתי בעוכריו. כי תיכף באותו פעם אמר אלי שמכ"ת שונא אותו ומתיירא פן יקח נקמתו ממנו. ועכשיו בא אלי בתרעומות ואמר באשר יגורתי יבא לי ובתר דידי קא אזיל ואתי. ע"כ גליתי אוזן מכ"ת. ושלום מאהובי ד"ש הצעיר שמואל סג"ל:

וכן הניח לו העונש. אמנם לאחר זמן חזר ועמד על דבריו הראשונים וביקש לעשות סניגורין לדבריו בכמה דברי שטות ובורות. ועיקר יסודו שר' יעקב וגיסו הם זקנים ורוב בנין. ויאר צייט הוא מנהג גרוע ולא ידחה יאר צייט שהוא מנהג גרוע לדין תורה משנה דהניזקין אני אומר באמת אינו מנהג גרוע. ואותו הדיין כגבור עורך מלחמה בלא כלי זיין. לתלות דינו ברוב בנין. אין לו ענין. וזו לו מן התורה מנין. כמדומה שמדבר כסומא בארובה ואין לו עין. כי מנהג ותיקין הוא כאשר כתבתי. ומה שתלה טעמו ברוב בנין אין לו ענין כלל. ועיין בחבורי נ"ש סימן כ"ו בררתי באיזו ענין יש להלך אחר רוב בנין ורוב מנין. וכן הא דהניזקין כהן קורא ראשון אינו אלא מתיקון העולם. דאינו מדינא ממזר ת"ח קודם לכהן גדול ע"ה כמ"ש הב"י בא"ח בשם הרמב"ם. והא דקדיש של יאר צייט דינא הוא וכמ"ש ועיין בנ"ש סימן הנ"ל. ואחר כך כשבאתי אני למקום ההוא תקנתי להם מילתא דשוי לתרוייהו. שא' מן האחים יהיה חיוב. והב' יעלה למפטיר וקנבתי לו מה שיתן לצדקה עבור מפטיר ואין רשות ביד א' מן הקהל ליקח מפטיר ממנו ע"י שיעלה אותו בדמים. וה' יצילני משגיאות נאם הצעיר שמואל:

שאלה לט

עובדא בא לפני ב' פעמים והנחתי לברך חולה בב"ה פה ק"ק שטיינך. והחולה היה בישוב אחר מהלך שעה ויותר מכאן דהיינו מחוץ לתחום הרבה. ולא השגחתי עצמי במה שכתב בלקוטי מהרי"ל שאין לברך חולה במקום שאינו שם שמא כבר מת או הבריא. ותמכתי יתדותי על מה דאיתא במשנה פ' כל הגט המביא גט והניחו זקן או חולה נותנו לה בחזקת שהוא קיים בת ישראל הנשואה לכהן והלך בעלה למ"ה אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים. השולח חטאתו ממ"ה מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים עכ"ל. והשתא הדברים ק"ו ומה התם בשולח גט שמא כבר מת ונשאת יבמה לשוק בל"ח. וכן תרומה שהוא במיתה. וכן בשולח חטאתו ממ"ה שמא כבר מת ולמיתה אזלא והיה מביא חולין בעזרה אפילו הכי נותנין אותם בחזקת שהוא קיים. מכ"ש שאין כאן איסור כלל לברך החולה שהרי אין מברכים שום ברכה שהיה לנו לחוש לספק ברכה לבטלה. וא"כ למה לא נברך החולה במקום שאין החולה שם. ואין להשיב ממתניתין פרק הרואה השומע קול צווחה בעיר ואמר יהי רצון שלא יהא אלו בני ביתי. היתה אשתו מעוברת ואמר יהי רבון שתלד אשתי זכר הרי זה תפלת שוא. שאני התם דהתם הוי ודאי תפלת שוא. משא"כ הכא הוי ספק תפילת שוא וספק נפשות להקל. שמא עדיין חי ושמא נוכל להצילו על ידי תפלה. וגם אין לדחות ראייתי דלעיל מהא דאתמר עלה אמר רבה ל"ש אלא זקן שלא הגיע לגבורות. וחולה שרוב חולים לחיים. אבל גוסס שרוב גוססים למיתה לא. וא"כ ה"נ מסתמא לפעמים מברכין חולה סמוך לגסיסה. מ"מ אין לדחות דהתם הוי דאורייתא לאו או מיתה או כרת לכן אם הגיע לגבורות או גוסס אין נותנין אותו בחזקת שהוא קיים. משא"כ כאן שאין כאן בית מיחוש איסור כלל רק לחששת ספק תפלת שוא וספק נפשות להקל כדאמרן. ומכ"ש לתירוצא קמא דאיתותב רבה דאפילו זקן שהגיע לגבורות נמי נותנין אותו בחזקת שהוא קיים. וא"כ ה"ה אפילו לגוסס. וא"כ לפי זה אפי' גוסס שרוב גוססין למיתה שנותנין אותו בחזקת שהוא קיים ומכ"ש דמותר לברך חולה גוסס. וכ"ש חולה שאינו גוסס. ואף שאינני מחליט לברך חולה גוסס. מ"מ פשוט לברך חולה שאינו גוסס במקום שאין החולה שם. ומהרי"ל שכתב שאין לברך חולה במקום שאין החולה שם מטעם שמא הבריא או מת מסברא דנפשיה כתב כן. הנראה לע"ד כתבתי וה' יצילני משגיאות. נאם הצעיר שמואל סג"ל:

ואין להקשות דמהא דתרומה או בשולח חטאתו ממ"ה אין ראיה דהתם איירי בבריא ובבריא לא חיישינן למיתה כדאיתא ריש יומא. ולכן אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים וכן בשולח חטאתו וכו'. זה אינו דלמת פתאום לא חיישינן. אבל באריכות הזמן כגון

בת ישראל הנשואה לכהן שאוכלת בתרומה כל משך הזמן שהוא במ"ה ואפילו הכי לא חיישינן למיתה וכן משמע שם ברש"י ותוספות. ועוד מי לא איירי נמי הסיפא ומציעתא ג"כ בחולה. ואת"ל ממציעתא וסיפא אין ראיה. מ"מ ראיה גמורה מרישא דמתני'. ויהי דוד בכל דרכיו משכיל וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום:

שאלה מ

שלום טב לרב טב מרבון טב דמטוביה מטיב לדידיה ומטיב לאחריני עדני ועצני. יושב בשבת תחכמוני. האלוף המרומם ר"מ ור"ג נ"י ע"ה כבוד הרב מהור"ר שמואל סג"ל נר"ו. אשרי יולדתו והורו. לעד יזרח אורו. אותיותיו המסולאות בפז בדעת של תורה האירו על עבר פני. וצהבו פני. על אשר ראיתי למע"ל שכוונתו בכל לירד בעומקא של הלכה לישא וליתן בה אמת היא בפיו עד אשר מברר דבריו כשמלה. בשבע דרישות וחקירות היטב היטב ומהראוי היה לבוא באריכות ולהשיב למע"ל על כל פרט ופרט ולהשתעשע בהם באהבים כאמרם את והב בסופה. אכן אבוא בקצרה מחמת טרדות התלמידים ובני ישיבתי אלי יום יום ידרושון בגפ"ת ובחילוקים הנהוגים בהתחלת הזמן גרמא. בהכרח לבא בקצרה בכל מאי דאפשר. והנה תחלת דינו של אדם בדבר משא ומתן אשר שאל מע"ל כענין בדבר גביות שכירות ב"ה. אני תמה על מע"ל אשר תהה אקנקני באשר שכבר יצא הפס"ד לאור ע"פ סברת מע"ל. ורוב דברים אלו תלוים יותר במנהגים ושיקול הדעת כמבואר בפוסקים וביותר בת"ה סימן שמ"ב. ומע"ל לפי שכלו הזך המציא פסק על זה במגילה עפה לפעמים בראיות ולפעמים באומדנות. מה מצא מע"ל שוב בי שמשש את כלי בזה בדברים שאין להם עיקר ושורש בתלמוד ערוך. כי אם מה שנמצא במרדכי ובאחרונים בשם מהר"מ ז"ל. וסבור הייתי שלא להטפל בזה כלל להשיב דבר או חצי דבר. אמנם להוציאו חלק אי אפשר מאחר שמע"ל רצה לעמוד על דעתי בזה. אכן בקיצור מופלג כי האריכות בזה הוא למותר ואתחיל ואומר הדבר כדבר ברור כביעתא בכותחא. דמה שעמד מע"ל על דברי ת"ה שכתב בריש התשובה דדעת הר"א דאזלינן במסים אחר מנהג העיר אף שהוא נגד ההלכה במנהג קבוע וכו'. ובסוף התשובה הביא דברי מהר"מ אף אם עד עכשיו נהגו מאליהן שלא ליקח המס כו' יכולין מקצתן לומר וכו' והאריך מע"ל בזה. ודאי דברי מהר"מ איירי בדבר שאינו מנהג קבוע שמעולם לא נתאספו הציבור ועסקו בזה בדרך משא ומתן שיהיה מנהגם כך אלא שמאליהן נזדמן הדבר שלא להעריך ממעות אחרים. אבל כל היכא שנתאספו הציבור או ז' טובי העיר עם הרב ות"ח ועשו מנהג וגם נהגו כך ג' פעמים ודאי אין יחיד או אפילו

רבים יכולין לבטל עד שיתאספו שנית ויסכימו כולם לבטלו. ותדע דהא במרדכי גופא ריש פרק קמא דב"ב סי' תע"ד בשם מהר"מ כתב באם לתת מס מן הבתים וכו' דאם יש מנהג קבוע שלא לתת אין צריכין לתת. אף שע"פ הדין הכריע שם באם אין מנהג קבוע דצריך לתת מה שהוא לצורך בנין חומת העיר וכו' ע"ש ובהדיא כתב המרדכי בשם ר"ת פרק הגוזל בתרא סימן קע"ט וז"ל מה שרוצה ראובן לתקן לתת משל אחרים מעתה והלאה ושמעון מעכב הדין עם שמעון וכו' דהא דאמרינן ורשאין בני העיר וכו' ה"פ ורשאין בני העיר להסיע ולהפסיד ממון כו' והתנו ביניהם לדעת כולם שנתרצו בתחלת התקנה ועתה עובר עליו כו'. אבל להפקיע שלא מדעת בעלים אסור אם לא על ידי הפקר ב"ד וציבור עכ"ל. והרי זה מבואר דכל היכא שנעשה מתחלה תקנה ומנהג שיתנהגו במסים שוב אין שום אחד מהם יכול לשנות אם לא מדעת כולם. והוא שמה שנעשה בתחילה היה ע"פ הסכמת כל הציבור כל היכא דליכא חבר בעיר כמבואר בהני תרי טבחי. אבל כל שלא נשאו ונתנו והסכימו על זה רק מאליהם ודאי לא מיקרי מנהג. ומזה אייריי מהר"ם הנ"ל בסוף תשובת הת"ה. ואגב גררא אודיע למע"ל שלכאורה לדינא רבינו תם הנ"ל דהגוזל דפוטר ממון אחרים ומהר"ם רפ"ק דב"ב מחייב ליתן חלוקים זה על זה וכמ"ש מור"ם בהג"ה סי' קס"ג. וכ"כ בהדיא גם בס' גדולת מרדכי בב"ב ע"ש. וכתבתי זה להוציא מדעת בעל ש"ג רפ"ק דב"ב ובתשובת מהר"מ מינץ סימן א' שכתבו כאן דברים תמוהים. ונעלם מבעל ש"ג דברי המרדכי דב"ב בשם מהר"ם שפוסק להדיא לחיוב ליתן מממון אחרים והיא התשובה שהביא הת"ה בסוף דבריו שהביא מע"ל בתחילת דבריו דוק ותמצא. נחזור לדברינו דדברי הת"ה ברורים דכל שהסכימו תחילה בדרך משא ומתן ונהגו כך ג' פעמים פשיטא דלית דין ולית דיין דלא יוכל יחיד או רבים לשנות שום דבר מהנהגות שנהגו אחר ההסכמה. וכך פסק מהרש"ל בב"ק פרק הגוזל. והרב מהר"ר שלמה כהן בתשובותיו והרבה מהאחרונים. וראיתי בדברי מעלתו שמע"ל כופל ומשלש בדבריו ותולה דוקא שכתבו התקנות והסכמה בפנקס הקהל. ובאם לא נכתב התקנה אף שנהגו כן לא מיקרי מנהג. ולא ידעתי מה תלוי בכתיבה ותנא הכותב האומר קרי ליה כי מאחר שמודים כולם שנעשה בתחלה בהסכמה כדין אף שלא נכתב הן הן הדברים הנקנים באמירה ואנן דורשין ל' הדיוט אף שלא נכתב כאילו נכתב כמבואר בפ' המקבל ובטח"מ סי' מ"ב. וכבר כתב הת"ה שם דנוכל לברר המנהג בעד מפי עד ובפסולי עדות וכו'. ודבר זה פשוט הוא עד שלרוב פשיטות א"צ להאריך בראיות ע"ז. אעפ"כ מצאתי את שאהבה נפשי להדיא בתשובת ר' יוסף מטראני בחלק ח"מ סימן נ"ו שכתב להדיא לסתור טעם מי שאומר שהתקנה ומנהג אינו כלום מאחר שלא נמצא כתובה בפנקס

ובספר וכתב בפשיטות דאין בדבריו כלום והוא ברור. שוב ראיתי שכתוב בש"ג רפ"ק דב"ב וראיתי להעתיקו בכאן שמשם נתברר נ"ד וז"ל דין הג' עיר ישנה שיש בה מנהג קדום מרצון כולם שכופין זה את זה לקיים מנהגם. ואם היה אחד מהם רוצה לשנות המנהג או אפילו רבים רוצים כו' יכול היחיד לעכב עליהם ואין יכולים לכופו לשנות מנהגם במסים אלא מדעתו כו'. ובסוף דבריו מסיים ולפי דעתי דליכא דפליג בזה דבכל ענין אין יכולין לכוף לא את היחיד וכו' לשנות מנהגם הקודם ואפילו שלא הוברר שיהא הפסד ממון לזה היחיד כו' ע"ש. וכבר נתבאר מדברי ת"ה ומהרש"ל דג' פעמים אחר הסכמה מיקרי חזקה ושוב אין אחד מהם יכול לשנות מנהגם אף שלא נכתב בפנקס. וא"כ יצא הדבר לאורה בנ"ד דאם היתה ההנהגה קדומה במוסכם הציבור ליתן ח' ר"ט על אופנים המבוארים בשאלה ונהגו כך ג"פ. וכן בהסכמה שנייה ושלישית בגביית ד' ר"ט דודאי אין שום אחד מהן יכול לשנות. ואם לא יוכל להתברר אלא מעצמן שלא בדרך הסכמה ומשא ומתן נהגו כן הדין עם מע"ל. אכן הוא רחוק בעיני שכמה שנים היה להם כל כך גביות שלא בהסכמה וברצון. והדבר תלוי בקולר צווארו דמר ובודאי לא יאונה וגו' ואין דבר שאינו מתוקן יוצא מתחת ידו. ודי בזה:

שאלה מא

מי שהוא איטר יד ואין לו תפילין ורצה להניח תפילין של מי שאינו איטר יד שצריך להסיר הרצועה להוציאה לחוץ מהמעברתא ולהשימה בצד השני. אי שרי לברך עליהן מאחר שהיו"ד אינה עומדת כתיקונה שצריכה להיות עומדת כנגד הלב ועכשיו הוא מהופכת מכנגד הלב. או אם צריך לתקן היו"ד תחלה:

תשובה נ"ל דאין להקפיד. וראיה ממ"ש בת"ה סי' מ"ט דבני ריינים ואגפיהן נוהגין בתפילין של יד לתקן אותה בקשר שלה כשמניחין אותה בזרוע המעברתא שבה הרצועה עוברת מונחת לצד הכתף והקציצה לצד היד. ובני אוסטרייך נוהגין לתקן איפכא שהקציצה מונחת לצד הכתף והמעברתא לצד היד. ואם אלו היו רוצים לשנות תפילין של אלו בקשר עד שתהפך להם הקציצה כמנהגם אי שרי למיעבד הכי. וכתב דאין קפידא בדבר כולי האי אע"ג דשמע דא' מן הגדולים הקפיד בדבר ונתן טעם משום דצריך להניח הפרשיות תוך הבית בתפילין ש"י בענין זה שתהא תחלת הפ' פונה כנגד הלב כשהן מונחין בזרוע. וי"א שתחלה פתיחת הפ' כלפי היד. והטעם משום דתפילין נגללין מסופן לתחלתן וצריכין שתהא תחלת הפ' מונחין נגד הלב או י"א כנגד הקורא וא"כ צריכין בני ריינים להניח הפ' בבית ש"י בענין אחר ממה שמניחין בני אוסטרייך ואעפ"כ

כתב דאין להקפיד. וכתב דאפילו את"ל שמעכבים בתפילין ש"ר. שאני התם דקאמר תלמודא בהדיא דצריך להניחן כסדר כנגד הקורא שבש"ר דרשינן וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך אבל בש"י כתיב לך לאות ולא לאחרים לאות ולכן אין קפידא. דלענין קריאה שייך להקפיד שיהיו כסדר נגד הקורא. אבל בשימה שכנגד הלב לא שייך להקפיד בפתיחת הפ' שהלב אינו קורא בראייה ובפתיחתה אלא בהבנה דידיה ופתוח ונגלל הכל א' עכ"ל. ה"נ אם באנו לדקדק כמו כן היה אסור לאיטר יד להניח תפילין של איש אחר וכן להיפך. כי התפילין של כל אדם נגללין נגד הלב. וא"כ אם איטר מניחן ביד ימין א"כ תחלת גלילת הפ' היא פונה לצד חוץ של אדם לצד ימין וכן להיפוך. ומימי לא שמעתי מי שהקפיד על כך. אלא ע"כ שסומכין על דעת הת"ה. מכ"ש שאין להקפיד על היו"ד אם הוא אינה עומדת כננד הלב. הנראה לענ"ד כתבתי נאם הצעיר שמואל סג"ל:

שאלה מב

[אמר העורך, בדפוס אחד נקרא שאלה מא]

מע"ל בדק לן בלישנא בחוטי הלשון באם צריך לנקרם. ובאם שיש מנהג היפוך מזה אם יש לבטלו. לא ידעתי ולא שמעתי מה שייך להסתפק במה שהוא גמרא ערוכה בפרק גיד הנשה דף צ"ג ע"א דידא ודלועא משום דמא. ואמרינן פרק הזרוע דף קל"ג ע"א חוטין שבלחי אסורין וכל כהן וכו'. וכתב הר"ן בשם הראב"ד ורשב"א דחוטי הלשון הן בכלל דלועא. וכ"כ הטור וש"ע ריש סימן ס"ד בי"ד. וא"כ במקום איסורא מי אמרינן מנהגא. אף דמהרי"ק שורש ט' כתב לסמוך אמנהגא אפילו במקום איסור נגד ההלכה. ומביא ראייה מפרק הקומץ ע"ש. כבר הארכתי בתשובה אחרת דאין דבריו נראין לי. דודאי בכל מקום שיש ב' דעות חלוקות בגמרא כגון במזוזה אם כותבין אותה פ' סתומות וכתב פתוחות אז שפיר פרכינן כיון דמנהג בסתומות ש"מ דהלכתא כמאן דס"ל בסתומות והיאך פסק רב כרשב"א דס"ל בפתוחות. אבל אם בודאי המנהג אין לו שום סמך לאיזה תנא או אמורא או ברייתא ואדרבא הוא נגד סתם משנה או תלמוד ודאי לא אזלינן בתר מנהגא וזה ברור. וכך מבואר בשאלות תשובות הרא"ש שהביא מע"ל. ובקהלתינו ובכל מדינת כולין וליטא מנקרים אותם בלי פוצה פה. והני נשי דידן מנקרין אותם. ובכאן ק"ק פיורדא חקרתי והשיבו שמעולם לא מוכרין לשון שלם כי אם הקצב חותך אותו לחתיכות קטנות ומוכר אותם במשקל וחותך כל החוטים. ומזה אפשר דנמשך גם הטעות במדינתכם ששכחו דין ניקור הלשון. דהא מסקינן בפרק הזרוע שם ולא היא כו' אי לקדירה אי דמחתך ומלח להו מידב דייב עד כאן לשונו. אבל כשקונין לשון שלם

ודאי מנקרין להחוטין. וכן עמא דבר כאן ק"ק פיורדא בפשיטות. ומע"ל טול מקל והך על קדקוד מאן שממאן ומסרב לשמוע דברי אלהים חיים. ויישר כחך שלא לתת מקום למנהגים גרועים:

שאלה מג - א

[אמר העורך, בדפוס אחד נקרא שאלה מב]
מע"ל התרעם על מחותני הגאון מהרש"ך על מ"ש בספרו בסימן ש"א סעיף ה' ויש מתירין וכו' אלו ראה מע"ל ספר הב"י בכל מה שכתב בזה פי' הר"ר שמשון והרא"ש והטור ושהרמב"ם חולק עליהם בפי' המשנה וכ' דהלכה ככל הב' משניות. לא היה למע"ל שום תרעומות על מחותני בזה כי דבריו מבוארים. וכ"כ מהרי"ס בס' ב"ח. גם רבו דמע"ל בס' טורי זהב כתב ממש כדברי מחותני. והן דברים ברורים. ואין ספק אצלי שלא עיין מע"ל בגוף הטור וב"י:

שאלה מג - ב

ועל דבר המענטלי של שעטנז שהתיר מע"ל לעשות ממנו פרוכת. אהו' אף שהרבה יש לפקפק על רבו דמע"ל שהחמיר בזה נגד דברי הגאונים משום פירוש הרמב"ם. דלא דמי כלל דהרמב"ם איירי במטפחות שאוחזים בהם ס"ת כשאוחזין אותו דאסור לאחוז ערום וא"כ לא יהיו כלאים. אבל המענטלי דמי לפרוכת דמי יכריח להשמש ליטול על הידים. ועוד ראיות אחרות יש להתיר. מ"מ כבר הורה זקן ואסר. והמענטלי כבר יש לו קדושת תשמיש כמו פרוכת במקום שפורסין על הספר תורה או תחתיו כדאיתא בגמרא. ודאי במקומותינו שאין מכסין התורה בפרוכת ומיקרי תשמיש דתשמיש היה נ"ל לאסור לעשות פרוכת מהמענטלי. ומה שצידד מע"ל להתיר משום הקדש טעות שרי ליה מאריה למע"ל. דאטו מי לא קדוש קדושת תשמיש כשלבש בו הס"ת מדאורייתא אלא דרבנן גזרו שמא יכרוך נימא כו'. ופסקו אחרונים שלא להשתמש בו לכתחלה דשמא יהנה מהן. וכי בשביל זה יפקע קדושת גוף ממנו משום טעותו. כיון דמדאורייתא כבר תפס הקדש לתשמיש ס"ת. והרי שנינו בתמורה דף כ"ז ע"ב האומר על בעל מום או בהמה טמאה הרי זה עולה לא אמר כלום ה"ז לעולה ימכר ויביא בדמיו עולה. ואמרינן בגמרא ל"ש אלא בעל מום דלא חזי אבל אם אמר על נקבה דחזיא לשלמים הרי זו עולה וכו'. וכ"ש כשאומר ה"ז למענטלי או מענטלי דחזי מדאורייתא לתשמיש קדושה זו או קדושה אחריתא דלא פקע קדושתה ממנה בהלביש בה כבר הס"ת וקנאו מדאורייתא

אף שאסור מדרבנן להשתמש אחר כך. ולולי גודל הטרדא שכתבתי בריש דברי הייתי מאריך בראיות חבילות ע"ז אלא שאין הזמן גרמא. נא אהובי כנפשי אל ירע בעיני מע"ל שלפעמים לא הסכימה דעתי עם מע"ל. כי אף שמע"ל אהוב לי. האמת אהוב לי ביותר ומיני ומיניה דמע"ל יתרווח שמעתתא ויתקלס עילאה. ומה מאד נפלאת אהבתו לי בהראות לי את רוב תפארת גדולתו. ושם מצאתי ענוותנותו. ודבריו דמע"ל ערבים לי. ובאם שיש למע"ל עוד משא ומתן בדבר זה יש עוד חזון למועד אי"ה להשיב למע"ל מפני הכבוד ולהודות על האמת. כי זה הוא חשקי ותפלתי שינחני בדרך אמת. ולכשאפנה אי"ה אכתוב למעלתו ג"כ כמה ספיקות שיש לי בתלמוד ובפוסקים טעוני י"ג גוילי. ובזה תפלה לאל חיי שיאריך חיים למע"ל וכסאו ירום ונשא. יברכך יאר ישא. וירבה גבולו בתלמידים כחשקו וכחשק אוהב נאמן הטרוד מאד אהרן שמואל בלא"א המנוח ר' ישראל ז"ל מווילנא חותם פה פיורדא עש"ק פ' כי אותך ראיתי צדיק לפני וגו' ישוע"ה יהי"ה לפ"ק:

שאלה מד

אמר שמואל הלוי. דברי שאלתי אשר שאלתי להרב הגאון מהר"ר שמואל קאיידינאוור הלא המה כתובים על ספר נחלת שבעה שלי, וגם סתירה לדברי הרוצה לסתור את דברי כולם תמצאם שם בסימן כ"ז. בענין ב"ה של באמבערג. ולכן לא חשתי על ההעתקה שלי להעתיקו בתוך כתבים אלו כי אפוכי מטרתא למה לי. אך חבל על דאבדין ולא משתכחין יען כי נאבד ממני. ועי"כ נשכח ממני רוב ראיותי משאלות האחרות אשר השיב לי הגאון עליהם כמבואר מתוך דבריו הנ"ל. לכן אשיב פה בקצרה על איזה פרטים אשר לא הזכרתים בחיבורי. גם כי לא היו כולם מענין ההוא. וגם על השאלות האחרות אשיב כאשר עם לבבי ויהיה בעזרי אלהי אבי. ללמוד תורה לשמה ולא לקנטר לאויבי או לאוהבי. ואהא מחובשי ב"ה שחרית וערבית תחלת דברי פיהו של הרב הנ"ל סותרין. שכתב וז"ל ומהראוי היה לבא באריכות ולהשיב למע"ל על כל פרט ופרט ולהשתעשע בהם באהבים כו'. נראה שאין דבריו אלו אלא מן השפה ולחוץ ואין פיו ולבו שוין. כי אח"כ תוך כדי דיבור כתב בהיפך וז"ל וסבור הייתי שלא לטפל בזה להשיב דבר או חצי דבר וכו'. מזה נראה שכל חשקו להשיב ולא להורות גם לא להודות על האמת. לא כאשר כתב בסוף האגרת לכן לא כן אנכי כי לא אוכל דבר לשלום ומתוך גנותי וכו' כי פי ולבי שוין. מ"ש הרב נר"ו ובנה כל יסודו שאם נתאספו הציבור או שבעה טובי העיר עם הרב ות"ח וכו' אין יחיד או רבים יכולין לבטלו עד שיתאספו שנית ויסכימו כולם

לבטלו. וכן החזיק הרב דבריו עוד באמצע כתבו וכתב שאפילו אם לא נכתבה התקנה בפנקס והביא ראייה לדבריו. ולבסוף תלה קולר בצווארי יען כי רחוק בעיניו שכמה שנים היה להם כל כך גביות שלא בהסכמה וכו'. מכל מקום חכם באחור ישבחנה. כי כתב ודאי לא יאונה וכו' ואין דבר שאינו מתוקן וכו'. איברא דכדברי הרב כן הוא ומי כמוהו מורה דודאי אם נעשה בהסכמה אין לבטלו רק אם יתאספו שנית וכו'. אכן גם זה לאו כללא הוא דאם ההסכמה נעשה בתחלה על תנאי שאין צריך אחר כך להתאסף שנית. כמו שכתב בת"ה סימן שמ"ב ובתשובת מהר"ם במיימון דהרבה פעמים עושין תקנה לזמן ואין בדעתם לקובעם לעולם. וא"כ אם נעשה מתחילה לזמן אין צריך אח"כ אסיפה שנית לבטל ההסכמה אאא מזו כתבו התוספות ריש ביצה דף ה' דאפילו חרמי ציבור שמשימין לזמן מכי עבר הזמן ממילא עבר ואין צריך היתר. וא"כ אם נאמר דבשעה שעשו התקנה היה כן מדעת כולם מאן יימר שהיה דעתם שיהיה מנהג קבוע לעולם. וכאשר מוכח ג"כ מתוך דבריהם שכל עיקר שנכנס מהר"א ז"ל בתקנה זו היה דעתו לשמים כדי שלא יתבטל התמיד. וא"כ אח"כ כשיצאו מחשש זה שעכשיו כולם עשירים ואין ביניהם עניים ויכולין לשאת אתם במס הזה הדין חוזר למקומו. ואף אם נכתבה התקנה בפנקס היינו יכולין לבטלה. הלא כתב הר"ן בתשובה סימן ע"ה שאין הולכין אחר לשון הכתוב רק אחר הכוונה. וכאן הטעם ידוע שלא התרצה מהר"א ז"ל ליתן כל הח' ר"ט השניים על הערך רק כדי שלא יתבטל התמיד. כי באותו פעם היו הרבה עניים ורוצים לעזוב הב"ה כמ"ש הכל בנ"ש שלי. וא"כ עכשיו שיצאו מחשש זה פשיטא שמהר"א ז"ל עצמו היה יכול לבטלו. וכ"ש שאין התקנה כתובה בספר שכל אחד לכבוד עצמו דורש. ואם נביא עדיפה מתוכה כל אחד יאמר שהמנהג מסכים עמו. ומה שכתב הרב נר"ו שמביאין עדיה מתוכה או עד מפי עד כבר כתבתי בזה כל הצורך בחיבורי נ"ש סימן כ"ז שזה אינו רק בחזקת היישוב נגד הנכרי הבא לגור. ומה שכתב הרב ברהיטא דלישנא ותנא קרי להכותב האומר. וכן מה שכתב הרב אף שלא נכתב הן הן הדברים הנקנין באמירה ואנן דורשין לשון הדיוט אף שלא נכתב כאילו נכתב כמבואר פרק המקבל עכ"ל. לא לחנם אמרו חז"ל חכמים הזהרו בדבריכם. כי גם זה אינו. דדוקא גבי שטר אמרינן דדורשין לשון הדיוט ואף אם לא נכתב כאילו נכתב מכל מקום עיקר הדבר נכתב. משא"כ הכא באלו התקנות לא נכתב שום דבר כלל. גם מ"ש הרב נר"ו אגב גררא שלכאורה לדינא ר"ת הנ"ל דהגוזל דפוטר מממון אחרים ומהר"ם דפרק קמא דב"ב מחייב ליתן חלוקים זה על זה וכמ"ש מור"ם בסימן קס"ג וכו' וכתב הרב וז"ל וכתבתי זה להוציא מדעת בעל שה"ג ריש פ"ק דב"ב ובתשובת מהר"ם מינץ

סימן א' שכתבו כאן דברים תמוהים וכו' איברא דחילוקו ותירוצו הראשון של מהר"מ דחוק הוא מאוד. אמנם חילוק השני דמחלק בין מהר"ם לר"ת נכון דהא דחייב מהר"ם ליתן משל אחרים היינו במעות שהלוה לו הלואה גמורה שיש לו רשות לעשות עם אותה הלואה כל צרכו אף למשתי ביה שיכרא והוי כשלו לגמרי ונעשה מטלטלין אבל בניו. אבל ר"ת איירי בפלגא מלוה ופלגא פקדון דלא הוי כשלו דלא מצי למשתי ביה שיכרא ולא נעשה מטלטלין אצל בניו ומש"ה אין צריך ליתן מזה עכ"ל. אכן האי דכתב דמצי למשתי ביה שיכרא שפת יתר הוא. ולעניות דעתי נראה לחלק דאם חייב הנה והנה ובכל שעה הגיע הזמן כדרך מי שיש עליו נושים אז מנכין לו מסכומו. משא"כ מי שיש לו מעות בידו בדרך משא ומתן שגם המלוה יש לו חלק בריוח והוא בידו לזמן קבוע חייב ליתן ממנו. וכן משמע שם בת"ה דפעם אחד כתב והסכים אם גובין לפי הממון אין חילוק בין ממון שלו לממון אחרים. ואח"כ כתב וז"ל כתוב בפסקי גדול אחד ישראל שהקיף מן הכותי בגד או תבואה לזמן אם בא המס קודם לזמן צריך לתת עכ"ל. מכאן משמע שאין מנכין לאדם מסכומו מה שהוא חייב לאחרים אם עדיין לא הגיע הזמן לפרוע ולא נהגו הכי בארצנו אלא מנכין לו מה שהוא חייב בין לחולים וכו' אף אם לא הגיע הזמן עכ"ל ת"ה. אלא ע"כ יש לחלק אם יש בידו ממון אחרים במשא ומתן או שחייב הנה והנה ובכל שעה הגיע הזמן שהנושה בא לקחת. וכ"כ בסוף התשובה בת"ה דאם חייב לקרובו או לאוהבו והדבר ידוע שלא יכריחוהו לפרוע כלל עד אשר יפרע הוא ברצונו ודאי כה"ג אין לנכות לו מסכומו עכ"ל ת"ה. הרי כעין מ"ש. וא"כ אין צריך לומר דפליג מור"ם על ר"ת. דכל מה דאפשר לקרב הדיעות שלא לעשותן חולקים אנו עושים כמ"ש הרב מ"ב סימן ז'. אמנם ודאי דעת רמ"א דחולקין. ומ"מ הסכים רמ"א לדעת סברא ראשונה. ומ"ש שהוא רחוק בעיניו שכמה שנים היה להם כל כך גביות שלא בהסכמה. אם בעיניו יפלא בעיני לא יפלא כי בתוונא דלבהון אנא יתיבנא. כמ"ש בנ"ש שלי בענין הש"ץ ששכרו אותו על שלשה שנים ועשו בכיון כדי להערים לקבוע אח"כ מנהג מזה וכה"ג טובא ידענא. ומ"ש הרב נר"ו בענין חוטי הלשון וכו' וכתב שלא ידע ולא שמע מה שייך להסתפק במה שהוא ש"ס ערוכה וכו'. הלא מעיד הוא בעצמו מה שהבאתי מתוך תשובת הרא"ש דהמנהג שאין לו סמך לאיזה תנא וכו' דלא אזלינן בתר מנהגא. ומה שהבאתי יותר ראיות נשכח ממני כי ההעתק נאבד ממני. ועיין בנ"ש שלי סימן כ"ז תמצא היכא שיש לילך אחר מנהגא או לא. לכן ודאי הדין עם הרב שאין לילך אחר מנהגים כאלו. ומה שהייתי מוכרח להיות מסתפק ושואל הוא כי נתעצמו מאוד ולא רצו ליקח החוטין כי אמרו שלא שמעו ולא ידעו מעולם מזה והייתי בעיניהם

כאילו אסרתי יונה. דבר זה הביאני לידי שאלה אולי יש היתר בזה שלא ידעתי. אמנם מה שרוצה הרב לתלות בטעות מחמת ששאל בקהלתו ק"ק פיורדא להקצבים ואמרו לו שמוכרין הלשון חתיכות עם הבשר. וכתב שאפשר שמזה נמשך הטעות במדינתי ודאי הוא להם למליץ יושר. אמנם לדעתי פשוט שהקצבים מיראת עונש כחשו לו ואמרו לו שמוכרין אותה עם הבשר חתיכות חתיכות וזה שקר מוחלט. ובכל יום בעיני יפלא יותר כי סבור הייתי שאין זה המכשול רק במדינתי ואח"כ כשעברתי דרך שאר מדינות להדפסה שם חקרתי ודרשתי בז' חקירות ודרישות ואפילו בקהלות אינם יודעים כלל להזהר מליקח חוטי הלשון כלל. והקצבים מכ"ש שאינם יודעים מאומה. ולכן לא ידעתי מה ללמד סניגוריא עליהם:

שאלה מה

ומ"ש וז"ל מע"ל התרעם על מחותני הגאון מהרש"ך על מ"ש בספרו בסי' ש"א. ומ"ש הרב וחולק על מהרי"ק שורש ט' דאין דבריו נראין. כבר ישבתי דבריו בחיבורי נ"ש בסימן הנ"ל בטוב טעם ודעת שדבריו נכונים ואמתיים כאמיתה של תורה ע"ש. גם הב"י בא"ח סי' קל"ה הביא דברי מהרי"ק אלו לפסק הלכה:

שאלה מו

ומ"ש על דבר המענטלי של שעטנז וכו'. אהו' אע"פ שהרבה יש לפקפק וכו'. השבתי אני לו וז"ל אהו' אל ירע בעיני דמר כי בזה אני עומד על דעתי. אמנם מ"ש מכ"ת על מורי שהחמיר נגד דברי הגאונים משום פי' הרמב"ם. תמיה לי עליה דמר נהי דאין לזוז מדברי הרא"ש משום כי' הרמב"ם. מ"מ היכא דיש ליישב דבחדא מחתא נינהו ולקרב הדיעות בכל מה דאפשר לומר דלא פליגי ניחא לן טפי מלומר כהן מחולקין. וכאן מורי בעו"ז יישב דברי אשיר"י דלא מיירי מזה. ולא ראה שום פוסק שחולק ואומר דהרמב"ם והאשיר"י חולקים בהחלט. א"כ מה לנו לצרה זו לומר דפליגי. אף שמכ"ת גילה בדעתו דלא מסתבר ליה טעמא דמורי ומכ"ת חביבים דבריו בעיניו כנתנו מסיני וכ"ש ככתובים בספר. אמנם לא כתב מכ"ת מאיזה טעם לא נראין לו דבריו. ונהי דהרא"ש דרכו לחלוק על הרמב"ם כמ"ש מהרי"ו סימן ע'. מ"מ מה טוב אם נוכל להשוות דעותיהן כמ"ש הרב משאת בנימן סי' ז' דיש להשוות דעות הפוסקי' ואפי' בדרך רחוקה ונפלאה רק שלא לעשותן חולקין. וכן מדרכי תמיד ת"ל אני מטריח להשוות דעותיהם בדרך נכון וקרוב לשמוע ולא בדרך רחוקה. ומ"ש מר דהמענטלי דמי לפרוכת דמי יכריח להשמש ליטול

על הידים במחילה מכבודו שהרי עינינו הרואות שאין השמש נזהר. ואם נפשך לומר דדבר שאינו מתכוין הוא ומותר לא אכניס עכשיו לפלפול זה. אך ראה נא מר בליקוטי מהרי"ל כשבא מהר"י סג"ל בבית כותי לא הקפיד וישב על כרים כו' דאיסור דרבנן היה ובלא מתכוין מותר. ושם כתב בהגהות בשם מהרי"ו דאסור לישב על הכרים בבית כותי ש"מ דאפילו בדרבנן אסור שלא במתכוין. וה"נ כאן במענטלי לא יהא אלא וילון שהוא רך דאסור ול"א דשלא במתכוין הוא. ומ"ש מכ"ת וכי משום זה יפקע קדושת גוף ממנו משום טעותו כיון דמדאירייתא כבר תפס הקדש וכו' והביא ראייה מש"ס דתמורה רגלה של זו עולה כו'. אומר אני משם ראיה שאף אני לא אמרתי שהוא הקדש טעות גמור דא"כ היה מותר אפילו להדיוט בלא שאלה. אבל אנא לא קאמינא שהוא הקדש טעות גמור רק אומדן דעתו דדעתו היה להקדישו עכ"פ אך זה שהקדישו למענטלי היה בטעות דאי הוי ידע שאסור מדרבנן להקדישו למענטלי לא היה מקדישו רק לפרוכת. וע"כ שרינן לעשות ממנו פרוכת אע"פ דמענטלי הוא תשמיש קדושה ופרוכת הוא תשמיש דתשמיש. ויעיין מר בהג"ה באשר"י רפ"ק דע"ז שסמכתי עליה תחילה. ומה שתמה מכ"ת דאין זה הקדש טעות מאחר שמדאורייתא שרי. וכי מפני טעותו יפקע קדושת גוף ממנו. אין זה תמיה שהרי ידוע בכל התלמוד שכל מה שגזרו חז"ל אפילו משום שבות העמידו חז"ל דבריהם אפילו במקום כרת כדאי' בפסחים פ"ח דף פ"ד. וכ"ש שהעמידו דבריהם במקום לאו. וכה"ג מצינו אפילו לענין חומר אשת איש דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ורבנן אפקעינהו לקידושין מיניה כדאיתא בפ' מי שאחזו דף ע"ג. אע"פ שאין מזה כ"כ ראייה דהתם תלה דעתו ברבנן כמו שפי' רשב"ם בפח"ה שאמר הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל שמתחילה תלה הקידושין בדת משה משא"כ כאן. מ"מ שפיר מפקינן קדושתו שמדאורייתא ממנו כדאי' בתוס' פ"ק דשבת דף ד' ד"ה קודם שיבא לידי איסור סקילה וז"ל וא"ת מאי בעיא היא זו אם התירו לרדותה פשיטא שלא ישמע לנו אם נאסור לו ותירץ ריב"א דאם לא התירו לא מיחייב סקילה כיון שמניח מלרדות ע"י מה שאנו אוסרין לו וכן בפסחים בס"פ האשה ערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת אלמא לא מיחייב כרת הואיל ורבנן הוא דאסרי ליה למיעבד פסח עכ"ל. וה"נ הכא לא הוי מועל בהקדש ופקע מיניה קדושתו שהיה עליו מדאורייתא ואינו מועל בהקדש הואיל ורבנן הוא דאסרי ליה. ומ"מ אין אני אומר שיוצא לחולין לגמרי מאחר שהיה דעתו להקדישו. אך למענטלי אינו קדוש הואיל ורבנן הוא דאסרי ליה. אבל מ"מ אמדינן דעתיה שאם היה יודע שרבנן הוא דאסרי ליה למענטלי היה מקדישו לפרוכת. ולכן אין אני אומר שימכרו ויקח בדמיו מלבוש אחר למענטלי כמו בההיא דתמורה כי אינו דמי אלא כי עוכלא לדנא

לענין זה וק"ל. ואין להשיב עלי מהא דאיתא בת"ה סי' קפ"ו בטבח ששחט ומחמת רוב חידוד הסכין שחט המפרקת לשנים מיחייב שם השוחט בכיסוי הדם. ומפרש דהא דפי' רש"י שלא יעשה גיסטרא שא"צ לחתוך המפרקת לשנים פירושו א"צ אבל לא שאסור לחתוך המפרקת לשנים מ"ה לא עקרי' מצות כיסוי דאורייתא. התם ה"ט דנוכל לקיים שניהם וא"צ לעקור דבר מן התורה דנוכל לכסות כיון דמדאורייתא שחיטה גמורה היא רק שאנו מחמירין שלא לאכלו משום חומרא. משא"כ לעיל שהם שני הפכים בנושא א'. לכן אם העמידו חכמים דבריהם במקום כרת או לאו שהוא שני הפכים בנושא א' ולכן ע"כ אזלא לה הכרת או הלאו ואין הקב"ה מעניש עליהן מאחר שרבנן הוא דאסרי ליה:

שאלה מז

ואגב גררא אודיע למכ"ת דה"ה בשהייה כל דהו דמן התורה כשירה גמורה היא רק שאנו בדורות האחרונים מחמירין ואוסרין מ"מ חייב בכיסוי הדם כיון דמדאורייתא שחיטה מעליא היא. א"כ למה יהא עוקרין מצות כיסוי דם ממנה. וראייה לי מגמרא דחולין דף כ"ז ע"ב דרצה להוכיח בש"ס שחיטת עוף דאורייתא דקתני השוחט ונתנבלה בידו פטור מלכסות ואי אמרת אין שחיטה לעוף מן התורה נחירתו זו היא שחיטתו ליבעי כיסוי ע"כ. ש"מ אע"ג שאנו מחמירין לאסור עכשיו נחירה מ"מ הואיל ומדאירייתא נחירתו זו היא שחיטתו לא מפקעי' כיסוי דאורייתא. וה"נ ממש דכוותה וחד דינא וחד טעמא הוא בשחט המפרקת לשנים ובשהייה במיעוט כל דהו דמדאורייתא כשרה אלא שאנו מחמירין אין עוקרין מצות כיסוי דאורייתא:

שאלה מח

ועוד אחת אשאל אותה אבקש לדעת. כי תמיה לי על אנשי פולין שידוע לכולם שהיו נזהרים באכילת החלב שעל הכרס שאוכלים בני ריינ"ס משום דאסור לבני פולין באיסור כרת. ובתרבא דתותי מתני לא חלי ולא מרגישים ואוכלים אותו דגם שם הוא באיסור כרת לבני פולין משום דסברי שאינו חיפוי בשר כתירוצו של אביי בגיד הנשה דף צ"ג בהמה בחייה פרוקי מיפרקא ואולי שלא נתפשט איסור זה בכל מדינת פולין. וכמ"ש רמ"א בי"ד סימן ס"ד ויש מתירין וכו' וכן המנהג באשכנז ובעירנו עכ"ל. ואולי גם בשאר קהלות פולין היו נוהגים כמנהג קראקא. אבל בקהלתינו ק"ק מעזריטש נוהגין איסור ואין ספק שאין להם מנהג לעצמם. ובלי ספק שכך הוא המנהג במדינת פולין גדול. ואפשר שסוברים כרש"י ואשר"י דחשיב חיפוי בשר גמור. גם עיקר החלב מונח תותי

מתני הנשאר בחלק האחוריים אלא שבני פולין אין אוסרין רק מצד החומרא ולא מדינא. ולכן שרי להו למיכל באשכנז בלי ניקור כמ"ש מהרא"י בהגהה באו"ה שער מ"ח בשם המרדכי שאין אנו בקיאים האידנא בחומרי המקום שהלך לשם ושיצא משם. ומטעם זה התיר מהרי"ל לבחורים נכריים לאכול מענצ"ר בדיקה וכו' ע"ש. אלא שלא משמע כן מלשון רמ"א שכתב ויש מתירין משום דמחשב וכו' משמע להאוסרין הוי טעמא משום דלא הוי חיפוי:

שאלה מט

בש"ע י"ד סימן נ"ז סעיף כ"א אסור למכור דרוסה או ספק דרוסה לא"י שמא יחזור וימכרנה לישראל ע"כ. וקשיא דבסמוך כתב בהג"ה וכן אפילו ספק טריפות וכו' ולא חיישינן שמא יחזור וימכרנו לישראל הואיל ויש מכשירין עכ"ל. ש"מ דמותר מכח ס"ס ספק טריפה ספק אינו טריפה ואת"ל טריפה שמא לא יחזור הכותי וימכרנו לישראל. והא ודאי בספק דרוסה נמי נימא הכי ספק דרוסה ספק אינה דרוסה ואת"ל דרוסה שמא לא יחזור וימכרנה לישראל, והאי ס"ס מעלייתא היא שיכול להתהפך וק"ל. ואפילו ודאי דרוסה נוכל לומר ס"ס זה דהרי לפי' מהרש"ך לדברי הפוסקים אם ראינו שדרסה אף אם לא ניכר מקום הדריסה מבחוץ מ"מ מיקרי ודאי דרוסה ש"מ שכל היכא שדרסה מיקרי ודאי דרוסה. ובסעיף ט"ו כתב דאפי' ודאי דרוסה יש לה היתר בבדיקה. ובסעיף י"ח כתב בהג"ה וכל מקום שהוא ודאי טריפה אע"פ שנשתהה י"ב חודש והוא חי אסור וכ"כ בת"ח כלל ע"ג. אלא ע"כ צ"ל תי' מהרש"ך דודאי טריפה לא מהני בדיקה. משא"כ ודאי דרוסה יש לה בדיקה משום דמתכשרא בבדיקה. וא"כ ש"מ אע"פ שמיקרי ודאי דרוסה לא הוי ודאי טריפה משום דבבדיקה מתכשרא. וא"כ ודאי דרוסה הוי ספק טריפה. וא"כ הוי נמי ס"ס ספק אי הוי טרפה בדריסה זו ספק אינה טריפה והוי ס"ם המתהפך. ולכאורה היה נראה לומר דהא דכתב בהג"ה וכן אפי' ספק טריפה ויש מכשירין וכו' מותר למכרו לכותים וכו'. מיירי דהיש מחמירין אינן אוסרין מצד הדין מספק טריפה. והיש מכשירין אינם חוששין לחומרא זו מש"ה מותר למכרו לכותים שהרי לדינא מותר לכ"ע. משא"כ הכא בדרוסה אי ס"ד שהוא חומרא מצד הדין לא שרי למכרו לכותים. וכן משמע מספר אפי רברבי וז"ל וכבר נתבאר לעיל סי' שע"ו דאין להשהות ספק טריפה י"ב חודש דלא ליתי לידי תקלה גם אין למכרו ספק שאינו ניכר. מיהו אם יש מתירין כגון דרוסת שאר חיות דשרי אף שנוהגין לאסרו מ"מ מותר למכרו לכותי עכ"ל. ש"מ שאינו מותר למכרו לכותי רק בכגון זה דריסת שאר חיות שאין איסור דריסתן מצד הדין רק מצד

המנהג משום גזירת חיות הדורסין לכן מותר למכרו לעכו"ם משא"כ בספק איסור מצד הדין כגון דרוסה או ספק דרוסה. מ"מ קשיא קושייתו דהוי ס"ס מעלייתא בודאי דרוסה וכ"ש בספק דרוסה. והיה נראה לומר דלא אזלינן בתר ס"ס היכא דאיכא לברר והכא איכא לברר ע"י שהייה י"ב חודש או על ידי בדיקה מדינא דגמרא. דכה"ג כתב הט"ז ריש סימן ל"ט בענין להוציא כל הריאות אף שאין שום ריעותא כתב דס"ל בכה"ג דלא סמכינן ארובא במקום שנוכל לברר כמ"ש המרדכי ריש חולין בשם ר"י הלוי עכ"ל. וכן הוא בתוס' בחולין דף ג' גבי שחיטת כותי דאם הוא לפנינו דאפשר לברר צריך שיחתוך כזית בשר וכו'. וה"נ איכא לברר ע"י בדיקה או ע"י שהייה י"ב חודש ולכן לא סמכינן אס"ס. זה אינו דהא כתב מהרא"י סי' מ"ז דסמכינן אס"ס אפילו היכא שנוכל לברר. וכן כתב רמ"א סוף סי' ק"י דיש להתיר מכח ס"ס ואפי' בדיקה א"צ. וראיתי למהרש"ך בסימן קי"א בדיני ס"ס דין ל"ה כתב ג"כ במקום שיש ס"ס גמור אין צריך לבדוק כלל אע"פ שיש לברר ע"י בדיקה כגון וכו' וכן ס"ס בדרוסה וכל כיוצא בזה ויש חולקים ויש להחמיר היכא דאפשר ואין הפסד בדבר עכ"ל. והאי ויש חולקין הוא הרשב"א הביאו מהרש"ך בכלליו כלל ארוך ל"ה בשם הרשב"א בחידושיו פא"ט ע"ש והאי ויש להחמיר וכו' כתב מהרש"ך כמו פשרה. וכן מחלק אליביה דהרמ"א בסוף סימן נ"ג. ונ"ל לחלק דהרשב"א סובר בכה"ג דבמקום שיש לברר ע"י בדיקה לא סמכינן אס"ס היינו היכא שיכולין לברר לאלתר דשם הוי שפיר ברירה דאם מוציאין הריאה אז נראה תיכף אם יש בה ריעותא או לא ואז יוצאין תיכף מידי ספק דמה לנו לצרה זו להיות לבו של אדם נוקפו לכנוס לספק אם יכולין תיכף לברר ולהוציא מידי ספיקו. ואפשר דהת"ה לא פליג אהא דהרשב"א. דהת"ה שכתב דמתירין על ידי ס"ס אף על פי שיכול לברר בבדיקה היינו שאין יכולין לברר לאלתר כגון בתרנגולת טעינה ראשונה או בתרנגול י"ב חודש בזה סמכינן יותר על ס"ס מעל בדיקה הואיל ויכול לבא לידי שכחה מה שאין כן במקום שיכולין לברר לאלתר אין עושין ס"ס. ולפי מה שכתב מהרש"ך סימן נ"ג דבהפסד מרובה סמכינן אס"ס אם כן ה"ה בספק דרוסה וא"כ ש"מ דהיכא דאיכא הפסד קצת סמכינן אס"ס כדמשמע מלשון מהרש"ך דיש להחמיר אם אין הפסד בדבר הא יש הפסד אין להחמיר. וא"כ היה נראה במקום שמצוי שהדורסים נכנסין בין העופות ואי אפשר להמית כולם ולמכור לנכרים. גם להמתין בתרנגולת בין טעינה לטעינה ובתרנגול י"ב חדש איכא למיפק חורבא מיניה. א"כ יש לסמוך אס"ס במקום הפסד קצת. וכ"ש לפי מ"ש דאפשר דגם הרשב"א מודה דהא דכתב הרשב"א דלא סמכינן אס"ס היכא שיכולין לברר היינו לאלתר וכדעתו בהג"ה משא"כ הכא דאי אפשר לברר לאלתר סמכינן אס"ס וצ"ע למעשה. דבת"ה סימן קע"ח

כתב בדבר דאיכא פלוגתא דאמוראי או דרבוותאי אמרינן לענין מכירת כותי דמדרבנן הוא הלך אחר המיקל. דלא דמי ספיקא דפלוגתא לספיקא דגוף המעשה. וע"ש שהניח בצ"ע דלפעמים אפילו בדרבנן כגון פת של ישראל שאפאה כותי או שחט מעט ויבא דם לא אמרינן ספק כפיקא ולא שרינן לזבוני לכותי:

שאלה נ

וזאת שהשיב לי הגאון מהרש"ק וז"ל בקצרה עתה באתי להשיב למע"ל מפני הכבוד על דברים חדשים אשר מקרוב באו בכתב דמע"ל. אכן בקיצור מופלג ונמרץ כי כל מה שחידש מע"ל אומר אני יטול מע"ל מה שחידש כי בעיני הן דברי שגגה. אמנם דנתי את מע"ל לכף זכות כי הכל תלוי במה שאין ספר הב"י תחת יד מע"ל. ומע"ל שם לבו אל האחרונים ספר ט"ז וש"ך. ואני לא כן עמדי עיקר עסקי ת"ל בפוסקים ראשונים ובש"ס ועד שאנו מגרמי גרמי באחרונים ניכול בישרא אפתורא דדהבא בש"ס ובפוסקים רי"ף ורמב"ם ורא"ש שהם יתד שהכל תלוי בו. כי האחרונים מבלבלים הדעת והזכרון. כי ת"ל כל מה שהעלו על ספריהם על הרוב הדברים נכונים באו מבי' מ"ו ז"ל ומבית מדרשינו ומה שאינו ברור הוא מדעת האחרונים. ומי שהוא בבית מדרשינו אראה לו חבילות טעיות בכל דף מספריהם. ע"כ אין עסקי עמהם ת"ל ודי בזה. ע"כ יש למע"ל למכור ספריהם ולקנות ד' טורים עם הב"י. וכבר כתב הב"י ז"ל בתשובה לטא"ה שחיבר כי כל דיין שפוסק ואין ספרי הב"י לפניו בודאי ישגה בהוראות. מע"ל כתב ואגב אודיע למע"ל מ"ש בת"ה סי' קפ"ז בטבח ששחט במפרקת וכו' ונ"ל דה"ה שהייה כל דהו דחד דינא וחד טעמא הוא כו' עכ"ל. לא ידעתי מה מודיע לי מע"ל בזה הלא בהדיא מבואר בטור וש"ע סימן כ"ח סעיף כ' דלא כדעת מע"ל. וז"ל השוחט חיה וכו' מכסה בלא ברכה וכו' וה"ה לכל פסול שהוא מחמת ספק כגון וכו' ובהג"ה אבל וכו' כגון אם חתך כל המפרקת כו' עכ"ל. וא"כ ה"ה שהייה בעוף שהייה מועטת וכמ"ש סימן כ"ג ס"ב ובהג"ה שם א"כ הוי ג"כ ספיקא דאורייתא ואין צריך לברך על הכיסוי והוא ברור ופשוט. ול"ד למפרקת שהיא כשרה גמורה אפילו לדידן לכל הפוסקים אלא משום חומרא בעלמא וכמו שהעתיק מחותני בס' ש"ך סימן כ"ד ס"ק ה' וכי' והוא פשוט. ואפשר דנ"מ דאם שחט חיה ויודע ששהה בו בודאי פחות משחיטת ב' סימנים דהוי מחוייבים כיסוי מדאורייתא ואף בזה יש לדון. ומ"מ בעופות ליכא לספוקי וכמ"ש והוא ברור ודי בזה:

שאלה נא

מעלתו תמה על אנשי פולין בדבר תרבא דתותי מתני וכו' לא ידעתי בזה שינוי מנהגים במדינת פולין דאנן בתר בני אשכנז נגררים ואילו היה שינוי בזה בפולין גדול היה הרב הגדול רמ"י בלבוש מביאו כי היה רב מובהק בפוזנא. גם האחרונים היו מביאים בספריהם אילו ראו שינוי מנהג בזה ומע"ל שיודע בבירור שבפולין גדול היו איסרים החלב הנ"ל כמו חלב שעל הכסלים היה אסור גם למע"ל משום חומרי המקום שיצא משם אם לא שאין דעתו לחזור וכמ"ש בש"ע בי"ד בס"ס רי"ד ודלא כתירוץ התוס' בחולין דף י"ט ע"ב ד"ה ר' זירא וכו' אי נמי וכו' דלתירוץ זה כיון שהיה מבבל לבבל היה אסור אפילו באין דעתו לחזור ע"ש. ויותר נראה דגם לדעת האוסרים אינו אסור אלא משום קרומים וגוזרים משום חלבים גמורים אבל לא שיהא ממש חלב. וכן יש לדקדק מלשון הפוסקים שכתבו ויש נוהגים להפריד כו' ש"מ דאינו חיוב גמור וכן נ' רש"י וכן חיוורי דתותי מתני ממש אמרו בגמ' שהוא אסור. וכן הוא ל' הרמב"ם דאינו חייב כרת אלא שעל הכסלים לצד האחוריים ע"ש פ"ז מהמ"א. א"כ אף שנוהגין לגרר גם החלבים שתחת הקרום ממש הוא חומרא ואינו דומה לחלב שתחת הפריסה ודו"ק והוא ברור. ולעת אחר אבאר זה בארוכה בס"ד:

שאלה נב

מעלתו הקשה על הש"ע סעיף כ"א סימן נ"ז אסור למכור דרוסה או ספק דרוסה וכו' וקשה דבסמוך כתב וכן אפי' וכו' הואיל ויש מכשירין וכו' עכ"ל. והאריך מע"ל במליצות וייישובים ודבר שפתיים בזה אך למחסור. דאם כדעת מע"ל היאך יפסוק מהרא"י בת"ה סי' קע"ח נגד הגמ' ערוכה דפ' א"ט דף נ"ג ע"ב בההוא שרקפא דספק דרוסות דלא רצה שמואל לבדוק ופירש"י מטעם שעופות דקים ומרובים לא יכול וכו' א"נ זיהרי דנץ קליש ולא מנכר וחנקינהו ושדינהו בנהרא ופריך בגמרא ולזבנינהו לנכרים אתו לזבונהי לישראל עכ"ל. והלא איכא ס"ס וכמו שהקשה מע"ל והיאך יפסוק ת"ה נגד גמרא ערוכה והוא מ"ש המחבר או ספק דרוסה והוא נלמד מהגמרא הנ"ל וכמ"ש ב"י ותורת הבית הארוך. אלא מע"ל לא נחית לעיין במקור התשובה של בעל הת"ה הנ"ל שהביא ראיות דבספק פלוגתא דוקא אמרי' ס"ס אפי' בתנאים ואמוראים וכ"ש פוסקי' ושרי למכור אבל בכל ס"ס לא שרינן למכור אפילו בדבר שאיסורו מן השורש אינו אלא מדרבנן ע"ש. ובזה אין מקום לפלפוליה וחדודיה שכתב מע"ל. ובר מן דין דבספק דרוסה קי"ל כשמואל ומחמרינן אפי' בכמה ספיקות דדרוסה שכיח וכמ"ש התוס' פ"ד אחין דף

ל"א ובפא"ט דף מ"ג ע"ב ע"ש. ובזה מיושב קושיית הב"י שהקשה אהרמב"ם בסי' כ"ט שכתב שהחמירו בספק דרוסה יותר מבשאר ז' מיני טריפות והיינו בס"ס. וכך קבלתי ממ"ו ז"ל וכ"כ בס' ט"ז סי' כ"ט ע"ש. ומה שמע"ל הביא ראיה מדברי ש"ך ליתינהו להני כללי דכייל מחותני נר"ו וכבר יש לי י"ג גוילי בעניינים דס"ס אין כאן מקום בזה ודי בזה כעת. ובכן את והב בסופה אוהב נאמן בלב ושפה וה' יגדל כסאו ושלומו כחשקו וכחשק הטרוד אהרן שמואל מווילנא חותם פה פיורדא מחמת טרדות צבור העמוס עלי כעת להשקיט דברי ריבות בשעריהם לא אוכל להאריך. יום ו' סמוך לשבת שמות חיי"ם שמח"ה לפ"ק:

שאלה נג

אלו דברי הגאון הנ"ל בהשגתו עלי אמנם לא השבתי עליו יען כי אתן מקום להאמת במקום שהאמת אתו כגון בשרקפא דספק דרוסה. אבל מ"מ במקום שנראין דברי לא אניח מלהודיע התנצלותי והמעיין יבחר. כי מ"ש הגאון על מ"ש בטבח ששחט במפרקת וכו' ונ"ל דה"ה שהייה בכל דהו וכו' וכתב לא ידעתי מה מודיע לי מע"ל בזה הלא מבואר בהדיא בטור וש"ע סי' כ"ח סעיף כ' דלא כדעת מע"ל עד ול"ד למפרקת עכ"ל. אני אומר דדמי ממש למפרקת דשהייה בכל דהו נמי כשירה גמורה בין במיעוט קמא בין במיעוט בתרא בין באמצע. ואין אנו מטריפין מן הדין לא מדאורייתא ולא מדינא דגמרא רק באם שהה כדי שחיטה אחרת בין בהמה לבהמה וכו'. ושהייה במשהו אנו בדורות אחרונים אוסרים אותה. ואדרבה בשהייה מדינא דגמרא אין ספק שהוא כשר וחתך המפרקת לשנים אפשר שהוא טריפה מדינא דגמ' ואפילו הכי חייבים לכסות וכ"ש בשהה במשהו שחייב לכסות. ומ"ש הש"ע סימן כ"ח סעיף כ' השוחט חיה לא יכסה עד שיבדוק הריאה. ואם נמצאת ספק טריפה מכסה אותה בלא ברכה. וה"ה לכל פסול שהוא מחמת ספק וכו'. פירוש שהוא ספק טריפה מדינא דגמרא לאפוקי מה שהוא כשר מדינא דגמרא רק שאנו מחמירין ומטריפין אותו כגון שחט המפרקת שמדינא כשר אפילו מדינא דגמרא רק שאנו מחמירין בו חייבין לכסות ובברכה. ולזה כיון גם רמ"א שכתב אבל דבר שמדינא כשר וכו' ר"ל אפילו מדינא דגמרא. וא"כ ה"ה אם שהה במשהו דמדינא דגמרא בשהייה גמורה אפילו שהה בין בתחלה בין באמצע בין בסוף אינו טריפה רק כדי שהיית בהמה לבהמה וכו' רק שאנו בדורות האחרונים מחמירין לאסור שהייה כל דהו כדאיתא לעיל סי' כ' ולכן מיחייב לכסות בברכה ולא סגי לכסות בלא ברכה כמו במפרקת דחד דינא וחד טעמא הוא. ובזה אין לבעל דין לחלוק עלי שכתב דלא דמי למפרקת שהיא

כשרה גמורה אפילו לדידן לכל הפוסקים אינו אלא משום חומרא בעלמא. ואני אומר דדמי ממש למפרקת דשהייה בכל דהו נמי כשר מדאורייתא ומדינא דגמרא רק שאנו בדורות האחרונים אוסרין אותו מימות מהרי"ו ואילך. ואדרבה שהייה בכל שהו אין בו ספק כלל שהוא כשר משא"כ שחט במפרקת שאפשר שמדינא דגמרא טריפה כדאמרן. ומ"ש ואפשר דנ"מ אם שחט חיה וכו' גם זה לאו ראיה דכ"ש הוא ומה בשחט המפרקת דאכתי איכא לספוקי דילמא הפי' כרש"י שלא יחתוך המפרקת וכו' פירושו אין צריך אין רשאי לחתוך המפרקת לשנים ואעפ"כ חייב לכסות מכ"ש שהייה בכל דהו כמ"ש ומ"ש בחיה לא יכסה עד שיבדוק הריאה וכו' דה"ה אם נמצא ודאי טריפה מכסה נמי בלא ברכה דברכות אינן מעכבות. ומ"ש ספק טריפה וכו' משום דאמר אח"כ וה"ה לכל פסול וכו' דהוא איסורא דאורייתא דוקא בספק מכסין בלא ברכה אבל בודאי טריפה דאורייתא אפילו בלא ברכה אין מכסין מה שאין כן בבדיקת הריאה דאינה אלא דרבנן אפילו בודאי טריפה מכסין בלא ברכה מאחר שמדאורייתא כשרה גמורה היא ודו"ק. וראיותי הבאתי לעיל. ועוד נ"ל ראיה מגמרא דחולין דף נ' אינהו אכלי לדידן מסתם לא כתים וק"ל:

שאלה נד

ומ"ש הגאון בענין דרוסה שלא עיינתי בגוף התשובה בת"ה זה אינו. דהא גם הת"ה שרובה לחלוק דלא אמרינן ס"ס רק בספיקא דבפלוגתא ולא בספיקא דבגוף המעשה כגון בדרוסה שהוא ס"ס בגוף המעשה לא אמרינן ס"ס. והת"ה בעצמו הניחה בצ"ע והדין עמו. כי ודאי צריך עיון הלא מצינו ספק זינתה ספק לא זינתה ואת"ל זינתה ספק תחתיו ספק אינה תחתיו שהיא ספיקא דבגוף המעשה ואמרינן ס"ס. מ"מ חילוקי שחלקתי שיש חילוק בין אם יש לברד לאלתר או לא הוא נכון. ובזה לא פליג הת"ה על הרשב"א דבמקום שיש לברר לאלתר אין סומכין אס"ס. ובמקום שאין לברר לאלתר ויש לחוש שיבא לידי שכחה סמכינן אס"ס כמ"ש לעיל ואין בזה דבר שפתים אך למחסור כאשר חישב הרב נר"ו:

שאלה נה

נסתפקתי כמה פעמים בענין הפסד מרובה או הפסד מועט כמה הוא הפסד מרובה או הפסד מועט. וקצת לי ראייה ממשנה סוף פ' מקום שנהגו שמשם יש לדון כמה הוא הפסד מרובה או מועט. תרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה ואתמר עלה אמר רב

הונא לא שנו אלא תוך ג' למרדה דאכתי לא פרח צימרה מינה ואחר ג' לישיבתה דפסדי לה ביעי לגמרי. אבל לאחר ג' למרדה דפרח לה צימרה מינה ותוך ג' לישיבתה דאכתי לא פסדי ביעי לגמרי אסור. ר' אמי אמר אפילו תוך ג' לישיבתה מהדרינן במאי קא מיפלגי מר סבר (רב הונא) להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו. ומר סבר להפסד מועט נמי חששו. ופירש"י סיפא דקתני מחזירין בחולו של מועד קאמר משום דהפסד ביצים דדבר האבוד מותר. לא שנו דאף במועד מחזירין אלא תוך ג' למרדה שעדיין לא עברו ג' ימים שברחה מעליהם דאכתי לא פרח צימרה לא עבר חמימותה ממנה והיא נוחה להחזיר. ולאחר ג' לישיבתה שכבר ישבה עליהם ג' ימים קודם שעמדה מעליהם וכבר נשתנו הביצים ואם לא תחזיר הרי הם אבודים דאין ראויין לאכילה. אבל לאחר ג' למרדה שהוא קשה וטורח גדול להחזירה או אפילו תוך ג' למרדה אם תוך ג' עמדה מעליהם דאכתי לא פסדי ביעי שהרי ראויין לאכילה לא מהדרינן אפי' תוך ג' לישיבתה הואיל ונשתנו קצת ואין ראויין לכל אדם אלא למי שדעתו יפה עכ"ל. והביאו הב"י וכתב עליו וז"ל בא"ח סימן תקל"ו וכך הם דברי הרא"ש וכתב עוד ונראה דבהפסד מועט תוך ג' פליג ר' אמי. אבל בטירחא דבתר ג' למרדה לא פליג ארב הונא. וכתב ועוד יש פוסקים כרב הונא לחומרא. אבל למאי דפסק ר"ת וריב"א דאיסור מלאכה בח"ה דרבנן א"כ אזלינן ביה לקולא עכ"ל. וכתב הטור דרב אלפס ס"ל כרב הונא דלהפסד מרובה חששו דוקא ולהפסד מועט לא חששו משום דס"ל לרי"ף מלאכת ח"ה מדאורייתא אבל לר"ת שהוא מדרבנן אפילו לא ישבה עליהם ג' ימים אם הוא תוך ג' ימים לברחותה מחזירין אותה עכ"ל הטור. אלא שכתב עליו הב"י דלא ידע מנין לו שהרי"ף סובר מלאכת ח"ה דאורייתא. והנה עכ"פ נלמוד מינה דלמ"ד מלאכת ח"ה דרבנן חששו אפילו להפסד מועט והוי נמי דבר האבוד. וא"כ מלאכת ח"ה או מלאכת ט"ב בא"ח סי' תקנ"ד או מלאכת האבל בימי אבלו בי"ד סימן ש"ף דשרינן בדבר האבוד היינו אפילו הפסד מועט. ולהטור לדעת הרי"ף אפילו בדאורייתא בהפסד מרובה. והנה יצא לנו מזה מהו הפסד מועט או הפסד מרובה. דאם הביצים נתקלקלו ואבודים לגמרי נקרא דבר האבד ואם לא נתקלקלו לגמרי שלא ישבה עליהן רק ב' ימים וראוי לאכול לנפש היפה חי שאינו איסטניס רק שצריך למכרם לו יותר בזול משאר ביצים הוי הפסד מועט. וכתב הגאון רמ"א בהקדמת ק"ח שלו ז"ל והנה אתנצל עצמי בדבר א' שלא יחשדני המעיין. והוא כי לפעמים כתבתי להקל בהפסד מרובה או לעני בדבר חשוב או לכבוד שבת והוא מטעם כי באותן מקומות היה נ"ל היתר גמור אליבא דהלכתא רק שהאחרונים החמירו בדבר. ולכן כתבתי שבמקום דחק וצורך יש להעמיד הדבר על דינו עכ"ל. וא"כ לפי זה

נשמע מדין מלאכה בדבר האבד מה הוא הפסד מרובה לדין איסור והיתר במקום שהיה מותר מן הדין ובדבר האבוד שרינן בהפסד מרובה. נמצינו למדין שהפסד מרובה לאו דוקא דהלא הפסד הביצים להפסד מרובה יחשב אפילו לדעת הטור אליביה דהרי"ף דמלאכת ח"ה דאורייתא אפ"ה נחשב הפסד הבינים לגמרי להפסד מרובה. וכ"ש בזה דאיסור והיתר שמותר מדינא רק שאנו אוסרין לצאת גם ידי האוסרין אבל במקום הפסד מרובה אוקמינן אדינא דיש להתיר אפילו בהיזק מועט בערך הפסד הביצים חשיב לענין זה הפסד מרובה. ועוד שהרי במלאכת ח"ה לדעת רש שהביא הטור שהוא מדרבנן מותר אפי' מלאכה בהפסד מועט והתירו להושיב התרנגולת אפילו לא ישבה עליהן ג' ימים אם הוא תוך ג' ימים לבריחותה מחזירין אותה אע"פ שאינה אלא הפסד מועט שהרי יכול למכור הביצים בזול לנפש היפה. וא"כ גם בדיני איסור והיתר היה ראוי להתיר אפילו בהפסד מועט שהרי גם הוא אינו אלא מדרבנן כדאמרן. ואולי דמשום הפסד מועט לא רצו לעבור על דברי האוסרין דאל"כ לעולם לא ניחוש לדברי האוסרין דפשיטא דיש הפסד מועט לכל דבר הנאסר. ועוד דבסוף פ"ק דפסחים מסיק אביי דלהפסד מרובה חששו ולהפסד מועט לא חששו ע"ש. ויש עוד דברים בזה אלא שעת לקצר. וכתב באו"ה כלל ב' דין א' בענין בשר ששהה בלא הדחה ומליחה אפילו ד' וה' ימים מותר לצלותה ולבשלה אפילו בהפסד מועט כגון כבד של תרנגולת ויונה עכ"ל. אע"פ שלא נהגינן בעיקר דין כדעת או"ה להקל בהפסד מועט לבשל אחר צלייה. מ"מ שמעינן מינה דהפסד מועט הוא כבד של תרנגולת ושל יונה. ש"מ דכל מה שהוא יותר מזה הוא הפסד מרובה כנ"ל. ומי שלבו מהסס בזה ורוצה להיות מן המחמירין נ"ל כל מה שהוא הפסד הקרן קצת יותר משתות הוי הפסד מרובה בלי ספק שהרי בפחות משתות הוי מחילה ש"מ שאין מקפידין על הפסד כזה שהוא פחות משתות הקרן ולא יחשב להפסד כלל אפילו להפסד מועט משום דלא קפדי אינשי בהכי דאל"כ הרי ב"ד נזקקין לדין שוה פרוטה וכאן הוא מחילה אלא ש"מ שאינו נחשב להפסד כלל. ובשתות קנה ומחזי' אונאה ש"מ שמה שהוא מפחות משתות עד שתות הוי הפסד מועט. וא"כ כל מה שהוא יתר על שתות הוי הפסד מרובה. וא"כ בכל איסור כנ"ל שההפסד הוא קצת יותר משתות הקרן הוי הפסד מרובה. ודבר זה למדתי מדברי ת"ה סי' של"ו. אבל במ"ש תחלה נ"ל נכון לדינא. ואפשר לבצוע ולחלק עוד דבעני הוי הפסד מרובה כמ"ש תחילה, ובהפסד יותר משתות הקרן הוי הפסד מרובה אפי' בעשיר כנ"ל נכון. הצעיר שמואל הלוי:

שאלה נו

ומעשה פעם אחת נשכח צלע שלם ג' מע"ל בלי הדחה והיה סעודת ב"מ ולא היה בשר אחר והתרתי לבשלו אחר הדחה ומליחה וצלייה. אע"פ שבהג"ה בשם מהרא"י ובשם הרא"ש ומהרי"ל דאין לבשלו אחר צלייה היינו לכתחלה אבל בדיעבד לצורך סעודת מצוה אפשר שאפי' המחמירים מודים ומורי בטו"ז כתב דאפילו לכתחלה מותר לבשל וז"ל בשם קובץ ישן ואם הדיחו ומלחו כשיעור מליחה והדיחו וצלאו שוב מותר לבשל עכ"ל. וכתב ב"י הביאו בת"ח סי' ד' דין ב' דלכתחלה יש לחוש לדברי האוסרין מיהו בדיעבד יש לסמוך אמתירין עכ"ל. מכ"ש דלאחר הדחה וצלייה ובישול דמותר. כנ"ל הצעיר שמואל הלוי:

שאלה נז

נשאלתי הרגיל וזהיר בקציצת צפרניים בכל ע"ש ואיקלע ע"ש בחול המועד מהו לקבוץ הצפרניים או לא:

תשובה יראה לי דמותר ליטול הצפרניים למי שרגיל בכך בכל ע"ש דכבוד שבת נמי דבר מצוה הוא ומותר ליטול בח"ה. דהא הסכים הב"י להתיר אפילו במספרים אפילו שלא במקום מצוה מאחר שהרי"ף והרא"ש והרמב"ם מתירים. א"כ מכ"ש לדבר מצוה דמותר לכ"ע. ואף שכתבו התוספות לצורך מצות טבילה לאו דוקא דה"ה לכבוד שבת. ועוד דהא כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בנ"י ואם אינו נוטל צפרניו הוי הצואה חציצה בנ"י. משא"כ אם רגיל ליטול צפרניו בכל ע"ש והוי המעט צואה שתחת הצפרניים מיעוט שאינו מקפיד עליו ואינו חוצץ כמ"ש גם בספר של"ה שמזהיר ע"ז וא"כ מ"ש חציצה דבטבילה מחציצה של נ"י. מאי אחרת דיוכל לגרור מבין הצפרניים א"כ גם בטבילה תעשה כן בח"ה תנקר יפה תחת צפרנים אלא ודאי ל"ש. ועוד דהתוס' דמתירין הטובלת לנדתה ליטול צפרניים במועד וכתבו דלא גרע מהעברת שער בית השחי ובית הערוה וה"נ לא גרע מי שרגיל לחתכן לכבוד שבת ובצירוף עוד מצוה גוררת מצוה שלא יהא חציצה כ"ש דמותר אף בלא שינוי. כנ"ל הצעיר שמואל הלוי

שאלה נח

נשאלתי במי שיש לו יאר צייט בע"ש איך יש לנהוג אם ישלים או לא ישלים. ודברי רמ"א בהג"ה בי"ד בס"ס ת"ב סתומים שכתב וז"ל מיהו אם בפעם ראשון השלים ינהוג כן כל ימיו:

תשובה נ"ל דה"פ אם בפעם ראשון שחל יאר צייט שלו בע"ש והשלים ינהוג כן כל ימיו אם יזדמן פעם אחרת ג"כ בע"ש ישלים מאחר שהשלים בע"ש הראשון. וכן נראה מלשון הגהות מהרא"ט אע"פ שלא היה היאר צייט ראשון שלו בע"ש רק שהיה לו כמה פעמים יאר צייט בחול אע"פ שבימי החול משלים אם פעם אחת אירע בע"ש שזהו ע"ש ראשון כמו שנוהג באותו ע"ש ראשון כן ינהוג כל ימיו אם יחזור ויבא פעם אחרת בע"ש. וכן ראיתי נוהגים ע"פ שאלת חכם בימי חורפי. ולא כיש טועין ואומרים שזהו דוקא כשחל יאר צייט ראשון שלו לאחר י"ב חדש בע"ש אבל אם לא היה היאר צייט ראשון בע"ש אע"פ שחל פעם אחת בע"ש צריך להשלים. ודבר זה אין לו שחר דזה לא שכיח רק באחד מני אלף שיהא יאר צייט שלו לאחר גמר האבלות בע"ש. ומ"ש מיהו אם בפעם ראשון הוא מיירי בכל אדם. ועוד שהרי אמר מהרמא"י ז"ל דינו כשאר תענית. ועיין בא"ח סי' רמ"ט הרי שהדין הוא כמו שאר תענית בע"ש שנסתפקו בו אם להשלים אם לאו. וכאשר נחלט הדין בשאר תענית בע"ש אם להשלים ישלים ואם לאו לא ישלים ג"כ בכל יאר צייט שחל בע"ש. ואין טעם לדבר ביאר צייט ראשון לאחר האבלות בע"ש דוקא. וכתב הרא"ש בסוף מס' ר"ה בשם רב האי גאון לענין להתענות בשבת שובה וז"ל ואפילו להשלים בתענית שהתחילו בו בע"ש נסתפקו בו כמה דורות עד שנחתכה הלכה מתענה ומשלים עכ"ל. הרי שנסתפקו בו ואם נחתכה הלכה שלא להשלים היה כמו כן ביאר צייט בע"ש אע"פ שלא היה ע"ש הראשון שלאחר גמר האבלות ומ"ט דוקא ביאר צייט ראשון אלא ודאי כמו שכתבתי. והטעם נ"ל לפי שכתב לעיל בא"ח סי' רמ"ט דבתענית יחיד לא ישלים. אבל טוב לפרש כן בשעת קבלת התענית ויאר צייט כמו כן תענית יחיד הוא. וע"כ כאשר נהג פעם ראשון שוב אין צריך לפרש כשיבוא עוד פעם בע"ש דכבר גילה דעתו בע"ש ראשון דלא גרע מתנאי בלב דסגי. שוב ראיתי בתשובת הגאון מהרש"ל וז"ל באריכות תשובה כך נהגו רבותינו להשלימו. אכן קבלתי שאם התענית הראשון איקלע בע"ש אז המנהג שלא להשלים. ונראה שיש טעם לקבלתי דיום שמת בו אביו חשיב כנדר כמ"ש מהרא"י בכתביו וכ"כ הב"ח בא"ח סוף סימן רמ"ט. אף כי לא נהיגי כוותיה בהא שאם איקלע בשבת שמתענין לפניו או לאחריו. מ"מ ראייה ברורה כתב דהוי כנדר ומהאי טעמא אין פורעין דכיון דטעמא דקיבל עליו התענית מחמת ריע מזליה בו וא"כ בשבת ליתא להאי טעמא וק"ל. ומ"מ התענית הוא משום נדר. וא"כ כיון דבתחלה איקלע בע"ש לא היה יכול לקבל עליו התענית להשלים עד לילה דלמה יכנוס לשבת כשהוא מעונה בכדי דהא האי תעניתא לית ליה שייכא בגויה דשבתא וק"ל. אבל אם התחיל תענית הראשון באמצע השבוע אזי קיבל עליו תענית ממש א"כ מחוייב

להשלים והא ראיה אפילו מי שקיבל עליו תענית סתם בע"ש מחוייב להשלים כ"ש האי עכ"ל באריכות. והנה אינני כדאי להכריע בדבריו כ"ש לחלוק עליו כי היה נ"ל דעת רמ"א כמ"ש. ואע"פ שאין ראייה גמורה לדבר זכר לדבר מתוס' פ"ק דחולין דף י"א ד"ה ליחוש שכתבו דדוחק להעמיד פסוק במילתא דלא שכיחי. ה"נ דוחק להעמיד הדין על יאר צייט ראשון בע"ש דזה לא שכיחא. והטעם שכתב הגאון משום קביעות דאם איקלע הראשון בחול והשלים הוי קביעות ומחוייב להשלים אף ביום ו'. נ"ל דימי החול לא הוי קביעות לימי השבת דבשלמא בימי החול מהי תיתי שלא ישלים ולכן הוי קביעות לימי החול. אבל בע"ש מהי תיתי יכנוס לשבת כשהוא מעונה כמ"ש הגאון ז"ל בעצמו. ועוד דהא כתבו התוספות בפ' אין מעמידין דף ל"ד וז"ל ומיהו המתענה בע"ש אע"ג דפסקינן בעירובין הלכה מתענה ומשלים אין צריך לדקדק להמתין עד צאת הכוכבים. ובסוף פרק בכל מערבין הלכה מתענין ומשלימין כתבו התוס' פי' אם ירצה להשלים דשרי להשלים. דבעיא היא אי שרי להשלים אי לא עכ"ל. וא"כ בימות החול מחוייב דכל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית. משא"כ בע"ש הוא ספק איסור וא"כ אין ימי החול קביעות לע"ש. וקצת ראייה לזה מב"ק דף ל"ד בענין מועד לשבתות אינו מועד לימות החול. כנ"ל הצעיר שמואל הלוי:

שאלה נט

על ענין היולדת שמתה אם לקוברה במלבושיה אם לא. כתב הב"ח בשם תשובת מהרי"ל סימן ס"ה על אשה שנפלה מן הגג ומתה הורה מהר"ש אם דם יצא ממנה אז אין לטהרה כי הדם יצא ממנה אך יקברוה במלבושיה עכ"ל. וכ"כ בסוף ספר מהרי"ל בשם מהר"ש. ונראה דוקא כשמתה במלבושיה אבל בנפלה מן הגג ולא מתה מיד אלא לאחר כמה ימים שכבר פשטה מלבושיה וגם אין דם יוצא ממנה שכבר פסק ומתה על מטתה מכח אותה נפילה אז ודאי מטהרין אותה ועושין לה תכריכין כשאר בני אדם שמתין על מיטתן. ובדבר זה יש חילוק בנפל מן הגג להרוג דאילו בהרוג בידי כותים אע"פ שבשעה שמצאוהו כבר פסק הדם קוברין אותו כאשר הוא נמצא להעלות חימה ולנקום נקם. וזה אין שייך בנפל מן הגג וכן ביולדת שמתה ודם יוצא ממנה אין לטהרה אלא קוברין אותה במלבושיה. אבל אם לא מתה אלא לאחר כמה ימים ושבועות וכבר פסק ממנה הדם נוהגים עמה כמו בשאר מתים לטהרה ולעשות לה תכריכין. שוב מצאתי כתוב שמעתי הטעם גבי הרוג דכבר יצאו כל הדמים ממנו והם מובלעים בבגדיו וחיישינן שמא נבלע בתוכן הרביעית דם שהנפש יוצא בו ע"כ יקברוהו כמו

שמצאוהו ולא יחלצוהו אפילו מנעליו. דשמא הדמים שיצאו עם יציאת הנפש הם בתוך המנעלים. וע"כ נוהגין בהרוג לחפור ולחתור במרא וחצינא בקרקע מקום שנמצא שם ההרוג. וכן כל דמו שיצא ממנו במקום קרוב לו. וקוברין אותו עפר שנבלע בו דמיו עם ההרוג דשמא באותו הדם יצא הנפש. ומזה הטעם ג"כ במי שנפל מן הגג ומת או נפל מן הבית ומת ונעשה בגופו פצעים וחבורות שיוצא מהם דם. וזה ג"כ טעם היולדת דרובן אינן מתות אלא מחמת שנעשה היזק באיברים הפנימים כשכורעת ללילד וע"י כך יצאו ממנה דמים הרבה ונבלעו בכתונת שעל גופה ובשאר בגדיה שעליה. והדמים שיצאו עם יציאת הנפש נבלעו בתוכם. משא"כ כשאין שם פצעים ולא יצא מהם דם כלל אין קוברין אותם בבגדיהם אלא בתכריכין כשאר מתים ומטהרים אותם. ולפי זה מי שמת בדרך בקור הגדול והשלג דפושטין מלבושיו ומטהרין אותו ומלבישין אותו בתכריכין כיון שאין בו פצעים ולא יצא ממנו דם. וכן מי שנטבע במים בבגדיו דפושטין בגדיו ומטהרין אותו ומלבישין אותו תכריכין. וכמה שכתוב בסוף ספר מהרי"ל עד כאן לשון הב"ח. ולבי מהסס קצת דבשלמא בנפל מן הגג ומת לאלתר שלא יצא דמו כדרך הטבע ויש לחוש לדם הנפש. וכן בהרוג. אי נמי בהרוג אפילו הדם שידוע שיצאו זמן רב קודם מותו נוטלין מן העפר כדי תבוסה וקוברין אותו במלבושיו להעלות חימה ולנקום נקם. אבל ביולדת תינח אם מתה לאלתר דיש לחוש לדם הנפש אבל אם לא מתה לאלתר למה לן לקבור אותה במלבושיה דהא אין לחוש לדם הנפש. והדם שיצא ממנה מאז קודם מותה אע"פ שמובלע בכסותה הוא כדרך הטבע כמו שאר נשים נדות ויולדות. וראיה דהא כמה חולאים שדם הנחירים יוצא מהם הרבה. וכמה וכמה מתים מחמת שהדם שותת מהם הרבה ואעפ"כ לא שמענו שקוברין אותם במלבושיהם. והלא ק"ו הוא ומה התם דאע"פ שקצת הוא דרך הטבע לזוב הדם דרך הנחירים אבל מ"מ אינו בדרך הטבע לזוב יותר מדאי עד שמתים מהם. וא"כ היה לנו לחוש שמא יצא דם הנפש. ויותר היה לנו לחוש לדם הנפש דרך הנחירים כדכתיב כל אשר נשמה באפו, מאשר יש לנו לחוש ביולדת לדם הנפש דרך רחם באשר באותה פעם הוא עלולה לריבוי דמים. ואעפ"כ אין קוברין אותן במלבושיהן. כ"ש שאין לקבור היולדות במלבושיהן. ואפשר שגם מהרי"ל אית ליה סברא זו שכתב בסימן ס"ה על אשה שנפלה מן הגג ומתה הורה מהר"ש וכו' אבל יולדת מה נסתפקת מיתה בידי שמים היא כמו שאר חלאים עכ"ל. הרי שכתב גבי יולדת דמיתה בידי שמים היא כמו שאר חלאים. וקשיא נופלת מן הגג ג"כ מיתה בידי שמים היא שהרי לא היה בגרם אדם שגרם מיתתה. אלא ש"מ הטעם בנפלה מן הגג משום דם הנפש. ולכן אף ביולדת אם יש לחוש לדם הנפש אין לחוש רק אם מתה

ועדיין הדם היה יוצא ממנה קודם מותה. משא"כ אם כבר פסק הדם ממנה קודם מותה כמה ימים אין טעם למה שקוברין אותה במלבושיה. ואפילו אותן שמתים בעוד שהיה הדם יוצא קודם מותן נלע"ד רחוק מן השכל לחוש לדם הנפש מטעם שכתבתי שבלאו הכי היא עלולה לריבוי דם והדם אינה סיבה וגרם למיתתה. וא"כ מכ"ש שהיה לקברם במלבושים אותן שמתים מחמת דם הנחירים. ואם רצונך לומר החילוק של הב"ח משום שלא מת בבגדו שמת על מטתו. א"כ לפחות אותן בגדים המלוכלכים בדמים היה מן הראוי לקבור עמו דלא גרע מיולדת שהדם נבלעים בכתונת שעל גופה. ואכן נלע"ד אותן שעדיין הדם יוצא ממנה קודם מותה אפשר שע"י ריבוי דם נתעורר גם דם הנפש לצאת ויש לקבור אותן במלבושיהן. אבל אותן שכבר פסק מהם הדם כמה ימים קודם מותן אין טעם לקבור אותן במלבושיהן. וכ"ש באלו ואלו שיש לערער על המנהג שקוברין היולדת במלבושים חשובים של שבת וי"ט ומנעלים חדשים לזה אין טעם כלל. וכ"כ מורי בטו"ז שהוא שלא כדין. וכתב מהרש"ך שראה בקהלות שנוהגין לטהר היולדות וללבוש אותן תכריכין ואח"כ בגדים עליהם עכ"ל. סוף כל סוף אין טעם להלבישן בבגדים:

שאלה ס

ואגב באתי לפרש מילתא דתמיה טובא שכתב מהרי"ל דף ס' וז"ל שאל מהר"ר ליפמן מילהויזין ז"ל ממהר"ש ז"ל היאך בודקות הכלות לדידן שאנו מחזיקין כולם בספק זבות ומצרכינן להו ספירה וטבילה. והשתא מאחר דהלכה כך כל הנשים מטמאות בבית החיצון ואמרינן עד מקום שהשמש דש מיקרי בית החיצון ומעתה הכלות בתולות שפתחן עדיין נעול היכי יכולין לבדוק בבית החיצון. והשיב מהר"ש דלא קשה מידי דהא אמרינן התם בגמרא שאני שמואל דרב גובריה הוא וכו' אלמא אשכחן דמצי למבעל בעילה גמורה שאשה מתעברת אע"פ שהיא עדיין בתולה. כ"ש וכ"ש שהאשה בעצמה יכולה לבדוק את עצמה אע"פ שהיא בתולה ואין הבתולים מעכבין כלום בבדיקתה עכ"ל. הנה הרואה יראה וישתומם כחדא שעה איך נהיה כדבר הזה דאיך אפשר לבתולה לבדוק לעצמה שלא תשיר צרורות ותשיר בתוליה באצבע. ואי משום שהיא בקיאה בהטייה כמו שתירץ מהר"ש ז"ל. קשיא א"כ כל אדם יוכל להיות בקי בהטייה על ידי אשתו שתראה לו מבוא המקום. א"כ למה אמר בגמרא ריש כתובות לא כהללו בבליים שאינם בקיאים בהטייה. והלא גם אצל הבבליים לאו פסיק רישא הוא דבקיאים הם על ידי נשותיהם. ונ"ל לתרץ דקשיא עוד מ"ש ריש פרק התינוקת שאני שמואל דרב גובריה וקשיא מכ"ש שהוא רחוק מן השכל אם רב גובריה מכ"ש שמשיר הבתולים ומה תליא

זה בגבורת אנשים. והתוס' שכתבו בפרק התינוקת ובפ"ק דחגיגה דהטייה דכתובות אינה בעילה גמורה שתתעבר בה כבשאר ביאות אבל ביאה גמורה שתתעבר אי אפשר אלא לשמואל. ולי נראה דגם לשמואל אי אפשר בעילה גמורה שתתעבר בה בלא דם. רק הטייה דשמואל נמי כהטייה דשאר בני אדם דריש כתובות דרוב בקיאין בהטייה. ואותה הטייה לאו בעילה גמורה שתתעבר בה. ולכן תירץ בגמרא שאני שמואל דרב גובריה ר"ל כחו וגבורתו רב וגדול עד שאפילו אם היה אבר התשמיש על פתח הרחם ולא בעל בעילה גמורה ועדיין פתחה סתום גבורתו גדולה כל כך עד שיורה הזרע כחץ בעומק הרחם למקום קליטת הזרע כאילו נכנס כל האבר עד המקום שהשמש דש. וזה ודאי צריך גבורת אנשים. ולכן שפיר תירץ בגמרא שאני שמואל דרב גובריה. וראיה לסברא זו מהא דכתבו התוס' פרק יוצא דופן דף מ"ג ד"ה בראוי להזריע כתבו התוס' א"נ ראוי להזריע הוא אלא שאינה ראויה להתעבר לפי שאינו יורה כחץ ואינו נכנס לתוך גופה אלא שותת ויוצא לחוץ עכ"ל. הרי שע"י שיורה כחץ נכנס לתוך גופה. וא"כ שמואל דרב גובריה היה הזרע נכנס לגופה אע"פ שלא בעל בעילה גמורה. וא"ת א"כ הדרא קושיין לדוכתא איך בודקות הכלות הבתולות. נ"ל דל"ק מידי דאיתא בגמרא פ"ק דנדה דף יוד ע"ב וז"ל ת"ר חזקה בנות ישראל עד שלא הגיעו לפירקן הרי הם בחזקת טהרה ואין הנשים בודקות אותן. משהגיעו לפירקן הרי הן בחזקת טומאה ונשים בודקות אותן. ר' יהודא אומר אין בודקין אותן בידם מפני שמעוותות אותן. אלא סכות אותן שמן מבפנים ומקנחות אותן מבחוץ והן נבדקות מאליהן עכ"ל הגמרא. ופירש"י שמעוותות אותן כלומר מסרטין לה בציפורן ומייתי לה לידי ראיה עכ"ל. וא"כ ה"ה ומכ"ש דמייתי לה לידי השרת בתוליה. ואפשר דהיא היא. ושוב פירש רש"י סכות אותן שמן שע"י השמן בא הדם עכ"ל. וא"כ שפיר יכולות לבדוק הכלות ע"י השמן. אמנם מימינו לא שמענו בדיקה זו. וכ"ש שאינה בודקת בעומק הרחם עד מקום דישת השמש דהא כתב הב"י בסי' קצ"ו על דברי הרא"ש ורבינו ירוחם שהצריכו הבדיקה של נדה וזבה עד מקום שהשמש דש ותמה עליהם הב"י וז"ל ודברים אלו קשים בעיני שאי אפשר לאשה להכנים העד כל כך בעומק וכו' וא"כ מכ"ש שא"א לבתולה להכניס כל כך בעומק. ומ"מ לדברי הרא"ש ורבינו ירוחם יכולה הכלה לבדוק בשמן. וכנ"ל נאם הצעיר שמואל סג"ל:

שאלה סא

נשלחה שאלה לפני מבני מדינתי עצם של גף של אווזא שנשבר סמוך לגוף ולא נודע עד אכלו האווזא ועשו הרבה שומן שפטמו כמה אווזות ונתערב השומן. והטרפתי הכל

מטעם שאבאר לקמן. ומהר"ר פ' מבריסק דליטא פגע בשליח והחזירו והכשיר וכתב אלי טעמו. וזאת שהשבתי עליו, ואח"כ תמצא גם טעמי וראייתי:

כתבך קבלתי אתמול עם דמדומי חמ"ה. והיה בדעתי שלא להשיב כלל בדברים שאין בהם ממש באשר ראיתי תוכן מגמתך רק להשיג. גם מי שמך לאיש להורות באתרא דחבריה. והנני אומר עבירה גוררת עבירה. שמתחלה הורית בה להיתר באשר היית מורה ורוית וטעית כי חשבת שהעוקץ היה לצד חוץ כאשר כתבת. אלא שגם עתה לא חזרת מדבריך ועמדת על טעותך. אך פן תהיה חכם בעיניך אמרתי להשיב מפני הכבוד המכובד החולק מכבודו על יראיו וטרם כל אפיל החומה ויסוד הבנין רעועה אשר בנה מכ"ת. ואח"כ אכתוב יסוד מוסד אשר ראוי להשען עליו ראשון מ"ש מדברי רש"ל פרק בהמה המקשה אמינא גנובי גנבא למה לם. הובא בש"ך סי' נ"ג וז"ל המורה ההוא רש"ל מתיר להדיא ורמ"א לא דיבר מזה כלום. וגם מו אחרון אינו חולק עליו להדיא למה לא נסמוך עליו כ"ש שרוב הפוסקים מכשירים לגמרי בנשבר ואף אם יש בו עוקץ אם אינו סמוך לגוף ממש. ואף שהרב בעל ש"ך כתב ואין אלו אלא דברי נביאות כבודו במקומו מונח וכאן לא דיבר נכון על רש"ל עכ"ל. אני אומר שדברי מהרש"ך כנים וצודקים לכל מעיין א"צ להאריך בזה. ועוד דאף אם אין אנו רואין בזה שינוי בצלעות אטו מש"ה לא יוכל להיות שנקבה הריאה. ואף שאין אנו רואין שום שינוי בצלעות יש לחוש לנקובת הריאה ובריך לבדקו בגילא או רוקא ואין אנו בקיאין בבדיקה. ומ"ש רמ"א דא"צ לעיין בצלעות וכו' היינו מפני שהוא רחוק אגודל מן הגוף. אבל אם נצרר הדם אפילו ביותר רחוק מרוחב אגודל טריפה. אף שאינו צריך לעיין בצלעות לכתחלה מ"מ אם מצא שנצרר הדם טריפה. ולדעת הת"ה סי' ק"פ דצריך לעיין לכתחלה אחר הצלעות אם נצרר הדם נראה דדעתו כדעת ראב"ן במרד' פא"ט ובפ"ח מה"ש דכתב בפי' דאף יותר רחוק מן הגוף אם נצרר הדם בצלעות טריפה. ודלא כמ"ש הב"ח דגם ראב"ן חודה אם הוא רחוק חן הגוף אף אם נצרר הדם. דזה אינו כאשר יראה המעיין שם בדברי הראב"ן ועוד בנדון דידן מאן יימר שלא היה שינוי בצלעות כי לא נודע שבירת העצם עד אחר אכילת האווא. גם מ"ש שרמ"א לא דיבר מזה כלום אינו אמת ולא אאריך בזה כי מובן מעצמו. גם מ"ש דנראה לך להכשיר מטעם אחר מפני שהוא רוחב אגודל בריוח ממקום שבירה לגוף. וזה לשונך ואף שמר מדד ולא מצא כמדומה שמר מדד מהעוקץ כאשר הוא לפנים וזה טעות גדול דודאי עכשיו נתקרב טובא מאחר שנתקרב עצם התחתון על העליון ואילו היה מודד מע"ל ממקום השבר כאשר היה בעת שבירתו ודאי היה מוצא קשר אגודל. וכן בש"ך פסק להדיא הכי בס"ק ח' ע"כ לשונך. אני אומר שלא הבנת כלל

דברי מהרש"ך בזה. אף שבאחת יש גמגום בדבריו וקושיותיו על הפרישה אינם נכונים כלל ודעת הפרישה נכון. מ"מ לבסוף כאשר רצה לבאר דעת הפרישה כן הוא האמת כי לא עלה על דעת הפרישה בע"א כלל ודו"ק. ובאמת דבר פשוט הוא להתחיל המדידה מראש העוקץ ולא לפנים ממנו כאשר היה ממש העוקץ בזה העצם הבא בשאילה בנידון דידן שהיה כזה. ודעת הפרישה שאם תכניס האגודל לפנים מן העוקץ (במקום שעשיתי טיפת דיו קטנה לסימן) היה רוחב אגודל מ"מ אם ממקום חוד העוקץ ליכא רוחב אגודל טריפה. וע"ז כתב הפרישה פשוט הוא והגע בעצמך דכל עיקר הטריפות משום שאם העוקץ הוא סמוך לריאה תנקוב הריאה וא"כ פשיטא שצריך להתחיל מן חוד העוקץ ולא ממה שלפנים ממנו לצד השבירה וכ"ש שאין מודדין ממקום השבר. וגם דעת מהרש"ך כן למדקדק בדבריו. וכ"ה דעת הת"ח שהביא מהרש"ך לא כמו שעלה בדעתו שמודדין ממקום השבירה. והאחרון הכביד מ"ש וז"ל ועוד שלא היה שבר ניכר כלל ואפשר שכך היה האבר בתולדתו א"כ הוי ס"ס חדא שמא לא היה שבר כלל ואת"ל היה שבר שמא לא נקבה הריאה. גם כתבת פעם ב' על מהרש"ך דלא דק ולא עיין בדברי הפוסקים יפה מ"ש שמשערין באגודל מלבד מה שהוא תקוע בגוף. וע"ז כתבת דלא דק ומסקנתך דמשערין רוחב אגודל מראש העיגול שהוא כבוכנא באסיתא כזה הנה הקלת בתחלתו למדוד ממקום השבר וגם הקלת בסופו למדוד מראש העוקץ כל זה גורם שנכנסת לדוחקים להעמיד דבריך מפני הבושה ולא תחזור מהוראתך שהורית בעוף שהיית שתוי יין או שכור לדחות דברי מהרש"ך שהם אמת וברור. גם כתבת שכך דעת האחרונים אתה דחקת בדברי מהרש"ך ואוקמת אנפשך ודחית דבריו בקנה רצוץ על סברתך הקלושה וכתבת שלא עיין בדברי הפוסקים יפה. ולא הראית לדעת מי מהפוסקים שכותבים היפוך ממנו. ועוד שהיית מסופק אם הוא שבר כלל או נברא כך וזהו היפוך דעת כל העולם ואפי' נכרים יודעים ומכירים שהוא שבר ואתה מחשבו לספק כדי לדחוק למצוא ספק ספיקא. והנה אני שואלך ממ"נ אם דעתך נוטה יותר שהוא נברא כך כאשר משמע מדבריך. וא"כ דעתך הוא נגד דעת כל העולם כמ"ש כי הראיתיה לכמה כפריים ואומרים פשוט שהוא נשבר ולא נברא כך. וא"כ אין שכלך הגיע בהויות עולם אפילו לשכל הכפריים. וע"כ בודאי דעת שוטים הוא זה ואין מביאין ראיה וכו'. גם מחסרון ידיעה היא זו אצלך וחסרון ידיעה שלך אינה עושה לי ס"ס כלל. וע"כ גם אתה צ"ל שגם אתה סובר שהסברא נוטה יותר להיות בשבר מנברא כך. וזה ידוע אם הספיקות אינם שוים שצד א' נוטה יותר לאיסור או יותר להתיר אינו נידון בס"ס. ועוד אני אומר דגם אם היה ודאי נברא כך והעוקץ היה סמוך לגוף כמו כן היה טריפה. דאין טריפות זה מחמת עצמו

מחמת השבירה רק מחמת נקובת הריאה. וא"כ אם יש לו עוקץ בפחות מרוחב אצבע מה לי נשבר מה לי נברא כך. וכי לא יוכל לנקוב העוקץ כשהוא סמוך לגוף בנברא כך כמו בנשבר. וע"כ כל דבריך בנויים על חבלי שוא וקירות בית עכביש. ע"כ בודאי הוא מוסכם כדעת הפוסקים בשתים להתחיל מחוד העוקץ ולא ממקום השבר. וגם מתחילין לשער ברוחב אגודל חוץ ממה שהוא תקוע בגוף כבוכנא באסיתא:

ועתה אניח מזה ואכתוב טעמא דידי שהטרפתי אפילו בהפסד מרובה. דמקור הדין הוא במרדכי פא"נ ובהגי"ה מיימון פ"ח מהלכות שחיטה ושניהם בשם ראב"ן. וטעם המטריפין הוא משום חשש שמא ניקבה הריאה כמו נשמט. והא דלא נוכר בגמרא טריפות זה הוא מטעם דהכל חדא. דבשלמא אם היה שמוטת הגף טריפות בפני עצמה מטריפות דנשבר הגף ודאי היה צריך הגמרא לחשוב שניהם. משא"כ דטעם שמוטת הגף ושבורת הגף הכל מטעם חשש נקובת הריאה וא"כ מה לי ניקבה הריאה ע"י שמוטה מה לי ניקבה הריאה ע"י שבורה. וע"כ א"ז הגמרא לחשוב טריפות דנשבר הגף שהוא בכלל נשמט כי הכל טריפה מטעם אחד. וכ"כ האו"ה כלל נ' בפירוש. והיש מתירין טעמייהו מדלא חשיב הגמרא טריפות זה. וע"כ מחלקין האחרונים ומכריעים בנשבר סמוך לגוף שאז יש לחוש לנקיבת הריאה כמו שנשמט וטריפה.

משא"כ אם הוא רחוק מן הגוף דאז אין לחוש לנקובת הריאה הוא כשר כדברי המתירין. ופסק בת"ה דנוהגין לשער ברוחב אגודל אפילו בצמצום מאחר דיש מתירין לגמרי וע"ז כתב רמ"א ג"כ דנוהגין לשער ברוחב אגודל אפילו בצמצום מאחר דיש מתירין לגמרי. אלא שאינו ממלק בין יש לו עוקץ או אין לו עוקץ רק ממקום שהוא רחוק אגודל מן הגוף אפילו אין לו עוקץ. והדבר ידוע שבכל מקום שאנו מכשירין במקום הפסד מרובה היינו מפני שהדין עם המתירין רק שאנו חוששין לדברי האוסרין וע"כ במקום הפסד מרובה מוקמינן אדינא כמ"ש רמ"א בהקדמת ת"ח. משא"כ במקום שעיקר הדין והלכה עם האוסרין בודאי אין פוסקין כדברי המתירין אפי' במקום הפסד מרובה וזה פשוט. ואחר הנחה זו אומר דודאי דבר פשוט הוא שהלכה כהיש מטריפין דטעמייהו מסתבר יותר ולהכי לא חשיב הגמרא טריפות דנשבר מטעם שהוא בכלל שמוטה כדאמרן. וע"כ אי מסתבר נקובת הריאה בנשבר כמו בנשמט כגון שהיה סמוך לגוף כמו שהכריעו האחרונים ברוחב אגודל בצמצום א"כ פשיטא דא"צ הגמ' לחשוב טריפות זה. ולכן נ"ל גם מטעם זה לא חשיב הרמב"ם טריפות זה דנשבר הגף כלל לא לאיסור ולא להיתר רק בפ"י מה"ש כתב נשמט כנפו וכו' לפיכך בודקין אוחו ואמ"כ יאכל וכו'. וכתב עליו הגמיי' דבודקין אותו ע"י גילא או רוקא או גדנפא וכו'. ונוכל לומר דהכל חדא הוא שהכל

בכלל נשמט כמו שלא הזכירו הגמ' בפני עצמו. ולכן אינו מונה בכלל ע' טריפות וכו' משום שהוא בכלל שמוטה. כמו בנפלה לאור ונפולה דלא חשיב כל חד באפי נפשיה משום שהוא בכלל. וז"ל הכלבו כתב הרמב"ם ז"ל נשמט כנפו מעיקרו בודקין אותו אם נקובה הריאה ואחר יאכל. אבל אם נשבר הגף או נשמט בשאר העצמות שלא בחיבור הגף לגוף אם עור ובשר חופין מקום השבר האבר אסור ושאר העוף מותר עכ"ל. נראה מלשונו דכל זה הוא מל' הרמב"ם אע"פ שאינו בספרי הרמב"ם שבידינו. ש"מ שגם הרמב"ם אוסר בנשבר סמוך לגוף כמו נשמט. ומ"ש רמ"א דנהגו לשער אפי' ברוחב אגודל בצמצום וכתב בת"ה הטעם מאחר דיש מתירין בלא"ה. אינו סומך כלל משום זה אדברי יש מתירין רק טעמא קאמר מ"ט יהא כשר סמוך לגוף כ"כ ברוחב אגודל בצמצום. ועז"א הואיל ויש מתירין לגמרי ור"ל מדברי המתירין נשמע לדברי האוסרין. דמ"ט דמתירין אותו משום דאין חוששין לנקובת הריאה ואינו בכלל נשמט. ומ"ט דהאוסרין משום חשש נקובת הריאה וע"כ כשר אפילו ברוחב אגודל בצמצום דשם עדיין אין לחוש לנקובת הריאה. שהרי לדברי המתירין הוא כשר אפילו יותר סמוך לגוף וק"ל. וגם מ"ש רמ"א בס"ד ויש לסמוך ע"ז להכשיר בנשבר דהא יש מכשירין בלא"ה ג"כ אינו סומך כלל איש מתירין רק בלא"ה יש ס"ס גמור. וראיה דלקמן סימן ר"י מכשיר בס"ס אפי' בנשמט אע"ג דחד ספיקא הוא אסור לד"ה. והא דתלי טעמא משום דבלא"ה יש מתירין צ"ל דבלא"ה קשה דהכא לא מכשיר בנשמט אפי' בס" ולקמן סי' ק"י מייתי לדינא דמותר בס"ס אפילו בנשמט. וצ"ל כמו שתירץ הב"ח והוא האמת דלקמן סימן ק"י מיירי לדינא מותר בס"ס אפי' בנשמט והכא מיירי דלמעשה יש להחמיר ולאסור בנשמט אפילו בס"ס ובמקום הפסד מרובה יש להתיר ולהורות כהלכה. וא"כ משום הכי קאמר רמ"א דבנשבר יש להתיר הואיל ובלאו הכי יש מתירין הלכך מותר אפילו שלא במקום הפסד מרובה. ושיעורו דבנשמט אסור אפילו בס"ס היכא דאין הפסד מרובה משא"כ בנשבר דיותר קל מנשמט דהרי יש מתירין לכן מותר בס"ס אפילו באין הפסד מרובה כן נ"ל דעתו. וא"כ גם מזה מוכח מאחר דבנשבר אין מתירין רק בס"ס ובאין הפסד מרובה. ומינה דבחד ספיקא אפילו בהפסד מרובה אסור. גם לא אשתמיט שום א' מן האחרונים דמתיר בהפסד מרובה כשהוא סמוך לגוף. כ"ש כאן לנדון דידן דלא היה רחב אפילו חצי גודל. וכ"ש דגם היה לו עוקץ חד וחריף כ"ש שאין להתיר כלל. וכך נראה דעת הב"ח דכתב היכא דנשבר סמוך לגוף וים לו עוקץ אפילו במקום דאיכא ס"ס דמדינא כשר מ"מ יש להחמיר ולאסור היכא דליכא הפסד מרובה. נשמע מזה דבחד ספיקא אסור אפילו בהפסד מרובה. וזה פשוט וה' יצילני משגיאות:

שאלה סב

ואגב אבאר מ"ש בש"ע בי"ד סימן נ"ג כתב רמ"א בשם ת"ה סימן ק"פ דאין חוששין לנצרר הדם ומכשירין מסתמא עכ"ל. ולא משמע כך מדברי ת"ה דכתב בין כך ובין כך צריך לעיין בצלעות אי נצרר הדם וכו'. וקשיא אהייא קאי האי בין כך ובין כך אי פירושו בין שהוא רחוק אגודל מן הגוף בין שאינו רחוק אגודל צריך לעיין בצלעות. זה אינו דא"כ למה חילק בין רוחב אצבע לאין רוחב אצבע והלא לפי זה דינם שוה בכולם צריך לעיין בצלעות אי נצרר הדם טריפה אפילו ברוחב אצבע ואי לא נצרר הדם כשר אפילו סמוך לגוף. ואי ה"ק בין בשמוטה בין בנשבר צריך לעיין בצלעות. גם זה אינו. דאיך אמר בין כך ובין כך צריך לעיין בצלעות משמע גם בשמוטה צריך לעיין בצלעות ואי לא נצרר הדם כשר וז"א שהרי אף אם לא נצרר הדם עדיין יש לחוש לנקובת הריאה וצריך לבדוק בגילא או רוקא כדשמואל בגמרא. וכל דבר שצריך בדיקה מדין התלמוד אין אנו בקיאין בבדיקה. וכ"ש דלרב אין מועיל שום בדיקה וכ"ש לדידן. ואי ה"ק בין לדברי האוסרין בין לדברי המתירין צריך לעיין בצלעות וצ"ל דאף המתירין לא התירו בענין אחר רק לעיין בצלעות (וא"ת א"כ מאי חילוק יש בין האוסרין והמתירין. י"ל דלדעת המתירין מותר אפילו בנשבר סמוך לגוף אם עיין בצלעות ולא נצרר הדם. ולהאוסרין אסור בנשבר סמוך לגוף אפילו אם עיין בצלעות ולא נצרר הדם ואינו מותר רק ברחוק אגודל מן הגוף ולא נצרר הדם), הא נמי ליתא דהא כתב הת"ה דיש לעיין בצלעות וכו' כדאיתא בהגי"ה במיימוני ושם בפ"ח מה"ש משמע בהדיא דלדברי המתירין מותר לגמרי. גם בת"ה עצמו מוכח כן דכתב דמשערין ברוחב אגודל בצמצום הואיל ויש מתירין לגמרי בנשבר. ומ"ש מהר"ש בפ"י כתב הגי"ה מיימוני גבי שמוטה דיש לבדוק ע"י גילא או רוקא או גדנפא וכו'. היינו דכתב כן לדעת הרמב"ם דכתב וז"ל נשמט כנפי וכו' לפיכך בודקין אותו ואח"כ יאכל. וע"ז כתבה ההגה"ה מהו הבדיקה. אבל אין ספק שמהרא"י לא ס"ל כהרמב"ם משום שכל דבר הצריך בדיקה מדין התלמוד אין אנו בקיאין בבדיקה. וכן כתב רש"ל בהדיא בשמו בשע"ד סימן פ"ו וז"ל ואבדיקה לא סמכינן ולא בקיאין עתה על ידי בדיקה מהרא"י ז"ל עכ"ל. וע"כ צריך לפרש בין כך ובין כך ר"ל בין שנשבר רחוק מן הגוף יותר מרוחב אצבע בין נשבר סמוך לרוחב אצבע צריך לעיין בצלעות ומזה מייתי שפיר ראייה מהגי"ה מיימוני ור"ל דעת ראב"ן שכתבה הג"מ משמו דאף אם נשבר ברחוק מחיבורו שיש לעיין בצלעות אס נצרר הדם יש לחוש לנקובת הריאה וצריך לבדוק עכ"ל (נמצא לדידן דאין אנו בקיאין בבדיקה צריך להטריף אם נצרר הדם בין שהוא רחוק מן הגוף אפילו יותר מרוחב אצבע או רוחב אצבע) וא"כ שפיר מכוון דעת מהרא"י דבין כך

ובין כך ר"ל בין שהוא רחוק מן הגוף אפילו יותר מרוחב אצבע צריך לעיין בצלעות. אם נצרר הדם יש לחוש לנקובת הריאה וצריך לבודקה. נמצא לדידן אסור בלא בדיקה כי אין אנו בקיאין בבדיקה. אבל ביותר סמוך לגוף מרוחב אצבע בצמצום טריפה אפילו לא נצרר הדם כך היא דעת הת"ה בלי ספק. ותדע שהרי כך כתב הת"ה דבין כך ובין כך צריך לעיין וכו' ומהרש"ל כתב משמו דאין אנו בקיאין בבדיקה וק"ל (וא"ת מה מועיל בדיקה זו בצלעות דאף אם אינו נצרר הדם מ"מ יכול להיות שניקבה הריאה וצריך לבדוק בגילא או רוקא ואין אנו בקיאין וכו'. ויש לומר דמאחר שהוא רחוק אצבע מן הגוף היה כשר בלא בדיקה ומה שאנו בודקין אחר הצלעות הוא בדיקה לחומרא ודו"ק. וכעין זה כתב הטורי זהב בענין בדיקות הסירכות) ואם כן לכל חלקי הסותר שכתבתי קשיא על רמ"א דכתב דאין צריך לעיין בצלעות.

שוב ראיתי בתורת חטאת שחולק על הת"ה בזה. ואם כן המראה מקום בש"ע שכתב ת"ה סימן ק"פ הוא טעות והוא דעת עצמו. ועיין בת"ח כלל ל"ח.

נאם הצעיר שמואל הלוי:

שאלה סג

ע"ד השאלה של שבורת הגף הנ"ל שאלתי להגאון מוהר"ר מענדל מק"ק ורנקפורט זצ"ל וזאת היתה תשובתו אלי ונראה מתוכה שמיקל בשבורת הגף ובטלה דעתי מפני דעתו. אמנם בנדון שהיתה לפני בדין הטרפתי:

תשובה אל הארז אשר בלבנון. לפני שמש שמו ינון. שמועותיו חדודים כחץ השנון. צדיק נותן וחונן. ויהי מנון. ה"ה האלוף התורני. שפתותיו כחוט השני. יושב בשבת התחכמוני. עוקר הרים וסיני. ר"מ ואב"ד נ"י ע"י פ"ה כמוהר"ר שמואל סג"ל נר"ו. ואשוי"ר.

לאפיסת הפנאי לא אוכל להאריך הנה קבלתי כתבו ולא יכולתי להשיב מפני הכבוד מיד כי אנכי עמוס התלאות אשר לא נתנו לי לבלעי רוקי ממש. ובשעה שבא אלי כתבו היה יריד פה ולא קריתי אותו בדקדוק מפני רבים קמים עלי היו כולנה. ואח"כ באריכות הימים נשכח מלבי. מצורף לזה כי ראיתי שאלותיו אינם דינים מחודשים וכבר הלכו בו נמושים והדברים עתיקים. כמו בענין הבכור אשר רצה להכריע אם מעות קונות בו או משיכה דפליגי בו רש"י ור"ת והוא מלא על כל גדותיו בכל הפוסקים, וכבר הכריעו הראשונים והאחרונים, ומנהג בקרב כל ישראל כמ"ש מהרמא"י. א"כ מי יקל ראשו לעשות למעשה נגד הכרעותם. ואם לא נעשה רק אחד מהקנינים הרי הוא ספק בכור. וכן

בנשבר גף העוף הלא רוב הפוסקים קמאי ובתראי הסכימו להתיר נשבר אפילו סמוך לגוף רוב מנין ורוב בנין. הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כתב להדיא דאי נשתברו אגפי העוף שהוא מותר כמו בהמה שנחתכו ידיה שהיא ודאי מותרת בכל ענין. וכן פסק הטור והב"י ומהרי"ק. וכ"כ בהג"ה בסמ"ק דדוקא שמוטה למעלה במקום חיבור הגוף אבל למטה ממקום חיבורו בין שבורה בין חתוכה כשירה ולא נמצא טריפה דשבורת הגף רק במרדכי פא"ט בשם ראב"ן. ובספר אגודה כתב וז"ל והא דאמרת שנשתברו אגפיה כשירה מיירי ברחוק מן הפרק יותר מאצבע. אבל נשבר בתוך אצבע מן הפרק חיישינן שמא נקבה הריאה עכ"ל. וכתב מהרי"ק אף שההלכה להתיר מ"מ מאחר שנהגו איסור חלילה לפרוץ גדר ולהתיר ולא יהא אלא דברים המותרים ואחרים נהגו וכו' פ"כ. הנה שאין אנו אוסרים שבורה רק מצד המנהג ע"כ יש להקל בו. ולכך פסק מהרא"י לשער באצבע מצומצם. וכן הוא בת"ה סי' ק"פ לשער באצבע מצומצם. אמנם מה שנסתפק מכ"ת אם למדוד גם מה שנתחב בגוף כבוכנא באסיתא או למדוד מזוית חיבור הגף בגוף. דבר זה לא נמצא מפורש בפוסקים וראיתי בספר חדש ושמו שפתי כהן שכתב בסי' נ"ג וז"ל ונראה דמשערים באגודל מלבד מה שהוא בגוף כבוכנא באסיתא שאינו מצטרף. וכן משמע מלשון הרב ושאר אחרונים עכ"ל. ואני לא ידעתי איזה לשון מצא דמשמע ליה מיניה שהבוכנא אינה מצטרף. ונהפוך הוא כי נראה לי מצד הסברא ומצד לשון הפוסקים שיש למדוד מן הבוכנא. מצד הסברא דהא בנשבר איכא פלוגתא אם להטריף כנ"ל ובנשמט לכ"ע טריפה שנזכר בהדיא בתלמוד דחיישינן משום נקובת הריאה. א"כ ש"מ מקום הריאה שתחת הבוכנא שחיישינן בנשמט הבוכנא לנקובת הריאה א"כ מה שקרוב לבוכנא יותר חיישינן ע"כ יש למדוד מן הבוכנא. ומצד הלשון דהא מקור הדין של שיעור אצבע הוא בספר אגודה שכתב בזה הלשון והא דאמרת שנשתברו אגפיה כשירה מיירי ברחוק מן הפרק יותר מאצבע אבל נשבר בתוך אצבע מן הפרק וכו'. מדנקט לשון מן הפרק אין לו פירוש אחר כי אם ראש העצם המחובר בתוך הגוף דזה פרק מיקרי ולא לאחר שהתחיל ראש העצם ואילך. וכן הוא במהרי"ק שורש ל"ח וז"ל שם אמנם הייתי רגיל לשער בחצי הפרק ההוא שלא להכשיר אלא א"כ נשבר מחצי הפרק ולחוץ וכו'. אמנם אח"כ עיינתי בספר אגודה והוא משער אצבע מן הפרק ע"כ. והנה מה שהיה משער תחלה חצי ודאי ר"ל חצי העצם כולו מראשו לסופו ווה נקרא חצי הפרק. א"כ דומיא דהכי משער באגודה אצבע מן הפרק והוא פשוט. אמנם אני הכרעתי דכשמודדין מן הבוכנא יש למדוד באצבע שוחק מרווח דבאגודה דמשמע שם שמודדין מן הבוכנא איתא שם דשיעורו יותר מרווח. ואם מודדין ממקום חיבורו לגוף

מבחוץ יש למדוד באצבע מצומצם כמ"ש בת"ה ומהרא"י ואידי ואידי חד שיעורא הוא וכן אני רגיל להורות הלכה למעשה. ותו לא מידי. ובזה יקבל רב שלום וברכה בלתי נערכה. מאל המשדד המערכה. כ"ד אוהבו הטרוד הצעיר מנחם מענדל ב"ר יצחק ר' אביגדורש זצלה"ה חונה פה ק"ק וראנקפורט יום ב' כ"ג כסליו תכ"ג לפ"ק. (אמנם יש בידי הגדת עדות דכתב בר סמכא א' שהרב הגדול מהר"מ דק"ק נ"ש מדד מדת רוחב אצבע מן הזוית שמחוץ לגוף:

שאלה סד

בש"ע מי"ד בסימן ל"ד מה שהקשה הש"ך על רמ"א בסעיף קטן ד' קושיותיו נכונים. אבל נ"ל תירוצו דחוק ורחוק מאד יע"ש מה שמצייר דבשיעור איסר הוא יותר מרוב חללו. והביא ראייה מפירש"י דף מ"ה ע"א. והנה שם באותו ד"ה אלמא כיון וכו' וד"ה וה"נ שמשם עיקר ראייתו מלשון בעי כאיסר לשערינהו אין לו הוכחה כלל דוק ותשכח. גם בעל ש"ך בעצמו הרגיש שאין לו מזה ראיה גמורה כמ"ש וז"ל וכדמשמע קצת מפירש"י וכו'. ועוד אדרבה בדבור שלאחריו המתחיל מצטרפת לרובא משמע אדרבה דשיעור איסר חמור יותר. וע"ק לדבריו יהא חמור באין בהן חסרון שיצטרף לרובא. וביש בהן חסרון לשיעור גדול כאיסר ולכן נ"ל פי' הש"ע מרמ"א ע"ז הדרך. רק נקדים הסוגיא דלעיל דף ח"ה ע"א שהרי מבואר שם דגם בנקבים שיש בהם חסרון שנקבו בהיקפו משערינן כאיסר. כדמשמע בבעא מיניה ר' יצחק בר נחמני מר' יהושע ב"ל נקבה כנפה מאי ופשיט ליה הרי אמרו נקבים שיש בהם חסרון מצטרפין לכאיסר ושאין בהן חסרון מצטרפין לרובא. הרי דכשם שנקבים שמשערינן ברובא הם בהיקפו ה"נ נקבים שיש בהם חסרון דמשערינן כאיסר נמי מיירי שהנקבים הם בהיקף. ואח"כ אמר נפחתה כדלת כדי שיכנוס איסר לרחבו (הביאו בסימן זה סעיף ה') ופירש"י ושיעור גדול הוא זה מאיסר דהכא בעינן נכנס ויוצא משום דאין כאן חסרון והדלת סותם את הנקב. וז"ל התוספות פי' לרחבו של איסר שיושיבוהו שם לרחבו ויכנוס לאפוקי דרך עביו עכ"ל. ולעיל מיניה דכתב ניטלה ממנו רצועה מצטרפת לכאיסר דקדק רש"י וכתב רצועה לארכו דאיכא חסרון ש"מ דבכאיסר גופא יש חילוק דיש שיעור איסר גדול ויש שיעור איסר קטן. והיינו זה כמו שפירשו רש"י ותוספות דאם ניקב בהיקפו נקבים שיש בהם חסרון משערינן שיכנוס איסר דרך עביו (דאיסר אין רחבו כל כך כחו רוחב הגרגרת בחללו) נמצא אם ניקב נקבים שאין בהם חסרון בהיקפו כזה

צריך שיעור גדול עד רובו של גרגרת ויותר מרובו. לפי שהשלם שבין הנקבים אינו מצטרף להנקבים כמ"ש בש"ך סק"ו. וכן משמע ברש"י ריש דף מ"ה. ואם הנקבים הם בחסרון ועומדים בהיקף כזה
משערין כאיסר. וגם השלם שביניהם מצטרף לנקבים. ר"ל אנו משערי' כאילו הם עומדים בשורה בשוה כזה
.
ואז בשיעור כזה יכנום בהם איסר דרך עביו. ר"ל כמו שלוקחין המטבע בידו זקוף ויכניסו דרך חודו ושוליו דרך הנקב אף אם עדיין אינו רוחב הקנה דרוחב הקנה הוא באמצע יותר גדול מרוחב איסר. נמצא שאף אם לא יגיעו אלו נקבים לרוב חלל הקנה מ"מ מאחר שהם עומדים בהיקף ויש בהם חסרון ע"כ חמור לשער בכאיסר דרך עביו. משא"כ בשנפחת כדלת והפתח עדיין מחובר בצד א' כדלת. והדלת עצמו סותם את הנקב, אף אם יגיע קצת מהחסרון בהיקף מ"מ מאחר שאינו חסר לגמרי צריך לשער בשיעור איסר יותר גדול. ר"ל כשיעור כל רוחב האיסר כזה
דאם יש נקב גדיל כל כך שיכנוס בו איסר לרחבו טריפה. וכן בניטל ממנו רצועה דקדק רש"י וכתב לארכו. נמי שיעורו כן דלארכו אינו נטרף כל כך מהר כמו בהיקפו ולכן צריך שיעור גדול. ובזה יתכן תמונת וציור הש"ך דבניטל רצועה לארכו כזה.
אי כד מעגלת ליה הוי כאיסר לרחבו אם מחלקין גם האיסר לרצועות כזה
וכתמונת הש"ך. ותדע דבניטל ממנו רצועה לארכו בעי שיעור גדול אף אם נטלה הרצועה בחסרון כזה. שהרי בנסדק לארכו בלא חסרון די אם נשתייר משהו למעלה ומשהו למטה. ובניקב בהיקפו אף אם אין בהם חסרון משערינן ברובא ש"מ דלארכו קיל יותר מבניקב בהיקפו. (וטעמא דכיון דאם פשטה צוארה אי הנקבים בהיקפו מתרחב הנקב ואם הם לארכו כל כמה דפשטה צוארה הסדק נסתם). וה"נ באם יש בהם חסרון קיל יותר בניטל רבועה לארכו מבניטל בהיקפו. ולכן באמת אם ניטל רבועה לארכו אף שיש בהן חסרון בעי שיעור גדול דכד מעגלת ליה הוי כאיסר כזה התמונה דלעיל וציור הש"ך.
וכן גבי נפחתה כדלת דבעי כאיסר לרחבו דהוי ממש שיעור אחד. משא"כ כשנפחת בהיקף דחמיר יותר אז הוא טריפה כשיכנוס איסר לארכו דרך חודו ושוליו כזה.
וזה דבר פשוט. ומוכח שיש שיעור איסר גדול ויש שיעור איסר קטן. ואם כן זהו כוונת הש"ע אם ניקבה נקבי' שיש בהם חסרון כאיסר אסורה. ופירוש בהיקף אם יש חסרון כאיסר שיכנוס דרך עביו אסורה. ואם ניטלה ממנו רצועה לארכו דין אחד הוא דאי כד מעגלת ליה הוי כאיסר ופי' לרחבו של איסר אסורה. ויש מי שאומר וכו' היש מי שאומר

אתרווייהו קאי רק שסובל ב' פירושים. קאי על מאי דסיים שאם ניטל הרצועה לארכו שהדין הוא לשער ברוחב איסר והשתא דלא ידעינן כמה הוא רחבו של איסר על כן משערין ברוב רוחב חלל הקנה כזה.

דמסתמא כשחופה רוב חלל הקנה הוי נמי רוחב איסר. וה"ה דקאי נמי על חלוקה ראשונה בניקב בהיקף כזה

דצריך לשער באיסר דרך עביו כשיכניס איסר בזה הנקב כזה. ועכשיו דלא ידעי' לשער באיסר דרך עביו שהרי לא ידעי' כמה רוחב האיסר באמצעיתו ע"כ משערי' ברוב רוחב חלל הקנה כזה.

.

דכבר ידוע דכל דבר העגול רוחב החלל הוא חלק שליש מן כל היקף העוגל. ד"מ אם היקף העוגל הו' ג"ר אמה הוי באמצע העוגל רביע אמה רוחב. וע"כ אם נקדר סביב להיקף מעט יותר מחצי רביע אמה א"כ הוא רוב רוחב של החלל.

ולכן נתחכם המחבר וכתב לשון הסובל ב' הפירושים שנוכל לפרשו על כל חלוקה וחלוקה. ולא אמר כלשון הגמ' מקלפו ומניחו ע"פ הקנה אם חופה את רוב הקנה טריפה. ולכן אמר רוב רוחב חלל הקנה וק"ל. וע"ז אמר רמ"א דגם בזה יבא לידי קולא דבבהמה גסה שחללה רחב הרבה ואם ישער ברוחב חלל הקנה שהוא הרוב של חלק ג' מן עוגל הקנה יהיה יותר מחלק של עוגל האיסר דהיינו לרוחב האיסר. לכן פי' משום לא פלוג משערינן בחלל הקנה של עוף. ולכן ויסולק גם קושייתו דבאמת פשטיה דמלתא משמע שמשערינן בכל קנה דידיה. ולפי שלפעמים יבא לידי קולא לכן בכ"מ ישער ברוחב חלל הקנה של עוף ולפי כל דברי אלה א"ש מ"ש כאן הש"ע בסמוך סעיף ג' דכתב עליו הש"ך ל' המחבר מגומגם וכו' משמע דביש חסרון נמי סביב היקפו קאי. גם לשון הטור מגומגם יותר שכתב ניקבה סביב היקפה נקבים דקים וכו'. כתב עליהם שלשונם מגומגם והיינו לפי מה שהבין הוא משום דקשיא ליה בל' המחבר והטור דאם ניקב בחסרון סביב להיקפו משערין כאיסר. וקשיא ליה דאם יחתוך האיסר לרצועות הרי א"א אפי' בגסה שבגסה שיהא בהיקפו כשיעור איסר בהתחלקו לרצועות. ולכן מפרש דברי הטור והש"ע דמיירי שעומד בהיקף קצת והחסרון הוא זה אחורי זה כזה

עד שבין הכל הוא כאיסר בהתחלקו לרצועות, וזה אינו רק שניקב בהיקפו כזה ושיעורו שיכנוס בו איסר דרך עוביו כדאמרן ולא כשיעור איסר לרחבו. ובזה צדקו דברי הטור והש"ע:

ואל תשיבני על דברי ממ"ש בגמרא בעופא מאי ופי' אם נקדר גרגרת העוף בחסרון א"ר יצחק מקפלו ומניחו ע"פ הקנה אם חופה רוב הקנה טריפה. אמר רב פפא נפיא ופירש"י מעשה אא שאלת ומעשה נפה השיבותיך שאורגין משער הסוס והנקבים סמוכים זה לזה וכו' כמו כן אם הנקבים סמוכים זה לזה ומניחו ע"פ חלל הקנה עכ"ל רש"י. וא"כ ש"מ שצריך להיות חופה את רוב רוחב חלל הקנה ממש כנפה כמו שהייתי מפרש לדברי הב"י לחלוקה שנייה כזה.

כמו שציירתי למעלה ולא כמו שציירתי צורה השנייה אליבא דהחלוקה ראשונה כזה. ואם יהיה זה הפירוש אמת אין זה כנפה. יש לי לומר דלפי זה ולפי מה שמפרש רב פפא כנפה צ"ל דקושיית המקשן היה בעופא מאי אם נקדר לארכו של קנה דצריך להיות רצועה גדולה כמו איסר לרחבו כשנחלק אותו לרצועות כמו שהוכחתי לעיל. ובעופא אפי' לארכו אינו כל כך אורך כמו אורך האירר כשנחלק אותו לרצועות. וע"ז מפרש מקפלו ומניחו ע"פ הקנה. וכן מפרש הרא"ש קושיית המקשן לדברי הרי"ף אף שהרא"ש חולק עליו. אבל אי נקדר להיקפו משערינן נמי לרוחב חלל הקנה דהיינו הרוב מן שליש העוגל כמו שציירתי למעלה. אף שלפ"ז אין במשמע תירוצו של רב פפא דאמר מקפלו ומניחו וכו' מ"מ נשמע ממנו דכמו בנקדר להיקפו משערינן ברוחב חלל הקנה. ולכן תפס המחבר ל' מקפל"ו ומניחו וכו'. וגם לא לשון אם חופ"ה את רוב הקנה ודו"ק נ"ל נכון. נאם הצעיר שמואל הלוי:

שאלה סה

אמר שמואל הלוי יען כי דבר שכיח ורגיל טובא שיהודי אחד נכנס לתוך משא ומתן של חבירו אם יש לו איזו משא ומתן אצל הנכרי אמרתי להציג לפניך מה דינו כדי שאיש על מקומו יבא לשלום:

פסק בסמ"ע סימן שפ"ו מעשה אירע שכותי עשה מקח עם ישראל על יין שרף ליקח ממנו כך וכך מדות י"ש כל מדה כך וכך ונגמר המקח ביניהן כדין התגרין שמכין כף אל כף. אח"כ הלך אל ישראל אחר הדר בשכונתו של ישראל הראשון ורוצה לעשות עמו ג"כ מקח. ולא גילה שכבר דיבר עם ישראל הראשון. והיה כוונתו שאם יוזיל לו ישראל השני שיקח ממנו ויניח הראשון. וישראל הראשון הרגיש בדבר שלכך הלך לבית ישראל השני. שלח אל ישראל זה וביקש ממנו שלא ימכור לו יי"ש כי כבר עשה עמו מקח. ולא השגיח ישראל השני ע"ד ועשה מקח עם הכותי ולקח הכותי מידו הי"ש ומכח זה לא קנה הכותי מישראל הראשון. נראה פשוט דאם אין ערמה בדבר לפי ראות

הדיינין דאין עונשין לישראל השני ע"ז מאחר שהכותי מעצמו בא אליו ליקח ממנו יי"ש. דאף המ"ד שאוסר ליקח המערופיא של חבירו. דהיינו דוקא בכותי הרגיל להיות עסק עמו וישראל השני מהדר אחר הכותי שישראל הראשון עוסק עמו והשתדלהו לעסוק עמו. ואף ששלח אליו יהודי הראשון וביקש ממנו שלא יעשה עמו מקח לאו כל כמיניה לעשות היזק בעבורו. וגם שם מסקינן דאם עבר ועשה דאין מוציאין מידו. וכ"ש וק"ו בזה דאין כאן כל הצדדים הללו, ויש עוד טענה לישראל השני יומר מאחר שכבר עשה עמך מקח ובא ג"כ אלי מי יאמר שלא יקח גם ממך כשיעור המקח שעשה עמך מקח. וגדולה מזו כתב ר' (הביאו רמ"א בח"מ סי' שפ"ו) נל"א ח"ב ראובן שהלוה מעות לכותי בריבית. ובא שמעון ואמר הילך בפחות ופרע לראובן אינו חייב לשלם לו כלום דלא ברי היזקא אלא ספק גרמא דשמא לא יוכל להלוות מעותיו בריבית כן כתב מהר"ם. ודמי למבטל כיסו של חבירו. ומיהו יש לקרותו רשע טפי מעני המהפך בחררה עכ"ל. הרי דלא קראו רשע אלא דוקא התם דישראל השני ירד אחר הכותי אחר שלוה מן הראשון ואמר ליה קח מעות ממני ופרע להראשון. משא"כ בנדון זה שהכותי מעצמו בא אל השני והשני לא אמר דלא יקח מן הראשון ע"כ כל לשון הסמ"ע. מה שכתב הרב ז"ל אם אין ערמה בדבר לפי ראות הדיינין דאין עונשין לישראל השני. ר"ל כגון אם ע"י גרמתו בא אליו כגון שהישראל השני היה שולח אחר הכותי. דאז מאחר שכבר גמר המקח היה נקרא רשע. ומ"ש דאין עונשין וכו' דמשמע אם היה ערמה בדבר היו עונשין לישראל השני היינו עונשו שהיו מכריזין עליו בב"ה שהוא רשע. וכ"כ הסמ"ע בסי' שפ"ו ומהר"מ מינץ כי' ק"א. ואין זה דומה לנקטיה בכובסיה דלשבקיה לגלימא דשמא לא איכפת ליה במה שמכריזין עליו נמצא נשאר הריוח בידו אבל אין רצונו לומר דאם היה ערמה בדבר שע"י השתדלות הישראל השני קנה הכותי מישראל השני היו מעניישין אותו ממון. דזה אינו דבהדיא פסק רש"ל בתשובה סל"ו דאף במקום שנקרא רשע מ"מ אין מחייבין ב"ד אותו להחזיר. וכ"כ נמי הסמ"ע עצמו דאם עבר ועשה אין מוציאין מידו. ונ"ל טעמא בכ"ז דאם עדיין לא עשו המקח רק המוכר רוצה בכך והלוקח רוצה בכך מותר לאחר לקנותה לכתחלה. ממוכר ישראל פשיטא מטעם שכתב הסמ"ע בשם המרדכי לתקנת המוכר ישראל. דאל"כ יפסיד המוכר דמיד שיבא ישראל א' לקנותם ויפסוק עליו פחות משווי' יצטרך המוכר ליתן לו. אלא אפילו במוכר כותי. וכ"פ מהרי"ק שורש קס"א דאפילו בדבר שמחזר לקנות וקדם ישראל אחר וקנה דאז רשע הוא. וטעמא נ"ל דא"כ אם יקנה אדם דבר מכותי ויהא נודע לבריות שיש בו ריוח מה יקפצו בני אדם אינם מהוגנים ויאמרו שכבר קדמוהו אצל המוכר ומי יעיד על הדבר. ואף אם האמת כן מ"מ כמה פעמים

ומעשים בכל יום שלא ישתוו במקח שאין המוכר רוצה למכור במה שירצה הלוקח. וע"כ נפרדים זה מזה. ולפעמים כשיבא אח"כ לוקח אחר קונה הסחורה באותו מקח שהיה רוצה המוכר למכור תחלה. כי יודע תיכף קונה לזו הסחורה. או מסתפק בריוח מועט ממה שהיה חפץ הישראל הראשון. ו"ו לפעמים אחר שראה כותי המוכר שלא רבה ליתן לו ישראל הראשון כמה שחפץ אז מוכר לישראל השני בזה המקח שרצה הראשון. ולפעמים מוזיל לגבי השני עוד יותר. וא"כ אם יבא ישראל הראשון ויחטוף המקח מישראל השני לא שבקת חיי לכל בעלי משא ומתן. ועוד דאין להלוקח השני שום פשע וכי מה הוה ליה לידע שכבר עמד ישראל ראשון במקח בזה הסחורה עם זה המוכר. ועוד מסתמא אחר שהלך ממנה ישראל הראשון ולא נשתוו במקח ודאי יאושי מייאש ממנו וחושב מעתה יקנה אותה לוקח אחר ולכן מותר לכתחלה. משא"כ אם כבר פסקו הדמים ביניהם ואין מחוסר רק הקנין כבר סמך הישראל הראשון עליו וכבר זכה בו. ולכן הוי ישראל השני רשע משום שיורד לחייו. משא"כ אם אין המניעה מן המוכר רק שהיהודי לא גמר המקח מפני שלא נשמר מיהודי אחר שיסיג גבולו ורצה לדחות להכותי. אע"ג שלא גמר המקח לגמרי הוי כאילו בא לידו ועיין במ"ב סימן כ"ה. ומזה הטעם נ"ל דנקרא רשע. דאיתא בגמרא דקידושין הקורא לחבירו רשע יורד עמו עד לחייו וא"כ זה שירד לחייו הוא עצמו רשע מ מדה כנגד מדה כאשר אבאר בסמוך אי"ה. אבל אין ב"ד מחייבין להחזיר לישראל הראשון כמ"ש בשם רש"ל הנ"ל. וטעמא נ"ל משום דלא עביד ליה היזק בממוניה דישראל הראשון. רק מנע ממנו הריוח. ומניעת הריוח לא חשיב אפילו גרמא בניזקין. וכ"ש דלא הוי דינא דגרמי ולכן אין מחייבין אותו להחזיר. וכן פסק מהר"ם פאדוה סימן ס"ב דמניעת הריוח לא חשיב אפילו לגרמא ועיין בא"ח סימן תקל"ט ובי"ד סימן ש"פ דלא מיקרי גרמא אלא א"כ מזיק ממון חבירו שהיה בידו. והשתא אתי שפיר דלא פסק רבינו ירוחם על שמעון שהלוה לכותי בפחות ואמר בפירוש שהכותי יחזיר המעות לראובן ולא פסק עליו רק דין רשע. אע"פ שזה המעשה הוא יותר מעשה רע מעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה שעדיין לא זכה בה אבל הכא כבר זכה ראובן במשכון. מ"מ לא הוי רק רשע משום דלא הזיק בממון ראובן כלום רק בריוח ומניעת הריוח אפילו גרמא לא הוי. ולכן דקדק רבינו ירוחם וכתב דיש לקרותו רשע טפי מעני המהפך בחררה משום דכאן כבר זכה בו ראובן אא שאע"פ כן אין לחייבו יותר מטעם שכתבתי. ולפי זה הא דכתב הסמ"ע על דברי רמ"א בסימן שפ"ו שהביא דברי רי"ו אלו כתב עליו הרמ"ע וז"ל ושם בדברי רבינו ירוחם השמע דאפילו אמר ליה שמעון להכותי להחזיר לראובן מעותיו דאפ"ה פטור מדינא עכ"ל. ולדידי אין זה רבותא

כל כך. דעיקר הפטור משום דלא הזיק בממון ראובן כלל רק מניעת הריוח. אבל אי גמר ישראל המקח עם הכותי ונתן מקצת דמים על המקח בזה נ"ל דאפילו הב"ד מחייבין לישראל השני להחזיר לישראל הראשון. משום שישראל הראשון יוכל לבא לידי היזק ממון שלו. דלפעמים אין להחזיר מה שנתן הישראל על המקח שכבר אכלו הכותי. ועוד יוכל לבא לידי הפסד כל המקח מאחר שנתן דמים על המקח קנה ממנהג התגריים מדין סיטומתא והוי אחריות המקח על הלוקח. וא"כ ישראל השני שקנאו מחייבים אותו ב"ד להחזיר משום שהוא ממש ממונו של ישראל הראשון שיוכל לבא לידי היזק כל הקרן שלו. ולכן דקדק רמ"א וכתב בסימן רל"ז שכבר פסקו הדמים ביניהם ואין מחוסרין אלא הקנין. ולא אמר רבותא יותר דאפילו אם גם הקנין אינו חסר רק המשיכה לביתו כגון שנתן מעות על המקח אפ"ה אינו נקרא אלא רשע כמ"ש רי"ו דיש לקרותו רשע טפי מעני המהפך בחררה. אלא ודאי דבזה מחוייב להחזיר המקח לבעליו. ואף שלפעמים אין לישראל הראשון הפסד הקרן. מ"מ לפעמים יוכל לבא לידי הפסד. ואע"פ שבנדון של רבינו ירוחם הנ"ל בענין המשכון ג"כ כבר נתן המעות לכותי ואף על פי כן לא חייבו להחזיר לישראל השני. ולא פסק עליו רק דין רשע. היינו טעמא משום דהתם לא יוכל ישראל הראשון לבא לידי הפסד הקרן. דאם לא יחזיר לו מעותיו לא יתן לו משכונו. וגם לישראל השני לא הנייא לו רמאותו וק"ל. ומה שלא פסק הסמ"ע לנדון דידיה לענין הי"ש דין רשע. הא כתב טעמא. חדא דהכותי מעצמו בא אליו. ועוד דאפשר דהכותי יקנה כאן וכאן. אך צ"ע לפי מ"ש הטור והש"ע בי"ד סי' ש"ך לענין בכור דצריך כסף ומשיכה ובחד לא קני מספיקא משום דמספקא לן אי כר"ת אי כרש"י ולכן מצריך שניהם. וא"כ נימא גם כאן מאחר שלא קנה הישראל מכותי רק בכסף לא סמכא דעתיה דישראל וכל הקודם זכה. אלא שנקרא רשע כמו לענין קרקע בח"מ סי' קצ"ד. אמנם כי דייקת שפיר ל"ק מידי דדוקא לענין הפקעת בכור שהוא בכרת גם בזמן הזה כדאיתא בת"ה לכן מצריך דוקא שניהם. ובכסף לבד או במשיכה לבד אינו מפקיעו מקדושתו. וכן הוכיח מהר"מ מינץ סימן ה' ול"ה ופ"ב דאין למדין איסורא מממונא. וכן הוכחתי בתשובה דלעיל לענין בכור. דאל"כ למה מצריך מהר"ם כסף ומשיכה לצאת ידי רש"י ור"ת. יקנו כל דור ודור לפי מנהגן כפי מנהג התגרים בנתינת המעות או בהכאת כף זה לזה או בסיטומתא. אלא ודאי דאין למדין איסורא מממונא. וכן דייק ל' הרמב"ם הביאו הטור ח"מ סימן קצ"ד שכל דיני המלך בממון על פיהם דנין. ואם כן מעתה מאחר שמנהג התגרים הכותים וישראלים שקונין במשא ומתן זה עם זה ע"י נתינת קצת מעות. ודאי דנין ע"פ זה. ועוד דכתב רמ"א בח"מ סימן קצ"ד אפילו קנה קרקע חן הכותי אם התנה לוקח שיקנה בכסף

לחוד קני. וא"כ ה"ה ומכ"ש במטלטלי מאחר שנהגו לקנות כך דהוי כאילו התנו לקנות בכסף לחוד. מכל הלין מוכח דאם נתן מעות על המקח שמחוייב ישראל השני להעמיד המקח ביד ישראל הראשון. חדא דלפעמים יוכל לבא לידי הפסד הקרן שלא יחזיר לו מעותיו שנתן על המקח. ועוד משום דקם ליה באחריות ברשות הלוקח והוי הכל ממונו של ישראל הראשון וא"כ ישראל השני שקנאו מן הכותי מאבד ממון חבירו ומפסידו בידים וחייב להחזירו מדינא דגרמי. ואם טען הישראל השני שלא ידע שהראשון נתן מעות המקח נ"ל דנשבע על כך כמו שאר דררא דממונא ונפטר ואין צריך להחזיר. וזה כלל גדול בדיני ממונות ואין בו נפתל ועיקש, נ"ל פשוט וברור נאם הצעיר שמואל הלוי:

שאלה סו

גרסינן בקידושין פ"ק הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי. ממזר סופג את הארבעים. רשע יורד עמו לחייו. וכתב עליו רש"ל בתשובה סי' כ"ח ברייתא זו הביאו כל המחברים לפסק הלכה. ופי' התוס' דהיינו מדה כנגד מדה כלומר הוא קרא לחבירו עבד שהוא בכלל ארור כנען. לכך משמתין אותו דהיינו קללה כדאמרינן ארור בו נידוי וכו'. והקורא לחבירו ממזר דמוקי ליה בלא יבא ואסור בבת ישראל ורוצה להביאו לכלל מלקות. לכן הוא סופג את הארבעים כדין עובר בלאו. ועל רשע יורד עמו לחייו לא פירשו מידי. אכן בליקוטים מצאתי לפי שבא לקפח מחייתו ולהפסיד פרנסתו דכתיב כי ימוך אחיך והחזקת בו פרט לרשע שאינו אחיך לפיכך יורד עמו לחייו. וא"כ מאחר שהכל תלוי במדה כנגד מדה א"כ כל הוצאות ש"ר שמוציא על חבירו שהוא עובר בלאו הוא בכלל מלקות. כגון שקורא אותו גנב או גזלן וכו' וכן הביא מהרש"ל בסימן ק"א. ותימא לי שלא הביא הגאון ז"ל פירש"י בקידושין פרק האומר בעובדא דרב גידל בעני המהפך בחררה וכו' א"ל נקרא רשע ופירש"י שירד לחיי חבירו עכ"ל הרי לך דבקורא לחבירו רשע ש"מ שחושד אותו שירד לחיי חבירו ולכן קראו רשע ע"כ מודדין לו במדה כנגד מדה ויורד עמו לחייו. כנ"ל. ובפרק איזה נשך דף ע"א פירש"י יורד עמו לחייו רגיל להתקוטט עמו כאילו הכהו וכאילו בא להרגו. ואני שמעתי רשאי לירד לתוך אומנותו של חבירו למעט מזונותיו של חבירו וקשה בעיני שיתירו חכמים לישראל להנקם ולגמול רעה. ועוד דאמרינן בכתובות עד י"ב שנה ליגלגל אדם עם בנו מכאן ואילך יורד עמו לחייו ומאי יורד לחייו איכא הא לייסרו לכופו לתורה קאמר עכ"ל. ותימא לי דהא רש"י גופיה פירש בפרק נערה לרדותו ברצועה ובחוסר לחם. ומה שתמה רש"י לפי מה שכתבתי כאן ניחא וק"ל. ומ"ש הרב בשם ליקוטים הוא תירוץ מספיק אההוא עובדא גופיה למה

אחר ר' אבא על עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה שנקרא רשע. ולפי הליקוטים אתי שפיר למה נקרא רשע. ומ"ש הרב שכן מצא בליקוטים הוא נימוקי מהר"מ מריזבורג. ואע"ג דהוצאת ש"ר הוי בכלל ביישו בדברים. וכתב בת"ה ובפסקיו הביאו רמ"א בח"מ סימן ת"כ דמוציא ש"ר הוי בכלל ביישו בדברים. וצ"ל דמדינא פטור אך למגדר מילתא משום קנס שלא להרגילן בכך גם מהרא"ש מודה דחייב. וכ"כ רמ"א בתשובה ריש סימן מ"ה בפירוש. וכ"כ רש"ל בתשובה ה'. וכתב רש"ל דהוצאת ש"ר מתוך מריבה הקילו עליו לפדותו בממון ע"ד כי יחם לבבו. אבל בהוצאת ש"ר שלא מתוך מריבה כדי לפגום באדם כשר אין מניחין אותו לפדותו. ונ"ל נמי דה"ט דאע"ג דביישו בדברים פטור. מ"מ הכל לפי הביוש. דאם היה אותו ביוש אמת היה אותו המבייש חייב על מה שעבר על דין התורה זה הוא חייב עכשיו המבייש משום מדה במדה או לפדותו בממון. וא"כ גם במבייש בדברים חייב מדינא משום מדה כנגד מדה ד"מ שקראו אוכל טרפות היה חייב מלקות דאורייתא. וכן משום מדה במדה המביישו הוא חייב מלקות. וכתב עוד רש"ל שכתבו רוב האחרונים שיש קבלה בידם לפדות המלקות הבאים מתוך מריבה בשמונה זהובים ריניש. וכן כתב מהר"מ מלובלין סימן מ"ו. ואח"כ הסכים רש"ל לדעת הגאון מהר"ב יצחק צלאש בעד כל מכה זהוב אחד. ולעד"נ שאין לקבוע מנהג ע"ז כי העשיר לפי עושרו הכל לפי מה שהוא אדם והעני לפי ענייו, כנ"ל הצעיר שמואל סג"ל:

שאלה סז

כללא דלפעמים אמרינן האי ידע והאי לא ידע נשבע האי דידע בסימן צ"א ס"ג. ולפעמים אמרינן הוי ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם בסימן ע"ה. ובסי' שע"ה סעיף ח'. ולפעמים אמרינן נשבע שאינו יודע ונפטר לעיל בסימן ע"ה ס"ט. והיינו ראובן תבע לשמעון בק' זוז וחמשים זוז הודה ובאינך חמשים זוז אמר איני יודע. אז אמרינן הוי ליה מחוייב שבועה ואיל"מ. כי אילו לא אמר איני יודע והוה כפר באינך הוי מחוייב שבועה מן התורה דמודה מקצת הוא והשתא שאמר איני יודע נמי מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ולפיכך משלם. אבל אי תבעו המלוה בק' זוז ואמר איני יודע בכל אז אמרינן שנשבע היסת ופטור דאילו לא אמר איני יודע רק היה כופר בכל לא היה מחוייב שבועה מן התורה גם עכשיו שאמר איני יודע בכל אינו מחוייב שבועה מן התורה ולכן לא אמרינן מתוך שאיל"מ. וכן הוא בסי' ע"ה סעיף י"ד בהדיא וכן הוא בתוס' בב"מ דף ג' ע"ב דבשבועה דרבנן לא אמרינן מתוך שאיל"מ ובכתובות דף י"ח ד"ה הכותב. וע"ע בב"מ פ"ח משנה ב'. ומה"ט גם מי שנתחייב שבועה דרבנן והוא חשוד לא אמרינן שכנגדו

נשבע ונוטל דהא מן התורה כופר בכל פטור. ועיין בח"מ סימן פ"ז מזה ובמהר"מ מינץ סימן צ"ג. ולא אמרינן בזה ידע והאי לא ידע נשבע האי דידע ויהיה התובע נשבע ונוטל. מאחר שהנתבע באמת אינו יודע ויכול להיות שטרוד בעסקיו ואינו יודע אם הלוה חן אותו התובע כמ"ש לענין ב"ה ופועלים בסימן נ"א ב"ה טרוד בפועליו ויכול להיות שב"ה טרוד בעסקיו ולכן כאשר רואה התובע שהוא טרוד בעסקיו תבע ממנו אבל אינו חייב לו. ולכן לא אמרינן נשבע האי דידע דיש לחוש שמא ישבע לשקר אבל אם על כל פנים הנתבע מודה שהוא חייב לתובע רק שאין הנתבע יודע כמה חייב לו כגון שהוציא הוצאות בשבילו ברשותו אבל אין הנתבע יודע כמה הוציא אז אמרינן נשבע האי דידע מאחר שעכ"פ גם הנתבע מודה שהוא חייב לו. וכן הוא באמת דין זה דנשבע האי דידע גבי הוציא הוצאות. וכן הוא נמי גבי מוסר ממון ואינו יודע כמה מסרו. ונ"ל טעמא דלכאורה הוא תמוה במה שהנתבע יוכל לפטור עצמו אם הנתבע נשבע שאינו יודע בכל והתובע יודע ובריו ושמא ברי עדיף. ונהי דברי של התובע אינו ברי טוב משום שהנתבע אינו יכול להכחישו כדאיתא בתוספות פרק המניח בהלכה דשורך הרג והלה אומר איני יודע. חדא דאין זה ברי גרוע כמו התם דידע התובע בודאי שלא ידע הנתבע מאחר שלא היה אצל הנגיחה. אבל הכא אין התובע יודע בודאי שהנתבע אינו יודע כי יוכל לטעון פרעתי. ועוד נהי דהברי גרוע מ"מ למה יפטר הנתבע באינו יודע. ת"ל דאפשר דה"ק החוב אינו ידוע לי כי לא ידעתי משום חוב כי לא לויתי מעולם או משמעותו הייתי חייב לך ופרעתי. ולכן איני יודע מאין באת לידי החוב שאתה אומר. ועיין בשו"ת מהר"י כ"ץ מקראקא ס"י שכתב כן בפירוש. ומ"ש בסימן ע"ה סעיף ט' מנה לי בידך שהלויתיך וכו' והלה אומר יודע אני שהלויתני או שהפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא דחייב לשלם לכ"ע ואפילו מחוייב שבועה לא הוי. שאני התם דמודה שעכ"פ חייב לו ומודה בעיקר ההלואה אלא שאינו יודע אם החזיר ולכן חייב לשלם ואין התובע צריך לישבע שלא פרע לו הנתבע רק מחרים כתם. משא"כ גבי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע שאינו יודע כלל בעיקר ההלואה שמא באמת אינו חייב לו כלל לכן נשבע שאינו יודע ומטעם שכתבתי. אבל צ"ע דבסימן ע"ה סעיף י"ב פסק מנה לי בידך שהלויתיך וכו' או שאמר הנתבע איני יודע אם פרעתיך הוי ליה מחוייב שבועה וכו' וקשיא דבשלמא גבי חלוקה ראשונה שאמר איני יודע אם הלויתני ועד אחד מעיד שהלוהו אז אם לא אמר איני יודע הוי מחוייב שבועה מן התורה להכחיש העד ולכן השתא שאמר איני יודע הוי ליה מחוייב שבועה. משא"כ בחלוקה שנייה דגם הנתבע מודה בעיקר ההלואה רק אינו יודע אם פרע. למה לא יהא חייב בהחלט בלא שבועה כדלעיל סעיף ט' וצ"ע.

והא דבחשוד נשבע ונוטל בסימן ב"ב ולא אמרינן מתוך שאיל"מ היינו משום תקנתא דחשוד. ועיין בתוספות פרק כל הנשבעין דף מ"ז ע"ב וישמע חכם ויוסיף לקח. נאם הצעיר שמואל סג"ל:

שאלה סח

העתקתי מתשובת הגאון מהר"ם מלובלין בצל שחתכו בסכין ש"ב ונתנו אותו לתבשיל של חלב ויש בתבשיל ששים נגד כל הבצל אך שהבצל לא נמחה לגמרי נמצא שהבצל בלוע מבשר בחלב:

תשובה דע אתה שאנו קי"ל שאין מצריכין ס' נגד כל הבצל כי אם נגד מקום הסכין שנגעה בבצל שהרי הבצל לא נעשית נבילה וחתיכה דאיסורא דהא קודם שנתנה אותה לתוך החלב היה כולה היתר. ולכך אין אנו צריכין לשער כי אם נגד טעם הבשר הבלוע בבצל. ואין אנו יודעין כמה הוא ולכך אנו משערין נגד מקום הסכין שהרי אי אפשר שהיה הטעם יותר מאותה חתיכה של סכין שנגע בבצל כשחתכה. אך כשהסכין גדול וחתך בכולו והבצל היא קטנה אז אנו משערין נגד הבצל. דהא עכ"פ הטעם שנכנס מהסכין תוך הבצל אי אפשר להיות יותר מהבצל אף שהסכין גדול מאד. סוף דבר כשחתך הבצל בסכין ש"ב שהוא היתר לא שייך לומר שהבצל נעשה נבילה וחתיכה דאיסורא. ולכך אם יש בקדרה של חלב ששים לבטל טעם הבשר הבלוע בבצל אז אף הבצל מותר. אף על פי שלא נמחה ונתמעך וא"נ להפרישה. אבל אם חתכו הבצל בסכין של א"י אז כדי נטילה מהבצל דהיינו כעובי אצבע נעשית נבילה וחתיכה דאיסורא. ואם חתכה דק דק אז כל הבצל נעשית נבילה. ואם נתנה אחר כך לתוך קדרה של היתר אז צריך ששים נגד כל הבצל. ואם יש ששים התבשיל הוא מותר אבל הבבלים צריך להפרישן מתוך התבשיל על ידי סינון או ענין אחר במה שאפשר משים דקיימא לן אפשר לסוחטו אסור. וזהו דבר פשוט מבואר בטור יורה דעה סימן צ"ו ובסמ"ג סימן קמ"א ובאו"ה סימן ל"ח וביתר פוסקים עכ"ל הגאון מהר"מ מלובלין סימן כ"ח. וה"ה אם חתכן בסכין של בשר וחתכן דק דק צריך ששים נגד כל הבצל אבל אין צריך להסירה. והא דבצל יהיב טעמא אפילו כשהוא שלם היינו אם נתנוהו חי לתוך המאכל. אבל אם בשלוה תחלה לבדה ואחר כך נתנוה לתוך המאכל לא יהבא טעמא ובטל חריפותה מינה. משנה ריש פ"י דתרומות:

שאלה סט

שוחט ששחט ומצא טבעת מהגרגרת על הסכין מה דינו:

תשובה מי יתן ואדע להכריע בין הגדולים כי כמעט מחולקים בסברות הפוכות. דמ"ש הש"ע ע"ש האגור היה נמצא על הסכין אבל לא היה דבוק על הסכין כדאיתא בהגהות הר"ן דמהר"א כ"ץ שאל אם היה דבוק על הסכין. ונ"ל דר"ל אם הטבעת דבוק על הסכין בין ב' צדי הסכין שחתך באמצע הגרגרת והסכין דבוק בו. ואז בודאי נעקר הטבעת וטרפה. ומה שלא נפל על הארץ הוא מפני שדבוק בב' צדי הסכין. אבל אם מונח בצד אחד על הסכין נוכל לומר שנשחט ע"י גלגול הגרגרת. ולכן אם היה מונח על הסכין ולא היה דבוק בין ב' צדי הסכין גם הר"א כ"ץ היה מכשיר. וגם הב"י בש"ע הכשיר כה"ג. גם מהר"ם מלובלין שהיה מן המתירין אך אחר שהראו לו מה שכתב רמ"א גם ע"פ מנהג השוחטים שנהגו להטריף כתב שמבטל דעתו. ומה שכתב רמ"א ויש מטריפין בזה וכן עיקר שחיטות ישנים בשם מהר"א כ"ץ גם ע"פ גיסו מהר"י כ"ץ וכו' איברא דגם מהר"י כ"ץ מקראקא סימן מ"ז הבין כך כמו שכתב רמ"א ג"כ כאן דאם הוא מונח על צד אחד של סכין נקרא דבוק על הסכין. ולי נראה כמו שכתבתי דלא מיקרי דבוק רק אם חתך באמצע הגרגרת והסכין תחוב בין הגרגרת דהיינו הגרגרת תחוב בין ב' צדי הסכין אז ודאי טרפה. כי ע"י שהגרגרת הוא קשה והקנה שבין הטבעות הוא רך אז נעקר הקנה קודם לחתיכת הגרגרת ובודאי נעקר. ולכן אם הוא דבוק בין ב' צדי הסכין הוא טרפה. כן נ"ל פי' א"ם הו"א דבו"ק. ולענ"ד זהו סברא נכונה. ואף עפ"י דבנפל על הארץ נמי אפשר לומר דנעשה ע"י גלגול הגרגרת. מ"מ הרי יש ריעותא לפנינו שיש גם סברא שע"י דחיקת הסכין על הטבעת או ע"י משיכת הקנה זה לכאן וזה לכאן נעקר הטבעת וקפץ והוי ספק דאורייתא. משא"כ אם נמצא על צד אחד מן הסכין כדאמרן. והנה מורי בטורי זהב פסק להתיר במעשה שבא לידו שהיה הטבעת בין ב' צדי הסכין. היינו דשם היתה הטבעת חתוכה עכ"פ הרוב ואפשר כולו כדמשמע מלשונו. אבל הא דמהר"א כ"ץ אמר אם הוא דבוק (ר"ל בין ב' צדי הסכין כמו שפירשתי) היינו שתחב הסכין באמצע ולא נחתך רק מעט בטבעת. אבל מה שכתב הרב משאת בנימין להתיר בנפל על הארץ. ונראה מדבריו דיותר פשוט להתיר בנפל על הארץ מעל הסכין. וגם על הסכין היה מותר אי לאו דהחמיר רמ"א וכתב הב"י דלא לוסיף עלה, ולדעתי ולדעת רמ"א אם על הסכין טרפה. וכ"ש אם דבוק בסכין. וכ"ש באם נפל על הארץ ומ"ש מורי בטו"ז דכדאי הם הב"י ואגור שמכשירים בכל גוונא. אדון לפניו מן הצד דנראה דאין מכשירין בכל גוונא רק באם נמצא על הסכין ולא כשהוא דבוק בין ב' צדי הסכין וכ"ש בנמצא על הארץ.

ורמ"א הבין במהר"א כ"ץ כמו שהבין מהר"י כ"ן שמהר"א כ"ץ אסר בנמצא על הסכין ולכן החמיר רמ"א בנמצא על הסכין. ולדעתי פשוט שאין כך כוונת מהר"א כ"ץ. ומ"ש רמ"א בשם גיסו מהר"י כ"ץ שאמר שכך הנהיג מהר"מ יפה. וקשיא לי דמזה אין ראיה שהרי סיים מהר"י כ"ץ סימן מ"ז דלא ידע איכות המעשה ומהותו ואפשר שהיה הטבעת דבוק ומשום הכי הוה טריף גם לבי מהסס בהיתר מורי אם נמצא ב' צדי הטבעת על ב' צדי הסכין דכשר. וסברתו נכונה דלא אפשר שבא ע"י דחיפת הסכין מאחר שנחתכה הטבעת וכו'. ונ"ל עוד ראיה לדבריו דדמיא לשמוטה ושחוטה דאי אפשר לשמוטה שתעשה שחוטה. אך קשיא איך אפשר שיהא נעקר מב' צדדים אחר השחיטה. וגם ע"י גלגול אי אפשר. ולכן נ"ל בדין זה העיקר למראה עיניו של דיין לשפוט. ואין לסמוך מן הסתם על היתר מורי ז"ל אם לא שנראה בחוש שנשחט כמעט כולו קודם שנעקר מב' הצדדים כמו שמשמע מלשון מורי ז"ל. אבל אם לא נראה בחוש שנשחט מסתמא נעקר קודם שחיטה. וזהו ששאל מהר"א כ"ץ אם היה דבוק בסכין. גם על הרב משאת בנימן נ"ל דאין לסמוך להתיר בנפל על הארץ אע"פ שעמד על סברתו נגד מהר"י כ"ץ. וע"כ אם יש להכשיר א' ולהטריף א' יש להכשיר בנמצא על הסכין ולהטריף בדבוק כנראה מדעת מהר"א כ"ץ. ובנפל לארץ טריפה כדעת מהר"י כ"ץ. ובדבוק בין שני צדי הסכין יש לשפוט למראה עיניו אם היה דבוק בסכין מב' צדדין ונעקר קודם שנשחט. או אם היה כנדון שכתב מורי ז"ל שהיה נשחט. אבל מה אעשה שרמ"א החמיר בנמצא על הסכין. גם מהר"ם מלובלין היה מבטל דעתו נגדו אני יתמא דיתמא מאי אית לי למיעבד. אבל מ"מ נ"ל פשוט דאם לא היה הטבעת שלם רק מקצת טבעת מונח על צד א' של סכין בהא נ"ל דגם רמ"א מודה דכשר דבודאי ע"י גלגול הגרגרת נעשה. שוב לאחר ימים רבים חזרתי ועיינתי בדין זה ובמקומי אני עומד דאם הסכין דבוק בין הגרגרת דהיינו שהטבעת דבוק וחתוך באמצע ודבוק בין ב' צדי הסכין קודם שנשחט הרוב מן הטבעת בוודאי נעקר הקנה מב' צדי הטבעת. כי ע"י שהטבעת הוא קשה ודחף בכח לחתוך הטבעת ע"י כן נעקר הקנה מב' צדדיו מפני שהקנה רך ונשאר הטבעת דבוק בין ב' צדי הסכין. ובאם נשחט כמעט כולו אפשר לסמוך אסברת מורי ז"ל. ואם נמצא טבעת שלם על הסכין לדעתי הוא כשר אך שרמ"א מחמיר. ואם אינו טבעת שלם ומונח על הסכין נ"ל דגם רמ"א מודה שנעשה ע"י גלגול הגרגרת. ובנפל על הארץ טרפה כדעת מהר"י כ"ץ משום דיש פנים כאן ולכאן. דאפשר לומר שקפץ מפני דחיקת הסכין ואפשר לומר שבא ע"י יל הגרגרת וספיקא דאורייתא לחומרא. הנלע"ד כתבתי:

שאלה ע

נשאלתי מן הרב מהר"ר וואלף י"ץ אב"ד דמדינת ווירצבורג וז"ל ונא יודיעני דעתו הרמה ע"ד אותן סוחרי הבהמות שנותנים הבהמות לקצב כותי והוא נוחר אותן במקולין של כותי ומקבל ממנו הדמים לפי ערך המשקל. וגם יש שמוכרין ע"י הקצב הנ"ל לשאר כותים והקצב מקבל שכר מן הישראל עכ"ל:

תשובה לא נעלם ממכ"ת משנה ג' פ"ז דשביעית אין עושין סחורה לא בנבלות ולא בטרפות וכו'. ובמשנה שלאחריה ציידי חיות ועופות שנזדמנו להם מינים טמאין וכו' ופסק הטור והב"י הלכה כחכמים שאסור למי שאינו צייד. וא"כ הא קמן לענין שאלתנו דאסור דהוי מכוין מלאכתו בדבר האסור. כך נראה בתחלת המחשבה. אמנם נראה להתיר כמו שאבאר בס"ד:

הרב משאת בנימין סימן כ"ה מתיר לנחור התיישים בשביל שלא יתקלקלו העורות. והביא ראיה מהא דתניא בפרק השוחט. השוחט וצריך לדם חייב לכסות כיצד הוא עושה (פירוש שלא יתקלקל הדם) או נוחרו או עוקרו. ש"מ בצריך לדם ללכא כדאיתא התם בגמרא שרי לנחור ה"נ שרי לנחור לצורך העורות. ודחה שם הראיה של מי שכתב להתיר מטעם דשרי רבי לר' חייא לנחור עופא בשביל יאניכא דנפלו ליה בכיתנא דר' חייא בפרק כיסוי הדם ע"ש. ובנו הגאון מהר"ר אברהם שדא ביה נרגא כמ"ש שם בהג"ה והקשה דעד כאן לא שמעינן הכא מדרבי ומברייתא דהשוחט דשרי לנחור אלא להשליך הבשר לכלבים. אבל למכור אח"כ הבשר לכותי ודאי אסור משום דמכוין מלאכתו בדבר האסור והביא ראיה מהא דשבועות. וקושיא נכונה היא וטעמיה מסתבר דעד כאן לא התיר רבי לנחור אלא לדמא לצורך יאניכא דנפלו בכיתנא. ובברייתא דהשוחט וצריך לדם ללכא אבל לא למכור הבשר. וסיים וכתב שם הגאון מהרר"א וז"ל אך לבסוף ימיו כתב לו לעצמו וז"ל תשובה זו צריך לימוד במה שהשיב בני מהר"ר אברהם. ויהי עד כה ועד כה. והשמים התקדרו בעבים. וארון אלקים נלקחה. ומדאגה שלא יבאו התלמידים ויתלו עצמם באילן גדול ויקבעו הלכה לדורות להתיר. ע"כ כתבתי דברי אלה עכ"ל. ומ"מ נ"ל לאחר העיון דדברי הזקן שרירין וקיימין דמותר לנחור התיישים מטעמו וראייתו. ומה שהקשה בנו מהר"א ז"ל דאין משם ראייה דהתם היו משליכין הבשר לכלבים משא"כ כאן מוכרין הבשר לנכרים והוי מכוין מלאכתו בדבר האסור. זה אינו. כי אע"ג שנוחרים התיישים ומוכרין הבשר. הנחירה לא אהני להבשר ולא מידי דבלאו הכי והבשר במקום שהיה שם השאלה דהיינו במדינת פולין ורוסיא שקונים הבשר על הרוב מן היהודים) היהודים מוכרים הבשר במקולין. ואדרבא אי היו שוחטין התיישים

היה להם קונים הרבה נימולים וערלים. אבל עכשיו שנוחרים צריכין למכור הבשר בזול לא"י לבד. ולסברא זו אין צריך שום ראייה כי סברא פשוטה היא. מ"מ לרווחא דמילתא אביא ראייה ממתניתין ריש פ"ה דתרומות ימכרו לכהנים בדמי תרומה. ופי' הרע"ב שדמיה פחותים לפי שאין לה אוכלים מרובים וכו'. וכן מבואר כמה פעמים במסכת דמאי ותרומות. וה"נ ע"י הנחירה אין לה אוכלים מרובים וצריך ליתן בזול. והוי קרובים יותר להפסד מלשכר על ידי הנחירה. נמצא שאינו משתכר כלום בדבר האסור. ואין זה מכוין מלאכתו בדבר האסור. דהנחירה לא אהני ולא מידי להבשר. ואדרבה מגרע גרעיה. ואי משום העורות המשובחין ע"י הנחירה. זה אינו אסור לגמרי. כי אינו אסור רק מה שעומד לאכילה כדאיתא בירושלמי הביאו הר"ש והרע"ב. והרי חמור למלאכתו הוא גדל. והרי גמל למלאכתו הוא גדל. וא"כ הני עורות נמי למלאכתן הן עבידן לעבד אותן ואינו דבר אכילה שרי לנחור אותן. גם מורי בעל טו"ז התיר נחירת התיישים דהביא ג"כ ראיות הנ"ל. ומכירת הבשר התיר מטעם הואיל והתחיל בהיתר הוי אח"כ כאילו נזדמנו לו נבלות וטרפות בתוך ביתו. וראיה ברורה עוד לדברי ממ"ש הר"ש שם בפי' המשנה וז"ל ולא אסרינן לעשות בהן סחורה אלא בדבר העומד לאכילה. ומייתי הירושלמי ר' הושעיא נסיב ויהיב בהדין מוריים. ר' אבין נסיב ויהיב בהדא חלתיתא דהן דברים ש"ג באיסורי מדרבנן כדתנן בפ' אין מעמידין. והקשה הר"ש שם ואע"ג דמורייס תני להו התם ובי איסור הנאה משום דרמו ביה חמרא. ותירץ שמא לא היה נמכר יותר בעבור היין ולא חשיב נהנה מן היין במשא ומתן דידיה אבל בשאר הנאה אסור כגון להרויח בו עכ"ל. וא"כ מבואר מאליו דהיכא שאינו נהנה מן האיסור דשרי. וה"נ לענין מכירת הבשר ודאי אינו נהנה מן הנחירה. שכך היה מזדבן בשר שחוטה כמו בשר נחירה. ואפשר יותר בטוב. כי בשר שחוטה חריפא זבינא וחריפא תרעיה ע"י ישראל וכותים. משא"כ בשר נחירה כמו שביארתי. וזה נ"ל נכון מאד. נמצא פסק של הרב משאת בנימין שריר וקים, וראיתי בב"ח בא"ח סימן תקנ"א שכתב וז"ל ומי שיש לו תיישים שזמנן הגיע לשוחטן ולמכור העורות מר"ח אב ואילך ורוצה ליתן לקצב כותי לנוחרו. נראה דכיון דישראל אסור לנוחרן וכדתניא עיקור שיש בה טריפה אסור ושאין בה טריפה מותר. ופירש"י בפ"ק דע"ז עיקור שיש בה טריפה שהבהמה נטרפת בו אסור לעשותו. ואע"פ שאין סופו ליהנות ממנו אסור לגרום לבהמה טריפות בידים עכ"ל. וכל שאסור לישראל עצמו אסור לומר לכותי לעשותו בשלו. וכ"ש הכא דסופו ליהנות ממנו. ואע"פ שהתוספות הקשו על פירש"י והתירו לגרום להם טרפות יש לנו לתפוס כרש"י לחומרא. ואף לפי' התוספות כיון שנהנה אסור לעשות סחורה בנבלות וטרפות כמבואר בי"ד סימן קי"ז

עכ"ל באריכות. אניח לו מקומו ושעתו שהרב ב"ח איירי מר"ח אב עד ט"ב שמצניעין סכין של שחיטה ולכן רוצה ליתן לכותי לנחור. אבל אין עיקר הנחירה משום שלא יתקלקלו העורות בשם ולא מקפיד על קלקול העורות רק שזמן העורות למכור באותו זמן ואסור לשוחטן משום ט"ב. קמ"ל דאין לנחור אותן הישראל בעצמו ואף לא ע"י כותי דמ"מ הוא מכוין גם למכירת הבשר קמ"ל הב"ח דאף לפי' התוספות דאסור כיון שנהנה אסור לעשות סחורה בנבלות וטרפות. דהא הנחירה כאן לא יועיל למכירת העורות לבד רק גם למכירת הבשר הואיל ואסור לשחוט בזמן הזה. משא"כ בנדון דידן לא יועיל הנחירה להבשר רק לעורות כדאמרן וזה שרי. וכל זה אם אדחוק ואניח דברי הב"ח. אבל אם לדין יש תשובה דא"כ לדברי רש"י קשיא מן הברייתא דר' חייא ומברייתא דהשוחט וצריך לדם ללכא. אלא ודאי גם רש"י מודה בזה ולא אסר רש"י רק לגרום טריפות לבהמה בחייה. וגם זה הוי כהלכתא בלא טעמא. וקשיא על רש"י מהתוספתא שהביאו התוספות עיקור שיש בה טריפה אסור באכילה ומותר בהנאה עיין שם:

אמנם בנדון השאלה יש לנדד לאיסור. מאחר שאי אפשר במקום השאלה לזבוני הבשר לישראלים אחרים ברוב מקומות דשם באשכנז אין קונין בשר שחוטה מיהודים ואם כן עיקר הנחירה היא לצורך מכירת הבשר והוי עושה סחורה בנבלות ומכוין מלאכתו לדבר האסור ואסור אפילו לדברי מורי הטו"ז דכאן לא התחיל בהיתר. אמנם נראה דמ"מ יש לחלק ולצדד להיתר דהתם הישראל עצמו הוא נוחר בין בהא דרבי דשרי לר' חייא לנחור עופא לצורך יאניכא. ובין בהא דברייתא. וכן הא דנחירת התיישים בשביל העורות הישראל עצמו מוסר לנחור. משא"כ כאן שיד כותי באמצע והישראל לא קא עביד מעשה הנחירה. וגם מכירת הבשר וסחורה שעושה הישראל בנבלה ההיא הוא הכל ע"י כותי והישראל לא קעביד מידי נראה דשרי דכותי בדידיה קא טרח. ונהי דאיסור סחורה בנבלות וטרפות דאורייתא כדיליף בירושלמי פ"ז דשביעית מטמאים המה לכם וטמאים יהיו לכם. ובפרק כל שעה בתלמודא דידן דף כ"ג. מ"מ לא חמיר מאיסורי שבת דג"כ דאורייתא לחד לישנא דרש"י ותוספות בפ' משילין דף ל"ז ממצוא חפצך ודבר דבר אע"ג דאיסורי טריפות נלמד מפסוקי התורה מטמאים הם לכם ואיסורי שבת לא נלמד רק מדברי הקבלה. ובנדון זה גם בשבת מותר כמ"ש הטור א"ח ס"ס רמ"ה בשם הרמב"ם הביאו בש"ע הנותן מעות לכותי להתעסק בהם אע"פ שהכותי נושא ונותן בהם בשבת חולק עמו כל השכר בשוה. וכזה הורו כל הגאונים עכ"ל. וכתב ב"י וש"ע הטעם משום דאין מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשותה שנאמר שהכותי עושה שליחותו וכן אין העסק ניכר ממי הוא עכ"ל. וה"נ ממש כיוצא בזה שאין הכותי עושה שליחות של

ישראל שבשביל הרווחה דידיה הוא עושה. וגם אין העסק ניכר שהוא של ישראל. אלא שמכוער הדבר אם הישראל עומד על גביו ומקבל הדמים. אבל אם אין הישראל עומד על גביו נראה ושרי דהכותי בדידיה קא טרח. וע"ע בב"י תשובת מהר"ם בא"ח סוף סימן ש"ז והנראה לע"ד כתבתי. והיריעה קצר מהכיל. וכל יכול יראהו בנין ההיכל. וים ש"ש אלפים בת יכיל. כ"ד דש"ת הצעיר שמואל סג"ל:

שאלה עא

נשאלתי בכרוב דפרמי כותים ולפעמים מניחים כרוב שלם בין הפרום ואומרים שמתחלה מבשלין אותו קצת ואח"כ מניחים אותו בין הפרום להיות נכבש עמהם. והשבתי נ"ל דהיתר גמור הוא דאינו אסור משום בישול כותים כלל. דטעמא דכל מה שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי כותים דבישול דידהו לא אהני לן ולא מידי הואיל ונוכל לאכלו כמות שהוא חי. אם כן הוא הדין להיפך אם על ידי אותו בישול עדיין לא נוכל לאכלו כמו שהוא חי רק שצריך לכבוש אחר כך אם כן בישול דידהו לא אהני לן ולא מידי הואיל ועכ"פ צריך אחר כך לכבשו אם כן אינו אסור כלל משום בישול כותים. כדאיתא בטור י"ד סימן קי"ג גבי בשר או דגים קטנים שכבשן כותי או מלחם עד שראויים לאכילה מותרין אפילו בשלם אח"כ שהמליחה אינה אוסרתן וכשמבשלן אח"כ דבר שנאכל כמות שהוא חי הוא מבשל עכ"ל. וכן מצאתי בתשובת מהרי"ו סימן מ"ט דבנירנבורג היו נוהגין היתר בכרוב שלם דשלקי להו כותים הביאו בת"ח כלל וסימן ס"א. ואם כן הכא נמי הכי. ולהכי שרי נמי לאכול אותן פרעצי"ן שעושין בימי העינוי שלהם שמבשלין אותן תחלה בעודן עיסה ואח"כ נאפה כשאר פת של נחתום. משום דהבישול לא אהני ולא מידי דאי אפשר לאכלן ע"י הבישול ההוא דלא סגי להו בלא אפייה וא"כ הבישול מאי אהני ולכן מותרים כשאר פת של נחתום. רק הצנועין מושכין את ידיהם וראיה ממ"ש בת"ח כלל ע"ה דמותרין לאכול דגים צלויים קצת ביד כותים הואיל וגמר בישולם ע"י ישראל ואינם ראויים לאכול על ידי צליית כותי עכ"ל. וה"נ גבי פרעצין אינם ראוים לאכול ע"י הבישול. וכן הוא גבי דגים קטנים בת"ח שם דין כ"ד. ואי משום הכלים שנתבשלו בהם, סתם כליהן אינם ב"י כמו גבי פאווידלא שכתב הת"ח כלל ע"ה דין ט"ז ובי"ד סימן קי"ג להתיר מטעם דסתם כליהן אינם ב"י ומשום שנאכלין כמו שהוא חי. ומה"ט נמי דגבי פאווידלא אין בו משום בישולי כותים אף אם נשתנו משום הכי אין למנוע מלברך עליו בפה"ע ולא שהכל כמ"ש בא"ח סי' ר"ב שכן נראה עיקר וה"נ מסתברא דאם אין בפאווידלא משום בישול כותים מאחר שנאכל

כמות שהוא חי א"כ למה ישתנה מברכתו הראשונה. ונראה דבכי הא גם הת"ה מודה. דע"כ לא פסק הת"ה לברך עליו שהכל אלא משום שמערבין בו בשמים ודבש. וגם בהא אינו מחליט שלא לברך בפה"ע רק משום ספק. דעל הכל שאמר שהכל יצא. שאעפ"י שנתרסקו במלתייהו קיימי. רק מאחר שנתערב גם בבשמים ודבש מספק יברך עליו שהכל אבל בלי תערובת בשמים ודבש גם הת"ה מודה אע"פ שנתרסקו במלתייהו קיימי ומברך עליו בפה"ע כנ"ל:

שאלה עב

ומשום הכי התרתי נמי עכשיו בעשרת ימי תשובה הגלוסקאות של נחתום שלא הוכשר התנור לאכלן ע"י בישול מאחר ששנים אלו שנת
ותל"ה כל הארץ (ר"ל שנת תחל"ה תל"ו) שנים של בצורות ואפילו בינונים וכ"ש עניים המה חוסר לחם התרתי לאכול אותן על ידי בישול. ואפילו שלא בשעת הדחק נ"ל להתיר מטעם שכתבתי הואיל דחוזר להיות מבושלים שתחלה שורין אותן במים ואחר כך מערבין אותן עם קמח לעשות מהם תבשיל. או מבשלין אותם לבד בלא קמח רק כמו דייסא. אם כן האפייה של נחתום מאי אהני שהרי כאילו חוזרין לסולת הואיל ונתבשל אחר כך. ומ"ש בשאר השנים לא הייתי מתירו להדיא כי מהיות טוב אל תקרי רע באשר נוכל להשיג גלוסקאות שהוכשר התנור מחוייב להדר אחר פת כשר בימים האלו ושעת הדחק שאני. ומיהו באותו לטוועלג שנעשה מאילן הולדר או מאילן רותם שקורין וואכהאלדר נראה לי שהוא איסור גמור שהרי אינן נאכלין אותן גרעינין כמות שהן חיין רק אחר בישול היטב היטב. גם עולה על שלחן מלכים. דהוי כמו אגוזים גדולים שמרקחין אותן בקליפתן המרה שכתב בהגהות אלפסי שאסורין משום ב"ג משום דאינן נאכלין כש"ח וגם עולין על ש"מ. וה"נ דכוותה:
שוב מצאתי כן בביאורי הגאון מהר"ר חיים וריבדבורג לספר ת"ח כלל ע"ה דין ט"ז כתב וז"ל ואפילו אותה הלטוועלג מן גרגיר הפרי של הולדר וזה ודאי אסור שהרי אינם נאכלין חיין עכ"ל. ומיהו לפי מ"ש בספר שני לוחות הברית שער האותיות דף צ' שקצת אוכלין אותו חיין דהיינו המוהל של הגודגדניות של הולדר וגם אותו מוהל מערבין עם יין כי יתאדם מהם ונחמד למראה. אם כן לנאכל כמות שהוא חי יחשב ומותר אותו לטוועלג שעושין הכותים מהם כמו שאר פאווידלא. אכן אותו לטוועלג של אילי רותם שקורין וואכהאלדר לא ידעתי אם נאכל כש"ח לאיזו צורך. ולדמות למרקחת חריפים ש"כ כגון זנגביל וכיוצא בו שפסק בי"ד בש"ע סימן צ"ו דמותר דהוי כמו זנגבילא רטיבא

דנאכל כמות שהוא חי אע"פ שהיבש אינו נאכל כמש"ח והמרוקח הוא היבש אפילו הכי מותר מאחר דהרטיבא נאכל כש"ח. ואף על גב שגם הרטיבא אינו נאכל כש"ח לרוב בני אדם. א"כ ה"ה הוואכהאלדר נוכל ג"כ לאכלו כמש"ח לאיזו צורך. וא"כ גם הלטווערג ממנו מותר לכל הפחות לאיזו צורך. כאשר רגילים באשכנז להחזיקו לקיום לצורך רפואות כ"ש דמותר כנ"ל:

שאלה עג

אירע לא' אבילות ב"ח בה' בניסן ולא' אירע אבילות ב"ח בי"ג בניסן. נמצא לאותו אבל של ה' בניסן נשלמו ז' קודם פסח ופסח מבטל ממנו גזירת שלשים. ולאותו אבל של י"ג בניסן אין הרגל מבטל ממנו רק גזירת שבעה. ובשניהם היו יתומים קטנים שהולכים לב"ה. ופסקתי לענין קדיש שהבן שבעה אע"פ שהרגל מבטל ממנו גזירת שבעה מ"מ יש לו קדימה על האבל של ה' בניסן שזה בן שבעה וזה בן ל' דהיינו עד כלות ז' ימים ממש דהיינו עד יום ג' דח"ה. ואח"כ יש לשניהם דין שלשים. ואע"פ שלזה של ה' בניסן בטלה ממנו גזירת שלשים מ"מ נ"ל שלענין הקדישים יש לו דין שלשים. וכן זה של י"ג בניסן שנוהגין להדליק נר במקום שמת שם מת כל שבעה נ"ל להדליק כל השבעה במילואה אע"פ שהרגל מבטל ממנו גזירת שבעה. וטעמא נ"ל דהא דהרגל מבטל ממנו גזירת ז' ול' נלמד בגמ' מושמחת בחגך אי אבילות דמעיקרא אתי עשה דרבים של ושמחת בחגך ודחי לאבילות שהוא עשה דיחיד. ואי אבילות דהשתא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים. וא"כ הא דהרגל מבטל מן האבל גזירת ז' ול' הוא מן העשה דושמחת שהוא עשה דרבים משא"כ בדבר שאינו נוגע אל החיים רק לכבוד המתים ולתועלת נשמתם לא שייך ביטול דהא מ"מ תוך ז' או ל' ממש הוא ולא נגזול את המתים:

וכעין זה כתב מורי בטו"ז סימן שע"ז דמי שמת לו מת בשבת או בי"ט וא"א לקוברו בו ביום דעכ"פ יאמר קדיש תיכף אחר המיתה דאין אמירת קדיש תלוי באבילות כלל. ונ"ל לפ"ז דקטן יכול לומר קדיש דאין אנינות ואבילות על הקטן. וכן במי שמת לו מת ברגל בי"ט שני דפסח. כאשר בעו"ה אבילות אלו היו תכופים וסמוכים פה ק"ק שטיינך ניסן תל"ה. וגם בי נגפה יד ה' בעו"ה. ופסקתי שאע"פ שהאבילות אינו חל עד אחר י"ט וי"ט האחרון נמנה מן השבעה מ"מ הנר שרגילין להדליק כל שבעה במקום שמת שם המת ידליקו תיכף ולא ימתינו עד שישבו שבעה ואין זה תולה במה שהרגל ביטל האבילות או במה שאין האבילות חל עד אחר הרגל מטעם שכתבתי. אכן על דבר זה הייתי מסתפק ושואל להגאון מופת הדור נ"י מהר"ר שמעון מפראג בא' ששכב על ערש דוי ל"ע בחולי

כבד ומת לו מת שמחוייב להתאבל עליו. אך מפני אונס חליו לא היה יכול לנהוג גזירת שבעה. אם הבריא בתוך ל' אם ישלים גזירת ז' ושלשים. ולדמות לשמע שמועה קרובה ברגל דאינו מתאבל ברגל ומשלים לאחר הרגל ז' ול' וכמו שפסק במרדכי סוף מ"ק מי שמת אביו ואמו והיה קטן באותו פעם וקודם שעברו ל' הגדיל ונעשה בן י"ג שנה ויום א' שחייב להתאבל ז' ול' וכו'. או כיון שהיה אנוס אותו פעם שוב אינו מחוייב להשלים. וזאת היתה תשובת הגאון אלי:

יהי אלהיו עמו. שואל כענין בטוב טעמו. האלוף המסובל רצוי ומקובל. ה"ה מהר"ר שמואל סג"ל אב"ד דק"ק שטיינך י"צ. מכתבו הגיעני אודות העגונה ע"י כתב שכתבתי אליו הוכרח בעלה לבא הנה ופטר לאשה בגט פטורין כתחז"ל ושיעבדה לו לתת לו איזו ר"ט ואל זה נושאת נפשה וישלח מעלתו מה שבידו ע"י הקצין הפרנס כהר"ר זלמן פירדא. ועל דבר ששאל בא' ששכב על ערש דוי בחולי כבד וכו' עד או כיון שהיה אנוס אותו פעם שוב אינו מחוייב להשלים עכ"ל:

תשובה דין זה מבואר ונלמד ממחלוקת מהר"מ והרא"ש והובא בפסקי הרא"ש סוף מ"ק וז"ל מי שמת אביו או אמו והיה קטן באותו שעה וקודם שעברו עליו שלשים יום הגדיל. מהר"מ ס"ל דחייב להתאבל משהגדיל כמו שמע שמועה קרובה ברגל שמתאבל עליו אחר הרגל ז' ול'. והרא"ש חולק עליו ומחלק בין שמועה קרובה ברגל לנדון דקטן הנ"ל. בשלמא ברגל דגברא בר חיובא הוא אלא היום קא גרים שלא להתאבל משום הכי חייב להשלים חיובו אחר הרגל. משא"כ בההיא דקטן בשעה שהיה לו להתאבל נפטר מחמת קטנותו פקע חיוביה לעולם ע"כ. נמצינו למדין לנדון שאלה דידיה דלא מיבעיא למהר"מ דמחייב בקטן ולדמות לשמועה קרובה פשיטא דמחוייב גם כאן במכ"ש. אלא אפילו להרא"ש דפוטר גבי קטן דאינו מחוייב להשלים היינו מטעמא כמ"ש דגברא בשעה שנתחייב לא הוי בר חיובא משא"כ כאן בחולה דגברא בר חיובא הוא אלא שהאונס מעכבו ודומה ממש לשמועה קרובה ברגל דמשלים אחר הרגל ה"ה בחולה חייב להשלים כשיבריא תוך ל' ומודה הרא"ש בזה. וראיה ערוכה היא דהא הרא"ש מביא ראיה דפוטר בקטן כשהגדיל מפרק מי שהיה טמא דאיתא שם קטן שהגדיל בין פסח ראשון לפסח שני לר' נתן דפטור מפסח שני משום דאית ליה דפסח שני תשלומין לראשון הוא ואין שייך תשלומין בקטן כיון דלא היה חייב באותו שעה וה"ה לענין אבילות לקטן כמעשה הנ"ל. ואיכא לאקשויי דבריש פרק מי שהיה טמא במתניתין תנן מי ששגג או אנוס ולא עשה פסח ראשון יעשה פסח שני ומתניתין סתם משמע דר' נתן לא פליג עליה ומאי שנא במי שהיה קטן בפסח ראשון והגדיל דס"ל לר' נתן דפטור כיון

דלא היה חייב באותו פעם וכאן מודה דחייב בפסח שני. אלא ע"כ דצריכין לחלק בין קטן דלאו בר חיובא הוא מש"ה לא שייך תשלומין ביה משא"כ באנוס דגברא בר חיובא אלא שהאונס מעכבו כשעבר האונס חייב לשלם חיובו. וה"ה לענין אבילות נמי נימא הכי אע"ג דהרא"ש פוטר בקטן באונס כגון חולה וכה"ג מודה למהר"מ דחייב להשלים כשיבריא אם הוא תוך ל' ודומה ממש לשמועה קרובה ברגל דמונה שבעה ושלשים ועולה הרגל למנין שלשים. אע"פ שהיה שבוי כששמע שמת לו מת הואיל ומחמת אונס לא נהג גזירת ז' צריך להשלים. אע"ג דאיתא במסכת שמחות והובא בי"ד סיחן של"ז דחולה אין מודיעין לו שמא תטרף דעתו. מ"מ אם נודע לו ולא נהג אבילות צריך להשלים כנ"ל אם הוא בתוך שלשים ולא כמקילין. ומ"ש אע"ג דרגל מבטל גזירת ז' או ל' לענין קדיש והדלקת נר של כבוד המת אינו מבטל. יפה כתב ונהגתי כן כמה פעמים. דהאי דרגל מפסיק כל ז' ולא אמרי' עולה כמו בשבת דעולה ואינו מפסיק כתב הר"ן פרק אלו מגלחין משום דרגל הוי ז' ישים ואינו רשאי לנהוג אבילות משום דמיחייב בשמחה והיינו מפסיק. ומשום הכי אמרו ג"כ דמפסיק שלשים דאינו עדיפא מז' ממילא משמע דלא אמרו חכמים אלא משום שמחה דמיחייב ברגל. אבל לענין עילוי קדיש לבן ז' ול' בדוכתיה קאי. וכן מטין תשובת בנימין זאב והובא בהג"ה ש"ע סימן שע"ו סעיף ד'. והאבלים אומרים קדיש בשבת ובי"ט אלמא הואיל דקדיש הוא משום מעשה דר' עקיבא דמועיל לנשמת המת אומרים אפילו בשבת וי"ט. ה"ה לענין ז' ול' דצריך לכפרה טפי דיש להם עילוי לקדם לבן י"ב כדאיתא בתשובת מהר"מ מינץ. ומקרוב חדשים באו ספר ש"כ על יורה דעה וכתב ג"כ מי שבטלה הרגל גזירת ז' ול' מ"מ לענין קדיש דין ז' ול' אית ליה אפילו בחול שהולך לב"ה הדין כמו בשבת ע"כ. ולהדליק נר בחדר שמת המת שם אף שאוכלים שם אין להדליק בי"ט שמא מתוך כך יבא לידי הספד ויש להדליקו בב"ה או באחד מחדר הבית שאין אוכלין שם. ועתה אין דבר רק שבתו יהיה בטח ושאנן כזית רענן. כ"ד אהרן שמעון שפירא פה פראג יום ג' י"א תמוז דההוא שתא תל"ה לפ"ק:

ומצאתי עוד ראיה לדברי הגאון ממש כיוצא בזה ממ"ש הרא"ש בפסקיו סוף מסכת תענית הובא במרדכי פרק מי שמתו וז"ל שפעם אחת היה רבינו יהודה אונן ואכל בלא הבדלה ולמחרתו כשבא מבית הקברות אמרו לו תלמידיו למה אינך עושה הבדלה הא אמרי' טעם מבדיל והשיב להם מאחר שהיה פטור אמש בשעת הבדלה משום שהיה אונן גם עתה נמי פטור שכן מצינו פ"ק דחגיגה חגר ביום ראשון ונתפשט ביום ב' דכיון שנדחה ביום ראשון שוב אינו חייב ביום שני. ולא דמי כולי האי דהתם גופיה הוי פטור דאונן פטור מכל מצות ודמי לחגר. אבל הכא גופיה מחוייב והזמן גורם שא"י להבדיל

וכשיעבור הזמן יבדיל עכ"ל. וה"נ ממש דכוותי' גופיה מחוייב להתאבל רק שלא היה יכול להתאבל מחמת חולי וכשיעבור החולי יתאבל. וה' ינחמנו בנחמות ציון וירושלים. וצ"ע מתשובת מהרי"ק שורש נ"ג שהביא ראיה מן הרא"ש וצ"ע. וגם תמיה לי שלא דיבר מהרי"ק לשום ראיה מהא מחלוקת דמהר"ם והרא"ש וצ"ע. ועיין בט"ז בסימן שצ"ו באריכות ואין פנאי להאריך:

שאלה עד

נשאלתי על מה דמרגלא בפומייהו דאינשי בני הישובים הבאים תוך התחום אלפים בלא עירוב. או מתוך ד"א אמה וע"י עירוב שאין נותנין להם שלום. ויש שאין חוששין ונותנין להם שלום הדין עם מי:

תשובה איברא ראיתי מקצת בני אדם אין נותנין להם שלום. ושמעתי מהם בפירוש שאין נותנין שלום בשבת. ולא שמעתי מעולם טעם לדבר. ואולי דנמשך להם מהא דכתב בשיבולי לקט הביאו הב"י סימן רס"ג הבאתיו בחידושי א"ח שלי סימן של"ד. מעשה היה שבאו ר' אברהם ור' יעקב אחיו לעיר בליל שבת כשהקהל יצאו מב"ה ולא נתנו להם הקהל שלום ולא הניחום שחרית לכנוס לב"ה וכו'. אמנם אין מזה ראיה דשאני התם דחללו שבת ובאו מחוץ לתחום וקנס הוא דקנסו להם. ואע"ג דגם התם אפשר לומר שהיו תוך התחום כשאמרו הקהל ברכו מ"מ לא סגי בלאו הכי שהיו מטלטלין מה שהיו נושאים אצלם ומש"ה קנס הוא דקנסו להם משא"כ אלו שבאים ע"י עירוב נכנסים ברשות. ונ"ל דדינא הוא שלא ליתן להם שלום אך לא משום קנסא רק שאין צריכין שאלת שלום. מהא דאיתא פרק תפלת השחר לענין תפלת הדרך אימת מצלי א"ר חסדא משעה שאחז בדרך ועד כמה אמר רב חסדא עד פרסה ופי' בה"ג עד כמה יבקש לילך שיהא צריך להתפלל עד פרסה אבל פחות מפרסה אין צריך להתפלל תפלה זו וכך פסק הטור א"ח סימן ק"י דבלא פרסה יאמר אותה בלא ברכה, א"כ ש"מ שבפחות מפרסה לא חשיב יוצא לדרך ואין צריך תפלת הדרך, א"כ לא שייך נמי ליתן שלום כמי שבא מן הדרך ממקום סכנה. וא"כ הנכנס ל ד"א אמה ע"י עירוב דאינו אלא חצי פרסה כי תחום שבת הוא שיעור מיל וד' מיל הוא פרסה. וא"כ אפילו ע"י עירוב אינו אלא חצי פרסה ולא הוי בכלל יוצא לדרך ואין צריך להתפלל תפלת הדרך. ומטעם זה אינו שייך בשאילת שלום. ומכ"ש אם אינו הולך רק תחום שבת ממש בלא עירוב דכ"ש דנחשב כעיר עצמה. כדאיתא בפרק בתרא דמכות כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולטת ובפרק כל הבשר רמי בר תמרי דאכל כחלי דקאמר חוץ לתחום טויתינהו משמע דתוך התחום הוי אסור

דהוי כתוך העיר עצמה ולכן אינו נותן לו שלום רק ברוך הבא שנהוג ההולך לבית חבירו שאומר לו ברוך הבא. וכמנהג הספרדים בהיפוך הפוגע בחבירו בשוק נותן לו שלום ובבא חבירו מן הדרך אומר לו ברוך הבא. הנלענ"ד כתבתי:

שאלה עה

נשאלה שאלה לפני בא' מבני מדינתי שעשה שומן אווזות למכור ארבעים מדות, והניח אותו בבית ישראל במקום אחד ולא החתים החבית מאחר שהניחו בבית ישראל. ואותו יהודי שהשומן בביתו היה לו איזו סכסוך עם שר שלו ולקח השר כל אשר לו עד שהוצרך לפשר עמו ובתוכם השומן. אמנם הניח השר הכל במקום המשתמר. ובפרט השומן הניח בחדר משכבו אשר לא יוכלו לשלוט בו ידי עבדיו ושפחותיו. וכשבא בעל השומן ואמר להשר שהשומן הוא שלו אז לא עיכב על ידו ונתנו לו. והנה שאל בעל השומן אם אסור משום שנתעלם מן העין ולא היה חתום. אמנם אמר שהיה החבית מלא כבתחלה והיה נסתם במגופה כבתחלה כמו שסתמו הוא ולא ראה בו שום השתנות:

נ"ל דשרי אפילו לרב. מהא דכתב הב"י בי"ד סימן ס"ג בשם הרמב"ן שכל אדם נאמן לומר ט"ע יש לי בו ואין צריך ת"ח בדוקא ומ"מ צריך שידקדק יפה בדבר עכ"ל. ומ"ש שמ"מ צריך שידקדק יפה בדבר ר"ל שצריך ט"ע גמור כמ"ש הרשב"א ולא שע"ה אינו נאמן בט"ע קל רק חיישינן שמא העין משקרו כי סבור שמכירו ואינו מכירו. וז"ל הרמב"ן שמ"מ צריך שידקדק יפה בדבר. וכ"כ הב"י עוד בשם הא"ז דאפילו ע"ה נאמן. וטביעת עין עדיפא מסימנא כדאמר רבא בגמרא פרק גיד הנשה כ"ש כאן דתרתי איתנהו טביעת עין וסימנא. סימן המדות שהיו בחבית. וט"ע במילוי החבית וסתימת המגופה ודאי ט"ע גמור הוא. ולכן ליכא למיחש שזה שומן אחר הוא. גם החבית עצמו הוא סימן. ולאחלופי להכשילו לא חיישינן אם אינו נהנה בחליפין וכאן לא נהנה בחליפין אם היה לוקח משם איזו מדות שומן ונותן תחתיהם שומן חזיר או שומן אווז נבלה לא חיישינן כדאיתא בטור סימן קי"ח וב"י. כ"ש כאן שלפי ט"ע אשר לו לא נפתח לגמרי ונשאר סתום כבתחלה. ועוד לא גרע הא מהא דכתב הב"י סימן קי"ח בשם תשובת הר"ן על ראובן שהביא בספינה טלאים מלוחים ממיורקא והניחם בספינה והפליג והלך למקום אחר לחוג חג הפסח והטלאים היו בכלים חתומים אלא שבין חותם לחותם היה אפשר להכניס ולהוציא. ובכל אותן מקומות לא נמצא מעולם בשר טלאים כאלו מלוחים לפי הנשמע אחר החקירה. אלא שבקשטילייא מולחים הכותים גדיים. והשיב אפי' היו אותן שבקשטילייא דומים לאלו כיון שהוחזק כאן שבאו טלאים מלוחים כשרים ממיורקא

ואין דרך הכותים למלוח אותן בכל הארצות האלה ולא נשמע מעולם שבאו טלאים מלוחים מקשטילייא אית לן למימר שחזקתן מן הכשרים ממיורקא הם עכ"ל. וא"כ הרי שם הפליג כל ימי הפסח ואפילו הכי שרי מטעם שאין דרך הכותים שבמיורקא למלוח כבשים וה"נ בנדון דידן אין דרך הכותים לעשות שומן אווז. ואף דהתם היה חתום וכאן לא היה חתום מ"מ לא היה חתום שפיר שבין כל חותם וחותם היה אפשר להכניס ולהוציא ואף אם דרך הכותים לעשות שומן אווז לא הוי מתסר בנדון דידן מאחר שהיה לו ט"ע גוו וגם ליכא למימר משום שהשר לא מיתפס עליו כגנב שהרי לקח כל אשר לו בפרהסיא. מ"מ אינו חשוד להחליף להכשילו אם אינו נהנה בחליפין כדאמרן. וליכא למימר ררחי חיישינן מפני שהיה מחזיק בו כשלו שהיה סבור שיהיה חלוט בידו זה אינו שלא לקר כל אשר לו לגזלו ממנו ולהחזיק במה שלקח ממנו אותו דבר עצמו רק לפדותו במה שנראה בעיניו שהיהודי חייב לו קנס בעבור מה שפשע נגדו ולא כיון להחזיק באותו דבר עצמו שלקח ותפס ממנו. לכן לא חיישינן לאחלופי אף אם לא היה בו ט"ע גמור. כ"ש כאן שהיה סימן המדות. וט"ע של סתימת המגופה. וזה נ"ל פשוט וא צריך לפנים:

שוב מצאתי בחידושי אגודה הביאה בט"ז סי' קי"ח וז"ל פעם אחת נתפשו יהודים ונטלו כותים כל אשר להם וכשנתפשרו וחזרו להם את אשר להם ומצאו קדרותיהם בשומן אווזא ואחרו שהכירום בטביעת עין כאשר הניחו אותם. והיה לי להתירם דלא גרע מטביעת עין דקלא עכ"ל. הרי מחש כנדון דידן והנאני. נאם הצעיר שמואל הלוי. ומצאתי ראיה לכל זה מגמרא דע"ז דף ע' ההיא מסוכיתא דמסרה לה אקלידא מפתחה לכותית א"ר יצחק א"ר אלעזר הוי עובדא בי מדרשא ואמרו לא מכרה לה אלא שמירת מפתח בלבד. וכתבו התוס' מכאן שאם תפס המושל את היהודי והניח שמירת כותים בביתו ונמסר להם כל המפתחות אף של יין אם אין אוכלים ושותים מה שבבית ישראל היין מותר וכו' ואמנם אם מצאן הישראל כמו שהניחם מלאים כשרים וכו' עכ"ל. הרי דבמצאן מלאים דלא חיישינן למידי:

שאלה עו

שאלה על מה שרבים מן ההמון נוהגים כשנעשה להם גנבה שואלין למכשפים. וכן בחולה אפי' אין בו סכנה רגיל ושכיח אצל רבים ששואלין למכשפים באין מוחה בידם מאין מצאו להם סמך:

תשובה כבר דברו מזה האחרונים ז"ל מהרא"י בכתביו סי' צ"ו מתירו בכל ענין. ואינו אסור רק משום עשה דתמים. אלא שרש"ל חולק עליו ולבסוף הסכים דמותר לשאול במכשפים בחולה שיש בו סכנה או אין בו סכנה והחולי בא לו מחמת כישוף אבל בענין אחר לא. ורמ"א בי"ד סי' קע"ט כתב אין שואלין בחוזי כוכבים וכ"ש דאסור לשאול בקוסמים ובמנחשים ובמכשפים. ורושם המראה מקום בכתבי מהרא"י סימן צ"ו וליתא שם דהתם מתיר בכל ענין. ועיקר האיסור אינו אלא משום עשה דתמים. ומיהו יש ליישב דברי רמ"א דלא איירי רק שאין שואלין בכוכבים משום איסור עשה דתמים. וע"ז כתב רמ"א דכ"ש דאסור לשאול בקוסמים וכו' משום עשה דתמים אבל מחולה לא דיבר רמ"א. והרב משאת בנימין הביא בחידושי דינים שלו ג"כ הא דמהרא"י. וכתב דמהרא"י שרי בכל ענין אמנם הוא הסכים לדעת רש"ל. ואני אומר אם לדין יש תשובה אדין לפניו מן הצד כתלמיד לפני רבותיו דכל עיקר בנינו מן הרמב"ם דכתב מהרא"י וז"ל דאין כאן רק איסור עשה דתמים כדכתב הרמב"ם ונראה מדבריו דאין איסור ממש קאמר עכ"ל. וכתב עליו הגאון רש"ל ז"ל ואני אומר כבודו העליון במקומו מונח. אבל בדברי הרמב"ם לא דקדק יפה דהא כתב בפי"א דע"ז אסור לקסום ולשאול לקוסם אלא שהשואל מכין אותו מכות מרדות והקוסם שעושה מעשה לוקין אותו כו' ע"כ הרי לך להדיא שסובר ששניהם בלאו אלא מפני שאין בו מעשה מכין אותו מכות מרדות כמ"ש באותו פרק גבי שואל אוב. ומ"ש באותו פ' שהן באיסור בעלמא משום תמים תהיה היינו דוקא המאמין בהם ע"ז קאמר שהוא חן הסכלים והשוטים וכו'. עד ואני אומר דסברת הרמב"ם הוא מ"ש בתורה ושואל אוב וידעוני קאי אבל אינון דכתיבי בקראי לעיל מיניה כגון מעונן ומנחש וקוסם ומכשף ולא כתבה התורה שואל גבי אוב אלא דשם מחולק השואל מן הפונה בבעל אוב עצמו שזה באזהרה וזה בכרת משא"כ בכל אינך. אבל לעולם מלת ושואל אכל דכתיבי בקראי לעיל מיניה קאי. ועוד לפי שאוב אין דרכו אלא בשאלה שאפילו הפונה אינו אלא שואל. והא ראיה שרש"י פי' ששואל אוב הוא אזהרה אף על הפונה. ומש"ה כתבה התורה ושואל אוב וה"ה כל הני שדרכן בלא שאלה אלא שעושין מעשה בעצמן אם שואל בהן חייב עכ"ל. אדון לפניו מן הצד דלפי הנראה גם הרמב"ם לא אסר השאלה בקוסם מן הכתוב שחייבו מכת מרדות מפני שהוא לאו שאין בו מעשה. דא"כ למה לא כתב הרמב"ם איסור השאלה גם באינך כולהו. וליכא למימר דהרמב"ם גילה דעתו בחדא וה"ה באינך שאין דרכן לשאול עליו. דא"כ היה לו לכתוב איסור השאלה גבי מנחש שכתבו קודם דין הקוסם. ועוד דגם הרמב"ם עצמו בס' המצות שלו במצות ל"ת ל"א כתב והעובר על לאו זה ויעשה מאחד מאלו חייב

מלקות כלומר מי שיהיה קוסם ויגיד לבני אדם בפועל שיפעול אותו, לא מי שישאל לקוסם. אבל השאלה לקוסם מגונה מאד עכ"ל ולא כתב שחייב מכת מרדות מדרבנן כמ"ש בפי"א מהלכות ע"ז. וגבי מעונן כתב הרמב"ם בס' המצות שלו ל"ת ל"ב וז"ל אבל השאלה ג"כ אסורה מחוברת אל היות אין אמיתת לה. ומי שיכוין בפעולתו לעת ידוע במבט כדי שיצליח או יהיה לו תועלת באותו מעשה לוקה מפני שעשה מעשה עכ"ל. גם הרא"ה בס' החינוך בפ' שופטים כתב גבי מצות ל"ת זו בסי' תקי"ו וז"ל אבל השואל מן הקוסם אינו בחיוב מלקות ואמנם הוא מגונה מאד עכ"ל. וידוע שבכל דבריו הילך אחר שיטת הרמב"ם ז"ל. והוא תפס כאן דברי הרמב"ם בס' המצות שלו ולא דבריו שבפ' י"א מה' ע"ז. בשר אשפים סימן רצ"ד כתב גבי מעונן וז"ל והאיש השואל אל היודע אי עליו חיוב מלקות בשאלה לבד עד שיכוין פעולתו אל העת הידועה ויעשה מלאכתו בה ואו ילקה בעבורו מכיון שעשה מעשה עכ"ל. הרי דבלא מעשה אפילו מכת מרדות מדרבנן ליכא. גם כל דברי הרמב"ם בכל לאוין אלו אינו מחייב להשואל אם לא עשה מעשה רק בקוסם כתב שחייב מכת מרדות. וצריך עיון ליישב דבריו. ובפרט שבספר המצות כתב גבי קוסם שהוא מגונה מאד ולא כתב שחייב מכת מרדות. גם דעת הסמ"ג מוכח שפטור השואל. וגם מוכח מן הרמב"ם עצמו דמלת ושואל אינו קאי אכל הנך דלעיל. חדא מטעם שכתבתי דלא מחייב השואל מכת מרדות בכל הני דכתיבי בקראי רק בקוסם. ואי ושואל אכולהו קאי הוה ליה לפרש דבריו בכולהו ועוד דהא קא חזינן דלאו דוקא הוא מדלא כתב בס' המצות על השואל רק שהוא מגונה וא"כ לאו עליה קאי מלת ושואל. דהסמ"ג וכן הרמב"ם בספר המצות עם כל א' מן הלאוין אלו רושם תחלת הפסוק לא ימצא בך וגו' וקוסם קסמים לא ימצא בך מעונן לא ימצא בך מנחש וכן כולם. והדין עמהם הואיל והוא תחלת הפסוק נמשך לא ימצא בך עם כל א' וא' מן הלאוין. והכא נמי אי הוה כתיב לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש ושואל אוב וידעוני וקוסם קסמים וחובר חבר ומעונן ומכשף ודורש אל המתים הייתי אומר נמי דהאי ושואל דכתב בלאו קמייתא נמשך נמי אדבתריה ואכולהו קאי דהוי כאילו כתיב ושואל אצל כל חד וחד ושואל קוסם קסמים ושואל חובר חבר וכן כולם. ומדכתיב ושואל אח"כ פסוקי פסקיה. ומ"ש הגאון רש"ל דלא כתבה תורה שואל גבי אוב אלא דשם חלוק השואל מן הפונה וכו'. אדון לפניו מן הצד דגם בכל אינך חלוקין. כגון הקוסם הוא בלאו וחייב חלקות בשוגג. והשואל אינו רק מכת מרדות דרבנן הואיל ואין בו מעשה גבי השואל וכן כולם לפי דבריו. ומ"ש הרמב"ם אסור לקסום ולשאול לקוסם וכו' ולא כתב כן גבי אינך. נ"ל ליישב קצת דמתחלה הביא דין דהמנחש כגון אלו שאומרים פתי נפלה מפי מקלי נפלה

מידי צבי הפסיקני בדרך שועל מימיני וכו'. כל הני דחשיב גבי מנחש ביד כל אדם הוא והניחוש הוא לפי מקריו לא שייך עליו שאלה למה שבא במקרה. וגבי מעונן אע"ג דאינה ביד כל אדם רק לפי מלאכת הוברי שמים כמ"ש הרמב"ם שם הלכה ח' ט' דמעונן חייב ושואל ועושה כדבריו וכיון מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו הוברי שמים הרי זה לוקה עכ"ל. אבל בשאלה לבד אינו חייב חלקות. וכ"כ הרא"ה להדיא וכתב הרא"ה שם בפ' קדושים וז"ל ואע"פ שנאמר מעונן אצל מכשף בכתוב א' אינו מין כישוף ממש שאילו היה האיסור בו משום לאו דמכשף ניתן לאזהרת מיתת ב"ד שנאמר מכשפה לא תחיה עכ"ל. וא"כ מטעם זה דאינו כישוף רק ניחוש אין לחייב השואל מכת מרדות. אבל איסורא מיהא איכא כמ"ש הרמב"ם בס' המצות שחייב מלקות מי שיגיד העתים הללו לאחד מי שישאל בעדם. אבל השאלה ג"כ אסורה עכ"ל. אמנם קוסם קסמים הוא כישוף ממש לדעת הרמב"ם לכן החמיר גם להשואל לחייבו מכת מרדות מדרבנן ולא מן הכתוב הזה שהוא לאו שאין בו תעשה. ורא"ה ממ"ש הרמב"ם עצמו בס' המצות שהוא מגונה ולא כתב שחייב מ"מ כדאמרן. וכן בחובר חבר לא הזכיר בס' המצות מן השואל כלום. ובפי"א מה' ע"ז כתב אדם שאמר עליו החבר אותן קולות והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה מכין אותו מכת מרדות מפני שנשתתף בסכלות החבר עכ"ל. הרי שכתב סברא לעצמו ולא מן הלאו שאין בו מעשה שבכתוב הזה. וגבי מכשף לא גילה הרמב"ם דעתו לא בספרו ולא בספר המצות שלו וגם הרא"ה לא גילה דעתו לענין השואל מה דינו וכבר מילתא אמורה דהמכשף ע"י כשופיו עושה מעשה והשואל לאו מידי עביד. הרי דמלת ושואל לא קאי אכל הנך דלעיל דאי קאי אכל הנך הוי הני כולהו נמי השאלה בדידהו באיסור לאו שאין בו מעשה לחייב מכת מרדות דרבנן. וא"כ איסורא דידהו אינו אלא משום איסור עשה דתמים. וא"כ זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאי וצודקים דברי מהרא"י ז"ל. ומש"ה כתב נמי מהרא"י דנראה מדברי הרמב"ם דאין איסור ממש קאמר דהיינו מן הפסוק אין לחייבו והפסוק תמים תהיה לא מיירי מזה כדכתב רש"ל עצמו. רק מ"מ אניח להגאון חהרש"ל חומרתו שכתב שאין להתיר רק בחולה שיש בו סכנה. אמנם יש לי מקום להתיר מצד אחר. דאיתא בגמרא פרק דיני ממונות בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים והוכיח הרא"ש שם שמעשה שדים לא נאסר מדמחלק הגמרא בין מעשה שדים לכישוף. וכ"כ הסמ"ג להדיא שמעשה שדים אינו מעשה כשפים. והרא"ש הביא עוד ראייה מגמרא ערוכה פרק חלק דף ק"א אין שואלין בדבר כשפים בשבת (ופי' רש"י בדבר שדים שכן עושין כשאובדין שום דבר שואלין במעשה שדים והן מגידין להם ואסור לעשות בשבת משום ממצוא

חפציך) ור' יוסי אחר אף בחול אסור מפני הסכנה. אמר רב הונא אין הלכה כר' יוסי ואף ר' יוסי לא אסרה אלא משום סכנה כי הא דרב יצחק בר יוסף דאבלע בארזא ואתעביד ליה ניסא פקע ארזא ופלטו. ופרש"י דרב יצחק היה שואל במעשה שדים וביקש השד להזיקו ונעשה לו נס ובלעו הארז עכ"ל. ואם איתא דאסור לשאול בשד איך היה עושה ר' יצחק. ואף לפי גירסת הרא"ש והרי"ף הלכה כר' יוסי מ"מ תשובתו בצדו דאף ר' יוסי לא אסרה רק משום סכנה הא אי לאו סכנה הוא מותר. ומעשה כשפים הוא כמ"ש הרמב"ם גבי קוסם שהעיד שראה בארצות המערב שיש מהם מי שיכה במטה אשר בידו הכאות תכופות וכו' עד שימצאהו כמו חולי הנופל ב"מ ויספר מה שעתיד להיות. וכמדומה לי שמזה המין עודנו אשר הם היום באינגילנ"ד האומה הנקראים קוואקין. ועיין עוד שם בספר המצות ובהרמ"ה שהאריכו מאד. וכ"כ הרמב"ן בפ' שופטים הביאו ג"כ רבינו בחיי שם וז"ל וע"כ אמר בעל ספר הלבנה החכם בנגרימונסי"א כשהלבנה והיא נקראת גלגל העולם וכו' עד וזהו סוד הכשפים וכחם שאמרו בהם שמכחישין פש"מ. וכמדומה לי שזו החכמה הנקראת נגרימנצי"א היודעים לעשות תקרובות לכל צבא השמים לכל א' תקרובתו להמשיך שפעו אליו. והוא הכישוף הגמור כמ"ש הרמב"ן כמדומה לי שזוהי החכמה נגרימנצי"א והיא הנקראת בלשון אשכנז (דיא שוורץ קונצט). אבל מה שמכונה בזמן הזה בשם כישוף הוא מעשה שדים. וראיה דכל מכשפות הנשרפות מה שמודים על העינוי הם מודים שכל עניינם מן השד הוא וכבר כתבתי שמעשה שדים אינו נאסר בכלל הכישוף וכמו שהוכיח הרא"ש וכמ"ש הסמ"ג וגמרא ערוכה דפרק חלק הנ"ל. ועוד שם ת"ר שרי שמן ושרי ביצים מותרין לשאול בהן אלא מפני שמכזבין. ופירש"י מפני שמכזבין לכך נמנעו מלשאול בהן. ואף ר' יוסי לא אסרה אלא מפני הסכנה הא לאו הכי גם ר' יוסי מודה דמותר. וא"כ מי ששואל להשואל מן השד דהוא הנקרא עכשיו בשם מכשף דליכא סכנה כלל גם ר' יוסי מודה דמותר. וגם הרמב"ם ורש"ל מודים דהם לא דברו רק מכישוף גמור וגם רמ"א דכתב דאסור לשאול לקוסמים למנחשים ולמכשפים יגיד עליו ריעו ודבר הלמד מענייננו דאיירי מכישוף האמור בתורה דוגמת קוסמים ומנחשים. אבל מה שנקרא עכשיו בשם כישוף אינו בכלל האיסור כלל ומותר לשאול בכל ענין. ומקום הניחו לי רבותי הגדולים להתגדר בו נאם הצעיר שמואל סג"ל:

ומ"ש הטור בשם הרמ"ה שמעשה שדים בכלל כשפים. וכ"כ הר"ר ישעיה. ושהרא"ש כתב שמותר לשאול בהן על הגניבה שאינו עושה מעשה. אבל לעשות על ידן מעשה היה מסתפק והיה נוטה להתיר גם בזה עכ"ל. נראה לי דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי כמ"ש גם הב"י בס"ס קע"ט בשם תשובת הרמב"ן. שגם במעשה שדים עצמן

יש לחלק וז"ל וסבור אני שיש לומר דמעשה שדים לחוד ומעשה כשפים לחוד. כמ"ש בלטיהם אלו מעשה שדים. בלהטיהם אלו מעשה כשפים. ופרש"י מעשה כשפים ע"י מלאכי חבלה (ברש"י שבידינו ליתא והכי איתא ברש"י שבידינו שאינו עושה ע"י שדים אלא מעצמו) והם שאסרה תורה. אבל מעשה שדים שרי. וזהו דעתם שנהגו בו ועשו בו כמה מעשים ובודאי פשוטי השמועות כך הוא ומעשה דבן תלמיון ודגיטין דיוסף שידא ושאר מעשים בתלמוד ובמדרשי אגדה כך הם מטין עכ"ל. וה"נ אמינא אנא הפעוט דודאי יש ג"כ מעשה שדים שאסור כמו שראינו שהרבה ענייני היזק גורמין לעולם ע"י הכישוף שנעשה ממעשה שדים וממש ג"כ מכחישים פש"מ לפעמים. שע"י הכישוף נעשה היזק רב בתבואות השדה וכה"ג גם בבני אדם שעושין חגרין וסומין וכה"ג וזה ודאי אסור וזה בכלל כישוף כמ"ש הרמ"ה ז"ל ורבינו ישעיה ז"ל. אבל להשביען לעשות לאדם חפצו לטובתו אפי' ע"י מעשה מותר כמו שאנו רואין כמה פעמים עוד היום בינינו הבעלי שמות שלפעמים פועלים ג"כ ע"י שמות הטומאה. ואפשר שסומכין על הא דכתב הב"י בשם הר"ר אליעזר דמה לי להשביע שדים או מלאכים. וא"כ השבעות אלו אפי' מעשה מותר כמו שרי צלוחית ושרי כוס לגניבה. ולדעתי שרי צלוחית הוא שרי שמן שהוזכר בגמ' וצריך הכנה לדבר שלחן קטן וסכין וצלוחית של מים חיים ושמן זית צף על פיה ואין לך מעשה גדול מזה. ואפ"ה מימי שמעתי הרבה שהשתמשו ופעלו בו. וזהו כוונת הרא"ש דמתיר גם ע"י מעשה. כנ"ל:

שאלה עז

עוד על ענין ברכת חולים שבסימן מ' מש"כ הרב מוהר"ר חנוך סג"ל מווינא:

רב ברכות. ושובע שמחות. בלי יגון ואנחות. לאהו' ש"ב האלוף המרומם המופלג בתורה אספקלריא המאירה. ר"מ ואב"ד נ"י כבוד מוהר"ר שמואל סג"ל נר"ו וכאל"ש וי"ד. מכאן מודעי ליהוי איך האירו אותיותיו ג"י מעכ"ת אל עבר פני מתמול שלשום שלא בזמנו ואשתהי הוא דאשתהי באיזו מקום. ואיני יודע בשל מי היתה הסיבה וכו'. ראיתי דברי מכ"ת הנעימין יהיבין כתיבין בענין ברכת חולה במקום שאיננו שם. ועלה בדעת מכ"ת להשיג על מה שכתוב בליקוטי מהרי"ל. ומטיבותא דמר נפש צדיק יבקש לדעת נפש בהמתו עד ששאל ממני לחוות דעתי הקלושה בענין הזה להלכה ולמעשה. הנני אומר לפעלא טבא יישר על שחלק לי מכבודו יהי מכירי ברוך וירומם כסאו למעלה. אך בדבר זה לבי מגמגם קצת שאף אם כבוד הרב שכמוהו מודה דתורתו דיליה הוא מחיל ליה ליקריה אפשר דבנדון זה במקום שהוא חב לאחרים כגון להשיג על בעל

הוראה המפורסם לכל ישראל יכול להיות דאין כבוד הגאון אשר כבודו במקומו מונח מחול לגבי איש מך הערך כמוני היום. ועל דעתי אין מכ"ת צריך לכבודי שאינו במקומו רק גלה ונודד ובביתו אין לחם ולא דברים מבוררים כשמלה ואל יחסר העולם מלכי רבנן. הלא מכ"ת היושב על כסא ההוראה והוא גברא דאתמחי. גם הוא יכול לסמוך על הוראותיו אם ברור הדבר אצלו. ועדי בשחקים שמיום בואי לכאן ואהיה מתגורר פה נתתי אל לבי שלא להכריע בשום דין או איסור והיתר. כי אמרתי מה לי להכניס את ראשי ולרוץ את גולגלתי במקום שאין הקולר תלוי בצווארי. ואפשר להתקיים על ידי אחר שעליהם כתרה של תורה. ואף גם זאת שלפעמים עי"כ המריבה רבה מקנאת בעלי ההוראה הקבועים. לזה אמרתי טוב לי שבת בביתי שקט ושאנן באין מחריד עד ישקיף ה' בהשקפה לטובה אלי כולי האי ואולי מטובתו ישפיע עלי עד שאהא מוכרח לכנוס בעול ההוראה ואז אדע כי המקום חפץ בי. גם עתה החרשתי והחשתי ולא דברתי בדברים אלו שבכתבו בענין השאלה. אילולי שלדעתי דברים כאלו המה קרובים להיותם סיבה ח"ו לרוע מצב ומעמד מכ"ת. כי אנכי היודע ומכיר את טיב זקני מנהיגי מדינת אשכנז היושבים בערי פרזים שכמעט המה מוסרים את נפשותם שלא לעבור על מנהג אף שאין לו שחר ויסוד כל עיקר יותר מעל גופי תורה. עד שכמעט בעו"ה התורה כרוכה ומונחת בקרן זוית. ואדם אין בארץ אשר יתן אל לבו ללמד את בנו תורה להרבות ישיבה להגדיל תורה ולהאדיר. ולקיים המנהג הוא עוקר הרים כדי שלא לבטל כל עיקר. ולזה אני אומר טוב למעכ"ת להניחם להיות שוגגים שלא להעבירם על מנהגם בשום ענין ואף שאין להם על מה לסמוך ונהרא נהרא ופשטא ומי יודע שאין כל מנהגם מיוסדים על אדני האמת ע"פ אבותיהם הקדושים אשר בארץ המה אשר מהם יצאה הוראה לכל ישראל ואפשר שסתמו דבריהם ולא נתנו לכתוב. וכ"ש בנדון זה שיש להם על מה שיסמוכו ה"ה האשל הגדול מפורסם גברא דאתמחי לכל מדינת אשכנז שקבלו עליהם הוראותיו. בפרט במדינה זו שאנכי הרואה פה שאינם מטים מדבריו ימין ושמאל. א"כ מה האדם שיבא אחר המלך מלכי רבנן את אשר כבר נעשה ונזכר בספרו בלתי ספק יקומו כל השומעים נגד מעכ"ת להעמיד מנהגי מהרי"ל אף אם היה נגד הבנת התלמוד או הפוסקים. וכ"ש שיש כאן פ"פ לבעל דין לחלוק על מכ"ת ולומר כי דברי מהרי"ל שאינם צריכין חיזוק המה מיוסדים על אדני סוגיית הגמרא ושיטת התוספות. הלא לא נכחד מאתנו סוגיא גמרא דחולין פ' הכל שוחטין מסקנא שם דאזלינן בתר רובא דאורייתא. ואפילו במקום חזקה רובא עדיף. והראיה מכרה דאיכא חזקה דאוקי גברא בחזקת טומאה אפ"ה אזלינן בתר רובא. ולפ"ז האי דגיטין דנותנין לה בחזקת שהוא קיים שמעכ"ת מביא ראייה משם

לאו משום דאזלינן בתר חזקה לחודיה רק משום רובא דאיכא בהדיה דרוב חולים לחיים. והוא עיקר הטעם כמסקנת הגמרא שם דדוקא חולה דסמכינן ארובא שהם לחיים. והוא הדבר בנדון דידן המובא במהרי"ל שכתב וז"ל שאין לברך החולה במקום אחר דשמא כבר מת או הבריא עכ"ל. מוכרח מדבריו שלא כן עלתה במחשבתו לפניו כאשר העלה מכ"ת על דעתו לפלפל בדברי מוהרי"ל ולתת טעם לדבריו ע"פ הגמרא דרוב גוססין למיתה ומסתמא מברכין החולה סמוך לגסיסה, ע"כ דברי מעכ"ת בהבנת דברי מהרי"ל. ובמחילה לא כן הדברים דא"כ לא היה לו ליתן טעם שמא כבר הבריא אחר שהעמיד דבריו משום דרוב גוססין למיתה. ע"כ בחנם דחק מעכ"ת ליישב דברי מהרי"ל בזה. אלא מוכח דמהרי"ל איירי בכל מיני חולה אף באינו גוסס. וס"ל דרוב דאורייתא ועדיף מחזקה. וא"כ החולי הזה שהוא במקום אחר יש להסתפק בו ג' ספיקות. הא' דאם הוא גוסס הרי רובא למיתה. ואם אינו גוסס הרי רובא לחיים ולזה אמר שמא כבר הבריא. הג' אם נאמר אוקי גברא אחזקתיה נמצא הוא עדיין חולה בלי השתנות וצריך לרחמים. ולזה פסק המהרי"ל דליתא לחזקה מקמי דרובא. וא"כ ישארו תרי רובא הא' אם הוא גוסס רוב גוססין למיתה ואין מועיל ברכה. הב' בחולי שאינו גוסס הרי רובא לחיים ואינו צריך לברכה אחר שכבר הבריא. ומאחר דרובא דאורייתא ממ"נ הוי כאן תפלת שוא. כי הספק הג' שמא עודנו חולה הוא מכח חזקה וליתא לחזקה מקמי רובא. ע"כ פסק הוא שלא לברך לכתחלה במקום שאין החולה שם כי מדאורייתא דאזלינן בתר רובא הוי תפלת שוא גמור ע"כ. וכתבתי כמפלפל בדברי מהרי"ל לענ"ד ולא כמכריע להלכה. וזאת העצה היעוצה לרום מעכ"ת לפי דרכו להנאתו למען יהא שקט ושאנן בהיכלו יתן להם מקום להעמיד מנהגם. בפרט במקום שיש להם על מה שיסמוכו. ובזה יקבל שלום מבעל השלום. כ"ד אוהבו וש"ב חנוך סג"ל מפראג בחפזי יום ו' כ"ה סיון שק"ט ובט"ח לפ"ק:

שאלה עח

וזה שהשבתי לש"ב הרב הנ"ל:

החנוכי הפלאי פלאות חכמה. אתו דעת ומזימה. בתורת ה' תמימה. איל המנגח ימה וקדמה. דורש במעשה בראשית כבן זומא. עז כנמר וכו' כיהודא בן תימא. בעמקי ים התלמוד יורד תהומא. ומעלה מרגניתא דלית בה טימא. במקרא לא מצאתי לו חבר ובתלמוד אין לו דומה. ה"ה אהו' ש"ב הרב הגדול ר"מ ור"ג ואב"ד ומ"ש כבוד מוהר"ר חנוך סג"ל נרו יאיר. עד אור חדש בציון יאיר. דברי קדשו הגיעוני והיו חביבים בעיני.

ואת כל יקר ראתה עיני. וחביבותיה גבאי הראני. באשר רום מעלתו על פני הוכיחני. להניח להם מנהגם. עם כל זה אני אומר ודאי הדין עם מעלתו במאי דתליא במנהגא אך לא במאי דתליא בדינא. כי כמה דברים בענין איסור והיתר אין אנו נוהגין כמהרי"ל והיינו בדבר המסור לכל אדם ודאי המון העם באשכנז עוקרים להעמיד מנהגם אע"פ שאין לו שחר ואין לו יסוד ועיקר כלל. ואפילו עמי הארץ מרגלא בפומייהו לומר מנהג עוקר הלכה כמ"ש מזה בנ"ש שלי סימן כ"ז. וכבר הפליג בליקוטי מהרי"ל עצמו בהלכות פסח שאין לילך אחר מנהג שאינו נקבע ע"פ ותיקין. וכתב על מנהגים כאלו מנהג למפרע גיהנם. אבל במה שאין מסור לכל רק לבעלי הוראה ובפרט בדבר שאינו שכיח לא שייך לומר להניח להם מנהגם ולקבוע מזה. וכה"ג איתא במסכת ביצה דף ה' ע"ב עדות לב"ד מסורה ביצה לכל מסורה. וביבמות פרק כיצד דף כ"ב ע"א ערוה לכל מסורה עדות לב"ד מסורה. ולכן מה שרום מעלתו מרוב ענותנותו רוצה להעמיד דברי המהרי"ל שהיה בעל הוראה המפורסם לכל ישראל. גם כתב מעכ"ת וז"ל יכול להיות דאין כבוד הגאון אשר במקומו מונח מחול לגבי איש מך הערך כמוני היום עכ"ל. הסיב מכ"ת פניו אני אך מרוב ענותנותו כתב כאדם המקלל ותולה קללתו באחרים. ואני אומר אף שהמהרי"ל היה גדול בדורו ומפורסם בהוראה לכל ישראל מכל מקום התורה היא כמדבר והפקר היא ומסורה לכל ואדברה נגד מלכים ולא אבוש. ולא לחנם המשילו הפילוסופים הראשונים להאחרונים לננס הרוכב על כתפו של הענק. ולכן אני אומר מ"ש מעכ"ת דמהרי"ל בנה יסודו על הגמרא דחולין דרובא דאורייתא אפילו במקום חזקה וכו' הלא גם כאן הוי רובא בהדי חזקה דרוב חולים לחיים. וא"כ אני אקשה לדעת רום מע"ל דמעולם לא נברך לשום חולה אפי' במקום שהוא שם דאם הוא חולה ולא גוסס הרי החליט מר לומר רוב חולים לחיים ואין צריך לברכה. ואם הוא גוסס רוב גוססין למיתה ואין מועיל הברכה. מאי אמרת הספק הנ' שמא עודנו חולה הוא מכח החזקה וליתא לחזקה מקמי רובא. וא"כ אף במקום שהחולה שם נמי נימא הכי. מאי אמרת במקום שהחולה שם אנו רואין שעדיין לא הבריא משא"כ במקום שאינו שם יש לומר שמא הבריא. זה אינו ואדרבה לשמא הבריא לשעה קלה היא חששא רחוקה. והחוש אין להכחיש שכל החולים אינם חוזרין לבריאותן בפעם אחת רק מעט מעט. וקצת ראייה ממקום שנמדד ונמצא חסר דאמרינן חסר ואתאי ולא נחסר הכל פעם אחת וממנו למד מורי ז"ל בשוחט ובודק ששחט דלא אמרינן שעד השתא ידע והשתא שכח הכל בפעם אחד רק שכח ואתא. ה"נ לשעה קלה שהלך השליח מהלך שעה לא חיישינן שמא הבריא בשעה זו. וא"כ עדיין צריך לרחמים ולמה לא נברך אותו. ועוד שהרי מחללינן שבתא אפילו במקום ספיקא וספק ספיקא

וס"ס דספק ספיקא. כדאיתא בטור א"ח סימן שכ"ט והוא גמרא דיומא גבי מפקחין את הגל בשבת ספק שם ספק אינו שם. את"ל שם ספק חי ספק מת. את"ל חי ספק ישראל ספק כותי. מ"ט משום חומרא דהצלת נפשות אזלינן לקולא אפילו נגד חילול שבת דחמיר טפי. וא"כ מי לא עסקינן נמי דבחולה שיש בו סכנה לשלוח יהודי חוץ לתחום להביא לו רפואות. מאי תימא דלא מחללינן שבת רק במקום שיש לו ודאי רפואה ולא ספק משא"כ כאן אם יהודי הלך חוץ לתחום להביא לו רפואה אינו ודאי שיתרפא. זה אינו שהרי מחללינן שבת מפני כמה ספיקות כדאמרן א"כ מ"ש האי חילול שבת מהאי חילול שבת לילך חוץ לתחום ולא חיישינן שמא כבר מת או הבריא אלא משום ספק נפשות דוחין שבת אע"פ שיש כמה ספיקות א"כ כ"ש הכא דליכא איסור כלל רק ספק תפלת שוא א"כ לא נברך החולה אף במקום שאינו שם. ונאמר אדרבה איפכא מח"נ אם הוא חולה סתם ואינו גוסס רוב חולים לחיים ואוקי נמי אחזקתו לומר שלא מת א"כ מחמת החזקה שלא מת לא הוי תפלת שוא. מאי אמרת רובא דאורייתא ורוב חולים לחיים ואין צריך לברכה. מ"מ איכא למיחש למיעוטא ומפני הספק אע"פ שהוא ספק כל דהו נברך אותו שהרי ניתן לחלל שבת על הספק. ואם הוא גוסס ורוב גוססין למיתה מ"מ המיעוט פורשין לחיים ושמא ע"י התפלה יהיה זה מן המיעוט הפורשים לחיים וספק נפשות להקל ולמה לא נברך אותו. ועוד קצת ראיה מהא דהאשה רבה דראוהו מגוייד או צלוב והעוף אוכל בו דאין מעידין עליו שמת. מאי אמרת משום חומרא דאשת איש מחמרינן אע"ג דרוב גוססין למיתה ה"נ משום חומרא דהצלת נפשות ניחוש שמא עדיין חי הוא ונברך אותו. והנה בעת כותבי למרי אגרתי הראשונה וראיתי לא היו רוב ספרי תחת ידי כי הברחתים מחמת רעש המלחמה. ויהי כי ארכו לי הימים ואין אומן בלא כלים חזרתי ולקחתי אותם תחת ידי ומצאתי למ"ו בטו"ז שחולק על מהר"מ מינץ שמסתפק במי שמת לו מת ואינו יודע אם תוך ל' או לאחר ל' וכתב דנ"ל להחמיר מטעם חזקה מהא דפרק כל הגט שהבאתי העמד המת על חזקתו והשתא הוא דמת. והקשה עליו מורי ז"ל ג' קושיות גדולות ומביא ראיות ברורות דיש חילוק דהא דאמרינן בפרק כל הגט דנותנין לו בחזקת שהוא קיים ואוקמינן ליה בחזקת חי ה"מ כל מן שלא ידענו שמת. משא"כ אי ידעינן עכשיו שמת אמרינן שמא כבר מת עכ"ד בקצרה. והנאני להיות לי כעד ועזר מדברי מורי ז"ל. ומילתא אלבישייהו יקירא דה"נ ממש דכוותה דהא עכשיו לא ידענו שמת כי בשעה שהלך השליח לכאן לברך אותי היה עדיין חי לכן מברכין אותו בחזקת שעדיין חי. גם מהרי"ו בסימן פ"ח פסק באחד שמת בלא בנים אך שמקדם היה לו אשה וב' בנות והמירה האשה ובת אחת והשנייה לא נודע אם מתה אם לאו והתיר

מהרי"ו האשה לעלמא בלא חליצה על סמך אותה בת ולא חיישינן שמתה. והביא נמי ראיה מגמ' זו דכל הגט ונמי מהאי טעמא הואיל ועכשיו לא ידעינן שמתה. וא"כ מכ"ש בנדון דידן שמברכין אותו בחזקת שהוא חי אפילו גוסס. ועוד אפשר לומר דלא נפקא מינה ברובא רק בחזקה. דהא בפ' כל הגט בהניחו זקן או חולה דנותנין בחזקת שהוא קיים נהי דבחולה איכא רובא בהדי חזקה דרוב חולים לחיים מ"מ בהניחו זקן ליכא רובא דרוב זקנים אדרבה מתים. אע"ג דאמרי אינשי נפישי גמלי דהוגני דטעיני משכי דסבי היינו דשכיחי ונפישי אבל לא על פי הרוב. ומדרך העולם על כל פנים ימי שנותינו שבעים שנה וליכא רובא רק חזקה שהניחו חי ונותנין אותו בחזקת שהוא חי. ואם כן הכי נמי בגוסס דליכא רובא רק חזקת חי ומכ"ש בנדון דידן דליכא איסורא רק תפלה ואם כן מכל שכן שיש לברך אותו בחזקת שהוא חי. ועוד נראה לי ראיה ברורה יותר מכל מה שכתבתי מסוף פרק קמא דערכין הובא משנה זו דמס' יומא על הא דאמר רב נחמן אמר שמואל האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין ומקרעין את כריסה ומוציאין את הולד. ומקשה פשיטא מאי קא עביד מחתך בבשר הוא אמר רבא לא נצרכה להביא סכין דרך רשות הרבים. ומקשה מאי קמשמע לן דמספיקא מחללינן שבתא תנינא מי שנכלה עליו מפולת ספק שם וכו'. ומשני מי דמי התם הוא דהוי ליה חזקה דחיותא אבל הכא דלא הוי ליה חזקה דחיותא מעיקרא אימא לא קמשמע לן. וכן פסק הרמב"ם בפרק ב' מהלכות שבת וטור אורח חיים סימן ש"ל. הרי גדולה מזו דמחללינן שבת אפילו במקום דלא הוי חזקה דחיותא, ורובא מכל שכן דלא הוי דהא קיימא לן דהולד מיית ברישא רק כאן ביושבת על המשבר דנעקר הולד אפשר לחיות וכך משמע שם בגמ' לענין אשה שיוצאת ליהרג דאם לא עקר הולד נהרג עמה ואם עקר הולד לא נהרג עמה והאמר התם בגמרא דביושבת על המשבר הוי עקר הולד. וכך תירצו התוספות בפרק יוצא דופן. אבל מכל מקום רובא לא הוי דרוב היושבות על המשבר שיהיו רוב הוולדות חיים וקיימים וחזקת חיות נמי לא הוי ואפילו הכי מחללינן שבתא אע"ג דאין כאן לא רוב ולא חזקה. ואם כן מכל שכן שיש לברך החולה במקום אחר. ואפילו גוסס דרוב גוססין למיתה מכל מקום חזקת חי הוא דאיכא. ואם כן בספק נפשות אזלינן לקולא ולמה לא נברך אותו שאינו חילול שבת ולא משום ברכה לבטלה רק ספק תפלת שוא וספק נפשות להקל. שוב מצאתי בתוספות פרק יוצא דופן דף מ"ד עמוד ב' משום פקוח נפש מחללין עליו את השבת. דהא גוסס בידי אדם ההורגו פטור כדאמרינן פרק הנשרפין דרוב גוססין למיתה ומחללין את השבת עליו כדאמרינן בפ' בתרא דיומא דאין מהלכין בפקוח נפש אחר הרוב עכ"ל הרי דאפילו בגוסס מחללינן שרת ואין הולכין

בו אחר הרוב. וא"כ ה"נ לברך חולה אפי' גוסס ואין הולכין בו אחר הרוב. ובזה אצא בשים שלום אהבה רבה ואהבת עולם. וה' יגדל כסאו למעלה ויזכה לראות הארמון על משפטו והעיר על תלה. כ"ד אוהבו לנצח ש"ב הצעיר שמואל סג"ל:

שאלה עט

חזר שארי הרב הנ"ל אב"ד דמדינת באמבערג להשיב על דברי שנית:

אל טובייגא דחכימא. מרגניתא דלית בה טימא. ה"ה אהו' ש"ב הרב הגדול המופלא בתורה בוצינא דנהורא. אספקלריא המאירה. החכם הכולל. אין גומרין עליו את ההלל. ר"מ ואב"ד כבוד מוהר"ר שמואל סג"ל נר"ו וכאל"ש וי"ר. ג"י הנקייה אשר יצא מידי טהור גברא רבא יום א' כ"ה אדר ראשון קבלתי לנכון. ומרוב טרדות קצתם מצד המדינה גם מצד עצמי וכו' בגלל כן לא השבתי שולחי דבר כאשר עם לבבי. והנה כהיום הזה נקרה לפני מקרה גברא הדין שנשא אשה על אשתו הראשונה שבמדינת פולין ואתו עמו א' מבני עירו שלוח מאשתו העלובה לדבר על לבו לגרשה והשליח עשה שליחותו והכריעו לכך עד שנתרצה לגרשה. והאנשים האלו היו בשבוע שעבר בק"ק פירדא והציעו דבריהם אל הב"ד שמה. והאלופים הב"ד היו מסופקים בשם המגרש וכינוייו בהיות שבעוד היותו בפולין היה נקרא בפי כל אדם שכנא. ועלה לס"ת בשם משולם וביני וביני היה במדינת טורקייא ונתכנה בשם שלום. ומרוב ענותנותם של ה"ה הב"ד בפירדא באו אלי במגילת ספר דרך שאלה להודיע להם את הדרך אשר ילכו בה. ומטעמים שעמי לא רציתי להכניס את ראשי להכריע ביניהם בעניינים כאלו עם היות הדברים האלו כפשטן ומחוורין כשמלה בפוסקים הראשונים והאחרונים בכל זה משכתי את ידי מלחוות דעתי הקלושה דרך הכרע. אמנם השבתי להם דרך פלפול ומשא ומתן לא להלכה ומכ"ש למעשה. והנה עתה באו המגרש וחד דעמיה לכאן באמבערג ובקשו את פני לסייע למצוה הזאת ולקבל שכר על הפרישה ויעצתי להם לפי דרכם שילכו אל מקום אשר הוא חונה שם איש קדוש יאמר לו רום מעלתו שהוא חכם וסופר ובקי בטיב גיטין וכל רז לא אניס ליה ובודאי מצוה הבאה לידו בל יחמיצנה ור"ה נאותו יחד לבא לחצרות קדשו דמר ובלבד שאתן את ידי עמהם בשורתיים אלו להיות פה ו שידם. בכן נדרשתי לאשר שאלוני ויקבל מכ"ת העתק מספר שמות שלי בענין שם שכנא לרווחא דמילתא **ועל** דבר הראשונות אשר השמיעני מכ"ת בהשגתו על המהרי"ל בענין ברכת החולה במקום אחר. הנה מילתא דפשיטא למר שיהא העתק תשובתו מוכן בידי. בקשתי את שאהבה נפשי ולא מצאתי ואפשר שהוא כמוס באוצרי אך מאפס הזמן לחפש בחיפוש

הדק היטב. אמנם ראיתי מעשה אצבעותיו ונזכרתי הלכה. ועם היותי טרוד כעת בכמה עניינים מכל מקום לאהבתי אל רום מעלתו אכלכל את השורה ואודיע למכ"ת את הנראה לריהטא ולקט שכלי ומכ"ת הטוב בעיניו יבחר ויקרב. ראשון מ"ש וז"ל מאי אמרת שמא הבריא החולה במקום שהוא שם אדרבא לשמא הבריא לשעה קלה לא חיישינן וקצת ראייה ממקוה שנמדד ונמצאת חסר כו' עכ"ל מכ"ת. אמנם בתר מעט העיון בגמרא דגיטין שממנו מקור השגתו על המהרי"ל שם ימצא היפוך סברתו בהא דרמי תרומה אתרומה ממתניתין דהרי זה גיטך שעה אחת קודם מותי דהיא אסורה לאכול בתרומה מיד דחיישינן בכל שעה שמא ימות תוך שעה זו ומסתמא ה"ה בחולה שאינו גוסס שאמר לאשתו שתהא מגורשת שעה אחת קודם שיבריא דהיא אסורה לאכול בתרומה מיד דחיישינן שמא יבריא תוך שעה. וכ"ש הוא דאם למיתה דלא שכיחא חיישינן כ"ש לשמא יבריא דקא מסייע ליה רובא דרוב חולים לחיים. ואפילו לרבא דמחלק התם בין שמא מת דלא חיישינן ולשמא ימות חיישינן מ"מ מודה דלשמא כבר הבריא נמי חיישינן. ומוכח כן מדברי רש"י שם שפירש וז"ל שמא מת לא חיישינן דאוקמינן ליה אחזקה שהניחו חי כו' עכ"ל. הרי להדיא הטעם דלא חיישינן לשמא כבר מת משום דהוא נגד החזקה וגם נגד הרוב משא"כ בשמא הבריא דקא מסייע ליה רובא דרוב חולים לחיים מודה רבא. ואף שלעיקרא דדינא יש לחלק בין תרומה דאורייתא לנדון דידן שאינו אלא משום תפלת שוא עכ"ד. גם בזה אין דבריו מוכרחים כי אפשר לומר שאין הראייה דומה לנדון דידן דאיכא למימר דשאני התם דאף אם הענין עצמו בספק ספיקא מ"מ היכא דאיכא חד גיסא להצלת הנפש אפילו חלק א' מני אלף מכחין עליו ולא אזלינן בתר רובא מה שאין כן בנדון דידן דאפשר לומר לענין תפלה אם מתפלל אדם בענין דיכול לבא לידי תפלת שוא או אין תפלתו נשמעת אפילו היכא דלא בא לכלל תפלת שוא. וזהו הענין בנדון דידן שזה המברך אינו יודע אם הוא חי או מת וא"כ יש צד אחד שיכול לבא לידי תפלת שוא ואז אפשר שאין תפלתו נשמעת כלל נמצא דאין כאן אפילו ספק פקוח נפש.

ויש ראייה גדולה לסברא זאת ממתני' בפרק הרואה דאיתא התם הצועק על מה שעבר הרי זו תפלת שוא השומע קול צווחה וכו' היתה אשתו מעוברת וכו'. ויש להקשות מאי אשמועינן בזה דהשומע קול צווחה ומנ"מ בשלמא הא דמעוברת אשמעינן דלאחר מ' יום אחר יצירה ל"מ תפלה כדמשני בגמ' לאפוקי בשומע קול צווחה מאי קמ"ל פשיטא דיש לנו לומר דמי שצווח על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה הרי זו תפלת שוא ובודאי לא מהני תפלה. ועוד איכא למידק אמאי הוי תפלת שוא בשומע קול צווחה הא אפשר

דמהני תפלה אף בענין זה. באולי שהצווחה בבית אחר ויש לחוש שאותה סיבה היא סיבה מהלכת לביתו וא"כ אינה תפלת שוא כי הוא מתפלל על העתיד שלא תגיע הצרה גם לביתו. וצ"ל דמאחר דאם הקול צווחה כבר הוא בביתו ואז הוי תפלת שוא מאחר שכבר עבר בביתו לכן אף שיש צד אחד שלא יבא לידי תפלת שוא מ"מ הוי צועק על מה שעבר ואין תפלתו נשמעת כי האדם צריך להתפלל בשפה ברורה ולא בלשון המשתמע לתרי אפי. ועוד הרבה ראיות לזה מה שאין הזמן מסכים עמי להאריך מטעמים הנ"ל. גם כי ירט בעל הדרך לנגדי. אך שלא להוציא למכ"ת חלק כתבתי מה שעלה על רוחי להעמיד דעת המהרי"ל לריהטא דקט שכלי ואפשר שאתי תלין משוגתי. ואחת שאלתי במר באם יכתוב לי עוד מזה הנדון סתירה לדברי יעתיק לשון כתבא דנא כי לא נשאר בידי שום העתק דברי אלה מרוב הנחיצה. ואבא בשים שלום ואהבת עולם כע"ת ש"ב ואוהבו חגי חנוך סג"ל מפראג. יום ד' ה' ניסן תל"ז לפ"ק:

שאלה פ

זה שהשבתי על דברי ש"ב הרב הנ"ל:

אל משכיל שר ידידות. מדובר בו נכבדות. מופלג בחכמה ובחסידות. במעלות ובמדות לו עשר ידות. ה"ה אהו' ש"ב הרב הגדול. מעוז ומגדול. כחו יגדל. כבוד אב"ד ור"ח ור"ג נ"י מוהר"ר חנוך סג"ל נר"ו. אותיותיו מעולפים ספירים מאירים נהירים וצהירים. האירו אל פני וששתי ושמחתי לקראתם. ובדבר הגט הקדמתי נעשה לנשמע. אמנם בשם שכנא באלף או בהא הרבה יש לי להשיב על דברי הגאון בעל דמשק אליעזר ז"ל ובמהדורא בתרא לנ"ש שלי בסדר גיטין זכור אזכרנו בס"ד. ועל ברכת החולים לולא שכתב רום כת"ר שאם אכתוב למר עוד מזה הנדון סתירה לדבריו שאעתיק למכ"ת לשון כתבו דמר דנתי מלשונו זה שמכ"ת מרוב ענותנותו הרשני להשיב באם יש בידי להשיב. על כן לא אוכל לדבר בלב ולב ולא אכחד תחת לשוני מה שנראה לקט שכלי להשיב על כת"ר. כתב מכ"ת וז"ל אמנם בתר מעט עיון בגיטין שממנו מקור השגתו על המהרי"ל שם ימצא היפוך סברתו בהא דרמי תרומה אתרומה ממתני' דהרי זה גיטך שעה אחת קודם מותי אסורה לאכול בתרומה מיד דחיישינן בכל שעה שמא ימות בתוך שעה זו. ומסתמא ה"ה בחולה שאינו גוסס שאמר לאשתו שתהא מגורשת שעה אחת קודם שיבריא דהיא אמורה לאכול בתרומה מיד וכו' עכ"ל מכ"ת. תמיה לי עליה דמר להניח סברא שהיא בתחלת המחשבה דבר שאינו רק דרוש וקבל שכר כמו הנך אבעיות דר' ירמיה. דמנלן סברא זו דבשלמא אם מגרשה שעה אחת קודם מותו דכל עיקר כוונתו

שלא תזקק ליבום ומשום שאין גט לאחר מיתה אומר הרי זה גיטך שעה אחת קודם מותי לכן בכל שעה היא בספק ואסורה לאכול בתרומה מיד שמא זו היא השעה שימות בה משא"כ ה"ז גיטך שעה אחת קודם שיבריא הוא נמנע דלמה יאמר כן דאם יבריא אינה צריכה לגט. ואף אם נניח שאולי יקרה שאחד יגרש כך שעה אחת קודם שיבריא מ"מ אין זה היפוך סברתי אדרבה לעולם לא חיישינן לשמא יבריא לשעה קלה מכל וכל כי החוש אין להכחיש רק חיישינן שמא שעה זה יתחיל להבריא אח"כ יבריא מעט מעט וא"כ אסורה לאכול בתרומה מיד שמא שעה זו יתחיל להבריא מעט לא שחיישינן שמא בשעה זו יבריא מכל וכל. וא"כ ה"נ לנדון דידן לא חיישינן שיבריא בפעם אחת רק מעט מעט. וא"כ עדיין צריך לרחמים כי לפעמים חולה אחד מתחיל להבריא מעט ואחר כך ב"מ מתנוונה והולך. ומ"ש מכ"ת וז"ל ומוכח כן מדברי רש"י שפירש וז"ל שמא מת לא חיישינן דאוקמינן ליה אחזקה שהניחו חי כו' עכ"ל הרי להדיא דלא חיישינן לשמא כבר מת משום שהוא נגד החזקה ונגד הרוב וכו' עכ"ל מכ"ת. א"כ מטוניה דמר הרי דלא חיישינן לשמא מיד מת וקשיא על המהרי"ל. ומה שרצה רום מעלתו לסתור דברי בלשון ואפשר ואם מתפלל אדם בענין דיכול אדם לבא לידי תפלת שוא אז אין תפלתו נשמעת וכו' ורצה מכ"ת להסתייע ממתני' דפ' הרואה. וכתב מכ"ת ועוד איכא למידק אמאי הוי תפלת שוא הא אפשר דמהני תפלה אף בענין זה באולי שהצווחה הוא בבית אחר ויש לחוש שאותה סיבה היא מהלכת לביתו וא"כ אין תפלתו שוא וכו' עד כי האדם צריך להתפלל בשפה ברורה ולא בלשון המשתמע לתרי אפי עכ"ל מכ"ת. גם זה תמיה לי עליה דמר כי מאן יימר אם מתפלל על תנאי שלא יהא תפלתו נשמעת. כגון רבש"ע אם אין קול צווחה זו בביתי יהי רצון שלא תבא לתוך ביתי למה לא יהא תפלתו תפלה. רק המשנה אומר יהי רצון שלא יהא בתוך ביתי וזה ודאי תפלת שוא דהיכא דאיתא איתא. וביותר לגירסת המשניות תוספות י"ט יהי רצון שלא יהא אל"ו בני ביתי דכל שכן דזה הוי תפלת שוא. ועל משנה זו דפ' הרואה סמכתי ג"כ אני עליה בכתבי הראשון. ולכן אוכל להאמין שלא היו לפניו דברי הראשונים ודברי תשובתו דמר הראשונים בעת כותבו זאת. והרבה תפלות נתקנו בלשון ספק כמ"ש חכמי האמת בספריהם בעל ראשית חכמה ובתיקוני שבת ואחריהם בשל"ה. אם פגמתי באות ראשון של שם הויה. ולפי דברי מכ"ת נמצאת אומר שהוי תפלתו תפלת שוא שמא לא פגם כלל ולא הוי צריך לתפלה. וכן אחר פרשת העולה והשלמים. וכתב רש"ל בתשובה סי' פ"ד דאפילו אחר חטאת שאינה באה נדבה יאמר יהי רצון אם נתחייבתי חטאת שתהא תפלה זו במקום קרבן כאילו הקרבתי חטאת בזמנה והרי אין זו תפלה בשפה ברורה לדברי רום מעלתו

כי שמא לא נתחייב בחטאת. וא"כ אמור מעתה דגם ברכת חולים יכולים לברך אותו על תנאי ולהתנות אם חולה פלוני שבמקום פלוני הוא עודנו חי יהי רצון וכו' ואינו תפלת שוא כלל כמו אם אני חייב חטאת וכו'. ומהשתא אם רשאי להתפלל על תנאי א"כ זכינו לדין דגם בלא תנאי נוכל לברך אותו מאחר דאוקמינן ליה אחזקת חי וזה הוי תפלה יותר ברורה מאשר אם התפלל יהי רצון אם אני חייב חטאת וכו' דשמא מעולם לא היה חייב חטאת נמצא לפי מכ"ת הוי תפלת שוא ואעפ"כ כתב רש"ל דיש לאומרה יהי רצון וכו' ומכ"ש בנדון דידן כדאמרן. ועוד דגם בתפלת הדרך בא"ח סי' ק"י פסק הטור דאין לאומרה רק אם יש לו לילך פרסה אבל בפחות מפרסה יאחר אותה בלא ברכה. וכן אם הגיע לפרסה הסמוכה לעיר שרובה ללון בה יאמר אותה בלא ברכה הרי דגם תפלה זו היא מספק ואעפ"כ רשאי לאומרה בלא ברכה וה"נ ברכת חולים שאין בו ברכה שם ומלכות ולמה לא יתפלל אותה אף מספק. וזהו הנראה לקט שכלי להשיב על דברי רום מעלתו. וה' אלהים אמת אשר נתן לו תורת אמת ינחנו בדברי אמת ובמעגלי צדק עד יבא מורה צדק. כ"ד ש"ב דמר ואוהבו לנצח הצעיר שמואל סג"ל:

שאלה פא

שנת תכ"ו שהיו עיני כל ישראל מצפים לישועה כל שעה עד שי העולם ורובם ככולם חשבו שלא ימשך הגלות עוד שנה או שנתיים לכל היותר ע"פ כמה אותות ומופתים וכתבים שונים כידוע ומפורסם בכל הגולה. וביני וביני באו שלוחי א"י וגבו מעות א"י וע"פ פיתוי וחלקלקות שפתיו של המשולח ההוא פיתה אחד מרבנן שיכתוב ג"כ נדבתו מה שינדב בפנקסו. וע"פ פיתוי דבריו כתב בפנקס שני ר"ט לכל שנה ואומדנא דמוכח שלא היה נודר סך כזה עד עולם אם לא חישב ג"כ בדעתו שבמהרה נגאל ולא נצטרך להגבות לצורך ענייי א"י כי ההוא מרבנן אינו אמיד לסך זה מדי שנה בשנה. רק לשנה או לשנתיים היה סובל איזה הכבדה באשר באותו פעם ידוע ומפורסם שהיו כל ישראל מפזרים ממון לרוב שלא בטעם. וכ"ש לצורך ענייי א"י שיצטרכו עוד לפי שעה. אמנם תיכף באותו שבוע נתחרט הנודר על נדבתו מטעם אחר ואפילו לשנה או לשנתיים באשר בא משולח אחר מצפת תוב"ב היה נקרא בשמו החסיד מוהר"ר ליב החן מגליל הוראדנא הגדולה. והגאון מוהר"ר יונה ז"ל ממיץ העיד עליו שמימיו היה איש חסיד ואפילו הוי יהבי ליה חללא דעלמא לא הוי משני בדיבוריה כ"ש שאינו משקר כי היה מכירו באשר היה מבית דינו של הגאון ז"ל בהוראדנא. ואותו מוהר"ר ליב היה איזה דבר משפט בעסק קהלו ק"ק צפת תוב"ב עם המשולח הראשון בפני הרב הנודר הנ"ל

והדברים ארוכים כאשר נתקיים גם פסקו של הרב הנודר בפני החברותא קדישא דק"ק ורנ כורט. והמשולח הנאמן ההוא גילה בסוד כמה מסתורין על המשולח דירושלים עד שנראה במופת וע"פ עדותיו וראיותיו המובהקים נגד המשולח דירושלים כאשר עוד היום לא בא לחלין קצו. וע"כ נתחרט הרב הנודר על נדרו אפילו לשעתו וסיפר דבריו בפני החכם המקובל האלקי החסיד מוהר"ר יעקב ששפורטש. והחכם הנ"ל התיר לו נדרו. ילמדנו רבינו אם התרת החכם הוי התרה אם לאו. ואם לא יהיה ההתרה התרה אם מחוייב לקיים נדרו יותר על מה שהיה במחשבתו תחלה:

תשובה כתב בטור י"ד בסימן ר"ח ובסמ"ג לאוין דף ס"ט ע"ג בפ' ואלו מותרין תנן נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים וכו' וכולן היו נשאלין עליהן ומפרש שם בגמרא שאין צריכין שאלה בד"א בת"ח אבל בע"ה שבא לשאול עונשין אותו וכו' עכ"ל. הרי דבת"ח נודר בפה ומבטל בלב וכ"ש דנאמן לומר על דעת כן נדרתי ואם היה בלבו על דעת כך וכך ואח"כ לא היה כך נדרו בטל. וה"נ מאחר שאמר שהיה דעתו רק כפי שחישב בדעתו שיהיה הגאולה מהרה. וע"פ פיתוייו כתב כן בפנקסו לא חל הנדר עד לעולם. ואע"פ דבעלמא דברים שבלב אינן דברים כאן במחשבתו תליא דצריך שיהא גומר בלבו מה שמוציא בשפתיו. וכמו שהביא גם הסמ"ג אהא דאמר בגמ' יאסרו עלי כל הפירות שבעולם אם אינם של בית המלך ואומר בלבי היום וכו' עד ואע"ג דקי"ל דברים שבלב אינן דברים לגבי אונסים שאני וכו'. ומסיק דבת"ח אפילו שלא במקום אונס מותר. וצ"ל דהדין נותן כן דכתיב מוצא שפתיך תשמור וכתיב כל נדיב לב עולות ומסיק בגמ' פ"ג דשבועות הא כיצד בעינן גומר בלבו ואח"כ מוציא בשפתיו וא"כ אי גמר בלבו על דעת כך ולא היה כך אין כאן נדר כלל מדינא. רק בע"ה מחמרינן שלא יהיו הנדרים קלים בעיניהם כמ"ש המיי' והסמ"ג. ועל כרחך צריך לומר כן דהא כתב הטור סימן ר"י אין הנדר חל עד שיוציא בשפתיו ויהיה פיו ולבו שוין לפיכך היה בלבו פת חטין וכו' מותר בשניהם אלמא דדברים שבלב הוי דברים ולא אמרינן מאן יימר מה דהוי בלביה שמא מחשבתו היה על מה שהוציא מפיו ש"מ שהוא נאמן על מחשבתו בענין נדרים. ומ"ש הטור בסוף הסימן אבל אם אומר חזרתי בלבי אינו כלום היינו היכא שנדר בפה ובלב רק שיכול לחזור תוך כדי דיבור ואמר שתוך כ"ד חזר בלב זה לא מועיל מאחר שהנדר היה תחלה בפה ובלב אינו מועיל חזרה בלב ודברים שבלב אינן דברים משא"כ בנדר גופיה דברים שבלב הוי דברים. וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מה' שבועות עד שהוציא החזרה מפיו כמו השבועה. ועוד דבנידון דידן אפי' בע"ה לא מחמרינן דאין זה דברים שבלבו בלבד רק דברים שבלב כל אדם כמ"ש הר"ן בפ' האשה שנפלו ובפ' האיש מקדש גבי מברחתא

אומדנא דמוכח הוא ולאו דברים שבלבו בלבד אלא דברים שבלב כל העולם שהדבר מוכח שהיא לא נתנה לבתה והיא תמות ברעב וכ"כ התוס' בפ' האשה שנפלו. וא"כ מכ"ש כאן שבשנת תכ"ו תכ"ז היו כל העולם סבורים שיהא הגאולה בזמן מועט וא"כ אין זה דברים שבלבו בלבד רק דברים שבלב כל העולם. ומטעם זה קרוב להאמין שמפני כך נדר יותר מיכולתו יען כי לא היה רק לזמן מועט לפי דעת הנודר. הרי מבואר שלא היה חל הנדר עד לעולם. ואי משום שהיה הנדר חל לפחות על שנה או שנתיים. מ"מ תיכף באותו שנה התיר את נדרו דרשאי להתיר אפי' שלא בפניו כמ"ש המיי' והסמ"ג והטור וראיה מצדקיה שהתיר לו נדרו שלא בפני נבוכדנצר. ועוד הא מסיק הסמ"ג דדוקא במי שעשה לו טובה אין מתירין לו לכתחלה שלא בפניו. כגון משה שנתן לו יתרו את בתו. ונבוכדנצר הוציא את צדקיה מן המאסר ולכן נענש צדקיה אבל באדם אחר מתיר לכתחלה. רק מ"ש הסמ"ג בירושלמי משמע שצריך להודיע לו שהתירוהו מפני החשד. וכ"כ בש"ע י"ד סימן רכ"ח. וכבר הודיע הנודר להמשולח הנ"ל פה אל פה שהתיר לו נדרו. ובר מן דין ומן דין פטור הנודר מטעם שכתב מהר"ם גלאנטי בתשובה סי' ח' דצוואה הנכתבת ונחתמת בספר אין יורשיו מחוייבים לקיים דהתורה אמרה ככל היוצא מפיו יעשה וזה לא דיבר רק כתב צוואתו. וא"כ כאן שלא נמצא שדיבר הנודר דבר רק שהנודר עצמו כתב בפנקס. בשלמא אם כתבו הם פלוני נדר סך פלוני והמתחייב חתם תחתיו בודאי צוה תחלה ואמר לכתוב כך דחתימתו יעיד עליו שצוה להם לכתוב כך בפנקסם. דאל"כ לא היה הגבאי יודע כמה יש בדעתו לנדור ולכן הוי שפיר ככל היוצא מפיו יעשה. וגם על זה יש לפקפק לפי דעת מהר"ם גלאנטי דאפשר לדחוק ולומר דגם זה לא דיבר בפיו שאפשר ששאל לו הגבאי אכתוב סך פלוני והוא רמז הן אך לא דיבר בפה מלא. משא"כ כאן שהנודר עצמו כתב כל הענין ע"פ פיתויים ושקריהם ואמר הנודר שיתנו לו פנקסו וכתב שם מה שכתב א"כ אינו חייב לדעת מהר"מ גלאנטי לפי שלא מילא לאמר בפיו. וכ"ש כאן לא היה לא פה ולא לב בפיו לא דיבר כלל ובלבו לא היה רק על זמן מועט שנה או שנתיים כדאמרן א"כ כ"ש שאין כאן נדר. ואע"פ שיש לפקפק ולהשיב על דברי מהר"ם גלאנטי. מ"מ יוכל המוחזק לומר קים לי כמהר"ם גלאנטי. וכל זה כתבתי לרווחא דמלתא אך כאן א"צ לכל זה אחר שהותר הנדר. ואע"פ דכתב ב"י בשם סמ"ג אם נדר מצוה להשאיל על נדרו פן יבא לידי מכשול אמנם אם נדר לצדקה או להקדש מצוה לקיימו ולא ישאל עליהם אלא מדוחק וכ"פ הרמב"ם ז"ל עכ"ל. חדא דגם כאן מדוחק היה. ועוד דבנדון זה אפילו שלא מדוחק מותר מפני שלא היה פיו ולבו שוין, דלא איירי הרמב"ם והסמ"ג שאין נשאלין אלא מדוחק היינו בנדר גמור היכא שהיה פיו

ולבו שוין. וכתב הסמ"ג כשם שנשאלין על נדר האיסור כך נשאלין על נדרי הקדש לב"ה דאמרי במסכת נזיר אין הקדש טעות הקדש ומתירין אותו בין נדרי קדשי בדק הבית ובין נדרי קדשי מזבח (והכי קי"ל כב"ה דיש שאלה להקדש) וא"כ מכ"ש הקדש בזמן הזה שהוא צדקה לעניים. ואף אם נאמר דצדקה לעניים חמור טפי דתולה בדעת אחרים. מ"מ כבר כתבתי שיכול להתיר אפילו שלא בפניהם אפילו לכתחלה היכא שלא קיבל מהם טובה. וא"כ מכ"ש כאן שיש כמה צדדים להתיר דאפילו בע"ה לא מחמרינן וכ"ש בת"ח וכ"ש שהתירו חכם מופלג בחכמה ובזקנה. הנלע"ד כתבתי עם היות שהדברים פשוטים. נאם הצעיר שמואל הלוי:

וכתב בסמ"ע סימן רמ"ג בהג"ה בשם המרדכי ספ"ק דב"ב הא דבעני נעשה נדר היינו דוקא כשהיה בידו כשנדר אבל אם לא היה בידו כשנדר לא חל עליו הנדר עכ"ל. וכל מה שכתב הסמ"ע בספרו בדרך הגה"ה כתב לפסק הלכה כמבואר בהקדמתו. וכן הביאו רמ"א בהג"ה בח"מ סימן רי"ב לפסק הלכה אכן מ"ש הסמ"ע בשם המרדכי ליתא שם רק בהגהות מרדכי:

שאלה פב

אליו פי קראתי ורומו תחת לשוני עט סופר. שבחו אין לספר. מי ימלל גבורותיו נותן אמרי שפר. נחמדים מזהב ומכתם אופיר. ה"ה אוהבי כנפשי הרב המופלא אב"ד ר"מ וח"צ כמוהר"ר שמואל סג"ל יצ"ו:

גי"ה חן כ"ה כסליו עבר הגיעני. אמנם לא מיד השליח עצמו. ע"כ תשובתי נשארה ואחרו פעמי וכו'. וע"ד הריב שבין פלוני ופלוני על אודות בתו שמתה תוך שנה ראשונה וילדה ולד ולא חי שלשים יום. ומעכ"ת כתב מזה בספרו ע"ש המבי"ט והייתי מחבב דברי מר והיה לי ויכוח רב אודותיו ונא אם יש לו תשובת מבי"ט נא יעתיק לי כל התשובה וכו' ואם יגזור ה' שלטובה יבא מכ"ת אצלי פא"פ אדבר בו מה שחדשתי בנדון הנ"ל אף שלא הודו לי כולם מ"מ הדיין אמת הוא יודע וגם מי שיש לו לב מבין שומע משפט בלתי נטיית צד והנאת עצמו או מקבל פרס ודאי יודה לדברי כאשר גם הסכימו עמדי ת"ל בעיקר הנידון הב"ד דק"ק פראג והגאון מהרר"ג ממיץ והגאון האב"ד מפראג. אך לבסוף חזר קצת מדבריו מטעם אחר לא ידעתי מה אדון ביה ואם הדברים שיצאו ממנו. כי יש לי ת"ל ראיות כראי מוצק לסתור דבריו האחרונים וכו':

ויען כי כל דברי האגרת של הרב הנ"ל השבתי על כל פרט ופרט במקומו. רק על שמועה זו כתב באגב ובא ע"י שאלה לכן לא השבתי גם אני עליו רק באגב יען כי לא היה מעיקר

השאלה. וזה שהשבתי בקצרה אודות הריב שבין פלוני ופלוני לא שמעתי בלתי היום וגם הוא לא דרש מאתי. ואולי ראה דברי שבספרי נ"ש שהם לנגדו לכן היה כמחריש והעלים ממני. ומ"ש מכ"ת שהיה מחבב דברי שבספרי נ"ש יישר כחו. אע"פ שאין לי להתפאר בטלית שאינה שלי כי לא כתבתי רק משום תשובת הרב מבי"ט. וכ"כ גם מהרש"ך חלק ג' סי' ע"א ומהר"י בן לב חלק א' דף צ"ט. וצ"ע בתשובת מהר"ם גלאנטי סי' ק"ב דמשמע מדבריו אם כתוב בתנאים זרע של קיימא שצריך להיות שלשים יום. אמנם נ"ל שהוא דבר פשוט מהא מתני' דפ' יוצא דופן תינוק בן יום א' מטמא בזיבה וכו' וזוקק ליבום ופוטר מן היבום. הרי דתינוק בן יום א' הוי ולד קיימא לענין שזוקק ליבום ופוטר מן היבום. וא"כ ה"ה ומכ"ש לענין ירושת הבעל ולאשתו יהיה דאורייתא או דרבנן רק מפני התקנה צריך להחזיר הנדן כולו משום ותם לריק וגו' בשנה ראשונה אם מתה בלא זרע קיימא והרי כאן הניחה אחריה זרע רק שלא חי שלשים יום ואם בן יום א' זוקק לייבום ופוטר מן הייבום כ"ש שלענין ירושת ממון הוי ולד קיימא. והא דאמר רשב"ג בפר"א דמילה כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל. ומקשה בגמ' הא לא שהה ספיקא הוי היינו לענין אבילות דספק אבל להקל כדאיתא שם דף קל"ו רב אשי איקלע לבי רב כהנא איתרע ביה מילתא בגו תלתין יומין חזייה דיתיב ומתאבל עליה א"ל לא סבר לה מר להא דאמר שמואל הלכה כרשב"ג א"ל קים לי בגויה שכלו לו חדשיו ע"כ. הרי דלענין אבילות דוקא צריך שקים לי' בגויה שכלו לו חדשיו. וכתבו התוס' שם דרשב"ג אסתם ולדות קאי אע"ג דלא קים לן בגויה שכלו לו חדשיו קאמר רשב"ג כל ששהה ל' יום אינו נפל הא סתם ספיקא הוי מדתני כל ששהה וכו' ובגמ' פ' יוצא דופן מקשה בגמ' והרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו כחתן שלם למאי הלכתא אחר רב פפא לענין אבילות כמאן דלא כרשב"ג דאמר כל ששהה וכו' הב"ע דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו. ופירש"י כמאן כרשב"ג אכולה מתני' קאי וא"כ אי קאי אכולה מתני' ש"מ דלאו לענין אבילות לבד קאמר רשב"ג שצריך דוקא להיות חי ל' יום. רק גם לענין חליצה ויבום או שצריך דקים ליה שכלו לו חדשיו ולטעמיה אזיל רש"י בפרק החולץ דף ל"ז אהא דהחולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה וכו' ופירש"י אי קים לן דכלו לו חדשיו וכו'. והרמב"ם בפ"א מהלכות אבל כתב הנפלים אין מתאבלין עליהם וכל שלא שהה ל' יום באדם הרי זה נפל אפילו אם מת ביום ל' אין מתאבלין עליו. וכתב בכ"מ דאיפסיק בגמ' פר"א דמילה כרשב"ג דאם לא שהה הוי ספיקא הלכך גבי אבילות דרבנן הוא הוי ספיקא ולקולא עכ"ל. א"כ לענין ממונא הוי כלל בכל התורה כולה דכל ספיקא דממונא הוי חומרא לתובע וקולא לנתבע והמע"ה. גם יכול החתן לומר קים לי

בגויה שכלו לו חדשיו מאחר שהוא מוחזק. וכבר כתבתי בנ"ש שלי ע"ש הר"ן אם הוא ספק בתקנה הלך אחר דין התורה וכאן אם הוא ספק בל' התקנה שתניח אחריה זרע קיימא אם צריך להיות חי שלשים יום אם לאו הלך אחר דין התורה בעל יורש את אשתו. ותו בגמ' פר"א אמר רבינא משמיה דרבא מת בתוך שלשים ועמדה ונתקדשה אם אשת ישראל היא חולצת ואם אשת כהן היא אינה חולצת. וכתבו התוס' דחי הוא כי לא שהה כרבנן כדאיתא בהחולץ. והא דאמרן לעיל הלכה כרשב"ג היינו דוקא באשת ישראל אבל באשת כהן לא קי"ל כוותיה להצריכה חליצה משום דאשת כהן היא עכ"ל. הרי דלא אפליגו רשב"ג ורבנן רק לענין חליצה ויבום משום חומרא דאשת אח וגם בהא לא מחמרינן באשת כהן. ש"מ דמדינא ולד גמור הוא אפילו כי לא שהה ל' יום רק באשת ישראל מחמרינן להצריכה חליצה אבל באשת כהן אוקמינן אדינא דולד גמור הוא ואינה צריכה חליצה. וא"כ ה"ה לענין ממון יכול החתן לומר קים לי כרבנן דחי הוא והמע"ה. ולזה כוונתי בפנים שכתבתי לעיין ברי"ף ריש פרק החולץ ועיין בטור וש"ע ח"מ סימן רע"ז. אי נמי יכול החתן לומר קים לי בגויה דכלו חדשיו והמע"ה. וכל זה הוא פשוט לדעתי. הנלע"ד כתבתי נאם הצעיר שמואל הלוי:

שאלה פג

מי שנאבד לו בנו והוגד לו ושמע שיצא חוץ לדת להמיר בדת ישמעאלית והוא לא הגיד כי בורח הוא אם מותר לחלל עליו השבת לרכוב אחריו אולי יוכל להחזירו:

תשובה תחלה אקדים דברי הרשב"א בתשובה הביאם הב"י בא"ח סי' ש"ו וז"ל נשאל להרשב"א על א' ששלחו לו בשבת שהוציאו בתו בחזקה מביתו ע"י ישראל מומר להוציאה מהדת ישראלית להמיר בדת ישמעאלית אם שם לדרך פעמיו בשבת פן יפחידוה להמיר אם מותר לילך אפילו מחוץ לג' פרסאות למ"ד דתחום ג' פרסאות דאורייתא. ואפילו להביא חותם מצד המלכות מי דחינן מספק זה את השבת כדדחינן בספק נפשות. והשיב הדבר צריך תלמוד ומ"מ כך דעתי נוטה שאין דוחים שבת על הצלה מהעבירות לפי שאמרו אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך ואפילו איסורא זוטא לא שרינן ליה כדי להציל חבירו מאיסורא רבה אלא כשאותו איסור בא לע"ה ע"י חבר אבל בע"א לא כדמוכח בפ"ק דשבת בבעיא דהדביק פת בתנור. ועוד צריך תלמוד עד שיעמוד הדבר על בוריו עכ"ל. וכתב עליו הב"י וז"ל והתוס' כתבו בפ"ק דשבת בתחלה כדברי הרשב"א ואח"כ הקשו מדתנן מי שחציו עבד וחציו ב"ח כופין את רבו ועושה אותו ב"ח וקשה דכל המשחרר עבדו עובר בעשה ותירצו דשאני פריה ורביה

דמצוה רבה היא ועי"ל דדוקא היכא שפשע שהדביק פת בתנור סמוך לחשיכה אבל היכא דלא פשע מידי שרי למיעבד איסורא זוטא כי היכי דלא ליעבד חבריה איסורא רבה והוכיחו כן וכו'. והשתא אם לתירוצא דמצוה רבה הדבר ברור שאין לך מצוה רבה מלהצילה שלא יפחידוה עד שתמיר. ואם לתירוצא דמחלק בין פשע ללא פשע ה"נ לא פשעה והלכך לחלל עליה שבת לפקח עליה שרי ומצוה נמי איכא ואי לא בעי למיעבד כייפינן ליה כדאשכחן במי שחציו עבד וחציו ב"ח שכופין את רבו כדי שלא יתבטל ממצות פ"ו כי רבה היא. ואפילו לחלל שבת בדברים האסורים מן התורה נראה דשפיר דמי דלגבי שלא תמיר ותעביד כל ימיה חילול שבת אמרינן איסורא זוטא הוא עכ"ל הב"י. והנה מדברי הב"י נשמע שלא התיר רק בנדון הנ"ל היכא שלא פשע אבל היכא שפשע כגון בנדון דידן הוי אמור. ול"נ דגם היכא שפשע כמו בנידון דידן נמי שרי לכתחלה ואפילו לחלל שבת בדברים האסורים מן התורה. וגם הרשב"א לא החליט לאיסור רק סיים שהדבר צריך תלמוד ועוד לא השיב על שאלת השואל ששאל אם דחינן שבת מספק זה כדדחינן בספק נפשות. והרשב"א לא השיב על זה. ול"נ דדחינן שבת מספק זה כמו גבי חולה ואמרינן טעמא מוטב שיחלל שבת א' ואל יחלל שבתות הרבה וכל הזריז ה"ז משובח וכל השואל ה"ז שופך דמים ואפי' רבים יכולים לחלל שבת בשביל אחד החולה כדי שיוכל לשמור שבתות הרבה ואין אומרים וכי אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך. ואין לומר דהיינו טעמא כתירוץ של התוס' משום דהחולה לא פשע זה אינו דאין מיתה בלא חטא. גם במפקח את הגל מחללינן שבתא אפילו על כמה ספק ספיקא כמו שהארכתי לעיל בתשובה סימן ס"ב. ואין לומר דמיתה שאני א"כ כ"ש הוא להציל נפשו מני שחת ממיתה נצחית לא כ"ש. ועוד דגם לתירוץ ראשון של התוס' משום דמצוה רבה היא הא נמי מצוה רבה היא וחילול שבת נגד זה איסורא זוטא היא כמ"ש הב"י. ועוד אם רבים רשאין לחלל שבת מפני חולה אחד משום מוטב שיחלל שבת אחת ואל יחלל שבתות הרבה והאי ואל יחלל שבתות הרבה לאו דוקא הוא דהא כשאדם מת נעשה חפשי מן המצות. ועוד שמא הגיע עתו למות. אלא ר"ל דמ"מ אנן עבדינן דידן שמא יוכל לקיים עוד שבתות הרבה. וא"כ מכ"ש כאן שמחללין עליו שבת כדי שיוכל לקיים מצות הרבה בכל ימות השנה וגם שלא יחלל שבתות הרבה. ואף אם הוא ספק אם יכולים להצילו. ועוד אף אם פשע האי פשיעה דומה לאונס הוא ע"י הסתה ואחר השעה הרעה יתחרט וא"כ למה לא יצילוהו מן דת ישמעאלית, בודאי האי חילול שבת איסורא זוטא הוי. והנלע"ד כתבתי נאם שמואל הלוי:

תם ונשלם